ÖĞRETMENLERİNİZİN SİZE BÜYÜK YAZARLAR VE ŞAİRLER HAKKINDA ASLA ANLATMADIĞI ŞEYLER

BÜYÜK YAZARLARIN *GİZLİ HAYATLARI*

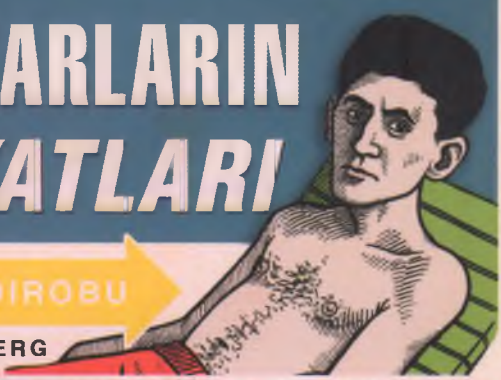

KAFKA'NIN GARDIROBU

YAZAR: ROBERT SCHNAKENBERG

YAPICI OLUN DEDİM!

HEMINGWAY ELEŞTİRMENE SALDIRDI!

DAHASI DA VAR!

LORD BYRON

SÖYLÜYOR: SEVİŞMEDEN UYUMAYALIM!

KAFA BİN BEŞ YÜZ

LOUISA MAY'İN AFYON BAĞIMLILIĞI

ÇEVİRİ: DUYGU AKIN

BÜYÜK YAZARLARIN *GİZLİ HAYATLARI*

ÖĞRETMENLERİMİZİN SİZE BÜYÜK YAZARLAR VE ŞAİRLER HAKKINDA ASLA ANLATMADIĞI ŞEYLER

ROBERT SCHNAKENRERG

ÇEVİRİ: DUYGU AKIN

İLLÜSTRASYONLAR: MARİO ZUCCA

domingo

domingo

Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.
www.domingo.com.tr

Büyük Yazarların Gizli Hayatları

Özgün adı: Secret Lives of Great Authors
© 2008 Quirk Productions, Inc.
www.quirkbooks.com
© Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. 2010
Sertifika No: 12746
Kitabın Türkiye hakları Onk Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Yazar: Robert Schnakenberg
İllüstrasyonlar: Mario Zucca
Kapak Tasarım: Doogie Horner
Sayfa Tasarım: Joshua McDonnell

Çeviri: Duygu Akın
Editör: Emre Ülgen Dal
Sayfa Uygulama: Deniz Guliyeva

ISBN: 978-605-88981-6-5

Baskı: Eylül 2010
Graphis Matbaa, İstanbul
100 Yıl Mahallesi, Matbaacılar Sitesi,
2. Cadde, No: 202 A, Bağcılar
(212) 629 06 07

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin harhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. 2010
Asmalımescit Mah. Ensiz Sok.
No:2 D:4 Tünel İstanbul
Tel: (212) 245 08 39
e-posta:domingo@domingo.com.tr

İÇİNDEKİLER

8 GİRİŞ

10 **WILLIAM SHAKESPEARE**
23 Nisan 1564-23 Nisan 1616

18 **LORD BYRON**
22 Ocak 1788-19 Nisan 1824

24 **HONORÉ DE BALZAC**
20 Mayıs 1799-18 Ağustos 1850

30 **EDGAR ALLAN POE**
19 Ocak 1809-7 Ekim 1849

38 **CHARLES DICKENS**
7 Şubat 1812-9 Haziran 1870

46 **BRONTË KARDEŞLER**

CHARLOTTE BRONTË
21 Nisan 1816-31 Mart 1855

EMILY BRONTË
30 Temmuz 1818-19 Aralık 1848

ANNE BRONTË
17 Ocak 1820-28 Mayıs 1849

54 **HENRY DAVID THOREAU**
12 Temmuz 1817-6 Mayıs 1862

61 **WALT WHITMAN**
31 Mayıs 1819-26 Mart 1892

68 **LEO TOLSTOY**
9 Eylül 1828-20 Kasım 1910

76 **EMILY DICKINSON**
10 Aralık 1830-15 Mayıs 1886

83	**LEWIS CARROLL** 27 Ocak 1832-14 Ocak 1898
90	**LOUISA MAY ALCOTT** 29 Kasım 1832-6 Mart 1888
97	**MARK TWAIN** 30 Kasım 1835-21 Nisan 1910
105	**OSCAR WILDE** 16 Ekim 1854-30 Kasım 1900
113	**ARTHUR CONAN DOYLE** 22 Mayıs 1859-7 Temmuz 1930
120	**W. B. YEATS** 13 Haziran 1865-28 Ocak 1939
127	**H. G. WELLS** 21 Eylül 1866-13 Ağustos 1946
135	**GERTRUDE STEIN** 3 Şubat 1874-27 Temmuz 1946
142	**JACK LONDON** 12 Ocak 1876-22 Kasım 1916
148	**VIRGINIA WOOLF** 25 Ocak 1882-28 Mart 1941
155	**JAMES JOYCE** 2 Şubat 1882-13 Ocak 1941
162	**FRANZ KAFKA** 3 Temmuz 1883-3 Haziran 1924
168	**T. S. ELIOT** 26 Eylül 1888-4 Ocak 1965
176	**AGATHA CHRISTIE** 15 Eylül 1890-12 Ocak 1976
183	**J. R. R. TOLKIEN** 3 Ocak 1892-2 Eylül 1973
191	**F. SCOTT FITZGERALD** 24 Eylül 1896-21 Aralık 1940

199 WILLIAM FAULKNER
23 Eylül 1897-6 Temmuz 1962

207 ERNEST HEMINGWAY
21 Temmuz 1899-2 Temmuz 1961

215 AYN RAND
2 Şubat 1905-6 Mart 1982

222 JEAN–PAUL SARTRE
21 Haziran 1905-15 Nisan 1980

229 RICHARD WRIGHT
4 Eylül 1908-28 Kasım 1960

235 WILLIAM BURROUGHS
5 Şubat 1914-2 Ağustos 1997

243 CARSON MCCULLERS
19 Şubat, 1917-29 Eylül, 1967

249 J. D. SALINGER
1 Ocak 1919-27 Ocak 2010

256 JACK KEROUAC
12 Mart 1922-21 Ekim 1969

263 KURT VONNEGUT
11 Kasım 1922-11 Nisan 2007

270 TONI MORRISON
18 Şubat 1931

277 SYLVIA PLATH
27 Ekim 1932-11 Şubat 1963

284 THOMAS PYNCHON
8 Mayıs 1937

290 EK

298 DİZİN

GİRİŞ

BANA MI ÖYLE GELİYOR, yoksa büyük yazarlardan vakur, derin düşüncelerle dolu, ilginç olmaktan uzak hayatlar mı sürdürmelerini bekliyoruz? Doğru, bazılarının hayatı gerçekten de böyle –sözüm sana, Jane Austen– ama siz o yazarları bu kitapta bulamayacaksınız. Edebiyat dünyasının efsanevi isimleri genellikle utangaç, sıkılgan kitap kurtlarınınkinden çok, ele avuca sığmaz Hollywood aktörlerininkini andıran hayatlar sürer. Uyuşturucu bağımlısı, sidik içicisi, kadın düşkünü, film yıldızı özentisidirler ve onları ellerinde tüylü kalem yerine yarı dolu bir cin şişesiyle görmeniz çok daha muhtemeldir.

Yazarlara dair bu yanlış inanışlarımız için sanırım öğretmenlerimize teşekkür borçluyuz. Onlar *Ulysses*'in uzun ve zorlu yollarını kat edebilmemiz için bizi cesaretlendirmeye kendilerini öyle adadılar ki, James Joyce'un tuhaf seks hayatından söz etmeyi unutuverdiler. Gerçi şimdi düşünüyorum da, belki de söz etmiş olsalar o yolları daha bir kolay kat ederdik (ya da en azından *Ulysses*'i anlardık). Tıpkı Ayn Rand'ın 1970'lerin gözde dizisi *Charlie'nin Melekleri*'ne olan düşkünlüğünü bilsek, 1000 sayfalık *Atlas Silkindi*'yi okumaya daha bir meyledebileceğimiz gibi. Nasıl, olmadı mı? Doğru diyorsunuz, belki yine de niyetlenmezdik.

"ETİMİZ KESİLSE KANIMIZ AKMAZ MI?"

—*Venedik Taciri* - Shylock, William Shakespeare

Olsun, siz benim ne demek istediğimi anladınız. Büyük yazarlar da bizler gibi iç çamaşırı giyerler (gerçi Hemingway söz konusuysa bu kadın çamaşırı da olabilir). Onlar da kendilerini kaybeder, birbirleriyle çekişir, basında ağır eleştirilir ve göz önündeki diğer insanlar gibi müphem dini tarikatlara katılırlar. Bu kitap edebiyatın devleriyle ilk karşılaşmanızda muhtemelen kulağınıza çalınmamış bazı kusurlar, zayıflıklar ve insani zaaflar hakkında bilgi verecek ve umarım uyandıracağı merakla sizi onların eserlerini ilk defa, ya da bir kez daha okumaya yönlendirecek. Belki bu arada bir türlü birkaç sayfayı geçemeyen dönem ödevinizi uzatmanıza veya bir kokteyl partisinde, nasıl olmuşsa Faulkner'ın bütün romanlarını (hem de Fransızcasından) okumaya fırsat bulmuş o ukalayla aşık atabilmenize yardımcı olacak birkaç yararlı bilgi de edinmenizi sağlayacak. Ya da akademik bir sohbette dikkatleri üstünüze çekmek için bu kitapta derlenmiş eğlencelik okumalardan birinin girizgâhı olarak doğru zamanda araya sıkıştıracağınız bir "Biliyor muydunuz?" cümlesi, tüm işinizi görecek.

İçerik üstüne bir not: Bu türde bir kitabın sübjektif olması kaçınılmazdır ve elinizdeki kitabın, dünyanın en büyük yazarları hakkında ayrıntılı bir inceleme sunmak gibi bir amacı yoktur. Bu arada Truman Capote gibi renkli bir kişiliği kitap dışı bırakma kararını alırken hayli zorlandığımı söylemeliyim. Yine de Capote'nin, senaryosu Neil Simon tarafından yazılan *Murder by Death*'deki (*22 Numarada Cinayet*) büyüleyici performansını tartışma fırsatı başka bir bahara kaldı. Üstü çizilenlerden bir diğeri de Norman Mailer oldu. Onun New York valiliği için 1969'da yürüttüğü tuhaf, göstermelik kampanyası, tek başına kitap olmayı hak eder nitelikteydi. Kitabın aday listesini, tarihin en başarılı, en hayranlık uyandıran, en ilginç yazarlarını adil bir şekilde temsil edecek şekilde daraltmaya çalıştım. Lise öğretmeniniz burada yazılanların sır olarak kalmasını istiyor olabilir ama Shakespeare'den bir alıntı daha yapacak olursak; hakikat er ya da geç ortaya çıkacaktır.

WILLIAM SHAKESPEARE

23 NİSAN 1564–23 NİSAN 1616

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
BOĞA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE MERCHANT OF VENICE/VENEDİK TACİRİ (1596), *ROMEO VE JULIET* (1599), *HAMLET* (1602)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
CHRISTOPHER MARLOWE, BEN JONSON

EDEBİ ÜSLUBU:
MÜSTEHCEN VE ZEKİ SÖZ OYUNLARIYLA ÖRÜLÜ ZENGİN BİR ŞİİRSELLİK.

SÖZÜN ÖZÜ

"HAYAT AĞI, İYİ İLE KÖTÜNÜN DOLAŞIK İPLİĞİYLE DOKUNUR."

23 Nisan edebiyatın en sevinçli –ve en hüzünlü- günlerinden biridir. 1564'te William Shakespeare'in (vaftizinden üç gün önce doğduğu yönündeki mantık ötesi çıkarıma katılacak olursanız) doğduğu ve elli iki yıl sonra da öldüğü gündür 23 Nisan. 23 Nisan 1616 tarihi aynı zamanda Miguel de Cervantes'in de öldüğü gündür ancak şüphesiz ki böyle bir mukayesede *Don Kişot*'un yazarı bile, gelmiş geçmiş en büyük yazar kabul edilen kişinin gölgesinde kalmayı nezaketle kabul ederdi.

Shakespeare pek seçkin bir ailenin oğlu olarak gelmedi dünyaya. Babası John, ara sıra yasalara ters düşen, varlıklı bir eldiven imalatçısıydı. Evinin önünde gübre yığını bulundurmaktan ceza yemiş, karaborsada yün satmaktan mahkemeye verilmişti. Bir zamanlar şehir meclisinin saygın üyelerinden biri olan baba Shakespeare, sosyal itibarının günden güne azalışına tanıklık etti; öyle ki sonunda, aile arması başvurusu College of Heralds tarafından reddedilmişti. William Shakespeare ileride babasının başarısızlığa uğradığı noktada başarıyı yakalayacak ve arma için, babasının gördüğü muameleye hâlâ kızgın olduğunu ifade edercesine *Non sans droit* ("Haksız yere değil") sloganını seçecekti.

Ozan'ın gençlik günlerine ilişkin bilinen ayrıntılar hayli yetersiz. On sekiz yaşındayken yirmi altı yaşındaki Anne Hathaway ile evlendiği ve düğün sırasında eşinin en az üç aylık hamile olduğu biliniyor. 1585'e gelindiğinde Shakespeareler aileye ikiz çocuklarını katmışlardı. Shakespeare yaklaşık bu zamanlarda, tabiri caizse, haritadan kayboldu. Bunu izleyen yedi yıl boyunca yaptıkları konusunda çok çeşitli spekülasyonlar mevcut. Kimileri arzuhalci, bahçıvan, arabacı, denizci, matbaacı ya da tefeci olarak çalıştığını söylüyor. Hatta hayalgücü zengin bir Shakespeare aşığı, onun bir süre Fransisken keşişliği yaptığını bile ileri sürüyor. Gerçek öyküyü muhtemelen hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz.

Shakespeare 1592'de kayıtlara geri dönüyor. Söz konusu tarihte bir diğer oyun yazarı onu basında "(Oyun yazarlarımızın) tüyleriyle güzelleşmiş bir zıpçıktı" olarak niteliyor. Yorumdaki kindar ima Will'in Londra'da belli bir başarıya ulaştığını ortaya koyuyor. İlk oyunları bugün biraz acemi görünse de kendi zamanında büyük başarı kazanmıştı. *Yanlışlıklar Komedyası* gibi müstehcen komedilerin ve *Titus Andronicus* gibi kanlı trajedilerin bilet hâsılatı Shakespeare'e bir taşra centilmeni hayatını yaşama fırsatını sundu ki, bu da onun daima arzuladığı bir hedefti. Shakespeare emlak işleriyle uğraştı, faizle borç verdi, bu borçları geri almak için davalar açtı ve Globe Tiyatrosu'nun hisselerini satın aldı. Böylece varlıklı bir adam oldu. Ayrıca karısını fütursuzca aldattı, vergi memuruna orta parmağını gösterdi ve genel olarak gerek yasalara, gerekse burjuva ahla-

kına hesap verme zorunluluğu olmayan bir adam gibi davrandı. Bu adamı sevmemek mümkün mü?

1613'te Stratford'daki malikânesine çekildiğinde Shakespeare için işler yolunda gidiyordu. Edebi şöhret açısından o zamandan beri de yolunda gidiyor. Elbet böylesine mütevazı bir aileden gelen ve pek de parlak bir eğitim almamış olan birinin böylesine başarılı oyunlar yazmasının imkânsız olduğunu iddia edenler yok değil ama onlar da genellikle Samuel Taylor Coleridge, Henry James, Charles Dickens, James Joyce ve Sör John Gieldgud gibi kaçıklardan başkası değil. Hatta bazıları Shakespeare'in oyunlarını Kraliçe I. Elizabeth'in yazdığını iddia ediyor ama 1603'teki ölümünden sonra yazmaya nasıl devam ettiği sorusunun yanıtı bir sır olarak kalmayı sürdürüyor. Gerçek Shakespeare 1616 yılına dek yaşadı ve bu tarihte -muhtemelen aşırı alkol aldığı bir dönemin ardından- elli iki gibi (dönemi için) olgun bir yaşta hayata gözlerini yumdu.

!

BİR İSİMDE NELER SAKLI?

Pek çoklarının bildiği üzere, İngilizcede telaffuz son derece değişkendir. Shakespeare'in zamanında ise durum çok daha karmaşıktı. Bunun sonucu olarak Shakespeare isminin seksen üçten fazla, eşit derecede geçerli telaffuzu ortaya çıktı. Bunların en egzotiklerinden ikisine örnek olarak Shagspere (Şagspir) ve Shaxberd (Şaksbörd) verilebilir. Ozan'ın kendisi bile soyadına mukayyet olmakta zorlanmıştı. İmzada soyadını en az altı farklı şekilde ve giderek günü gününe uymayan bir elyazısı ile kullandı: (1612 tarihli bir yeminli ifadede) Shackper, (1612 tarihli bir evrakta) Shakspear, (1612 tarihli bir gayirmenkul belgesinde) Shakspea, (1616 tarihli vasiyetnamesinin ilk sayfasında) Shackspere, (aynı belgenin ikinci sayfasında) Shakspere ve nihayet (yine son vasiyetnamesinin üçüncü sayfasında) Shakspeare. Hiç değilse her defasında bildiğimiz şekline biraz daha yaklaşmış.

GEYİK MUHABBETİ!

Ne dersiniz, İngiltere'nin en sevilen şair ve oyun yazarı rezil bir hırsız olabilir mi? Popüler bir söylentiye bakılırsa 1580'lerde genç Shakespeare bir ara Sör Thomas Lucy adlı nüfuzlu bir yargıcın arazisinde gizlice geyik avlarken yakalandı. Shakespeare'in ölümünden kısa süre sonra Gloucestershirelı rahip Richard Davies, oyun yazarının gençliğinde "maalesef geyik ve tavşan çalmaya pek

düşkün olduğunu" ve Lucy'nin onu "pek çok defalar dövdüğü, kimi zaman bir yere kapattığı ve en nihayetinde kendisine de hayırlı olacak şekilde, memleketinden uzaklaşmasını sağladığını" yazmıştı. Nedeni her ne idiyse, Shakespeare o dönemde gerçekten de Stradford'dan kaçarak Londra'ya gitti. Hatta daha sonra kendisine zulmeden bu kişiden bir miktar intikam almış olma ihtimali de mevcut. *Windsor'un Şen Kadınları*'ndaki Justice Shallow karakteri ile *V. Henry, 2. Perde*'nin, Lucy'nin üstü örtülü bir karikatürü olduğu söylenir.

AL SANA VERGİ!

1597'ye gelindiğinde gününün standartlarına göre Shakespeare'in hali vakti hayli yerindeydi. Üstelik refahı sürdürmek için gereken geleneksel zengin adam stratejisini de keşfetmişe benziyordu: vergi kaçırma. Ozan aynı yıla ait Kraliyet Yüksek Hazine Memurluğunun İane Kaydı'nda vergi borçlusu olarak görülüyordu. Borcu bundan üç yıl sonra da ödenmemişti; 1600 tarihli vergi kaydına göre ozanın geriye 13 shilling 4 pence tutarında bir vergi borcu kalmıştı ve aynı kayıtlar Winchester Piskoposu'na birikmiş borçlardan söz ediyordu. Piskoposun yetki bölgesi, Londra'nın en kötü şöhretli borçlular cezaevini de içine alıyordu. İleri tarihli belgeler Shakespeare'in -ya da ona vekillik eden birinin- en sonunda parayı söküldüğünü ortaya koyuyor.

HAKİKİ SHYLOCK

Shakespeare kendi borçlarını ödemekte çok titiz davranmasa da, başkalarının ona olan borçlarını ödemelerinde hayli ısrarcıydı. Eli sıkı bir tefeci olan Ozan, dardaki dostlara "bedel karşılığı" sermaye sağlamasıyla tanınıyordu. Shakespeare'in damat adayının babası bir defasında, "Bay Shakespeare ile pazarlık yapacaksan, paranı yanında evine götür." demişti. Shakespeare, miktarı ne kadar küçük olursa olsun, ödenmemiş borçlar yüzünden borçlularını dava etmesiyle ünlüydü. Daha da kötüsü, korkunç derecede pinti olmasıydı. Stratford'un yoksulları için tek kuruş harcamamış, kıtlık dönemlerinde tahıl ve malt stokladığı için adı kötüye çıkmıştı. Halen akademisyenler, Shakespeare'in vasiyetnamesinde yer alan eşine yalnızca "en iyi ikinci yatağı" bırakma yönündeki maddenin bir sevgi göstergesi mi, yoksa ölüm döşeğindeki bir cimrinin son hamlesi mi olduğunu tartışıyor.

WILL'İN OĞLU?

Gayrimeşru oğullar Shakespeare'in pek çok oyununda kritik rol oynar. Dolayısıyla Ozan'ın kendisinin de bir gayrimeşru oğul babası olması sürpriz sayılmaz. Oyun yazarımız vaktinin çoğunu Londra'da geçirir, eşi Anne Hathaway'i çocuklara bakmak üzere Stratford'da bırakırdı. Evi ziyaret için yola çıktığında ise Oxford kasabasından geçer ve burada varlıklı şarap tüccarı John Davenant'a ait bir handa kalırdı. Davenant'ın Jane adında çekici bir karısı vardı ve söylentiye bakılırsa Jane ile Billy Shakes (ozanımız) mercimeği fırına vermişlerdi. Jane'in oğlu –ehem- William Davenant, Şubat 1606'da doğdu. Shakespeare çocuğun vaftiz babası oldu. Çocuk büyüdükçe tahmini babasına şaşırtıcı derecede benzemeye başladı. Will Davenant saygın bir oyun yazarı, tiyatro müdürü ve şair oldu ve 1637'de İngiltere kraliyet şairi seçildi. Hatta 1667'de *Fırtına*'nın yeni bir uyarlaması için John Dreyden ile işbirliği yaptı. Samuel Butler'a göre Davenant "Shakespeare ile aynı anlayış içinde yazdığını düşünüyor, onun oğlu olarak adlandırılmaktan memnun görünüyordu." DNA testiyle sınamak mümkün olmadığından, bu iddianın doğru olup olmadığını hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

SHAKESPEARE'İN KARISI DÜĞÜNDE BİRKAÇ AYLIK HAMİLEYDİ VE... OZAN'IN ÇOCUĞUNU TAŞIYAN SON KADIN DA OLMADI.

FATİH WILLIAM

Şehvetli Shakespeare bir gün aktör dostu Richard Burbage'yi, tiyatronun yakınında yaşayan genç bir hanımla romantik randevusunda oyuna getirdi. Ozan ikilinin gizli bir buluşma planladıklarına kulak misafiri olmuştu. Kadın aktöre, "Kendini III. Richard olarak tanıt," diyordu. Hızla harekete geçen Shakespeare, ilk fırsatta kadının evine gitti, kapıda gerekli kod adı söyledi ve ateşli bir kaynaşma seansı için kadının özel odasına kabul edildi. Bundan birkaç dakika sonra Burbage kapıda belirince Shakespeare ona bir not gönderdi: Fatih William, III. Richard'dan önce geldi.

İKİNCİ BİR TERCİH?

Shakespeare'in çapkınlığı su götürmez bir gerçek. Ne de olsa erotizm yüklü yirmi altı aşk sonesini Karanlık Leydi diye bilinen isimsiz evli bir kadına ithafen yazmıştı. Peki, dünyanın en saygıdeğer romantik şairi hemcinslerine de şiir yazdı mı? Uzmanlar Shakespeare'in biseksüel olup olmadığı konusunda fikir birliğine varabilmiş değil. Bu fikrin destekçileri onun *Fair Youth* (Güzel Delikanlı) ya da *Fair Lord* (Güzel Lord) diye bilinen bir adama yazdığı diğer 126 soneye dikkat çekiyorlar. Sonelerin Ozan'ın yaşadığı dönemde basılan tek nüshası gizemli "Bay W. H."ye atfedilmişti. Ayrıca Shakespeare dostları John Heminges, Richard Burbage ve Henry Condell'e, yakınlıklarının anısına birer hatıra yüzüğü almaları için para bırakmıştı. Bu türden kanıtlar akademisyenlerin çenesini yıllar yılı yordu.

YÜZ KIZARTAN AKRABALAR

Halkın gözü önündeki pek çok kişi gibi Shakespeare'in de payına yüz kızartan bir akraba düşmüştü ve bu kişi Ozan'ın serseri damadı Thomas Quiney'den başkası değildi. Bir zamanlar kötü şarap satmaktan dolayı mahkemelere düşmenin eşiğine gelen ağzı bozuk han sahibi Quiney, Shakespeare'in kızı Judith için pek uygun bir aday değildi. Ancak Shakespeare aralarına girmedi ve ikili 10 Şubat 1616'da, Ozan'ın ölümünden iki ay önce evlendi. Judith, çok geçmeden Quiney'nin başka bir kadınla birlikte olduğunu öğrendi. Stratford bu skandalla çalkalandı. Shakespeare acilen vasiyetini değiştirerek Quiney'i mirasından tamamen mahrum bıraktı. 26 Mart'ta kadın düşkünü han sahibi "cinsel ilişkiye" girme suçundan mahkûm edildi. Kamu içinde cezalandırılması emredildiyse de karar daha sonra küçük bir para cezasına ve gözlerden uzak bir kefarete çevrildi. Söz konusu nahoş olay, Shakespeare'in ölümünün, mirastan mahrum bırakılan Quiney'nin elinden olduğu yönündeki spekülasyonları tetikledi. Ancak bu teoriyi destekleyen sağlam bir kanıt da bulunamadı.

ÖLÜ OZAN

Mezar kazıcıların mezarını açıp kalıntılarını ceset mahzenine atmalarını (ekonomik tipik uygulamalarından biri) önlemek isteyen Shakespeare, mezarına bir lanet koydurdu. Lanet şöyleydi:

Aman ha güzel dost İsa'nın adına
Buraya gömüleni kazmaya kalkma!
Bu taşları koruyan mübarek olsun,
Kemiklerimi alan laneti bulsun.

Bazı uzmanlar nasıl göründüğünü anlamak için kafatasının incelenmesi veya yayımlanmamış başyapıtlarıyla gömüldüğü söylentisinin doğrulanması amacıyla Shakespeare kalıntılarının çıkarılmasını önerdiler. Ancak şimdiye dek Ozan'ın bedduasına kafa tutma cesaretini gösteren olmadı.

MİTİKFİKİRLER

Shakespeare oyunlarını "gerçekte" kimin yazdığı konusundaki bitmek bilmez tartışmalarla birlikte oyun yazarımızın hayatı ve kariyerine ilişkin birkaç renkli mit de türedi. Varlığını ısrarla sürdüren bu efsanelerden birine göre Shakespeare, Kral James İncili'nin yazımına katkıda bulundu. Sözüm ona Mezmur 46'yı alır ve başlangıçtan 46, sondan 46 kelime sayarsanız *shake* ve *spear* sözcüklerine ulaşırmışsınız. (Bunun neyi kanıtladığı ise meçhul.) Başka bir efsaneye göre Shakespeare aslında Michelangelo Crollalanzo isimli [ismin İngilizcedeki karşılığı shake (savurmak) spear (kılıç)] bir İtalyan soylusuydu ve İspanyol Engizisyonundan yakasını kurtarmak için yirmi dört yaşında İngiltere'ye kaçmıştı.

BARNUM VE OZAN

Her yıl milyonlarca insan Shakespeare'in doğduğu yeri ziyaret etmek için Stratford-upon-Avon'a akın eder. Amerikalı sirk emprezaryosu P. T. Barnum istediğini elde edebilmiş olsaydı, Shakespeare'in doğduğu ev, dans eden fil ile köpek suratlı oğlanın hemen yanıbaşında yer alacaktı. 1850'lerde Barnum, söz konusu binanın perişan durumu karşısında öyle afalladı ki (yapının bir kısmı kasap dükkânı olarak kullanılıyordu), Amerika'da sergilemek amacıyla binayı satın almaya girişti. Ancak o işlemleri gerçekleştirmeden önce durumdan utanç duyan İngiliz hükümeti araya girdi ve mülkü ulusal anıt kategorisine aldı.

LORD BYRON

22 OCAK 1788–19 NİSAN 1824

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE/ CHILDE HAROLD'UN SEYAHATİ (1818),
DON JUAN [TAMAMLANMADI]

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
PERCY BYSSHE SHELLEY, JOHN KEATS, SAMUEL TAYLOR COLERIDGE

EDEBİ ÜSLUBU:
CÜRETKÂR, SÜSLÜ VE TAM ANLAMIYLA ROMANTİK

SÖZÜN ÖZÜ

"İLHAMIMIN KAYNAĞI CİN VE SUDUR."

"Hakikat daima tuhaftır," demişti George Gordon Noel Byron bir zamanlar. "Kurgudan da tuhaf." Byron bu tek mısra ile bizlere, hem bugün bile geçerli bir gerçeği, hem de kısa, skandallarla dolu hedonistik yaşamının kusursuz bir tanımını sunmuştu.

İnsan "Deli Jack" diye bir adamın oğlu olunca, inişli çıkışlı bir hayat yaşaması neredeyse kaçınılmaz oluyor. Küçük George babasını yakından tanıma fırsatını pek bulamadı çünkü oğlan henüz üç yaşındayken sevgili babacık içki yüzünden yaşamından oldu. Ne var ki Deli Jack'in aşırılıktan yana mirası oğlunun genlerine değilse de, bilincine sızdı. Ancak Byron'ın zaten babasının oğlu olmaktan başka pek bir şansı yoktu çünkü annesi ondan nefret ediyordu. Anne yumru ayaklı olduğu için oğluna "küçük aksak velet" diye hitap ediyordu ve bir defasında onu maşayla döverek öldürmeye kalkışmıştı. Daha da kötüsü Byron'ın dadısı May Gray'in de onu dokuz yaşında taciz ettiği söyleniyordu. Byron'ın çocukluğunda gerçekleşen neredeyse tek iyi şey, amcasının servetini ve unvanını miras olarak almasıydı: Rochedaleli Baron Byron. O günden sonra George Gordon, Lord Byron olarak bilindi.

Byron büyüdükçe son derece yakışıklı bir adam oldu. Atletik yapısıyla telafi ettiği yumru ayağı dışında tek kusuru kilo alma eğilimiydi. Tipik on dokuzuncu yüzyıl modasına uyarak bu yatkınlığını kendini açlığa mahkûm etme ve bol miktarda bağırsak gevşetici alma yöntemiyle aştı. Zaten onu asıl besleyen şey seksti. Byron döneminin Wilt Chamberlain'iydi ve söylenene göre Venedik'te sadece bir yıl içinde 250 kadınla beraber olmuştu. Uzun sevgili listesinde (Byron'ı "deli, kötü ve tehlikeli" diye tanımlamasıyla ünlü) Leydi Caroline Lamb, (1815'te Leydi Byron olan) kuzeni Anne Isabella Milbanke ve söylenene bakılırsa üvey kardeşi Augusta Leigh vardı. Byron kendini tek bir cinsle de sınırlamamıştı; çok sayıda ve genellikle de reşit olmayan erkeklerle eşcinsel ilişkisi oldu. Kendine dostluk etmeleri için bulundurduğu egzotik hayvanlar dışında Byron'ın seks yapma konusunda ilgi alanına girmeyen canlı pek yoktu.

Sonuç olarak Byron Avrupa'nın en ünlü çapkını olarak tanındı. Şiirsel başarıları hiçbir zaman hakkında çıkan çılgın dedikodular kadar ilgi toplamadı. Hayret verici dedikoduların çoğuna göre Byron bir kafatasından şarap içiyordu. (Bu kafatası bazen ölü bir keşişin, bazen yaşlı bir metresin vs. oluyordu. Bu konuda efsane gerçekle yarışıyordu.) Kocasının kadın düşkünlüğünden bunalan Leydi Byron evliliklerinden sadece bir yıl sonra, 1816'da boşanma kağıtlarını imzaladı. Bu olaydan sonra Byron İngiltere'den ayrılarak Kıta Avrupası'na geçti ve bir daha da geri dönmedi. Britanya halkının eleştirilerinden kaçmanın tek yolu buydu.

Byron o yazı İsviçre'de, özel hekimi John Polidori ile birlikte geçirdi. İkili, şair Percy Bysshe Shelley ve nişanlısı Mary Godwin ile dost oldu. Yağmurlu geçen bir kaç gün boyunca grup, korkunç varlıkları konu alan hikâyeler yazarak kendisine eğlence yarattı. Mary sonraları *Frankenstein* romanına dönüşecek olan öyküsüne o sırada başladı, Polidori ise "Vampir" için Byron'dan ilham aldı. Kurbanlarının kanını emen tatlı dilli Britanyalı asilzadenin bu öyküsü ileride Bram Stoker'in *Dracula*'sı üzerinde büyük bir etki yaratacaktı.

Byron İsviçre'den İtalya'ya geçti ve burada evli bir kadınla, Kontes Teresa Guiccioli ile bir ilişki yaşadı. 1823'e dek İtalya'da kaldıktan sonra Yunanistan'a geçti ve Yunanlıların Osmanlı'ya karşı bağımsızlık hareketinde rol aldı. Hiçbir askeri deneyimi olmadığı halde birliklerin eğitimine yardımcı oldu ve isyancı kuvvetlere gerekli nakdi sağladı. Byron bugün bile Yunanlıların ulusal kahramanı sayılır.

Byron herhangi bir çatışma anı görme fırsatını bulamadan sıtmaya yakalandı ve 1824'ün Paskalya Pazarı'nda yaşamını yitirdi. Tüm İngiltere'yi yasa boğan ölümünden kısa süre sonra arkadaşlarından oluşan bir grup Byron'ın anılarını okumak üzere Londra'da toplandı. Metin Byron'ın seks maceralarının ayrıntılı tasvirleriyle doluydu ve grup bu anıların şairin binbir güçlüğe göğüs gererek kazandığı "kahraman" sıfatını zedelemesinden endişe etti. Anıların gün yüzü görmemesi gerektiğine karar veren dostlar belgeleri yaktılar.

SENDEN BİR PARÇA

Henüz fotoğrafın olmadığı günlerde Byron, eski âşıklarının hatırasını sonsuza dek saklamak adına sıra dışı bir yol keşfetmişti. Eski sevgililerinin cinsel organını örten tüylerden bir parça keserek zarfların koymuş, zarfın üstüne ölümsüzleştirdiği kadınların isimlerini yazmıştı. Zarflar ve tüylü içerikleri 1980'lere dek Byron'ın Londra'daki yayınevinde tutulan dosyada kaldı. Bu tarihten sonra onlara ne olduğu bilinmiyor.

O BENİM HEM YEĞENİM HEM DE KIZIM

Byron'ın çok sayıdaki aşıkları arasında arasında, üvey kardeşi Augusta Leigh'in olması ihtimali de mevcut. Leigh o sırada evliydi gerçi ama, enseste kalkışmışken eş aldatmaktan kaçınmanın lafımı olur, değil mi? Bugün pek çok konu uzmanı Augusta'nın kızı Medora'nın aslında Byron'ın kızı olduğu konusunda hemfikir, ki bu da, Byron'ı düşündüğümüzden de karmaşık bir şahsiyet haline getiriyor.

HAYVANSEVER

Byron evli kadınlar ve genç oğlanların yanı sıra hayvanları da severdi. Hayvan koleksiyonuna atlar, kazlar, maymunlar, bir porsuk, bir tilki, bir papağan, bir kartal, bir karga, bir balıkçıl, bir şahin, bir timsah, beş tavus kuşu, iki Afrika tavuğu ve bir Mısır turnası dahil olmuştu. Byron Cambridge'de öğrenciyken yatakhanede köpek bulundurma yasağına karşı küstah bir protesto olarak evcil ayı beslemişti. Hatta mektuplarından birinde ayı dostunun "üniversite hocalığı" yapmasını önerecek kadar ileri gitmişti.

Byron'ın daha bilindik evcil hayvanları da oldu. Yanında, Beppo isimli kedisi de dahil (bu aynı zamanda bir şiirinin de adıydı) beş kedi ile seyahat ederdi. Byron'ın hayvan dostları arasında belki de en ünlüsü Ternöv köpeği Boatswain'di. Köpek 1808'de, beş yaşında kuduzdan öldü. Byron "Bir Köpeğe Mezar Yazısı"nda Ternöv köpeğini bir şiirle ölümsüzleştirdi ve kendisininkinden de büyük aile mezarında ona bir anıt diktirdi.

Leydi Byron kocasının hayvan aşkını paylaşmıyordu. Ayrılmalarının ardından manidar bir şekilde "Bazı zalim karakterlerin hayvanlara düşkün olması ve onlara şefkatli yaklaşmasının nedeni, hayvanların akıl kabiliyetinden yoksun olması ve efendilerinin zorbalığını kınayamamasıdır" diye yazmıştı.

BIRAK KANASIN

Byron'ın on dokuzuncu yüzyıl hatalı tıp tekniklerinin bir sonucu olarak gelişen otuz altı yaşındaki ölümü aslında kolaylıkla önlenebilirdi. Şair Yunanistan kırsalında yağmurlu bir havada yaptığı at gezintisinin ertesinde ateşlenmiş ve doktorları tarafından ölümcül derecede kanı akıtılmıştı. Doktorlar yüksek ateşe neden olan şeyi "çekip çıkarabilme" amacıyla Byron'ın şakaklarına on iki adet sülük yapıştırdılar. Ayrıca günümüz tıp otoritelerince yine çılgınlık olarak addedilen bir diğer yöntemle, ishal başlatmak için Byron'a hintyağı içirdiler. Sülükler, ateşten vücudu zaten halsiz düşmüş olan zavallı adamdan 2

üreden fazla kan emdi. Bu şartlar altında Byron'ın İngilizce ve İtalyanca cümleler haykırarak sayıklamasına şaşmalı. Büyük ihtimalle avukatını istiyordu. Yirmi dört saatten az bir süre sonra yaşamını yitirdi.

LORD BYRON DÖNEMİNİN WILT CHAMBERLAIN'İYDİ. VENEDİK'TE YALNIZCA BİR YIL İÇİNDE 250 KADINLA (BİRKAÇ DA ERKEKLE) BİRLİKTE OLDUĞU SÖYLENİYORDU.

SON BİR BAKIŞ

Byron, Westminster Kilisesi'ndeki Şairler Köşesi'ne gömülmeyi istiyordu ama başrahip onun Geoffrey Chaucer ve Edmund Spenser gibi erdem timsallerinin yanına yakışmayacak kadar kötü şöhretli olduğuna kanaat getirmişti. Şair bunun yerine Hucknall Torckard'daki aile mezarlığında ebedi istirahata çekildi. Ancak bu istirahat Haziran 1938'de, bilinmeyen nedenlerden dolayı gerçekleştirilen sevimsiz bir mezar açma eylemiyle bozuldu. Cesedi görebilmek için Byron'ın açılmış mezarı başına kırk kişi toplandı. Ölü şaire ait tabutun kapağı nihayet kaldırıldığında ise geriye yalnızca üç midesi sağlam insan kalmıştı. İzleyenlerden biri şairin cesedini "mükemmel derecede korunmuş" diye tasvir etti. Otopsi sırasında çıkarılan kalbi ve beyni ile kopuk sağ ayağı hariç Byron 114 yıldan uzun bir süredir çürümekte olan birine kıyasla hayli iyi görünüyordu. Tanıklardan biri şairin "cinsel organının hayli anormal bir gelişim sergilediğini" dile getirdi. Görünüşe bakılırsa mezar kazıcılarına karşı Byron, ölüyken bile son gülen kişi olmuştu. Mezar ertesi gün kapatıldı ve şair huzura terk edildi.

HONORÉ DE BALZAC

20 MAYIS 1799–18 AĞUSTOS 1850

MİLLİYETİ:
FRANSIZ

BURCU:
BOĞA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
LE PÉRE GORIOT/GORIOT BABA (1834-35),
LA PEAU DE CHAGRIN/TILSIMLI DERİ (1831),
LA COUSINE BETTE/KUZEN BETTE (1846)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
GUSTAVE FLAUBERT, VICTOR HUGO

EDEBİ ÜSLUBU:
PANORAMİK, ÇARPICI DERECEDE HİCİVLİ

SÖZÜN ÖZÜ

"ARKALARINDAN SÖYLEDİKLERİMİZİ İNSANLARIN YÜZÜNE KARŞI SÖYLESEYDİK, TOPLUM DİYE BİR ŞEY OLMAZDI."

"Derin biri değilim," demişti Honoré de Balzac bir zamanlar, "ama hayli genişim." Bu sözleriyle kendi fiziksel görünümüyle mi, yoksa eserlerinin entelektüel çapıyla mı (ya da her ikisiyle mi) dalga geçiyordu bilinmez. Ancak Balzac'ın büyük romancılar arasında en şişmanı olduğuna hiç şüphe yok. İki cılız bacağın üstüne yığılı yağ kümesinden oluşan bir bedene ve bir metre altmış santimlik boya sahip Balzac, doymak bilmez iştahı, eksantrik giyimi ve kaba saba tavırlarıyla meşhurdu. Söylenene bakılırsa Paris'teki bir restoranda bir düzine kuzu pirzola, bir şalgamlı ördek, bir dil balığı, iki keklik ve yüzden fazla istiridyeyi mideye indirmişti. Bu yemeğe on iki armuttan ve çeşit çeşit tatlı, meyve ve likörlerden oluşan bir kapanış eşlik etmişti. Yazarın sofra adabı da mide bulandırıcı nitelikteydi. Yemeğini doğrudan bıçağıyla alıp yer, çiğnerken etrafa parçalar sıçratırdı. Bu durumda pek çok kişinin onu dangalak, sevimsiz, hödük olarak görmesi pek de şaşırtıcı olmasa gerek. Doğumunda Honoré Balssa adını alan yazar, soyadını değiştirdi ve insanları soylu olduğuna inandırabilmek için kulağa aristokrat gelen "de" sözünü ekletti.

İnsanlar onun kişisel alışkanlıkları hakkında ne düşünürse düşünsün, kimse Balzac'tan dünyanın en büyük romancılarından biri sıfatını esirgemez. Çok ciltli önemli eseri *İnsanlık Komedyası*, Napolyon sonrası Fransız toplumunun pek çok katmanını yakından gözlemlemeye ayrılmış bir hayatın ürünüydü. Ancak yazarın asıl hedefi bu değildi. Balzac önceleri tragedya yazarı olmak istiyordu. Ne var ki Oliver Cromwell'in yaşamını anlatan oyunu, ancak Cromwell'in İngiliz halkı ile ilişkisi kadar başarılı olabildi. Oyunu okuyan bir üniversite profesörü, Balzac'ın annesine oğlunun edebiyat *dışında* bir kariyer edinmesi gerektiğini söyledi.

Gözü korkmayan Balzac yoluna devam etti. Popüler kurguda yeteneğini deneyerek 1822'de beş roman birden bitiriverdi. Kitaplar muhteşem değildi, yazarın kullandığı takma isim de öyle... Her şeyden önce, "Lord R'hoone" yazarın ilk isminden tembelce üretilmiş bir anagramdı. Ancak yine de Balzac'ın azim konusunda takdire değer bir yanı vardı. Üstünde keşiş cüppesi ve içtiği bol miktarda kahveyle artık günün on beş saatini yazarak geçirmeye başlamıştı. (Balzac'ın kullanmadığı neredeyse tek uyarıcı tütündü. Tütünün kuvvetten düşürdüğünü düşünüyordu.) Balzac partilere katılarak romanları için malzeme topluyordu. Bu partilerde kulak misafiri olduğu tek bir sohbet, çoğu zaman *İnsanlık Komedyası*'nda bir bölümü doldurmaya yetip de artıyordu.

Yirmi yıllık bir süre içinde Balzac toplamı on bir bin sayfayı bulan doksan yedi eser üretti. Bunların bazıları pornografinin sınırında gezinen müstehcen romanlardı. Bir kısmı ise tam anlamıyla tuhaftı; örneğin,

Norveç fiyortları arasında genç bir çifte mistisizm üzerine eğitim veren hermafrodit bir meleğin anlatıldığı *Seraphita* adlı roman. Balzac'ın kişisel yaşamı ama daha az tuhaftı. Yazarın yüzlerce kadınla ilişkisi oldu ki sefil görünümü ve hijyen konusundaki kayıtsızlığı düşünülecek olursa bu oldukça büyük bir başarıydı. Tüm bunların yanında kazandığı bütün parayı da harcadı. Bir aristokrat gibi yaşaması gerektiğine inanan Balzac, bu yanılgısını mütevazı geliri ile bir türlü uyuşturamadı. Sonuç olarak da borçtan hiç kurtulamadı. Hayatının ilerleyen döneminde bol miktarda parası olan Polonyalı bir soylu kadınla ilişkiye girdi. Tam da aradığı gibi bir fırsattı bu. Ancak dehasına vurulmuş olsa da soylu hanım bile Balzac'ın müsrifliğinin serveti için ciddi bir tehlike teşkil ettiğini anladı. Balzac ile yazarın ölümünden yalnızca birkaç ay önce, hastalıktan acınası duruma düştüğü bir zamanda evlendi.

Düğünden sonra Paris'e, evine dönen Balzac yokluğu sırasında sadık hizmetçisinin aklını oynattığını gördü. "Bu ne kötü bir alamet!" diye, feryat etti. "Bu evden mümkünü yok canlı çıkamam ben." Haksız da değildi. Bundan birkaç ay sonra kalbi yılların aşırı tüketimine ve ağır yaşamına dayanamayarak iflas etti. Balzac hayatının sonuna dek kurgusal dünyanın içinde yaşamayı sürdürdü. Son sözleri *İnsanlık Komedyası*'ndaki ikinci benliği denebilecek hekime seslenişiydi: "Bianchon'a tez haber gönderin... Beni ancak o kurtarır."

!

KAHVE DEJENERASYONU

Balzac'ın edebi üretkenliğini tetikleyen şey neydi? Ne olacak, milyonlarca insanın şu bitmek bilmez akşam toplantılarını atlatmasını sağlayan şey: bildiğimiz yüksek oktanlı kahve. Gecelerini gündüzüne katan Fransız yazar, günde yaklaşık elli adet koyu Türk kahvesi içiyordu. Starbucks'ın olmadığı bir çağda bu miktarda bir tüketim, hakiki bir maharet gerektiriyordu. Kahvesini pişirilmiş halde önüne getirtemediği zamanlarda yazar, Limbaugh stiline başvurarak bir avuç çekirdeği öğütüp ağzına atıyordu.

"Kahve benim hayatımda muazzam bir güç kaynağı," diye itirafta bulunmuştu Balzac. "Üstümde muazzam etkileri olduğunu gözlemledim." Kahvenin cefasını da çekmedi değil. Aşırı miktarda tükettiği koyu kıvamlı kahve midesinde kramplara neden oluyor tansiyonunu yükseltiyor ve kalp büyümesine yol açıyordu. Kahve zehirlenmesi, doyumsuz yaşam tarzı ile birlikte, Balzac'ın henüz elli bir yaşında gelen erken ölümünün başlıca nedeni oldu.

GÖZÜM KÖR OLSA DA...

Balzac'ın tek içeceği kahve değildi. Kendisi aynı zamanda kaliteli çay erbabıydı. En sevdiği çaylardan biri ona bir Rus devlet adamı tarafından gönderilmişti (o da Çin imparatorundan gelen çayı çardan almıştı). "İmparatorluk toplama" tekniğiyle toplanan ve kervanlarla Rusya'ya götürülen bu egzotik ve pahalı çay, efsanelere konu olmuştu; içenin kör olacağı söyleniyordu. Balzac tahmin edileceği üzere çayı yalnızca en yakın arkadaşları ile paylaştı. Eski dostu Laurent-Jan karışımdan birkaç defa tattı ve her seferinde, "Yine körlüğü göze alıyorum ama... Canı cehenneme, değiyor işte!" dedi.

BİR YANLIŞ KİMLİK VAKASI

Balzac'la aynı sofrayı paylaşmış bir kişinin de onaylayacağı üzere, deha ile delilik arasında ince bir çizgi vardır. Prusyalı büyük doğabilimci ve kâşif Friedrich von Humboldt bir gün psikiyatr bir dostundan kendisini hakiki anlamda deli biriyle tanıştırmasını istedi. Bunun üzerine doktor, Humboldt, Balzac ve bir hastasıyla bir öğle yemeği ayarladı. Humboldt ile ilk defa tanışacak olan Balzac her zamanki gibi derbeder ve kılıksız bir biçimde geldi ve yemek boyunca gevezelik etti. Sohbetin sonuna gelindiğinde Humboldt dostunun kulağına eğilerek böyle enteresan bir deliyi getirdiği için teşekkür etti. Psikiyatr çok geçmeden durumun farkına vardı. "İyi de deli olan ötekisi," dedi, Humboldt'a. "Senin gösterdiğin Mösyö Honoré de Balzac!"

AFYONU PATLAYINCA

Balzac bir gün bir akıl hastalıkları uzmanının denetimi altında ve şair Charles Baudelaire'in eşliğinde haşhaş denedi. Yer, Sen Nehri'ne bakan muazzam bir on yedinci yüzyıl malikânesiydi. Ancak denemenin sonucu, ortamın dinginliğiyle pek örtüşmedi. Afyondan etkilenmeyen Balzac beklediği gibi zihninde "ilahi sesler" duyamadı. Afyonla tamamen delirememenin hayal kırıklığıyla oradan ayrıldı.

AÇLIKTAN SÜRÜNEN SANATÇI

Kendisini bir asilzade gibi konumlandırsa da Balzac yoksulluğa yabancı değildi. Gençlik yıllarını ısıtmasız, mobilyasız, derme çatma bir evde yaşayarak geçirmişti. Ne var ki gözü yılmayan büyük yazar, hayalgücünü kullanarak kendi dekorasyonunu kendisi yarattı. Boş duvarlara orada görmek istediği şeyleri yazdı. Bir yere "gül ağacından çekmeceli şifonyer", başka bir yere, "Venedik aynası ve duvar halısı" yazdı. Boş duran şömine üstüne ise, "Raphael tablosu" diye ekledi.

Balzac'ın Paris'teki bakımsız evi, kentin en tehlikeli bölgelerinden birindeki bir binanın çatı katındaydı. Bu koşullar, iştahına düşkün Balzac'ı hayli zorlamış olmalı. Yazar öyle yoksuldu ki akşam yemekleri çoğu zaman bir bardak suya bandırılmış bayat ekmekten ibaretti. Parisli bir kitapçı bir defasında Balzac'ın evinin perişan halini gördükten sonra yeni romanı için yaptığı anlaşmayı feshetmişti. Bir defasında da evine giren hırsız Balzac'ın masa çekmecesini açmaya çalışmıştı. Uykusundan uyanan Balzac buna gülmekle yetinmiş ve, "Sahibinin gündüz gözüyle zırnık bulamayacağı bir çekmecede gece vakti para bulabilmek için göze aldığın riske bak!" demişti.

BALZAC DOYMAK BİLMEZ İŞTAHI VE KABA SABA TAVIRLARIYLA MEŞHURDU. LOKMASINI DOĞRUCA BIÇAĞINDAN ALARAK YER, ÇİĞNERKEN ETRAFA PARÇALARI SIÇRATIRDI.

KIYMETLİ MADDE

Vücudun "su" tutması denince akla Balzac'ı getirmemek imkânsız. Yazar, arkadaşlarına seks yaparken yaratıcı enerjisini tüketme korkusuyla boşalmamayı tercih ettiğini söylemişti. "Boşalma noktasına kadar öpüşüp koklaşmaların, aşk oyunlarının bir sakıncası yoktu," diye açıklamıştı sırdaşlarından biri, "ama ancak o noktaya kadar. Balzac için sperm, beynin en saf maddelerinin dışarı atılması, dolayısıyla da potansiyel bir sanatsal yaratı eyleminin organ aracıyla akıtılması, kaybedilmesi anlamına geliyordu." Ya da, çok sayıdaki sevgililerinden biriyle doruğa ulaştıktan sonra Balzac'ın söylediği gibi: "Bu sabah bir roman kaybettim!"

EDGAR ALLAN POE

19 OCAK 1809–7 EKİM 1849

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
OĞLAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
"THE FALL OF THE HOUSE OF USHER/USHER EVİNİN ÇÖKÜŞÜ" (1839), *"THE TELL-TALE HEART/ GAMMAZ YÜREK"* (1843), *"THE RAVEN/KUZGUN"* (1845)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
NATHANIEL HAWTHORNE, JAMES RUSSELL LOWELL, HENRY WADSWORTH LONGFELLOW

EDEBİ ÜSLUBU:
AYRINTILI VE GİRİFT

SÖZÜN ÖZÜ

"BENİM ZİHNİMDE SAAT HEP KASVETLİ GECEYARISINI GÖSTERİR."

Günümüzde Edgar Allan Poe'nun çehresine, kitapçı dükkânlarından tutun da bira şişelerine dek her şeyin üstünde rastlamak mümkün. Ancak durum hep böyle değildi. Amerika'nın dışarıda en çok tanınan edebi şahsiyeti, kendi ülkesinde beş parasız ve halk sevgisinden hayli yoksun bir halde hayata veda etti. Ona itibar kazandırmak ve bugünkü ikonik konumunu sağlamak ise (sanatçıya nedense "Edgar Poe" diye hitap eden) Fransızlara düştü.

Tekinsiz öyküleri ve özgün atmosferli şiirleriyle karanlık kurmacanın babası olan Edgar Allan Poe, H. P. Lovecraft ve Stephen King'e giden yolu açan kişiydi. Ayrıca karanlıktan da korkardı. Bir defasında bir dostuna, "Şeytanların gafilleri saptırmak için geceden faydalandığını düşünüyorum," itirafında bulunmuştu. "Gerçi biliyorsun, şeytanlara falan inanmam," diye de eklemişti. Belki de Poe yalnızca karanlık bir bulutun altında yaşadığını hissetmişti. Onu suçlamak da zor doğrusu. Üç yaşında öksüz kalan Poe, John ve Francis Allan isimli varlıklı bir çift tarafından Richmond, Virginia'da yetiştirildi. Ancak evlat edinilmedi çünkü kibirli John Allan, tertemiz aile ağacının, teatral gösteriler de yer alan bir annebabanın oğlu tarafından lekelenmesini istemiyordu. Buna rağmen Poe, üvey babasının soyadını göbek adı olarak kullandı, ayrıca John'un ukalalıklarından bazılarını da miras aldı.

Sevgi dışında, John Allan'ın üvey oğluna büyük miktarlarda vermeyi başaramadığı bir diğer şey de paraydı. Mahrumiyet gerçekten de Poe'nun kısa ömrünün alâmetifarikasıydı. Poe Virginia Üniversitesi'ndeyken, alkolü de içeren ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kumar borcuna girdi. 1830'da West Point Harp Akademisi'ne girdiğinde aynı durum yeniden baş gösterdi. Poe üniformasına yakışmayacak şekilde vaktinin çoğunu içki içerek ve ordudan atılmanın yollarını hayal ederek geçirdi. Sonunda Ocak 1831'de muradına erdi. Açık emre karşı gelip talimlere sık sık gitmeyince "Görevi Ağır İhmal"den askeri mahkemeye verildi. Poe, West Point'e giden ve oradan atılan tek büyük Amerikalı yazar olma niteliğini bugün dahi koruyor.

Edgar Allan Poe, hayatı yokuş aşağı giden- klasik alkolik tanımına uyuyordu. Sınıf arkadaşlarından birinin yazdıklarına bakılırsa onun, "ağır içkiye olan tutkusu en az oyun kâğıtlarına olan tutkusu kadar belirgin ve tuhaftır... ağzını şapırdatmadan ve bir kez olsun yutkunmadan bir kadeh içkiyi tek yudumda mideye indirir." Söz konusu kadeh genellikle Poe'yu sarhoş etmeye yetiyordu. Sorun hiç şüphesiz kısmen çelimsiz ve sağlıksız bedensel yapısından kaynaklanıyordu. West Point'teyken öyle zayıf ve yaşlı görünüyordu ki Harbiyeliler Poe'nun yerine üvey babasının geçtiği

yönünde espriler yapıyordu. John Allan sonunda Poe'nun sefahat düşkünlüğünden öylesine bunaldı ki onu evlatlıktan reddetti ve mülkünün yakınlarında gördüğü takdirde üvey oğlunu tutuklatacağına yemin etti.

Hem paradan hem de aileden yoksun kalan Poe, Baltimore'da yaşayan halası Maria Clemm'in yanına taşındı. Aynı zamanda dergilere kısa öyküler de yazmaya başladı. 1836'da, yirmi yedi yaşında, Clemm'in kızı ve on üç yaşındaki kuzeni Virginia ile evlendi. Kuzeni ile üç yıl süren yakınlaşması boyunca bu denli genç yaşta biriyle evlenmenin uygunsuzluğu konusunda defalarca uyarılmıştı. Çift evlendikten sonra sık sık yer değiştirdi ve önce New York'a, sonra Philadelphia'ya, ardından tekrar New York'a taşındı. Poe hep alacaklılarının bir adım önünde, alkoliklikten bir şişe uzaktaydı. Sonra tam kariyeri toparlanmaya başladığı sırada, karısı tüberküloza yakalandı ve öldü.

Poe'nun hayatı gerçekten de bir kâbus gibiydi ve kâbuslara yaraşır bir şekilde son buldu. 1849 Eylül'ünün sonunda New York'a yaptığı bir yolculuk sırasında Baltimore'a uğrayan Poe, beş gün boyunca kayıplara karıştı. Sonunda bir İrlanda tavernasının önünde, dut gibi sarhoş ve şuursuz halde, üstünde başkasına ait eski püskü giysilerle bulundu. Washington College Hastanesi'ne yatırılan sanrılar içindeki şair, sonraki iki günü Reynolds diye bir adamın ismini sayıklayarak geçirdi ve hekimine beynini patlatması için yalvardı. Nihayetinde hasta yatağında, "Tanrım, kurtar şu zavallı ruhumu!" diye haykırdıktan sonra kendini kaybetti ve öldü.

Söz konusu beş kayıp gün boyunca neler olduğunu kimse bilmiyor. Kanıtlara bakılırsa seçim için kiralanan gizli bir çetenin eline düştü, bolca içki içirildi ve Baltimore belediye başkanlık seçimlerinde oy sandığında hile yapmaya zorlandı. Bunu takip eden alkol alemi, muhtemelen frengi, diyabet ya da belki kuduz gibi var olan bir sağlık sorununu tetikledi. Nedeni her ne olursa olsun, Poe'nun ölümü son derece nahoştu; tıpkı ilk biyografi yazarı tarafından kurgulanan kötü şöhreti gibi. Söz konusu biyografi yazarı, eserleri bir defasında Poe tarafından yerildiği için gücenen Rufus Griswold adlı editördü. Griswold 1850 tarihli biyografi yazısında Poe'yu kendi halasıyla ensest ilişkiye giren, uyuşturucu bağımlısı, dejenere biri olarak tasvir etmişti. Bunların tümü yanlış, ucuz, ölenle hesaplaşma amaçlı sözlerdi ama edebi camianın (Fransızların da yardımıyla) Poe'yu büyük Amerikan yazarları mabetine kabul etmesi onlarca yıl aldı.

!

BÜTÜN KORKULAR

Poe'nun karanlıktan korkması boşuna değildi. Kendisi eğitimini bir mezarlıkta almıştı; bildiğimiz anlamıyla mezarlıkta. Poe'nun İngiltere'de gittiği yatılı okulun sınıfı mezarlığa bakıyordu. Ders kitabını bile satın almayarak ucuza kaçan okul müdürü, matematik derslerini dışarıda, ölüler arasında verirdi. Çocukların her birinden bir mezar taşı seçmesi, sonra da ölüm tarihinden doğum tarihini çıkararak ölünün yaşını bulması istenirdi. Beden dersi de aynı neşeli ortamda yapılırdı. Okulun ilk günü her öğrenciye küçük bir tahta kürek verilirdi. Sömestr sırasında ölen bir cemaat üyesi varsa çocuklar dışarı, mezar kazmaya gönderilir, böylece vücudu canlandırıcı bir etkinlik yaptırılmış olurlardı.

"FAKA BASTIN" DEDİ KUZGUN

Poe "*Kuzgun*" ile gurur duyar, onu "gelmiş geçmiş tüm şiirlerin en iyisi" diye adlandırırdı. (Pek alçakgönüllü olduğu söylenemezdi.) Ancak telif hakkı yasası konusundaki cehaletinden dolayı, bu eserden neredeyse hiç para kazanamadı. Şiirini bastırmak isteyen şair onu *The New York Evening Mirror* gazetesinde yayımlattı. Ancak bu tercihiyle tüm telif hakkı korumasını yitirdiğini bilmiyordu. Gazetede yayımlandıktan sonra artık herkes şiiri basma hakkına sahipti ve çoğu da bunu yapıp parayı cebe attı. Poe en nihayetinde kendi baskısını yaptığında şiir o kadar çok yerde yayımlanmıştı ki, kimse satın almadı.

DICKENS'IN PENÇESİ

Poe'nun ünlü kuzgununun ilham kaynağı aslında İngiliz yazar Charles Dickens'ın evcil hayvanıydı. Dickens'ın geveze kuşu Grip (Pençe), yazarın gizemli roman serisi *Barnaby Rudge*'da bir karakter olarak karşımıza çıkar. Poe bu eseri 1841'de okumuş ve Dickens'ın konuşan kuzgun kullanımına iltifat etmişti. Poe'ya göre kuzgun öyküde daha büyük bir rol almalıydı.

Dickens ile Poe 1842'de ilk ve son defa buluştuklarında, sevilen kuş yeni ölmüştü. (Kuzgun Dickens'ın ahır yakınında kapağı açık halde bıraktığı boya şişesinden boya içmişti.) Dickens acıklı hikâyeyi Poe'ya anlattı; Poe ise o gece evine döndü ve bir süre önce bir kenara kaldırdığı "Lenore'a" adlı şiirine, uğursuz laflar eden bir kuzgun ekledi. "Lenore" ismi, meşum kara kuşun ünlü mantrası haline gelen "Nevermore" ("Bir daha asla") sözü ile kusursuz bir kafiye oluşturuyordu.

ŞAİRLER SALDIRINCA

Şairler arası dalaşma kadar eğlenceli bir şey yoktur. Poe'nun baş düşmanı, "Hiawatha'nın Şarkısı" ve başka şiirlerin saygın yazarı Henry Wadsworth Longfellow'du. Aradan geçen iki yüzyıla rağmen hala bilinmeyen nedenlerden dolayı Poe'nun bu şaire olan duyguları, şiirlerine ve kişiliğine olağanüstü bir hayranlık duyma noktasından düşmanlık besleme noktasına gelmişti. Poe 1840'ta Longfellow'un son şiirine iğneleyici bir eleştiri yazdı ve yazarı Alfred Lord Tennyson'dan çalıntı yapmakla suçladı. Bu şekilde tepki alamayınca şairin *kendi* şiirlerinden birini de aşırdığını iddia etti. "Longfellow Savaşı" adı verilen savaş artık başlamıştı. Ancak Poe'nun şansına bu çatışma cephane israfından başka bir işe yaramadı. Poe, Longfellow'un eser hırsızı olduğuna dair en ufak bir kanıt ortaya koyamadı ve New England şairi de genç adamın karalama amaçlı saldırılarına yanıt vermeyi sükûnetle reddetti. Poe'nun ölümünden sonra Longfellow onun hakkında tek kötü söz söylemediği gibi, şunları dile getirdi: "Eleştirilerinin sertliğini, müphem bir yanlışlık duygusuyla tetiklenen hassas bir tabiatın öfkesi dışında hiçbir şeye bağlamadım." Of!

POE ÇOCUKKEN MEZARLIKTA EĞİTİM GÖRMÜŞTÜ. MATEMATİĞİ MEZAR TAŞLARININ ÜSTÜNDEKİ TARİHLERİ TOPLAYIP ÇIKARARAK ÖĞRENDİ.

HOP HOP HOP YUKARI

Poe'nun, özellikle nakit sıkıntısı çektiği zamanlarda, basında muzip numaralara başvurduğu olurdu. Dara düşen Poe, Nisan 1844'te *New York Sun* gazetesine dünyanın ilk transatlantik balon uçuşu hakkında bir yazı yazdı. "Sorunların en büyüğü halihazırda büyük ölçüde aşılmış durumda," diye yazdı, muzaffer bir yaklaşımla. "Kara ve denizin yanı sıra hava da artık bilimin gücüne boyun eğdi ve insanlık için sıradan ve kullanışlı bir ulaşım ortamı olma yoluna girdi." Poe'nun son derece incelikli düşünülmüş beş bin kelimelik makalesinde söz konusu hava gemisi, geminin idarecisi (Monck Mason isimli gerçek bir balon sürücüsü) ve yolculuğun kendisi tüm ayrıntısıyla anlatılıyordu. Tek sorun yazılanların tümünün yalan olmasıydı. *Sun* ertesi gün bir düzelti yayımladı: "Güneyden gelen postalar... İngiltere'den balona ilişkin bir doğrulama içermediğinden... inancımız verilen bilginin hatalı olduğu yönündedir."

SCHOOL
RIP
R.I.
RIP

MEZAR TAŞIYLA DERTLER BİTMİYOR

Yaşamı boyunca Poe'nun tepesinden ayrılmayan kara bulutlar, ölümünden sonra da onun peşini bırakmadı. Sanatçının mezarı için sipariş edilen mezar taşının üstünden, kontrolden çıkmış bir tren geçti. Sonuç olarak Poe, 1875'te mezarından çıkarılıp yeniden gömülene dek üstünde "No. 80" yazılı bir taşın altında yattı.

ŞEREFE DOSTUM!

Poe markalı mutfak aleti pazarlamak isteyen herkesin Poe Toaster diye bilinen müphem bir kişiyi hesaba katması gerekir. 1949'dan beri her yıl bu bilinmez, gizemli şahsiyet, yazarın doğum günü gecesinde onun mezarı başında beliriyor. Bu mezar ziyaretçisi Poe'nun korku öykülerindeki karakterleri çağrıştırsa da, mezar görevlilerinin de (ve bu kişinin kimliğini araştıran pek çok konu uzmanının) size söyleyeceği gibi kendisi aslında etten kemikten biri. Mezar başındaki ritüel ise daima aynı. Karanlık şahıs önce ölünün şerefine kadeh kaldırıyor, ardından da hayranlığının bir göstergesi olarak yarım şişe konyak ile üç adet kırmızı gül bırakıyor. Neden üç kırmızı gül diyeceksiniz. Bu güller, aynı yerde yatan Poe'yu, kayınvalidesini ve Poe'nun eşini temsil ediyor olabilir. Neden konyak? Kimse bilmiyor. Tüm bunlar neden? Poe'ya ve yılda bir düzenlenen bu törenin ciddiyetine duyulan saygıdan dolayı şimdiye kadar kimse bu şahsın yolunu kesip de bu soruyu sormadı.

HERKES ELEŞTİRMEN KESİLDİ

Poe'nun edebiyat camiasını ikiye böldüğü söylenebilir. Bir yanda Fransızlar gibi ona tanrıymışçasına saygı gösterenler var; diğer yanda ona, ya da eserlerine katlanamayanlar. Poe'yu beğenmeyenlerin arasında kaydadeğer olanlardan biri T. S. Eliot. Eliot onu "Henüz yeni yetmeliğe adım atmamış, son derece yetenekli birinin zekâsına sahip" şeklinde tanımlamıştı. Mark Twain bir defasında, "Bana göre onun yazıları, tıpkı Jane Austen'inkiler gibi okunmaz nitelikte (ender rastlanan türde bir 'tek taşla iki kuş' vurma vakası). W. H. Auden ise en kişisel atışı yaparak Poe'yu, "Hayatı adeta birilerinin kucağında ağlamak ve kedi-fare oyunu oynamakla geçmiş, erkeksilikten uzak bir adam" olmakla suçlamıştı.

POE AKRABALIĞI

Karanlık edebiyatın ustasının soyundan gelen aktör IV. Edgar Allan Poe, büyük-büyük amcasıyla olan akrabalığı sayesinde kariyerinde hayli mesafe kat etti. Dördüncü Poe *Monkeybone* adlı filmde ve *Sabrina the Teenage Witch* dizisinin 1999'da yayımlanan bölümlerinden birinde birinci Poe'yu canlandırdı. Efsanevi akrabasının taklidini yapmadığı rollerde ise *Sex Puppets* ve *Oliver Twisted* gibi filmlerde çılgın serserileri ve karnaval çığırtkanlarını canlandırdı.

BİRAZ AMERİKAN FUTBOLUNA NE DERSİNİZ?

Profesyonel Amerikan futbolu on üç yıllık bir aradan sonra 1996'da Baltimore'a geri döndü. Yeni takıma isim bulmak için bir yarışma düzenlendi ve Ravens (Kuzgunlar) ismi Marauders (Haydutlar) ve Americans (Amerikalılar) ismine galip geldi. Maskotsuz geçen iki yılın ardından Ağustos 1998'de takım, bir değil, üç maskot çıkardı. Philadelphia Eagles'a karşı oynanacak olan bir hazırlık maçı öncesinde sahada düzenlenen şık ama tuhaf bir seremonide kuzgunların her biri devasa birer yumurtanın içinden çıktı. Yumurtadan çıkış sırasına göre maskotlar şöyleydi: "keskin, çekik gözlü, uzun, kabarık tüylü, uzun boylu, güçlü ve rekabetçi kuzgun" Edgar; "kısa boylu, zayıf ve çevik" Allan; ve "tombul, tembel ama son derece sevimli" Poe. Şu ana dek üçlüden hiçbiri Poe'nun başlıca özelliği olan alkol sorununu geliştirmişe benzemiyor.

CHARLES DICKENS

7 ŞUBAT 1812–9 HAZİRAN 1870

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE PICKWICK PAPERS/BAY PICKWICK'IN SERÜVENLERİ (1836-37), *BLEAK HOUSE/KASVETLİ EV* (1852-53), *DAVID COPPERFIELD* (1849-50), *GREAT EXPECTATIONS/BÜYÜK UMUTLAR* (1860-61)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
EDGAR ALLAN POE, WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY

EDEBİ ÜSLUBU:
GÖSTERİŞLİ, GÖRKEMLİ, EPİZODİK

SÖZÜN ÖZÜ

"YILLIK GELİR: YİRMİ STERLİN. YILLIK HARCAMA: ON DOKUZ NOKTA ALTI. SONUÇ: MUTLULUK."

Genç oğlan, her köşesine kendinden önce gelip geçenlerin beyhudeliğinin kokusu sinmiş kasvetli bir fabrikada çalışarak sefil, mutsuz bir çocukluk geçirir. Kulağa, bir Charles Dickens romanının girizgâhı gibi gelse de –ki öyledir- bu sözler aynı zamanda yazarın kendi biyografisinin de ilk satırı olabilirdi. Dickens'ın hayatı, belli bir döneme kadar en az Oliver Twist'inki kadar Dickensvari bir hayattı. Ondan sonra ise... Eh, yazar zengin oldu ve fabrikada çalışmak gibi bir derdi kalmadı.

Dickens'ın payına düşen beyhudelik değirmeni, Warren'ın ayakkabı boyama fabrikasıydı ve yazar, babası John 1824'de borçlular hapishanesine atıldıktan sonra buraya gönderilmişti. Genç Charles'ın işi ayakkabı cila şişelerinin üstüne etiket yapıştırmaktı. Bu iş ilk başta kulağa pek kötü gelmese de, haftada altı şilin için günde on ila on iki saat çalışıldığını göz ardı etmemek gerekir. Böylesi bir cehennem hayatı, insanı ömrünün sonuna dek fabrikalarda çalışan zavallı çocukların halini yazmaya itebilir ki Dickens'ı da aynen buna itti.

Dickens çok kolay ünlendi. Henüz yirmi dört yaşındayken yayımlanan *The Pickwick Papers/Bay Pickwick'in Serüvenleri* İngiliz edebiyat tarihinin en çok satan kitaplarından biri oldu ve genç yazarını neredeyse bir gecede dünya çapındaki ünlüler arasına soktu. Ayakkabı cilası ve borçlular hapishanesi günleri artık geride kalmıştı. Dickens şimdi, insanların seri şeklinde yayımlanan uzun romanlarını satın almak için kuyruklar oluşturduğu bir dünyada yaşıyordu. 1841'de, New York'ta altı bin kişi *The Old Cuirosity Shop/Antikacı Dükkanı*'nın en son çıkan bölümlerinin gelişini beklemek için bir limanda toplanmıştı. Romanın gözüpek genç kahramanının kaderini merak edenler, yaklaşan buharlı gemideki denizcilere, "Küçük Nell ölüyor mu?" diye sesleniyorlardı. (Evet, ölüyor. Oscar Wilde'ın alaycı sözlerini alıntılayacak olursak, "Küçük Nell'in ölümünü okuyabilmek için insanın taş yürekli olması gerekir... Gülmeden okuyabilmekten söz ediyorum.")

Dickens zamanının Stephen King'iydi; eleştirmenler (ve Wilde gibi züppe nüktedanlar) tarafından sevilmez ama çok sayıdaki tutkulu hayranından saygı görürdü. *Saturday Review* 1858'de, "Şöhretinin kalıcı olacağını düşünmüyoruz," duyurusunda bulunmuştu. "Çocuklarımız, Dickens'ı günümüz romancılarının en tepesine yerleştiren atalarının ne demeye çalıştığını anlamakta zorlanacaklar." Onu Dickens'ın Shakespeare'den bu yana en büyük İngiliz yazarı olduğunu düşünen Tolstoy'a, Dostoyevski'ye, Henry James'e ve daha pek çoklarına anlatsınlar; ya da yazarın akıl almaz pazarlama sezgilerinden muazzam bir yarar sağlayan iş ortaklarına. Romanları seri olarak yayımlamanın yanı sıra, eserleri birbirinden farklı "özel

baskı"larla, kimi zaman birden çok kez yayımlamak tamamen Dickens'ın fikriydi ve bu fikirler yazarı zengin bir adam yaptı. Romanlarının çok uzun oluşu bile maddi gelire katkı sağladı. Dickens kitaplarını seri olarak yayımlıyor ve bölüm başına para alıyordu. Ne kadar çok bölüm yayımlanırsa, kurnaz yazarın cebine o kadar çok para giriyordu.

Elli yılı aşkın bir süre boyunca roman ve öyküleri tutarlı, hatta neredeyse olağanüstü bir biçimde mükemmelliğini koruduysa da, Dickens'ın bazı iniş çıkışları oldu. Yazar 1836'da saygın bir gazete editörünün kızı olan Catherine Hogarth ile evlendi ancak Hogarth'ın iki küçük kızkardeşine karşı kız kardeşine sıra dışı bir yakınlık duydu. Mary Hogarth 1837'de, henüz on yedi yaşında öldüğünde Dickens kendi eşini kaybetmiş gibi tepki gösterdi. Mary'nin saçından bir bukle kesti ve onu özel bir kutuda sakladı. Kızın parmağındaki yüzüklerden birini çıkardı ve ömrünün sonunadek kendi parmağında taşıdı. Ölen kızın tüm giysilerini sakladı ve ölümden iki yıl sonra bile, arada bir çıkarıp onlara baktı. Hatta bir ara baldızıyla aynı mezara gömülme arzusunu bile dile getirdi. Mary'nin hayali, yıllar yılı Dickens'ın peşini bırakmadı. İkilinin arasında bir şey olup olmadığını, olduysa da neler olduğunu bilen yok ancak Catherine ile on çocuğu muhtemelen olup bitenlerden pek memnuniyet duymadı.

Dertler bununla da bitmedi. Dickens 1858'de karısından ayrıldı. Bir süre önce kendisinden yirmi yedi yaş küçük olan, on sekiz yaşındaki aktris Ellen Ternan ile vakit geçirmeye başlamıştı. Dickens Ternan'ı kanatları altına aldı ve büyük olasılıkla ondan bir çocuk sahibi oldu. Ternan ise skandaldan kaçınmak için takma isimler altında Dickens'ın yolculuklarına eşlik etti. 1865'te Fransa dönüşünde bindikleri tren Dover ile Londra arasında bir köprüden suya uçtu. Sevgilisiyle kaza yerinde görülme kaygısı ile Dickens, kolunun altına sıkıştırdığı *Dombey and Son/Dombey ve Oğlu* romanının taslağıyla oradan uzaklaştı. Kazada aldığı yaraları hiçbir zaman tam anlamıyla iyileşmeyen yazar, halk için okuma yaptığı bitmek bilmez turlardan da yorulmaya başladı. Dickens bir inme sonucu 9 Haziran 1870'de, tren kazasından tam beş yıl sonra yaşamını yitirdi. Cenazesi (istemediği halde) Westminster Kilisesi'ndeki Şairler Köşesi'ne defnedildi.

!

TAKINTI

Bob Cratchit iç karartıcı, sıkışık ortamlarda çalışmak zorunda kalmış olabilir ama yaratıcısı için aynı şeyi söylemek zor. Dickens masa ve sandalyelerin tam istediği şekilde düzenlenmediği bir odada yazı yazmayı reddeden, takıntılı biriydi. Herhangi bir odadaki herhangi bir mobilyanın tam yerini hatırlayabilmek gibi tuhaf bir yeteneği vardı ve odayı isteğine uygun biçimde düzenleyebilmek için saatlerini harcardı. Birinin evinde misafir olarak kaldığında ya da bir otele gittiğinde ilk işi, odasındaki her şeyi kendi düzenine göre yerleştirmek olurdu.

Dickens tahmin edileceği üzere, düzenli olma konusunda da takıntılıydı. Giderek dökülen saçlarını her gün yüzlerde defa tarar, hatta tek bir telin yerinden oynadığını hissederse bir yemeğin ortasında tarağını cebinden çıkarıverirdi. Dostları odadan çıktığında arkalarından durmaksızın ortalığı toplar, birilerinin baştan savma iş yaptığını görürse çileden çıkardı. 1842'de ABD başkentine yaptığı bir ziyarette ulusun seçilmiş temsilcilerinin derbederlikleri, özellikle de çiğnenmiş tütünü tükürürken tükürük hokkasını tutturma konusundaki beceriksizlikleri karşısında dehşete düşmüştü. "Ülkeyi ziyaret eden yabancılara yerlere bakmamalarını ve yere bir şey düşürecek olurlarsa asla eldivensiz almamalarını şiddetle tavsiye ederim," demişti.

MANYETİK ALANLAR

Dickens'ın düzen takıntısından da tuhaf olan yanı, batıl inançlarıydı. Uğur getirmesi için her şeye üç defa dokunur, Cuma'yı "şanslı gün" sayar ve Londra'dan daima romanından birinin son bölümünün yayımlandığı gün ayrılırdı. En tuhafı da uyku alışkanlıklarıydı; yüzü Kuzey Kutbu'na bakacak şekilde uyumakta ısrar ederdi. "Yüzü başka herhangi bir yöne dönük olduğuna uyuyamadığını iddia ederdi," demişti, bir dostu. Bu tercihini açıklaması istendiğinde Dickens, "yerküre elektrik akımları ve pozitif ve negatif elektrik" gibi anlaşılmaz birtakım sözlerle karşılık vermişti. Gezegenin manyetik alanına göre hizalanmanın, yaratıcılığı beslediğine inanıyordu.

BÜYÜLE BENİ

Dickens sekiz yüz sayfalık romanlarıyla okuyucularını büyülemediği zamanlarda, insanları Mesmerizm ile hipnotize ediyordu. Franz Anton Mesmer isimli bir çatlak tarafından geliştirilen Mesmerizm, hastaları iyileştirmek için "canlı manyetizması"nın şifalı ışınlarından yararlanma "ilmi"ydi. Bu moda on do-

kuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Kıta Avrupası'nda almış başını yürümüştü. Dickens'ın zamanına gelindiğinde ise moda Manş Denizi'ni aşarak İngiltere'ye ulaşmıştı. Dickens yöntemin temel prensiplerini burada, saygın İngiliz hekim John Elliotson'dan öğrenmişti. Stetoskobu ilk kullananlardan biri olan Elliotson, sonraları hipnotik uygulamaları nedeniyle meslekten men edildi. Dickens bu sözde-bilim karşısında öylesine hipnotize olmuştu ki kendisi de uygulamalara başladı. Partilerde eğlence olsun diye, ya da dostlarının küçük rahatsızlıklarını gidermek için insanları hipnotize etti. Hatta mucizeler gerçekleştirdiği bile biliniyordu. Dickens 1844'te geçirdiği akut panik ataklar yüzünden yüzü seğiren Madame de la Rue'ya el attı. Sadece birkaç haftalık tedavinin ardından Dickens, de la Rue'yü gerginlikten arınmış, rahat uyku uyur ve normal yaşar hale getirdi. Seansları bundan sonra bir süre daha devam ettirerek rüya yorumlarıyla (bir diğer hobisi) de la Rue'nün sorununun kökenine inmeye çalıştı. Arkadaşı John Leech 1849'da beyin sarsıntısı geçirdiğinde ise Dickens Mermerizm gücünden yararlanarak onu sadece birkaç gün içinde iyileştirdi.

Mesmerizmin iyileştiremediği belki de tek dert, Dickens'a en büyük rahatsızlığı veren şeydi: astım. Dickens da şifayı eski moda yöntemde aradı ve afyon aldı.

HANS'IN TANIDIĞI İKİ DICKENS

Hans Christian Andersen 1857'de Dickens'ın evine yaptığı talihsiz bir ziyarette yazarın Scrooge'u andıran yönünü yakından gördü. İkili bu ziyaretten on yıl önce tanışmıştı. Dickens Danimarkalı masal yazarının Londra'daki imza gününe gelmiş ve tüm coşkusuyla "Andersen'i mutlaka görmeliyim" diye haykırmıştı. Yazarlar kısa sürede dost oldular. Andersen Danimarka'ya dönmeye hazırlanırken, Dickens ona ayrılık hediyesi olarak tüm eserlerinin imzalı bir nüshasını verdi. İkili adeta birbirleri için yaratılmışlardı.

Andersen on yıl boyunca sevgili dostuyla kalmak üzere yeniden Londra'ya gitme hayalleri kurdu. Ancak gittiğinde karşısında bambaşka birini buldu. Dickens eşinden ayrılmanın eşiğinde, son derece mesafeli, aksi mi aksi birine dönüşmüştü ve metresi Ellen Ternan ile bir eve çıkmak üzereydi. İngilizceyi çat pat konuşan eksantrik Danimarkalı'nın ziyareti ise ihtiyacı olan son şeydi. Ancak Anderson iki hafta kalmak üzere kendini davet ettirince, Dickens itiraz edemedi. Zoraki misafirlik, zaten sıkkın olan romancının daha da sevimsiz bir ruh haline bürünmesine neden oldu. Bir dostuna yazdığı mektupta, şunları söyledi: "Hans Christian Andersen şu an yanımızda olabilir ama sen ona aldırış etme. Ne de olsa kendi dili Danca'dan başka dil bilmiyor, hatta o dili bildiğinden bile şüphe ediliyor."

Anderson ziyarete gelir gelmez başına dert aldığını fark etti. Dickens hiç ortalarda yoktu, şahsi işlerini halletmek üzere kaçarcasına Londra'ya gitmişti. Misafirini ise terbiyesiz, saygısız çocuklarının eline terk etmişti. Çocuklar Danimarkalının arkasından onunla alay ediyor, misafirin ihtiyaçlarını karşılamayı reddediyor ve yüzüne karşı romanlarını kötülüyorlardı. Beş yaşındaki Edward bile oyuna katılmış, sevilen çocuk kitabı yazarını pencereden dışarı fırlatmakla tehdit ediyordu. Andersen bahçede yüzüstü kapanıp hüngür hüngür ağlayacak duruma gelmişti.

Aile onu tüketse de Andersen'in evden gitmeye niyeti yoktu. Geçen beş haftanın ardından hâlâ aynı yerde takılıyordu. Evine dönen ve eski "dostundan" tez elden kurtulmanın hasretini çeken Dickens, "Andersen bize çok çektiriyor," diye yazmıştı. İstenmeyen misafir nihayet gittiğinde Dickens ailesi ağır eleştirileri sürdürdü. Dickens'ın kızı Kate, "Baş belası sıskanın tekiydi ve bir türlü gitmek bilmedi," yorumunu yaptı. Charles ise Andersen'in kaldığı odaya çirkin bir not bıraktı: "Hans Andersen bu odada beş hafta kaldı ve o beş hafta aileye asırlar gibi geldi." Andersen bir daha hiç davet edilmedi.

ÖLÜLERİN ÇEKİM GÜCÜ

"Görünmez bir güç beni morga doğru çekiyor," demişti Dickens bir defasında. Söz konusu morg da Paris Morgu'ydu. On dokuzuncu yüzyılda kimliği belirlenemeyen cesetler burada halka sergileniyordu. Morgun Dickens'ı büyüleyen bir yanı vardı. Burada günlerce takılır, boğularak ölen avarelerin ve diğer sahipsiz garibanların cesetlerini takıntı haline getirirdi. Bu tür zamanlarda kapıldığı duyguyu, "iğrençliğin çekiciliği" diye tanımlıyordu. Ayrıca ünlü cinayet mahallerini ziyaret etmek ve çağdaşı Edgar Allan Poe'ya yaraşır karanlık bir merakla, söz konusu cinayetlerin ayrıntıları üstüne düşünmek de Dickens'ı cezbediyordu.

KÜTÜPHANEME YAKINDAN BAK

Dickens'ın Kent, Gad's Hill Place'deki evini ziyaret ederseniz, şaşırmaya hazır olun. Muzip yazar çalışma odasına gizli bir kapı yaptırtmıştı. Kütüphane görünümlü kapının uydurma kitap sırtlarıyla dolu yalancı rafları vardı. Kitap adlarını ise Dickens, muhtemelen şeriyi fazla kaçırdığı günlerden birinde, kendisi uydurmuştu. Ziyaretiniz sırasında üç ciltlik *Çin'de Beş Dakika*, dokuz ciltlik *Kedinin Canları* ile *Nuh Mimarisi* ve *Barut Cephaneliği*'ne bakmayı unutmayın. Dickens'ın sapkın yanı, hastalıkları ve işkence aletlerini içeren çok ciltli *Atalarımızın İrfanı* kitabında ve onun eşlikçisi *Atalarımızın Erdemleri*'nde kendini en parlak şekliyle ortaya koyar. İkinci kitabın sırtı öyle incedir ki, ismi yan olarak yazılmıştır.

DICKENS'IN PARİS MORGU'NA KARŞI TUHAF BİR SAPLANTISI VARDI. BURADA BOĞULARAK ÖLEN AVARELERİN VE DİĞER SAHİPSİZLERİN CESETLERİNİ İNCELEYEREK GÜNLERİNİ GEÇİRİRDİ.

HANGİ CEHEN'NELL'DEYİM?

Dickens'ın bilinen tek heykeli nerededir? Yanıt: nedense Philadelphia'da. Dickens anıtlardan öyle nefret ederdi ki, vasiyetinde heykelinin dikilmesini yasaklamıştı. Ancak hayranlarından bazıları yine de onun heykelini yaptılar. Aile heykeli reddedince, Kardeşlik Sevgisi Kenti'nde Clark Park'ta heykele yer bulundu. Gerçek boyutlardaki bronz heykel, yazarı *Antikacı Dükkanı* adlı kitabın sevilen kahramanı Küçük Nell ile birlikte betimler.

DICKENS–FORSTER İLİŞKİSİ

Dickens 1971 ile 1974 arasında yayımlanan televizyon dizisi *The Partridge Family*'de Chris Partridge'i canlandıran aktör Brian Forster'ın büyük-büyük-büyük-büyükbabasıdır.

BRONTË KARDEŞLER

CHARLOTTE BRONTË

21 NİSAN 1816–31 MART 1855

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
BOĞA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
JANE EYRE (1847), *VILETTE* (1853)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ANNE BRONTË, EMILY BRONTË

EDEBİ ÜSLUBU:
ACI DOLU BİR DÜNYAYI PERDELEYEN ÖLÇÜLÜ DÜZ YAZI

SÖZÜN ÖZÜ

"YÜREĞİMİN BİTİMSİZ PİŞMANLIKLARLA DAĞLANMASINDANSA, EN BÜYÜK BEDENSEL ACILARI YAŞAMAYI TERCİH EDERİM."

EMILY BRONTË

30 TEMMUZ 1818–19 ARALIK 1848

MİLLİYETİ: İNGİLİZ

BURCU: ASLAN

EN ÖNEMLİ ESERLERİ: *WUTHERING HEIGHTS/RÜZGÂRLI BAYIR* (1847)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ: ANNE BRONTË, CHARLOTTE BRONTË

EDEBİ ÜSLUBU: SÜSLÜ, GOTİK

"DÜRÜST İNSAN YAPTIKLARINI SAKLAMAZ."

ANNE BRONTË

17 OCAK 1820–28 MAYIS 1849

MİLLİYETİ: İNGİLİZ

BURCU: OĞLAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ: *AGNES GREY* (1847), *THE TENANT OF WILDFELL HALL/ŞATODAKİ KADIN* (1853)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ: EMILY BRONTË, CHARLOTTE BRONTË

EDEBİ ÜSLUBU: OLÇÜLÜ VE NEOKLASİK

"DİKENDEN KORKAN GÜLE MEYLETMESİN."

Brontë kardeşler henüz çocukluklarından itibaren edebi tutkuları konusunda ciddiydiler. Çoğu çocuğun "oyun odası" dediği yere, onlar "çalışma odası" derdi. Ve o odada gerçekten de çalışırlardı. Neleri mi? İngiliz edebiyatının büyük eserlerini, kendi davranışlarını, hatta bayıra hakim kasvetli havayı... İnceledikleri her şey, günün birinde onları ünlü yapacak olan şiirlerde ve romanlarda kendine yer buldu.

Evleri neredeyse dayanılmaz ölçüde iç karartıcı ve korkunçtu. Bir ziyaretçi üç tarafı mezarlıkla çevrili malikâneyi, "Yağmurdan kararmış mezar taşlarıyla döşeli, kasvetli mi kasvetli bir yer" diye tanımlamıştı. Ancak Charlotte, Emily ve Anne buraya bayılıyordu. Sıradan İngiliz okul kızları olmadıklarının ilk işareti de bu olmalıydı.

Yoksul İrlandalı çiftçilikten Evanjelik vaizliğe geçiş yapan Patrick Brunty isimli babaları, aile ismini Brontë Dükü diye de anılan İngiliz bahriyeli kahraman Lord Nelson'dan ilham alarak değiştirmişti. Soyadındaki çift noktanın isme bir ayrıcalık havası katacağına inanıyordu. Açık söylemek gerekirse ihtiyar Brontë antika bir adamdı. Eşinin 1821'deki ölümünden sonra daha da eksantrikleşti. Baba okumak ya da haftalık vaazları üstünde çalışmak üzere kendisini odaya kapatınca, altı Brontë kardeş kendi başlarının çaresine bakmak durumunda kaldı.

Resmi eğitim yönünde yapılan tek girişim trajediyle sonuçlandı. En büyük kızlardan ikisi Maria ve Elizabeth, yakınlardaki bir yatılı okulun akıl almaz derecede sağlıksız ortamına maruz kaldıktan sonra tüberküloza yakalanarak öldü. Acıdan kahrolan Bay Brontë, Charlotte ile Emily'i hemen eve geri çağırdı. Kızlar bunu takip eden altı yılı evde, kendilerini doğaçlama oyunlar ve öykülerle eğiterek ve eğlendirerek geçirdiler.

Son derece karmaşık ve yaratıcı işbirliklerinden birinde üç kız kardeş ile erkek kardeş Branwell gruplara ayrılarak, ayrıntısıyla düşünülmüş iki fantezi krallığı oluşturdular. Emily ile Anne krallıklarına Gondal adını verdi, Charlotte ile Branwell ise Angria. Bunu izleyen on yıl boyunca hayali krallıklarının sakinlerine ait maceraları kâğıda döktüler ve onları şeker kutusu kartonu ile kağıt artıklarından yapılma kitaplara dönüştürdüler. Oyun onları oyalıyor ve yaratıcılıklarını ortaya koymalarını sağlıyordu; çünkü zengin bir âşık çıkıp da evlenme teklif etmedikçe, kızların kariyer gelecekleri pek parlak görünmüyordu.

Ne yazık ki hiçbir âşık çıkagelmedi ve kızlar sırayla başkalarının çocuklarına eğitmenlik, öğretmenlik ve bakıcılık yaptı. Charlotte Brüksel'de vakit geçirirken evli bir adama âşık oldu, Emily ise gizlice şiir yazmaya başladı. Üç kız kardeş aile evinin dışında kendi okullarını açmayı dü-

şündülerse de, bayırların üstündeki kasvetli Haworth'a öğrenci çekmeyi başaramadılar.

Bir gün elebaşı Charlotte'ın aklına, her birinin bir roman yazarak yayımlatmaya çalışması fikri geldi. Kendisi iki roman yazdı. İlk romanı *The Professor/Profesör* net bir şekilde reddedildi. Ancak ikinci girişimi *Jane Eyre*, Emily'nin *Wuthering Heights/Rüzgarlı Bayır*'ı ve Anne'in *Agnes Grey* ile birlikte baskının yolunu buldu. Yayıncılarından kadın ismiyle kitap yazmanın uygunsuz olduğunu öğrenen kardeşler, Currer, Ellis ve Acton Bell takma isimlerini kullandı. Özellikle *Jane Eyre* kısa sürede eleştirel ve ticari başarı elde etti.

Ne var ki tüm bunlar yeni bir başlangıç olabilecekken, sonun başlangıcı olmakla kaldı. Branwell 1848'de, kız kardeşlerinin romanının yayımlanmasından sadece birkaç ay sonra alkolden yaşamını yitirdi. Emily kardeşine olan saygısını göstermenin en iyi yolunun cenazeye çıplak ayakla gitmek olduğuna karar verdi... Üstelik dehşetli bir fırtınanın olduğu bir günde. Sonuçta tüberküloza yakalandı. Tipik Brontë eksantrikliğiyle tüm tedavileri, yemek yemeyi ve hatta anlayışlı yaklaşımları reddetti. Üç ay içinde eridi ve hayata gözlerini yumdu. Bu süre zarfında o kadar zayıflamıştı ki tabutun eni sadece kırk santimetreydi; cenaze levazımatçısının yaptığı en ince tabuttu bu. Kaderin kötü bir cilvesiyle Anne de Emily'nin tüberkülozunu kaptı. İyileştirilemeyecek noktaya gelene dek hastalığını gizledi ve birkaç ay sonra kız kardeşinin peşinden mezara gitti.

Charlotte yapayalnız kalmıştı. Vaktini kız kardeşlerinin eserlerini düzeltmekle ve ara sıra da basında onları kötülemekle geçirdi. (Anne'in ikinci romanı *The Tenant of Wildfell Hall/Şatodaki Kadın*'ı bir "hata" olarak nitelemiş ve kardeşinin resmi eser listesinden çıkarmıştı.) Ayrıca birkaç roman daha yazdı ve edebiyat sahnesinde boy göstermeye başladı. Başka romancıların yanı sıra, Elizabeth Gaskell ve William Makepeace Thackeray ile arkadaş oldu. Ancak evinden dışarı fazla çıkmadı ve yaşlı, yatalak babasına baktı. 1854'te babasının rızası olmadan evlendiyse de birlikteliği kısa sürdü. Hamile kaldı ve bebeği doğuramadan öldü. Ölümün muhtemel sebepleri arasında tifüs, (aile laneti) tüberküloz ve hiperemez gravidarum (şiddetli ve sürekli kusma içeren ender bir hamilelik hastalığı) vardı. Yerel efsaneye göre siyahlar giymiş gizemli bir kişi cenaze törenini bayırdan izledi. O dönemde birçokları bu kişinin Emily olduğuna inandı. Eğer öyleyse bu, Brontëlerin aile destanı için hayli münasip Gotik bir son olurdu.

!

GÖRÜNÜŞ HER ŞEY DEĞİL

Roman yazarı üç Brontë kardeş içinde açık arayla en çekicisi Emily'di. Bir yetmiş boyuyla zamanı için oldukça uzundu. Hoş vücudu ve güzel yüzüyle erkeklere çekici gelen gizemli bir havası vardı. Kardeşi Anne de hoş bir kızdı. Ancak Charlotte... Pek o kadar şanslı değildi. Bir buçuk metrelik boyu ve kuşu andıran duruşunun yanında, ileri miyobu için gözlük takar ve kendisini oldukça sade biri olarak görürdü. Başkalarının görüşleri ise çok daha zalimceydi. Bir partide rastladığı bir genç onun için, "Bu akşam Bayan Brontë ile tanıştım ve şunu söylemeliyim ki sade diye nitelenebilmesi için şimdikinin iki katı güzel olması gerekir," demişti. Neyse ki Charlotte dış görünümüyle ilgili kaygılarını yazılarına kanalize etmeyi başarıyordu. Büyük edebi karakteri çirkin mürebbiye Jane Eyre'ı kendini örnek alarak yaratmıştı.

BRONTË KARDEŞLER (SOLDAN SAĞA: EMILY, CHARLOTTE, ANNE) ÜÇ TARAFI MEZARLIKLA ÇEVRİLİ BİR EVDE YAŞARDI.

ONUN DÜNYASINA AÇILAN BİR PENCERE

Üç kardeş içinde en eksantrik olanı Emily'di. Emily saatler boyu pencere önünde durup düşünceli düşünceli dışarı bakmasıyla ünlüydü. Ne mi düşünüyordu? Anlaşıldığı kadarıyla pencere aksesuarlarını... Charlotte bir defasında onun bayıra baktığını sanmış, sonra kepenklerin kapalı olduğunu fark etmişti. Dalgın genç kız altı saat boyunca durup beyaz pencere kepenklerine bakmıştı.

R.I.P
R.I.P.

RET KOLEKSİYONU

Yayıncılık oyununu öğrenmek Charlotte Brontë'nin biraz vaktini aldı. İlk romanı *The Professor/Profesör* birkaç editör tarafından geri çevrilmişti. El yazması romanı kendisine her geri döndürüldüğünde Charlotte ret mektubunu almaksızın onu yeni bir yayıncıya gönderirdi. Çok geçmeden roman üst üste yığılı ret mektuplarıyla birlikte elden ele dolaşmaya başladı ki bu da Charlotte'ın yazarlık kabiliyeti için pek iyi bir referans oluşturmuyordu. *Profesör*'ün ancak yazarın ölümünden sonra basılmasına şaşırmamalı.

BRANWELL: UNUTULAN BRONTË

Bir zamanlar altı Brontë kardeş vardı. İkisi çocukken yaşamını yitirdi. Üçü edebi efsaneye dönüştü. Bir de Branwell vardı. Dördüncü -ve tek erkek olan- çocuk, belki de kardeşler içinde en yeteneklisiydi. Üç özelliğiyle tehdit oluşturan Branwell üstün bir şair, ressam ve eğitmendi. Gerçi öğrencilerinin anneleriyle işi pişirme konusundaki meyli, başını en azından bir defa derde soktu. Branwell'in şiirleri Samuel Taylor Coleridge'in dikkatini çekmişti; kız kardeşlerini resmettiği portrelerin ise kızları bire bir temsil ettiği düşünülüyordu. Besbelli Branwell de aynı ölümsüzlük yolunda ilerleyecekti.

Ne yazık ki diğer zaafları arasında alkol ve on dokuzuncu yüzyılda neredeyse her tür rahatsızlık için reçete edilen güçlü uyuşturucu afyon ruhu (laudanum) vardı. Birkaç işten kovulan ve titreme hezeyanlarıyla sarsılan Branwell, yirmili yaşlarının sonlarında giderek dejenere oldu ve mantıksızlaştı. Ardından Brontëlerin (ve genelde on dokuzuncu yüzyıl yazarlarının) aile hastalığı olan tüberküloza yakalandı ve otuz bir yaşında öldü. Söylentiye bakılırsa sırf yapılabileceğini ispatlamak için ayakta, şömineye yaslanmış halde öldü.

ŞEREFİNİZE BAYAN ROBINSON

Üç kardeş içinde en iyi mürebbiyelik yapan Anne Brontë'ydi. (Hayalperest Emily bu işe pek uygun değildi, katı Charlotte çocuklarla ilgilenmeyi köleliğe benzetmişti.) Anne'in uzmanlık alanı ise ıslah olmaz çocukları yola getirmekti ve bu becerisi sayesinde ebeveynlerden bolca övgü toplardı. Papaz Edmund ve Lydia Robinson çifti ona öyle minnettar olmuştu ki, Anne'den oğulları için bir eğitmen önermesini istediler. Anne ise bir hata yaparak onlara, uyuşturucu bağımlısı, serseri kardeşi Branwell'i önerdi. Branwell kısa süre sonra kendisinden on yedi yaş büyük Bayan Robinson ile iki buçuk yıl süren gizli bir ilişkiye girdi. Aldatma olayını öğrenen öfkeli eş Edmund, hem Branwell'i, hem de Anne'i işten kovdu ve Anne'i "o zehirli yılanı ailenin bağrına sokmakla" suçladı.

JANE EYRE TEPKİSİ

Charlotte Brontë *Jane Eyre*'i takma isimle yazdıysa da kendi kimliğini hiçbir zaman gizlemeye çalışmadı. Kitabı yayıncılara gönderirken editörlere şu notu düştü: " Gelecekte Bay Currer Bell'e gidecek postaları Bayan Brontë, Haworth, Bradford, Yorkshire adresine gönderiniz, aksi takdirde mektupların elime ulaşmama riski olabilir." Charlotte ayrıca posta ücretini eklemeyi ihmal ederek, daha sonra pul göndereceğini belirtmişti. Tahmin edileceği gibi roman beş ayrı yayınevi tarafından reddedildi. Ancak daha sonra Londra'dan bir yayınevi, Smith, Elder and Co. romanı basmayı kabul etti. Romana gelen ilk eleştiriler pek coşkulu değildi. "Currer Bell atalarımızın yerleştirdiği gelenekleri ayaklar altına almayı" arzulayan, "cinsiyetsiz" bir dişi olarak görüldü. William Makepeace Thackeray ilk baştan destek veren sayılı kişilerden biriydi. Charlotte'ın nefes kesen destanı onu öyle derinden etkilemişti ki kâhyasının önünde gözyaşlarına boğulmuştu.

HENRY DAVID THOREAU

12 TEMMUZ 1817–6 MAYIS 1862

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
YENGEÇ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
A WEEK ON THE CONCORD AND MERRIMACK RIVERS/CONCORD VE MERRIMACK IRMAKLARINDA BİR HAFTA (1849), *"CIVIL DISOBEDIENCE"/"SİVİL İTAATSİZLİK"* (1849), *WALDEN* (1854)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
RALPH WALDO EMERSON,
NATHANIEL HAWTHORNE

EDEBİ ÜSLUBU:
AÇIK SÖZLÜ, NET, TABİAT COŞKUSUYLA DOLU

SÖZÜN ÖZÜ

"BEN BİR MİSTİK, BİR TRANSANDANTALİST AYRICA DA BİR DOĞA FELSEFECİSİYİM."

Sovyetler Birliği'ndeki Yahudi muhalifler henüz bu terimi popülerleştirmeden, Henry David Thoreau dünyanın ilk "refusenik"iydi (retçi). Daima bir şeyleri reddediyordu. Örneğin, Sosyal Bilimler Yüksek Lisansı diplomasını almak için 5 dolarlık ücreti ödemeyi reddetmiş, "Beş dolar etmez o," diye yakınmıştı. Koyun derisinden yapılan diplomaya istinaden de, "Bırakın koyunların derisi üstlerinde kalsın," demişti.

Concord Academy'de kendi gözetimi altındaki çocuklara bedeni ceza uygulamayı reddetti. Okul yönetim kurulu onu itaatsizlikten dolayı uzaklaştırdı ve bu durum, Thoreau'nun hayatı boyunca önüne çıkacak sayılı kariyer şanslarından birine mal oldu.

Ünlü retlerinden biri de, 1847'de Amerika'nın Meksika Savaşı'na katılmasını protesto etmek amacıyla 1 dolarlık nüfus vergisini ödemeyişiydi. Bu suç yüzünden hapse girdi ve (efsaneye göre) hapiste kefalet ücretini ödemeye gelen hamisi Ralph Waldo Emerson'ı başından savdı. Söylenene göre Emerson, "Henry, niye hapistesin?" diye sordu. Aldığı yanıt ise: "Waldo, sen niye *değilsin*?" oldu. Ertesi sabah Thoreau da hapiste değildi. Halası onun yerine vergiyi ödemiş ve Thoreau da akşamki "yaban mersini partisi" için vakitlice hücresinden çıkmıştı.

Thoreau kendisine verilen ismi bile reddetti. Doğumunda David Henry Thoreau adını aldı ama herkesin kendisine Henry David diye hitap etmesini istiyordu. Evet, Thoreau gerçekten de adı çıkmış Amerikan muhalif edebi geleneğinin üretip üretebileceği en sadık muhalifti. Kâtip Bartleby asla David Henry'nin –ah, affedersiniz- Henry David Thoreau'nun eline su dökemezdi.

Thoreau için söylenemeyecek tek şey varsa, o da *tutarsız* olduğuydu. On dokuzuncu yüzyılın eksantrik Concord, Massachusetts'i için bile tuhaf olan yaşam tarzına daima sadık kaldı. Kişisel tutkuları arasında kendi kendine yetebilmek, tabiatla yakınlaşmak, tekneyle nehirde gezinmek ve deneyimlerini uzun uzun, gereksiz ayrıntılarla yazıya dökmek vardı. Dostları onu tuhaf bulur ama severlerdi. Ralph Waldo Emerson, Thoreau'nun neredeyse tüm yaşamını finanse etti. Thoreau ise Emerson'ın eşi ve çocuklarına fedailik, tadilatçılık, saray soytarılığı yaptı ve çocukları ormana keşif gezilerine götürerek orada onlara yerel bitki, hayvan ve kuş ötüşleri hakkında bilgi verdi. İyice nakde sıkıştığı zamanlarda ise babasının giderek büyüyen kurşunkalem fabrikasına dönerek, orada çalıştı.

Thoreau'nun kitapları hayatta olduğu süre içinde çok az sattıysa da yazarın kırk dört yaşında tüberkülozdan ölümünden sonra efsane giderek büyüdü. Thoreau'nun *Walden*'ı, Herman Melville'in *Moby-Dick*'i hariç, hiç

kimse tarafından okunmayan en saygın kitaptır. Öte yandan ünlü makalesi "Sicil İtaatsizlik" bolca okundu; hem de hayli önemli şahsiyetler tarafından. Gandhi, Leo Tolstoy ve Martin Luther King Jr. gibi kişiler, bu makaleden ilham aldıklarını söylediler.

Thoreau'nun özel hayatı birkaç iniş çıkışa sahne oldu. Yazar hiç evlenmedi ama bir eş bulmak için bayağı didindi. Sevgili kardeşi John, 1841'de tetanozdan öldü. Nisan 1844'te Thoreau ile bir arkadaşı kamp ateşi kontrolden çıkınca, kazayla 120 hektarlık Concord ormanını yok etti. Emerson'ın verdiği kötü mali tavsiye Thoreau'yu yıllar süren bir maddi sıkıntıya soktu ve ikilinin ilişkisini ciddi şekilde zedeledi. Ancak Thoreau yine de gönlüne göre bir yaşam sürdü. Emerson'ın istediği gibi "baş Amerikan mühendisi" *olmamaktan* gayet memnundu, onun yerine "yaban mersini partilerinin kaptanı" olmayı tercih etti. Thoreau'nun bugüne dek beğenilmeyi sürdürmesinin nedeni de, kendisi olma konusundaki bu inatçı kararlılığıydı.

!

TEREYAĞI SAVAŞI

Sivil itaatsizlik Thoreau ailesinin kanında vardı. Büyükbaba Asa Dunbar, 1766'da Harvard Üniversitesi'ndeki "Büyük Tereyağı Ayaklanması"nın elebaşılığını yapmıştı. Üniversite yemekhanesinde verilen yemeklerin kalitesizliğine sinirlenen Dunbar, özsaygısı olan her öğrencinin yapacağı şeyi yaptı: Bir öğrenci ayaklanması organize etti. "Uyumayın, tereyağımız berbat kokuyor!" diye haykırdı. "Bu yüzden yemek yiyemiyoruz. Bize kokmayan tereyağı verin!" Ne yazık ki Harvard hocaları, Dunbar'ın amansız direnişine boyun eğmedi ve onu "itaatsizlik günahı"yla disipline vererek, üniversitenin yarısına uzaklaştırma cezası uyguladı. Hayli görkemli yürütülmüş olsa da, Tereyağı Ayaklanması tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ancak ayaklanma gelecekteki Harvard protestolarının önünü açtı ki 1805'teki Ekmek ve Tereyağı Ayaklanması ile 1807'deki Lahana Ayaklanması da bunların arasındaydı.

ÇİRKİN HENRY

Anlaşılan o ki Thoreau son derece çekici biriydi. Ancak bunun iyi görünümü ya da kişisel hijyeniyle bir ilgisi yoktu. Concord çapkınının hayli kaba saba bir görünümü vardı. Komşusu Nathaniel Hawthorne onu, "Uzun burunlu, tuhaf

ağızlı, dış görünümüne son derece uygun saygılı ama inceliksiz taşralı tavrına sahip, çirkin mi çirkin" biri olarak tasvir etmişti. Thoreau gerçekten de nadiren banyo yapar, darmadağın saçlarını nadiren tarar, giysilerini nadiren değiştirirdi. Sofra adabından yoksunluğuyla nam salmıştı. Oliver Wendell Holmes onun parmaklarıyla yeme huyundan sık sık şikâyet ederdi. Ancak yine de insanlar bu kusurları görmezden gelirdi. "Çirkinliğinin dürüst ve hoşa giden bir yanı var ve ona güzellikten daha çok yakışıyor," diye, sözlerini tamamlamıştı Hawthorne. Thoreau'dan hoşlanan Louisa May Alcott ise şunları yazmıştı: "Dikkatli bakan biri kusurların ardında mükemmel bir adamı oluşturan o muazzam hatları görebilir."

KENDİNE AİT BİR... MANTAR

Thoreau'nun zamanının standartlarına göre özgür düşünceli olması, hiç tutucu olmadığı anlamına gelmiyordu. 1856 sonbaharında bir gün ormanda yürürken, insan penisi biçiminde bir mantar bulduğunda fena halde utanmıştı. "Bunu üç bölüme ayırmak mümkün: pileus, gövde ve kök -ya da skrotum- çünkü görünümü tam bir fallus," diye yazmıştı güncesine. "Her yönüyle iğrenç bir nesne ama yine de çok davetkâr... Görünümüyle olduğu kadar, kokusuyla da rahatsız edici. Şapkası hızla eridi ve değdiği her şeyde kötü kokulu, yağlı ve sıvımtırak bir leke bıraktı. Bir-iki saat içinde evde konulduğu her yeri kokuttu ve dayanılmaz bir hale getirdi. İyice havalandırılana dek odamda uyumaktan çekindim. İçerisi fare ölüsü gibi kokuyordu... Tabiat bunu yaratırken ne düşünüyordu acaba?

TERSİNE SATIŞ REKORU

İş kitap satışına geldiğinde, Thoreau'nun pek J. K. Rowling olduğu söylenemezdi. Bugün kendi alanında klasik sayılan 1849 basımı *A Week on the Concord and Merrimack Rivers/Concord ve Merrimack Irmaklarında Bir Hafta* o kadar az sattı ki, çocuklar Thoreau'nun evine gelip, "Tek bir adet bile satmayan kitabın tuhaf yazarına bakarlardı." Tabii abartılı bir ifadeydi bu ama çok da yanlış değildi. Thoreau'nun yayımcısı ona bir mektup yazarak, ofiste giderek biriken satılmamış kitapları ne yapacağını sormuştu. Thoreau kalan 706 kitabı alarak tavan arasına kaldırdı ve evine gelenlere satmaya çalıştı. Bir ara şu itirafta bulundu: "Dokuz yüz kitaplık bir kütüphanem var ve o kitapların yedi yüzden fazlasını ben yazdım."

KURU ÜZÜM DEYİNCE

Kuru üzümlü ekmeği seviyorsanız Thoreau'ya teşekkür edin. Thoreau bu ekmeği Walden Pond'daki bir ekmek yapım uygulaması sırasında icat etti. Concordlu hanımların bu icattan çok etkilendikleri söylenir.

THOREAU NADİREN BANYO YAPAR, DARMADAĞIN SAÇLARINI TARAMAYA ZAHMET ETMEZ, YAMALI GİYSİLER GİYERDİ. ANCAK BUNLARIN HİÇBİRİ LOUISA MAY ALCOTT'U ONA ÂŞIK OLMAKTAN ALIKOYAMADI.

KURŞUN KALEMSEL YENİLİKLER

Ekmek hamuruna kuru üzüm katmak, Thoreau'nun kurşun kalem yapımı alanındaki icatlarının yanında çocuk oyuncağı kalıyordu. Kurşun kalemcilik -tabii böyle bir ifade varsa- Thoreau'nun kanında vardı. Yazarın amcası Charles Dunbar aile şirketini 1821'de, Bristol, New Hampshire'da bir kalem kurşunu, yani grafit madenini keşfettikten sonra kurmuştu. Thoreau'nun babası John da çok geçmeden şirkete katıldı ve kurşun kalem üretiminde öyle bir devrim yarattı ki Massachusetts Tarım Derneği onu özel bir madalyayla ödüllendirdi. Henry David Thoreau genç yaşında kendisinin de kurşun kalem dünyasında çığır açacağını taahhüt etti ve aradığı fırsat 1838 yılında eline geçti. Kendini tam anlamıyla kurşun kalemlere adayan yazar, kısa sürede kalitesi Almanya'da yapılanlara denk bir kurşun formülü geliştirdi. Genç Thoreau'nun devrim niteliğindeki icatlarından bir diğeri de yeni bir grafit öğütme makinesiydi. Bu fikirlerin patentini almaya zahmet etseydi, zengin bir adam olabilirdi.

Başarısıyla yetinen Thoreau, bir daha kurşun kalem yapmamaya yemin etti. "Neden yapayım ki?" dedi, dostlarına. "Bir defa yaptığım şeyi tekrar yapmam ben." Ancak kurşun kalem ticareti onu yeniden baştan çıkardı; borç batağına saplanan yazar 1843'te yeni bir gayretle baba mesleğine döndü. Çok geçmeden işe iyice gömüldü, hatta Ralph Waldo Emerson'a geceleri rüyasında kurşun kalem makineleri gördüğünü itiraf etti. Çabaları en sonunda meyve verdi ve Thoreau, şirket reklamlarında, "sanatçılar ve erbaplara özel yepyeni ve üstün kalite bir resim kalemi" diye nitelenen ürünü geliştirdi. Bu kalem piyasadaki kalemlerden daha sert, koyu renkli ve dayanıklıydı. Bostonlu sanat öğretmenleri çok geçmeden öğrencilerinin sadece Thoreau kalemleri kullan-

maları konusunda ısrar etmeye başladılar. Ancak Thoreau'nun kendi üretim yeniliklerinden de kaynaklanan rekabet artışı, ailenin Amerikan kurşun kalem endüstrisini tamamen ele geçirmesini engelledi.

KIZIL HENRY DAVID?

"Kızıl Korkusu"nun dorukta olduğu 1954 yılında Concordlu mülayim bireyci yazar, antikomünist histerisinin umulmadık hedeflerinden biri haline geldi. ABD istihbarat servisi tüm *Walden* nüshalarının dünyadaki Amerikan elçilik kütüphanelerinden kaldırılmasını emretti. Servisin iddiasına göre kitap "düpedüz sosyalist"ti.

BİR BÖCEĞİM VAR BENİM

Thoreau kendisini her şeyden çok bir natüralist olarak tanımlardı, dolayısıyla isminin bir böceğe verildiğini bilse, muhtemelen çok memnun olurdu. Böcekbilimci A.A. Girault bir yabanarısı cinsine yazarın onuruna *Thoreauia* adını verdi.

WALT WHITMAN

31, MAYIS, 1819–26 MART, 1892

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
İKİZLER

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
LEAVES OF GRASS/ÇİMEN YAPRAKLARI (1855)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
JOHN GREENLEAF WHITTIER,
GERARD MANLEY HOPKINS

EDEBİ ÜSLUBU:
COŞKULU, ÖLÇÜSÜZ

"RUHU NE TATMİN EDİYORSA O HAKİKATTİR."

SÖZÜN ÖZÜ

Upuzun ak sakalıyla Walt Whitman bugün sevimli, babacan bir şahsiyet -ak sakallı muteber şair- olarak algılanıyor. Ancak şair kendi zamanı için son derece aykırı biriydi. Bir eleştirmen onu "çağının en adi görgüsüzü" diye tanımlamıştı. Boston gazetesi *Intelligencer*, Whitman'ın başyapıtı *Çimen Yaprakları*'nın eleştirisinde şaire hayli şahsi bir saldırıda bulunmuştu: "Yazarın kabalığı kendi kendini tanımlama şeklinde de açıkça görülüyor ve biz böylesi bir ahlak ihlaline karşılık kırbaçtan iyi bir ödül düşünemiyoruz. En kaba varlıktan da düzeysiz olan yazar, tüm nezih toplumlardan kovulmalı. Kendisi acınası bir delilik içinde saçmalayan bir tımarhane kaçkını olmalı."

Konu elbette ki seksti. Whitman şiirlerinde seksi, Amerika'da o güne de görülmemiş bir açıksözlülükle yüceltiyordu. Şairin erkek "kardeşliği"ni müdafaası, insan bedenine ilişkin canlı tasvirleri ve kendini ellemenin erdemlerine sıkça yaptığı göndermeler onu neredeyse 1855'te "barbar çığlığını" ilk attığı andan itibaren sansür gazabının hedefi haline getirdi.

Whitman aynı zamanda arsız bir Amerikan popülistiydi. "I Hear America Singing/Duyuyorum Şarkı Söylüyor Amerika" gibi şiirlerinde yer alan vatanseverlik çığırtkanlığı yüzlerce salak saçma araba reklamının yanı sıra, Ronald Reagan'ın "Amerika'da Sabah" sloganlı yeniden seçim kampanyasının da yolunu açtı. Olur da Woody Guthrie veya Bob Dylan'ın Amerika'nın Birleşik Devletleri'ne özgü erdem ve günahları sıraladığını duyarsanız, bilin ki Whitman'ı örnek alıyorlardır.

Whitman eserleriyle kendisinin bir olduğunu, *Çimen Yaprakları*'nın kendi hayat öyküsünü yansıttığını söylerdi. Bu bir ölçüde doğruydu ama onun şiirden uzak bir yaşamı da vardı. Kendisi dokuz çocuktan biriydi ve kardeşlerinden ikisinde, ileri derecede akıl hastalığı vardı. Whitman zihinsel ve bedensel olarak sapasağlamdı. Yalnızca kapalı alanda, sıkışık gazete ofislerinde çalıştığı ya da Long Island'da öğretmenlik yaptığı zamanlarda kendini hapsedilmiş gibi hissederdi. Whitman sonunda 1849 yılında, yaratıcı enerjisini aktarabileceği bir kanal buldu ve yaşamı boyunca yeniden gözden geçirip yeniden basacağı şiir derlemesi *Çimen Yaprakları*'nın ilk nüshası üzerinde çalışmaya başladı.

Bundan altı yıl sonra basılan derleme, basında ağır biçimde yerildiyse de, Amerikan edebiyat camiasının önde gelenleri tarafından övgü yağmuruna tutuldu. Ralph Waldo Emerson, Whitman'a yazdığı ve alçak gönüllülükten uzak şairin de kitabın bir sonraki basımında yer verdiği mektupta, "Müthiş kariyerinin başlangıcında sana selam gönderiyorum," diyordu. Whitman'ın artık takip edenleri vardı ama bir yandan da hedef haline gelmişti. 1865'te İçişleri Bakanı James Harlan, bakanlığın "ahlaki

karakterini" geliştirme kampanyası çerçevesinde Whitman'ı, Kızılderili İşkileri Bürosu'ndaki görevinden kovdu. Whitman'ın masasının etrafında dolanan Harlan'ın eline *Çimen Yaprakları*'nın son baskısı geçmişti. Bu olay H. L. Mencken'i yıllar sonra şu sözleri söylemeye itti: "1865 yılının günlerinden biri, Amerika'nın ürettiği en büyük şairle dünyanın en büyük ahmağını biraraya getirdi."

Whitman Sivil Savaş yıllarının büyük bölümünü Washington'da gönüllü hastabakıcılık yaparak, hasta ve yaralı askerlerle ilgilenerek geçirdi. Bu arada kardeşi Jesse'yi bir akıl hastanesine yatırmaya da vakit buldu. 1863'te diğer sorunlu kardeş Andrew, otuz altı yaşında tüberkülozdan öldü. Andrew geride iki çocuk ile, hamile, alkolik bir eş bıraktı. Andrew'un eşi daha sonra hayat kadını oldu. Tüm bunlara bakınca Whitman'ın sakatlara yarenlik etmek istemesine şaşmamalı.

Whitman savaştan sonra *Çimen Yaprakları*'nı gözden geçirmeyi ve yeniden bastırmayı sürdürdü. Beyzbol maçlarına gitti, demokrasi üstüne makaleler yazdı ve uzun süreli tek ilişkisi olan, İrlanda kökenli Amerikalı tramvay kondüktörü Peter Doyle ile ilişkisini sürdürdü. Whitman'a 1873'te inme indi ve sol tarafı felçli kaldı. Şair, kardeşinin Camden, New Jersey'deki evine taşındı ve bir daha başka bir yerde yaşamadı. Vaktinin büyük bölümünü banyo küvetinde, etrafına sular sıçratarak ve ABD milli marşı, Sivil Savaş şarkıları ve çeşitli İtalyan aryaları söyleyerek geçirdi. Son yıllarında sohbet etmek ve ihtiyardan feyzalmak isteyen -Oscar Wilde da dahil- pek çok ünlü ziyaretçisi oldu. 1888'de gelen ikinci inmeyle iyice takatten düşen Whitman, bundan dört yıl sonra, o zamanlar ileri bir yaş olarak addedilen yetmiş iki yaşında hayata gözlerini yumdu.

MUTEBER EŞCİNSEL ŞAİR

Whitman'ın cinsel yönelimi, hayatta olduğu dönemde bile sır değildi. Onunla tanışan herkes durumu kısa sürede kavrıyordu. Kavramazlarsa da, erkek bedenine ilişkin açık sözlü erotik tasvirlerin yer aldığı "Kendimin Şarkısı"na şöyle bir göz attıklarında, çabucak ikna oluyorlardı. Bu adam, erkeklerden hoşlanan bir adamdı; daha çok da kaba saba, eğitimsiz, işçi sınıfı erkeklerinden. Whitman'ın defterleri şairin Manhattan sokaklarında tanıştığı (daha doğrusu eve attığı) otobüs şoförleri, feribot çalışanları ve diğer "kaba, cahil" erkeklerin tasvirleriyle doluydu. Her şey olup bittikten sonra Whitman bu kişilerin isimlerini, özelliklerini ve adreslerini küçük kara kitabına kaydederdi.

George Fitch –Yankee oğlan- Şoför... Yakışıklı, uzun boylu, kıvırcık saçlı, kara gözlü bir adam

Dan'l Spencer... bir parça feminen... 3 Eylül'de benimle yattı.

Wm Culver, hamamdaki oğlan, 18 yaşında

Whitman yaşamının ilerleyen yıllarında çapkınlığı bırakıp 1865'te, Washington, D.C.'de tanıştığı tramvay kondüktörü Peter Doyle ile uzun süreli bir ilişkiye girdi. Doyle tam Whitman'ın tipiydi. Şair onu şöyle tanımlamıştı: "İri yarı, candan, tam anlamıyla sıradan, akıl almaz derecede cömert bir işçi." Doyle, tanıştıkları gece hakkında, "Birbirimize hemen ısındık" dedi. "Elimi onun dizine koydum. Birbirimizi anladık. Yolun sonuna geldiğimizde o tramvaydan inmedi, hatta bütün yolu benimle geri döndü... O andan itibaren birbirimizin can dostu olduk." İkili, Whitman'ın 1892'deki ölümüne dek hem dost, hem de anlaşıldığı kadarıyla sevgili olmayı sürdürdü.

Ancak o dönemde eşcinsel ilişkiler, üstü kapalı da yürütülse, Whitman'ın gizlemek için çeşitli yollara başvurmasını gerektirecek kadar skandal sayılıyordu. Whitman erotik şiirlerinin bazılarında (İngilizcedeki) "he" (üçüncü erkek tekil şahıs) zamirini "she"ye (üçüncü dişi tekil şahıs) çevirdi, bazı pasajları attı, hatta *Çimen Yaprakları*'ndan kimi seçkileri tamamen çıkardı. Not defterine Pete Doyle hakkında yazılar yazarken ondan "16.4" diye söz etti (çünkü ismin baş harfi 'P' İngilizce alfabenin on altıncı, 'D' ise dördüncü harfiydi). Bir röportajcı erkeklerle ideal dostluk ilişkisinin eşcinsel birlikteliği de içerip içermediğini sorduğunda panikleyen Whitman, bir kadın sevgilisinden altı tane gayrimeşru çocuğu olduğunu iddia etti. Tahmin edeceğiniz gibi bu sözde sevgilinin yeri yurdu hiçbir zaman keşfedilemedi.

BAŞKAN AŞKI

Whitman, Abraham Lincoln'dan fena halde hoşlanıyordu. 1865'te yazdığı "O Captain! My Captain! / Ey Kaptan! Cânım Kaptan!" adlı şiirinde Lincoln'a övgüler düzmüştü. Whitman İç Savaş zamanında, Washington, D.C.'de hastabakıcılık yaparken başkanı sık sık muhafız süvarileriyle birlikte sokaklarda görürdü. Söz konusu karşılaşmaları anlattığı yazılar, uzun boylu başkanı hayli beğendiğini açıkça ortaya koyuyordu:

> "Abraham Lincoln'un derin çizgileri, gözleri ve bana daima bir hüzün saklıyormuş gibi gelen ifadesiyle koyu kahve çehresini net bir şekilde gördüm. Okuyucu belki de (yaşlı çiftçilerde, deniz kaptanlarında vb.) kaba sabalıklarının, hatta çirkinliklerinin ardında son derece belirsiz ama bir o kadar da aşikâr üstün özellikler taşıyan fizyonomilere rastlamıştır. Bu özellikler yüzünden, tıpkı yabani bir koku veya yabani bir meyvenin tadı misali, o çehrelerin gerçek yaşamlarını tarif etmek imkânsızdır. İşte Lincoln'un çehresi de, kendine özgü rengi, çizgileri, gözleri, dudakları ve ifadesiyle aynen böyleydi. Teknik güzellik açısından hiçbir şeye sahip değildi. Ancak büyük bir sanatçının gözü için nadide bir etüt, bir ziyafet ve sihirli bir cazibe sunuyordu."

DOKUNURUM KENDİME

Whitman'ın sözümona masturbasyon aşkı üzerine çok sayıda doktora tezi yazıldı. Gerçekten de onun ("İçinde sıkışmış damlayı çıkarmak için, yüreğimin memesini sıkarak" gibi dizeler bir yana) dokunmaya sık sık gönderme yapan şiirlerini okuyup da, Amerika'nın en büyük şairinin aynı zamanda kendini sevmeye fazlasıyla düşkün biri olduğu sonucunu çıkarmamak zordur. Whitman'ın zamanında bu elbette "kendini istismar" diye tanımlanırdı. Masturbasyon, ya da tıbbi adıyla "onanizm" eşcinselliğe açılan bir kapı olarak görülürdü. Masturbasyon on dokuzuncu yüzyıl beslenme reformcusu ve *graham krakerinin* babası olan Sylvester Graham gibi saygın bir kişilik tarafından bile "cinsel hazzın en kötü şekli" diye nitelenmişti.

WILDE VE WHITMAN

Karşılaşmaları kaderde yazılı iki büyük yazar varsa, onlar Walt Whitman ile Oscar Wilde'dı. İki eşcinsel ikon ilk kez Ocak 1882'de, Wilde'ın Whitman'ı Camden, New Jersey'deki evinde ziyaret ettiği zaman tanıştı. İrlandalı yazar Amerikalı şaire çocukken annesinin kendisine okuduğu *Çimen Yaprakları*'nı ne kadar çok sevdiğini söyledi. Whitman buna, Wilde'ı

dudaklarından öperek yanıt verdi. İkili mürver şarabı ile hurma içkisi içti ve şiirin durumu üzerine sohbet etti. Wilde daha sonra şaire anı olarak kendi portresini gönderdi. Buluşmalarını sonradan değerlendirdiklerinde her iki sanatçı da coşkuluydu. Whitman Wilde'ı, "iri kıyım, hoş, yakışıklı bir genç" olarak tanımlarken, Wilde da dostlarına "Walt Whitman'ın öpücüğünün hâlâ dudaklarında olduğunu" söyleyerek hava attı.

ŞİİR YAZMADIĞI VEYA ABRAHAM LINCOLN'A DUYDUĞU AŞKI BALLANDIRA BALLANDIRA ANLATMADIĞI ZAMANLARDA WALT WHITMAN VAKTİNİ BANYO KÜVETİNDE ETRAFA SULAR SIÇRATIP, MARŞ SÖYLEYEREK GEÇİRİRDİ.

ŞİŞKİN KAFA

Whitman frenolojinin altın çağında yaşadı. Frenoloji beynin zihinsel kapasitelerini belirlemek amacıyla kafatasının fiziksel özelliklerini inceleyen sözde bilim dalıydı. Bugün şarlatan olarak görülseler de on dokuzuncu yüzyıl frenologları, Whitman da dahil pek çok ünlüyü cezbetmişti. Şair frenoloji salonlarını sık sık ziyaret etmiş, 1840'larda frenoloji dergilerine üye olmuştu. Hatta 1849'da kafasını bir frenoloji uzmanına "okutmuştu." Whitman'ın kellesi ortalamanın üstü ebatlarda, "muazzam gelişmiş" bulunmuştu. Bu da yüksek düzeyde cana yakınlık, sempati ve kendine saygı göstergesiydi. Whitman "miskinlik, şehvet düşkünlüğüne yatkınlık... hayvani iradenin tehlikeli biçimde kendini göstermesi (ve) aşırı miktarda katıksız insancıllık" alanlarında sınıfta kalmıştı. Whitman'ın bu sözde-bilimin başlıca savunucularından biri olmasına şaşmamalı. Rapor onu birebir tanımlıyordu.

AKILLARA ZARAR

On dokuzuncu yüzyıl, sakar laboratuvar asistanlarının altın çağıydı. Bilimin gelişimine katkıda bulunmak isteyen Whitman, beynini Amerikan Antropometri Derneği'ne bağışladı. Ancak dikkatsiz teknisyenlerden biri Ak Sakallı Muteber Şair'in beynini yere düşürdü ve etrafa yayılan parçaları toparlamayı başaramadı. Dağılan organ çöpe atıldı. Olanlar duyulunca beyin bankası ağır bir soruşturmadan geçti ve derneğin kayda değer beyinler envanteri, iki yüzden on sekize indi.

LEO TOLSTOY

9 EYLÜL 1828–20 KASIM 1910

MİLLİYETİ:
RUS

BURCU:
BAŞAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
SAVAŞ VE BARIŞ (1865),
ANNA KARENİNA (1875)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
İVAN TURGENYEV

EDEBİ ÜSLUBU:
BİLGİLİ, DİYALEKTİK VE KARAKTER AYRINTISIYLA ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ

SÖZÜN ÖZÜ

"HAYATTA DA TIPKI SANATTA OLDUĞU GİBİ TEK GEREKLİ ŞEY HAKİKATTİR."

Leo Tolstoy orta yaşlarında yaşadığı ruhsal dönüşüme dek sıradan bir Rus asilzadesinin hayatını sürdürdü, bir yandan da dünya edebiyatının en kalıcı klasiklerinden ikisini yazdı. Güncesine günlük aktivitelerinden bazılarını şöyle kaydetti:

> "Savaşta adam öldürdüm, düelloda karşımdakiyle dövüştüm, iskambilde kaybettim, köylünün alın teriyle ürettiği malı heba ettim, köylüyü zalimce cezalandırdım, havai kadınlarla alemler yaptım ve insanları kandırdım. Yalan dolan, soygunculuk, her türlü aldatma, içki, şiddet, cinayet... İşlemediğim tek bir suç olmadı."

Dolu dolu, zengin, tatminkâr bir var oluşu akla getirse de, tüm bunlar Tolstoy için vicdani bir yükten başka bir şey değildi. Hizmetkârlarına ölesiye eziyet etmekten ve geride kalan dulları sekse zorlamaktan ötesini istiyordu o. Ancak aradığını bulması hayatının neredeyse yarısını aldı.

Varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Tolstoy (dördüncü göbekten kuzeni Aleksandr Puşkin'di) öğretmenleri tarafından "öğrenmeye ne kabiliyeti, ne de hevesi olan biri" diye tanımlanan, umarsız bir öğrenciydi. Vaktinin büyük bölümünü kumar oynayarak ve cinsel yolla bulaşan hastalıkları kaparak geçirirdi. Ancak yazma dürtüsü genç yaşta harekete geçmişti. Tolstoy henüz yirmili yaşlarında birkaç önemli eser üretmiş, bir tür itirafa dayalı ve sonu açık otobiyografi olarak gördüğü kalın güncesinde hatalarını kataloglamıştı.

Tolstoy'un not defterleri ölümle takıntılı bir insan tablosunu ortaya koyar. Kırım Savaşı'nın kanlı Sivastopol Kuşatması gazilerinden biri olan yazar, muharebe meydanının vahşet ve infazlarını ayrıntısıyla anlatırdı. Delice korktuğu ölümün kimi zaman hemen yanı başında, omzunu tıklatmaya hazır gezindiğini düşünerek kan ter içinde kalırdı. Kardeşi Nicholas'ın 1860'daki vefatı Tolstoy'a bir kez daha kendi ölümlülüğünü hatırlattı. Henüz otuzlu yaşlarında olan yazar, evlenip yerleşmek ve normal bir hayat sürdürmek için fazla yaşlı ve çirkin olduğuna kanaat getirmişti. Bir doktor kızı olan alımlı Sofia Andreyevna ("Sonya") Behrs 1862'de onunla evlenmeye razı olunca hayrete düştü.

Bunu nispeten sakin ve dengeli bir hayat izledi. O dönemde Tolstoy on üç çocuk sahibi oldu ve şaheserleri *Savaş ve Barış* ile *Anna Karenina*'yı yazdı. Bu romanlar ona şöhret ve fazladan servet getirse de, aynı zamanda hayatının erdemli olmadığı yönündeki duygusunu da pekiştirdi. Yazar ruhsal bir sıkıntıya düştü, sağlık sorunları ise durumu iyice ağırlaştırdı. Tolstoy'un "çelik gibi kaslara ama ayılıp bayılan bir kadının sinirlerine" sahip olduğu söylenirdi. Romatizma, bağırsak yangısı, diş ağrısı, bayılma

nöbetleri, sıtma hastalığı, toplardamar yangısı ve tifo ateşi gibi hastalıklar geçirdi. Ayrıca vücuduna birkaç küçük inme indi.

Bu adam besbelli orta yaş krizinin eşiğindeydi. Söz konusu kriz, kökten bir ruhsal dönüşüm geçirmesine neden oldu. Tolstoy seksi, alkolü, tütünü ve eti bırakarak kendini "Hristiyan anarşizmi" hayatına adadı. Artık İsa öğretileri doğrultusunda yaşayacak ama Rus Ortodoks Kilisesi'nin yetkisini tanımayacaktı. Doğal olarak kilise karargâhından kendine birkaç "dost" edindi! Bu kişiler onu 1901'de aforoz ettiler. Özgür bıraktığı ve muazzam servetini bağışladığı hizmetkarlarının ise hayranlığını kazandı. Ne var ki bu yeni özgecilik tutkusu hanımın pek hoşuna gitmedi.

Tolstoy tüm dünyevi sıkıntılarının gerçek nedenini bildiğine inanıyordu. "Benim hastalığım Sonya," demişti bir defasında. Karısı Sonya küçük bir çocuk ordusu doğurup yetiştirdiği ve *Savaş ve Barış*'ı tam yedi defa elle temize çektiği halde, dalgınlığı giderek artan bu kutsal adama rahatsızlık vermekten öteye gidememişti. Moskova partilerinin müdavimlerinden olan Sonya, kocasının koyu Hristiyan spiritüalizminden bunalmış, bunu bir "hastalık" olarak nitelemişti. Kır evlerine sürekli gelip giden dindar ziyaretçiler de işin tuzu biberi olmuştu. Sonya ayrıca haklı olarak Tolstoy'un, kitap gelirleri ve mirası da dahil tüm mal varlığından feragat etme kararı karşısında kaygı duyuyordu. Tolstoy çuvalla para dağıtmaya başlayınca Sonya'nın tepesi iyice attı.

Bardağı taşıran son damla ise Çertkov isimli bir beleşçinin, eli ayağı titreyen Tolstoy'u tüm servetini kendine bırakmaya ikna etmesi oldu. Sabrı iyice taşan Sonya denetimi artırdı. Tolstoy'u takip etmeye, opera dürbünüyle gözetlemeye başladı. Yazar evliliği bitirmeyi önerdiğinde Sonya onu intiharla tehdit etti. Tolstoy en sonunda karısının gizlice günlüğüne baktığını öğrendi. Artık canına tak etmişti. Gecenin bir yarısı sessizce evden çıktı ve geride karısına kırk sekiz yıllık evliliklerine karşılık bir teşekkür notu bıraktı. "Benim yaşımdaki insanların sıkça yaptıkları bir şeyi yapıyorum," diyordu, seksen iki yaşındaki efsane. "Son günlerimi tek başıma ve sükûnet içinde geçirebilmek için dünyadan vazgeçiyorum."

Ne yazık ki o son günler, dondurucu bir tren istasyonunda geçti ve yazar ateşler içinde ve soğuktan titreyerek yere devrildi. Şuurunu kaybetmiş ve sakalı donmuş Tolstoy 20 Kasım 1910'da istasyon şefinin bürosunda yere yığılarak yaşamını yitirdi.

!

HAN'IN OĞLU

Bir zamanlar dünyayı "telefonlu bir Cengiz Han" konusunda uyaran yazarımız, neden söz ettiğini gayet iyi biliyordu. Tolstoy Moğol savaşçının soyundan geliyordu.

SANA ÖDÜL YOK

Tolstoy edebiyat dalında Nobel Ödülü'nü hiç kazanamadı. Ödül 1901'de ilk defa verileceği zaman şansı en yüksek görülen adaylardan biri Tolstoy'du. Ancak onun yerine ödülü müphem (ve tuhaf isimli) Fransız şair Sully Prudhomme kazandı. Resmi bir açıklama yapılmadı ama muhtemelen Tolstoy'un politikası kültürel açıdan muhafazakâr Nobel komitesiyle pek uyuşmamıştı. Jüri üyelerinden biri Tolstoy'un "medeniyetin tüm formlarına karşı dar görüşlü saldırganlığı"ndan söz etmişti; bu da ne demekse. Neyse ki Tolstoy bu konuda yalnız değildi. Henrik Ibsen ve Emile Zola da benzeri nedenlerle ödüle layık görülmemişti.

TAM İFŞA

Otuz dört yaşındaki Tolstoy düğün gecesinde on sekiz yaşındaki yeni gelini, dişi hizmetkârlar da dahil diğer kadınlarla olan cinsel maceralarını ayrıntısıyla anlattığı günceyi okumaya zorladı. Besbelli yazarın açıklık ve dürüstlük anlayışı buydu ama Sonya'ya göre bu bilgiler gereğinden fazlaydı. Sonya ertesi gün kendi güncesine böylesi bir "iğrençliğe" maruz kalmaktan dolayı duyduğu tiksintiyi yazdı.

SADECE 'NYET' DE

Tolstoy'un dini dönüşümü kesinlikle yarı gönüllü bir dönüşüm değildi. Et yemeyi hayatından çıkarmanın, tutkuları denetim altına almanın anahtarı olduğuna inanan yazar, katı bir vejetaryene dönüştü ve yulaf lapası, ekmek, sebze çorbasından oluşan kısıtlı bir besinle yaşamaya başladı. Tolstoy ayrıca alkol ve tütünü de bıraktı ve kendi mülkü dahilinde yaşayan köylüleri de aynısını yapmaya davet etti. "İnsan Neden Kendini Uyuşturur?" başlıklı makalesinde, söz konusu maddelerin her ikisini de insanların huzursuz vicdanlarını uyuşturmak için kullandıkları uyuşturucular olarak niteledi: "Hayatımızdaki tüm karışıklık ve her şeyden önemlisi embesillikler, çoğu insanın içinde bulunduğu daimi uyuşukluk halinden kaynaklanır."

ROMANTİZM DEMİŞKEN: LEO TOLSTOY DÜĞÜN GECESİNDE CİNSEL GEÇMİŞİNİ 18 YAŞINDAKİ EŞİ SONYA İLE KAPSAMLI BİR ŞEKİLDE PAYLAŞTI VE SONYA'YI GÜNLÜKLERİNİ OKUMAYA TEŞVİK ETTİ.

ORTAK DİL

Tolstoy cinsel perhizin, vejetaryenliğin ve Hristiyan anarşizminin yanı sıra, iletişimi kolaylaştırarak dünya üstünde barışı teşvik etme amacıyla geliştirilen uluslararası yapay dil Esperanto'nun da ateşli savunucularındandı. Dili üç-dört saat içinde öğrendiğini iddia ederdi. Kendini verdiği tüm konular gibi bu da Tolstoy için kutsal bir amaca dönüştü. "Çünkü Esperanto'nun neyi temsil ettiğini bilen biri için onu yaymaya çalışmamak ahlaksızlık olur."

GÖSTERİ KARDEŞTEN ÖNCE GELİR

Tolstoy tüm spiritüelliğine karşın son derece soğuk biri olabiliyordu. Öz kardeşi Dmitri'yi yatağında ölüme terk etmiş, hatta ahlaksız bir yaşam sürerek Tanrı'ya sırt çevirdiği için gidip ona bakmayı bile reddetmişti. Sonraları şunu yazdı: "Doğrusu onun ölümüyle ilgili beni en çok rahatsız eden şey, sarayda davetli olduğum bir gösteriye gitmemi engellemiş olmasıydı."

ŞAFAK VAKTİ ÇEKELİM SİLAHLARI

Tolstoy'un soğuk muamelesine maruz kalan bir diğer "dost" da Rus yazar İvan Turgenyev'di. İkili uzunca bir süre yakın dost oldu ama zamanla, daha çok da Tolstoy'un ters davranışları yüzünden birbirinden uzaklaştı. Turgenyev bronşitinden şikâyet ettiğinde duyarsız Tolstoy hastalığı "hayali" diye niteleyerek onu başından savdı. *Babalar ve Oğullar*'ın yazarı daha sonra şunları söyledi: "Tam zıt noktalardayız. Ben çorbayı sevsem, eminim ki Tolstoy nefret eder. Bunun tam tersi de geçerli."

Son patlama bir dostun evinde katıldıkları akşam yemeğinde yaşandı. Sohbet keyifle devam ederken Tolstoy bir noktada Turgenyev'i kızını yetiştirme tarzından dolayı eleştirmeye başladı (kız Turgenyev'in hizmetçilerinden birinin doğurduğu gayrimeşru bir çocuktu). "Senin meşru çocuğun olsa, onu farklı eğitirdin," dedi, Tolstoy. Öfkelenen Turgenyev sandalyesinden kalkarak, "Böyle konuşmaya devam edersen, suratına tokadı yapıştırırım!" diye haykırdı.

Akşam yemeği geldi geçti ancak duyulan kin giderek güçlendi. Sonunda Tolstoy Turgenyev'i düelloya davet etti. Hatta tabancalarını bile getirtti. Edebiyatın iki devi nihayetinde karşı karşıya gelmedi ama birbirleriyle bir daha konuşmamaya karar verdi. "Farklı gezegenlerdeymişiz gibi yaşayalım," dedi, Turgenyev. Evlerinin yakınlığına rağmen, aynen de öyle yaptılar. Araları ancak Tolstoy'un dine dönmesi ve kırdığı insanlardan (uzun bir liste) özür dilemesiyle düzeldi. Turgenyev Tolstoy'un özrünü kabul etti ama ikili birbirine mesafeli kalmayı sürdürdü.

HİÇBİR ŞEY HAKKINDA BİR KİTAP?

Kusura bakmayın Seinfeld hayranları. Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ının orijinal adı (doksanların klasikleşen sitkom dizisindeki Elaine Benes'in Rus romancı Yuri Testikov'a dediği gibi) *Savaş: Ne İşe Yarar?* değildi. Yazarın kitap için düşündüğü isim Shakespeareyen *İyi Biten Her Şey İyidir* idi.

KÜLTLEŞEN YAZAR

Tolstoy ilk kült yazarlardan biriydi. Hatta tam anlamıyla etrafında bir kült yaratmıştı. Yaşamının sonlarına yaklaştığı sırada yazarın kır evinin çevresine yüz kadar insan kamp kurup Tolstoy'un pelerinine dokunmaya çalıştı.

SON SÖZ

Tolstoy hayatının sonuna dek gelenekleri reddetmeyi sürdürdü. Ölüm döşeğindeyken dostları onu Rus Ortodoks Kilisesi ile barışmaya zorladılarsa da yazar bunu kabul etmedi. "Ölüm gölgeli vadide bile iki artı iki altı etmez," dedi. Bu sözler çoğu zaman hatalı olarak son söz kabul edildi. Ancak Tolstoy'un gerçek son sözleri daha etkileyici olmasa da, daha şifreliydi: "Peki ama ya köylüler... Köylüler nasıl ölür?"

EMILY DICKINSON

10 ARALIK 1830–15 MAYIS 1886

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
YAY

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
"WILD NIGHTS! WILD NIGHTS/VAHŞİ GECELER! VAHŞİ GECELER!" **(1924),** ***"BECAUSE I COULD NOT STOP FOR DEATH/ BEN ÖLÜM İÇİN DURAMADIĞIMDAN"*** **(1924)**

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
WILLIAM CULLEN BRYANT, JOHN GREENLEAF WHITTIER, WALT WHITMAN

EDEBİ ÜSLUBU:
İLAHİLERİN ÖLÇÜSÜNÜ ÖRNEK ALAN KISA, VECİZLİ DİZELER

SÖZÜN ÖZÜ

"OKUDUĞUM BİR KİTAP BEDENİMİ HİÇBİR ATEŞİN ISITAMAYACAĞI KADAR SOĞUTUYORSA, ONUN ŞİİR KİTABI OLDUĞUNU ANLARIM."

J Salinger, Harper Lee ve Thomas Pynchon, bu sözlere kulak verin. Edebiyat dünyasının münzevileri mabetinde sizler ancak ikinci sıra için yarışabilirsiniz. Birinci sıra, münzevi yazar arketipini, siz üç inziva düşkünü henüz doğmadan önce kusursuzlaştıran, Amherst, Massachusettsli, ciddi mi ciddi şaire aittir.

Emily Dickinson'ın münzeviliği hangi boyuttaydı dersiniz? Kendisi öyle münzeviydi ki insanlar "ziyaret ettiğinde" onlarla yan taraftaki odanın kapısı ardından konuşurdu. Öyle münzeviydi ki evine tanımadığı insanların geldiğini görünce "Eşekler, Davy!" diye (en sevdiği romanlardan biri olan *David Copperfield*'dan bir alıntı) haykırarak oradan kaçardı. Öyle münzeviydi ki onu görmek için uzaklardan gelen dostlarıyla bile görüşmediği olurdu. Arkadaşı Samuel Bowles böyle günlerden birinde onu paylamıştı: "Emily, seni rezil şey! Kes şu saçmalığı artık. Sırf seni göreyim diye ta Springfield'den geldim ben. Çabuk in aşağı!" Aklı başına gelen Emily az sonra kendini kilitlediği odadan çıkmış, Bowles ile hiçbir şey olmamışçasına sohbete başlamıştı.

Dickinson toplumdan kaçmaktan niye böyle keyif alıyordu? İnsanlar bu soruyu sorduğunda Dickinson hemen mahcup olur, kendini odaya kilitliyormuş taklidi yapar ve bunun insanı en çok özgürleştiren davranış olduğunu söylerdi. Kimileri onun dünyadan el etek çekişini kötü biten bir aşk ilişkisinin psikolojik etkilerine bağlardı. Kimileri ise durumu, köpeği Carlo'nun ölümünden duyduğu üzüntüyle ilişkilendirirdi. Carlo, Emily'e tüm gezintilerinde eşlik ederdi. Kimisine göre ise Emily sadece dini ibadetlere katılmaktan kaçıyordu. "Bazıları dini dinlenme gününün gereğini kiliseye giderek yerine getirir, bense evde kalarak getiririm" demişti. Nedeni her ne idiyse, 1869'da Emily şunu açıkça dile getirdi: "Babamın evinden ötede hiçbir eve ya da şehre gitmem." Emily bu ilkeye hayatının sonuna dek sadık kaldı.

Doğrusu Dickinson'ın münzeviliği, örneğin Unabomber'ınki (Ted Kaczynski) kadar mutlak bir münzevilik değildi. Kartpostallar ve mektuplar aracılığıyla dostları ve ailesiyle teması sürdürürdü. Öte yandan, mutlu ev kadınını oynar, ekmek pişirir, sera ve bahçeyle ilgilenir, yatalak annesine bakardı. Ayrıca mahallenin çocuklarıyla etkileşime girmeye özen gösterir, kendi yaptığı şekerlemeleri ikinci kattaki yatak odasının penceresinden sepetle aşağı sarkıtırdı. Arada evden çıkıp çocukların oyununa katıldığı da olurdu. Ancak bir yetişkinin yaklaştığını duyacak olursa hemen oracıktan sıvışır, kendi karanlık ve yalnız dünyasına çekilirdi.

Söz konusu dünya gerçekten de hem fiziksel, hem de ruhsal açıdan karanlıktı. Günümüz uzmanları Dickinson'ın ağrılı bir göz iltihabından

mustarip olduğunu düşünüyor. Bu hastalık belki de onun gün ışığından kaçma nedeniydi. İsa Mesih'e bağlılığını ilan eden bir yemini imzalamayı kabul etmeyerek Mount Holyeke Kadın Semineri'ni terk eden Dickinson, bu olayın ardından teselliyi ne akademik camiada, ne de dinde bulabildi. Onun yerine kendini şiire verdi. Özgün cümle yapısı ve noktalamalarını kullanarak yaklaşık iki bin adet isimsiz, kısa ve şifreli şiir yazdı. Bunların ancak birkaçı şair hayattayken yayımlandı. Yayımlananları okuyanlar da kişi ise pek beğenmedi. Eleştirmenler "Bentlerin tutarsızlığı ve biçimden yoksunluğu" ile alay ederek, Dickenson'ı "Yerçekime ve gramer yasalarına fütursuzca meydan okumayı başaramayan... New England'ın gözden ırak bir köyünde yaşayan, eksantrik, hayalperest, yarı eğitimli bir münzevi" olarak etiketlediler. *The Atlantik* dergisinin eleştirmenlerinden biri, burnundan solurcasına şunları yazdı: "Bu şiirler besbelli aşırı duyarlı, utangaç, disiplinsiz, hali vakti yerinde, histerik bir kız kurusunun elinden çıkmış."

Dickinson'ın ölümünden sonra tüm şiirlerinin yakılmasını emretmesine şaşırmamalı. Kız kardeşi Lavinia bu emre itaat etmeye çalıştıysa da yüzlerce sayfayı ve mektubu yaktıktan sonra Emily'nin çekmecelerinden birini açtığında bir dikiş kutusunun içinde yüzden fazla el yazısıyla yazılmış şiir buldu. Bunların bazıları yemek tarifi kartlarının arkasına, bazılarıysa eski kâğıt parçalarının üstüne karalanmıştı. Şiirlerin hiçbirine isim verilmemiş, hiçbiri sıraya konmamıştı; bir kısmı ise yarım kalmıştı. Ancak mahallenin işgüzarı Mabel Loomis'in yardımıyla Lavinia şiirleri baskıya hazırladı. Dickinson şiirlerinin derlendiği ilk kısa kitap 1890'da yayımlandı. Kitap yalnızca beş ay içinde altı baskı yaptı. Amherst Güzeli'nin dünyadan çekilmesinden yirmi yıl kadar sonra onun hayat, ölüm, Tanrı ve hayalgücüne ilişkin en gizli duyguları insanlara ifşa edildi. Dickinson'ın büyük Amerikalı şairler mabetine kabul edilmesi içinse bir yarım yüzyıl daha geçmesi gerekti.

!

BEYAZLAR İÇİNDEKİ MUAMMA

Emily Dickinson resimlerde hep solgun, zayıf, zararsız bir kadın olarak görülür. Oysa onun insanları rahatsız eden bir yanı vardı. "Sinirlerimi bu kadar geren birini hiç görmedim"demişti, Emily'nin edebi konulardaki akıl hocası, onunla ilk tanıştığında. "Bana hiç dokunmadan bütün enerjimi tüketti. İyi ki ona yakın yaşamıyorum." Dickinson'ın belki de en itici yanı, beyazlarla dolu efsanevi gardrobuydu. Bu tercih, Püriten günah anlayışına yönelik incelikli bir yorumdu; belki de pahalı terzilere gitmek için evden çıkmak zorunda kalmamanın bir yolu. Nedeni ne olursa olsun, Dickinson apak giyim tarzını sonuna dek sürdürdü. Sonunda beyaz bir tabutun içinde, beyaz pazenden yapılma bir giysiyle gömüldü.

ARKANA YASLANIP OKU BAK, NELER KEŞFEDECEKSİN...

Söylentiye bakılırsa Emily Dickinson'ın hemen hemen tüm şiirleri, "The Yellow Rose of Texas", "Amazing Grace," ya da *Gilligan's Island*'ın müzikleriyle söylenebiliyor. Acaba geleceği gören şair bize uzay-zaman sürekliliğinden mesaj mı gönderiyordu? Pek sayılmaz. Dickinson yalnızca şiirlerinin çoğunu "iambic tetrameter" denen ve bu tür şarkı/ilahilerde kullanılan ölçüyle yazmıştı.

KOMŞULARIN BİR BİLDİĞİ Mİ VARDI?

Dickinson'ın komşuları onu "yetenekli ama tuhaf ve gizemli" diye etiketlerken, pek de yanılmamış olabilirler. Amerika'nın en sevilen evlenmemiş şairinin gizli bir lezbiyen olduğu yönündeki spekülasyonlar giderek artıyor. "Eşcinsel çalışmalar" uzmanlarının Emily'nin gizli lezbiyen yaşamına dair verdikleri ilk örnek, onun Susan Gilbert ile olan karmaşık ilişkisidir. Gilbert 1856'da şairin erkek kardeşiyle evlenen okul öğretmeniydi. Dickinson ile Gilbert'ın gerçekten de sıradışı yakınlıkları var gibiydi. Birbirlerine aşk mektuplarını andıran mektuplar gönderirlerdi. Emily 1852'de müstakbel görümcesine şunları yazmıştı.

> Beni sana taşıyacak, seni bana geri getirecek, tek bir öpücük, tek bir fısıltı kopartmaya yetecek kadar uzun o tatlı, o kutsal saat... Bütün gün bunu düşündüm Susie ve inan beni daha çok korkutan

> hiçbir şey yok şu dünyada. Kiliseye gittiğimde aklım bununla öyle meşguldü ki, muhterem pedere söyleyecek bir şey bulamadım. Peder "Yüce Tanrımız" dediğinde, ben, "Ah, Sevgili Sue..." dedim. Şu on haftayı düşünüp duruyorum, tatlım, sevgiyi düşünüyorum. İşte o zaman yüreğim dolup taşıyor, içim ısınıyor, soluğum kesiliyor. Güneş hiç parlamadığı halde ben gün ışığının ruhuma gizlice sızdığını, her şeyi yaza ve her dikeni güle dönüştürdüğünü hissediyorum. Dilerim o yaz güneşi Burada Olmayanım'ın da üstünde parlar ve onun da kuşları cıvıldar!

Acaba Susan Gilbert bu tatlı sözler için ne düşünüyordu? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Dickinson ailesi onun Emily'e yazdığı tüm mektupları, Emily'nin ölümünden sonra yaktı. İlişkinin gün yüzüne çıkmasından mı korkuyorlardı acaba?

BİLMEDİĞİN ŞEY HAKKINDA YAZ

Yazarlara daima söylenen "bildiğin şeyi yaz" önerisi Dickinson için pek geçerli değildi. O hayatında hiç görmediği sahiller hakkında birkaç şiir yazdı.

EMILY DICKINSON ÖYLE MÜNZEVİYDİ Kİ DOKTORLARI, KENDİSİNİ KAPALI BİR KAPI ARDINDAN MUAYENE ETMEYE ZORLARDI.

EFENDİ VE KÖLESİ

Dickinson'ın ölümü üzerinden geçen yüz yılı aşkın süreye karşın uzmanlar hâlâ onun otuzlu yaşlarının başlarında yazdığı tutkulu aşk mektupları serisinde "Efendi" diye andığı gizemli kişinin kimliğini tespit etmeye çalışıyor. Söz konusu aşk dolu mektupların -yaşça büyük bir erkek olduğu tahmin edilen- alıcısını belirleme işi, uzun zamandır Dickinson şiirinin psikoseksüel temelini anlama açısından hayati önem taşıyan bir nokta olarak görülüyor. "Sevgili Efendi" adayları arasında Philadelphialı din adamı Charles Wadsworth, Springfieldli gazete editörü Samuel Bowles ve Massachusetts Tarım Üniversitesi' nin kurucusu ve başkanı Profesör William Smith Clark yer alıyor.

İNZİVA TEHLİKE ALTINDA

Dickinson münzevi hayat tarzından hiçbir zaman feragatte bulunmadı; ölürken bile. Ölümcül bir hastalık tanısı konan şair, doktorunun kendisini ancak yarı açık bir kapının ardından muayene etmesine izin verdi.

ŞEHİRLERARASI MESAJ

Dickinson muhtemelen sonunun yaklaştığını anlamıştı. Ölümünden kısa süre önce kuzenleri Louise ve Frances Norcross'a kısa bir mesaj gönderdi. "Küçük Kuzenlerim," diyordu, notta, "çağrılıyorum. Emily." Bu iki kelimelik veda, şairin mezar taşına yazıldı.

SESSİZ AMA ÖLÜMCÜL

Az ve öz konuşmasıyla ünlü ABD başkanı Calvin Coolidge günlerden bir gün New Englandlı şairin memleketini ziyaret etmek için Amherst, Massachusetts'e gitti ama pek etkilenmeden geri döndü; tabii o zaman söylediği kısa ve öz sözler, hakikaten izlenimini özetliyorsa. Çevreyi rehberle gezdikten ve Dickinson'a ait elle yazılmış birkaç değerli belgeyi gördükten sonra "Sessiz Calvin"in tek bir yorumu oldu: "Kalemle yazmış, ha? Oysa ben dikte ettiriyorum."

LEWIS CARROLL

27 OCAK 1832–14 OCAK 1898

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND/ALİS HARİKALAR DİYARINDA (1865), *THROUGH THE LOOKING GLASS/AYNANIN İÇİNDEN* (1872)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
EDWARD LEAR, DANTE GABRIEL ROSSETTI, ALFRED LORD TENNYSON

EDEBİ ÜSLUBU:
COŞKULU VE KELİME OYUNLARINDAN YANA ZENGİN

"HER ŞEYİN BİR AHLAKI VARDIR, YETER Kİ ONU BULABİLİN."

SÖZÜN ÖZÜ

Lewis Carroll bugüne dek yazarlardan çok, psikedelik rock müziğe ilham vermiş olabilir. Örneğin, Jefferson Airplane'in "White Rabbit/Beyaz Tavşan"ını, Beatles'ın "I am the Walrus/Ben Bir Deniz Ayısıyım"ını, Donovan'ın *Hurdy Gurdy Man/Laternacı* albümünün tamamını bir düşünün. (Tamam canım, iyi bir psikedelik rock müzikten söz ediyoruz demedik.) Tüm bunlara ilham veren kişi, hayatında belki de hiç uyuşturucu kullanmamış, gerçek anlamda hiç yetişkin ilişkisi olmamış ve ömrünün büyük bölümünü küçük bir İngiliz kilisesinde matematik dersi vererek geçirmiş biriydi.

Ha, bir de tüm zamanların en sevilen çocuk kitabı kahramanını yaratmış biri...

Charles Lutwidge Dodgson, Alice ile tanışmadan çok önce Daresbury, Cheshireli bir papazın çekingen, kekeme oğluydu. On bir çocuğun üçüncüsü olan Dodgson, yazmaya erken yaşta başladı. Oxford, İsa Kilise Üniversitesi'nin matematik bölümünden mezun olduktan sonra bile, bazıları *Comic Times*'da yayımlanan mizah şiirlerini yazmayı sürdürdü. Yazı ve matematik kariyerini ayrı tutmaya kararlı olan Dodgson, kendisine "Lewis Carroll" takma adını geliştirdi. Bunun için ilk iki isminin yerini değiştirip, onları Latinceye sonra da yeniden İngilizceye tercüme etti. Bu tür tuhaf ve zekice kelime oyunları onun yazı stilinin alâmetifarikası haline geldi.

Uzun boylu, ince ve yakışıklı Carroll, dünyadan uzak bir eğitmen hayatı yaşadı. Kendini ifade ettiği başlıca alanlar, yazarlık ve fotoğrafçılıktı. 1861'de kilise diyakozu ilan edilişinin ardından Anglikan rahip olacağı varsayıldı ama bir şeyler onun o adımı atmasını engelledi. Yazar günlüklerinde içine nüfuz etmiş bir günah ve suçluluk duygusundan söz ediyordu fakat yemini etmesini engelleyen şeyin bu duygular olup olmadığı bilinmiyor. Ancak Carroll'ın dini inancına daima bağlı kaldığı biliniyor. Bir defasında Köln Katedrali'ne yaptığı bir ziyarette gözyaşlarına boğulmuştu ve kutsal bir şeye leke sürüldüğünü düşündüğü takdirde tiyatro gösterilerini terk ettiği de biliniyordu.

Carroll 1862'de arkadaşlarıyla birlikte bir gemi seyahatine çıktı. Yolculukta sıradışı bir dostluk geliştirdiği on yaşındaki Alice Liddell de vardı. Carroll gemide vakit geçirmek için başkahramanı Alice olan bir öykü yaratmıştı. Küçük kız da onu öyküyü yazmaya teşvik etti. İlk başta *Alis Yeraltı Diyarında* diye adlandırılan öykü, sonradan *Alis Harikalar Diyarında* şeklinde değiştirildi. 1865'de yayımlanan kitap, kısa sürede benzeri görülmedik bir başarı yakaladı. Ardından, 1872'de kitabın devamı niteliğindeki *Aynanın İçinden* geldi. Çılgın Şapkacı gibi tuhaf karakterler ve

"Jabberwocky" ile "Ayısı ve Marangoz" gibi şiirlerle dolu olan Alis öyküleri her yaştan çok sayıda insanı eğlendirdi. Çekingen kitap kurdu Charles Dodgson artık dünyaca ünlü çocuk kitabı yazarı Lewis Carroll olmuştu (hâlâ arada sırada yıpratıcı matematik tezleri de yazmaya vakit buluyordu; en ünlüsü 1865'de kaleme aldığı *Bir Parçacığın Dinamiği* gibi.)

Carroll hayatının son yirmi yılında yazmaya, fotoğraf çekmeye, bir şeyler icat etmeye ve matematiksel konulara kafa yormaya devam etti. Onun henüz ergenliğe varmamış kızları konu alan portre fotoğrafları biyografi yazarlarının aklında soru işaretleri uyandırsa da, bugün zamanının hayli ilerisinde çalışmalar olarak görülür. Carroll şüphe götürmez bir eksantrikti. Hiç evlenmeyerek ve yetişkin kadınlarla uzun süreli ilişkiye girmeyerek sıradışı yaşam tarzını sürdürdü. 1898'de bronşitten öldüğünde ardında dünyanın dört bir yanındaki yazar, müzisyen ve çocuklara bugün bile ilham veren koca bir sepet dolusu renkli karakterler, tuhaf durumlar ve birtakım sözcük oyunları bıraktı.

- - - O BİR MUCİT - - -

Carroll sadece sevimli çocuk öyküleri üretmekle kalmadı. Yazar ayrıca boş vakitlerinde buluşlar yapmayı seven bir aygıt meraklısıydı. Buluşları arasında bir elektrikli tava, yeni bir tür posta havalesi, üç tekerlekli bir bisiklet, daktiloda sağ kenarları sabitlemeye yarayan bir yöntem, çift taraflı yapışkanlı bir sabitleyici ve *Memoria Technica* adlı isim ve tarihleri anımsamaya yarayan bir bellek sistemi vardı.

Carroll ayrıca kütüphanede kolayca bulunabilmesi için kitap adını ciltin sırtına yazma fikrini de ilk geliştiren kişiydi. Onun geliştirdiği ve bugün hâlâ kullanımda olan (İngilizce) sözcükler arasında ise *chortle* (kıkırdamak anlamına gelen *chuckle* ve küçümseyerek gülmek anlamına gelen *snort* kelimesinin birleşimi) ile *gallump* (dört nala koşmak anlamına gelen *gallop* ile zafer anlamına gelen *triumph* sözcüklerinin birleşimi) yer alır. Ayrıca bulmaca meraklısı olan Carroll, çok sayıda kâğıt ve mantık oyunu üretti, tavlayı geliştirdi ve *Scrabble* kelime oyununun ilk örneğini yarattı.

TIBBİ MUCİZE

Carroll'ın psikoaktif uyuşturucular kullandığı söylentisi fazlasıyla abartılıdır ama tıbbi geçmişini düşününce onu suçlamak da pek mümkün değildir. Sizde de ondaki gibi sıtma, sistit, bel ağrısı, çıban, egzama, eklem zarı yangısı, arterit, akciğer zarı iltihabı, diyare, larenjit, bronşit, eritem, vezikal katarakt, romatizma, nöralji, uykusuzluk ve diş ağrısı olsa, onun gibi arada bir ağrınızı uyuşturmak isterdiniz. Carroll ayrıca şiddetli kronik migrenden ve onun eşlikçisi tuhaf sanrılardan da mustaripti. Tüm bunlara ömür boyu süren bir kekemeliği, muhtemel bir "dikkat eksikliği ve hiperaktif bozukluk" hastalığını ve kısmi sağırlığı da katarsanız Carroll'ın afyon bağımlısı olmamasına şaşarsınız. Ama belli mi olur, belki de bağımlısıydı.

LEWIS CARROLL'IN EN SEVDİĞİ ULAŞIM ARACI ÜÇ TEKERLEKLİ BİSİKLETTİ. HATTA KENDİSİ DE BUNLARDAN BİR TANE İCAT ETMİŞTİ.

AH BENİM AĞRIYAN BAŞIM!

Acaba Alis'in maceraları baş ağrısının bir yan ürünü müydü? Carroll'ın günlüklerine kaydettiği migren sanrılarını analiz eden *The Lancet* adlı Britanyalı tıp dergisinin araştırmacıları, 1999 yılında bu sonuca vardılar. *Alis Harikalar Diyarında*'nın 1865 basımına dek uzanan yıllar içinde tekrarlayan sanrılar "En azından Alis'in bazı maceralarının Carroll'ın kendi auralı migren algılarını temel aldığı" tezini destekliyordu.

CHARLES DODGSON DEYİNCE SAPLANTI VE TAKINTI VERİR EL ELE

Carroll diğer sağlık sorunlarının yanısıra bir ihtimal "takıntı ve saplantı bozukluğu" hastalığının da pençesine düşmüştü. Kılı kırk yardığı konusunda en ufak bir şüphe yoktu. Yazar, kısa da olsa, bir yolculuğa çıkmadan önce güzergâhın haritasını çıkarır, her bir aşamayı tamamlamak için gereken vakti planlardı. Kesinlikle hiçbir şeyi şansa bırakmazdı. Daha sonra ne kadar para gerektiğini hesaplar ve yol parası, bahşişler, yiyecek-içecek için gereken miktar neyse, cebine tamı tamına o kadar para koyardı. Demleme çay içeceği zaman çayın tam on dakika demlenmesini isterdi; ne bir dakika az, ne de bir dakika fazla.

Tıpkı on dokuzuncu yüzyılın Felix Unger'ı gibi, Carroll da saplantılı düzenini çok zaman başkalarına dayatırdı. Akşam yemeği daveti vereceği zaman oturma düzeninin tablosunu çizer ve insanlar sık sık aynı yemekleri yemesinler diye, günlüğüne her davetin menüsünü kaydederdi. Kütüphane ziyaretlerinden birinde öneri kutusuna daha etkili bir kitap düzenleme sisteminin ana hatlarını yazıp bırakmıştı. Bir gün yeğenini, açık bir kitabı yüzüstü sandalyeye bıraktı diye azarlamıştı. Çalışmalarında küçük matematiksel hatalar bulduğu yazarları düzeltecek kadar ileri gittiği olmuştu. Ancak çoğu eksantrik karakter gibi Carroll da bu tuhaf özelliklerini bir şekilde sevimli kılmayı başardı. Kimse onun bu huylarından açıkca şikayetçi değildi. Tabii kendisi hiç Oscar Madison'la yaşamak zorunda kalmamıştı, o ayrı.

ONU ALİS'E SOR

"P"ile başlayan o sözcük, ölümünün üzerinden yüz yılı aşkın bir süre geçtiği halde Lewis Carroll'ın yakasını hâlâ bırakmıyor. Carroll pedofil miydi? Tartışmaların ardı arkası kesilmiyor. Yazarın genç kızlara özel bir ilgi duyduğu konusunda şüphe yok. Carroll yüzlerce çıplak fotoğraf çekmişti (kendisi değildi çıplak olan, kızlardı). Fotoğrafların hiçbiri açıkça cinselliği düşündürmese de kızlardan en azından birinin annesi, kızının başında kimse olmadan fotoğrafının çekilmesi teklifini ürkütücü bularak reddetmişti. Carroll'ın, *Alis Harikalar Diyarında* kitabının kahramanı Alice Lidell ile özellikle yakın bir ilişkisi vardı ve bu ilişki 1863'te aniden bitti. Ani bitişin nedenini bilen yoktu. Carroll'ın günlüğünde bu döneme ait sayfalar ailesi tarafından, muhtemelen yazarın şöhretini korumak için koparıldı. Yazarın fotoğrafçılık merakı da 1880'de, yine aniden söndü. Ayrıca Carroll günlüklerinde ömür boyu taşıdığı bir günah ve suçluluk duygusundan söz ediyordu. Hangi konuda suçluluk duyduğunu hiç belirtmemişti. Acaba fotoğraf çekmekten fazlasını mı yapıyordu? Yakın dönem biyografılarından bazıları Carroll'ın sadece Willy Wonka tipinde, çocuklardan büyülenen ama onları istismar edecek, ya da kullanacak bir şey yapmayan biri olduğunu söylüyor. Şurası kesin ki Carroll'ın herhangi birine uygunsuz yaklaştığını gösteren hiçbir delil yok. Gerçeği ancak Beyaz Tavşan biliyor.

KARINDEŞEN Mİ?

Alis'in eksantrik yaratıcısı, gerçekte kadın düşmanı bir seri katil miydi? 1996'da yayımlanan *Jack the Ripper, Light-Hearted Friend/Karındeşen Jack, Gamsız Dost* adlı kitabında Richard Wallace, Lewis Carroll'ın Viktorya dönemi Londra'sının o ünlü hayat kadını katili olduğunu öne sürüyor. Kanıt olarak da Carroll'ın yazılarından bazı bölümleri gösteriyor. Bu bölümlerin Karındeşen'in suçlarını ayrıntısıyla anlatan anagramlar içerdiğini iddia ediyor. Örneğin, Carroll'ın "Jabberwocky/Zırgeveleme" şiirinin açılış mısraları...

Twas brillig, and the slithy toves
Did gyre and gimble in the wabe
All mimsy were the borogoves,
And the mome raths outgrabe.
Pişvaktiydi ve cıvılkan bursuklar
Dönenir de delginirken aluzda
Per perişük durumdaydı pasgalar,
Doroslarsa böryat bügan gurbuzda.
(Çeviri: Kutlukhan Kutlu)

Harflerin yeri değiştirilerek yeniden düzenlendiğinde dörtlük şu şekilde okunabiliyor:

Bet I beat my glands til,
With hand-sword I slay the evil gender.
A slimey theme; borrow gloves,
And masturbate the hog more!
Bahse varım döverim erbezlerimi,
Ta ki kılıçla yok edene dek şeytani cinsi.
Rezil bir konu; ödünç al eldiveni,
Daha da masturbasyon domuza.

Domuz masturbasyonunun Karındeşen Jack ile ne ilgisi olduğunu bilen yok. Ayrıca Wallace da Carroll'ın cinayetlerin işlendiği dönemde Londra yakınlarında bile olmadığını kabul ediyor. İşin aslı Wallace'ın "deşifre ettiğini" öne sürdüğü anagramlar hatalarla dolup taşıyor. Ayrıca şu gerçek de unutulmamalı ki, anagramlar sayesinde herhangi bir yazıyı herhangi bir şeye dönüştürmek mümkün. Carroll'ın biyografi yazarlarından birinin de ortaya koyduğu gibi *Winnie the Pooh*'dan bir cümlenin harflerini yeniden düzenleyerek, gerçek Jack'in Christopher Robin olduğunu söylemek de mümkün. Tüm bunları saymazsak, Wallace'ın teorisi kapı gibi sağlam diyebiliriz.

LOUISA MAY ALCOTT

29 KASIM 1832–6 MART 1888

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
YAY

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
LITTLE WOMEN/KÜÇÜK KADINLAR (1868)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
MARK TWAIN, HENRY DAVID THOREAU

EDEBİ ÜSLUBU:
KİBAR, CEZBEDİCİ, BİRAZ ÖĞÜT VERİR GİBİ

SÖZÜN ÖZÜ

"TÜM KÖTÜLÜKLERİN KÖKÜ PARADIR AMA O ÖYLE YARARLI BİR KÖKTÜR Kİ PATATESSİZ YAPAMADIĞIMIZ GİBİ, ONSUZ DA YAPAMAYIZ."

Tıpkı müthiş roman *Küçük Kadınlar*'ın dişi başkahramanı Jo March gibi, Louisa May Alcott da huysuz ve dik başlı biriydi. Bu özellikleri babasını, yani ulu Transandantalist guru Bronson Alcott'ı çok rahatsız ediyordu. Baba, "O hâlâ kendi dürtülerinin, disiplinden yoksun bir kölesi" diye, şikâyette bulunuyordu. Şikâyetin edildiği dönemde Louisa henüz bir yaşında bebekti. Besbelli bu ailede yetişmek hayli çetin olacaktı.

Louisa hayatı boyunca ailenin yüz karası olmayı sürdürdü. Ayrıca evin ekmeğini kazanan kişi de oldu ki bu iki özellik biraraya geldiğinde genellikle ortaya hayli tutarsız ve zehirli bir kombinasyon çıkar. Bronson Alcott aslında uçuk kaçık bir şifanın reklamını yapmak veya ütopik bir vejetaryen cemiyeti kurmak isteyenlerin hayli işine yarayabilecek cinsten bir budalaydı. Ayrıca biraz da ikiyüzlüydü. Özel mülk kavramını tekrar tekrar ve yüksek sesle kötülediği halde, varlıklı dostlarının verdiği paraları ve ücretsiz konaklama fırsatlarını daima kabul etmişti. Sonuç olarak aile hep yoksullaşmanın bir jest gerisindeydi. İşte Louisa bu noktada devreye girdi. Üç kız kardeşi ile eksantrik anne-babasına bakabilmek için bir dizi birbirinden sıkıcı işte çalıştı. Dikiş dikti, okulda ders verdi, başkalarının çocuklarına bakıcılık yaptı. Ne var ki farklı bir hayat yaşamak ve o hayat hakkında yazmak- için içten içe yanıp tutuşuyordu.

Alcott Boston'a yaptığı bir seyahatte ilk denemelerinden bazılarını satmaya çalıştı. Yazılarını sunduğunda mümtaz yayıncı James Fields ona, "Sen öğretmenlik işinden vazgeçme" dedi. "Yazmayı bilmiyorsun." Gözü yılmayan Alcott, sanatını geliştirmeye devam etti. Sonuçta onun yazarlığı ailenin tek gelir kaynağı haline geldi. A. M. Barnard, Aunt Weedy, Flora Fairfield, Oranthy Bluggage ve Minerva Moody takma adlarıyla yazdığı sansasyonel Gotik öyküden çok para kazandı. Aslında Louisa May Alcott ismi tarihte kayıplara karışabilirdi ama neyse ki yayıncısı 1868'de ondan kızlar için bir öykü yazmasını istedi. Fakat ortada bir sorun vardı: Alcott çocuklardan nefret ediyordu. "Bu tür şeylerden hiç haz etmem" diye yazdı günlüğüne. "Kardeşlerim dışında kızları hiç sevmedim ya da fazla kız tanımadım. Yine de birlikte oynadığımız tuhaf oyunlardan ve yaşadıklarımızdan ilginç bir şeyler çıkabilir. Emin değilim." Alcott genç kızlar için yazması istenen bu romanı sonraları "çocuklar için eğlencelik, öğretici yazılar" diyerek, geçiştirecekti.

Yazar *Küçük Kadınlar*'ı yalnızca üç ay içinde yazıp bitirdi. Roman kısa sürede başarı kazandı ve yazarını edebiyat dünyasında şöhrete kavuşturdu. Ancak yoksulluktan artık kurtulmuş olan ailesine tuhaf biçimde bağımlı kalmayı sürdüren Alcott, yine de evlenmedi. Yazarda aynı zamanda

işgüzarlık da vardı. Mark Twain'in *Huckleberry Finn'in Maceraları* adlı romanını Massachusetts'de yasaklatmak için bir kampanya başlattı. Edebiyat tarihçisi Odell Shepherd'a "On beş yaşındaki çocuklarda görülmesi normal olan 'fikirleri küçümseme' özelliğini, elli altı yaşına dek sürdürdü" sözlerini dedirten şey de, işte bu tip kışkırtıcı davranışlarıydı.

Alcott'ın sosyal aktivizminin olumlu bir yönü de vardı. Kendisi kadın hareketinin savunucularından olduğu gibi, kölelik karşıtlığı hareketinin de ilk yandaşlarından biriydi. İç Savaş döneminde Union Hastanesi'nde hemşire olarak çalışmak üzere Washington, D.C.'ye gitti. Fredericksburg Savaşı'ndan dönen yaralı askerlerin görüntüleri, sesleri, kokuları karşısında dili tutuldu. (Tabii bu askerlerin, gördüğü ilk çıplak erkekler olduğunu da unutmamalı.)

Alcott bu arada zatürree hastalığına yakalandı. Belki de tifoya. Doktorlar pek emin değildi. Hastalığı her ne olursa olsun, akıl almaz on dokuzuncu yüzyıl tıp tekniğinde tedavi aynıydı. Alcott'ın kanına, vücudu toksinlerden arındırdığı düşünülen bir civa türü olan kalomel bolca verildi. Bunun sonucunda Alcott civadan zehirlendi. Dili şişti, diş etleri iltihap topladı, saçları dökülmeye başladı. Tedavi edilemeyecek, geri dönüşsüz bir duruma gelmişti ve hayatının son yirmi beş yılını bu sözde tedavinin insanı elden ayaktan düşüren etkileriyle savaşarak geçirdi. Sonuçta tuhaf, baskıcı babasından ancak iki gün fazla yaşayabildi. Son ana dek işleri çekip çevirdi. Bronson Alcott'ın cenaze işlerini ayarlarken sadık günlüğüne şunları yazdı: "Ölmeye vakit bulabilecek miyim acaba?" 6 Mart 1818'de, nihayet vakit buldu.

Bunun üzerinden geçen yüz yıldan fazla süreye rağmen Louisa May Alcott'ın hayatı ve çalışmaları hâlâ uzmanların ilgisini uyandırıyor. Ne var ki onun yetenekli bir çocuk kitapları yazarından fazlası olduğunu insanlara göstermek kolay olmadı. 1980'lerin sonlarında Alcott üzerine bir kitap araştırması yapan iki profesör, yazarın yayımlanmamış ilk kitabının el yazmalarını Harvard Üniversitesi kütüphanesinde buldu. Tahminen 1 milyon dolar değerindeki kitap neredeyse 150 yıldır okunmadan, el değmeden rafta öylece beklemişti.

!

- - - DEH DEH! - - -

Alcott ele avuca sığmaz bir çocuktu. Öyle ki önceki hayatında at olduğuna inanıyordu. Yeniden doğmak gibi fikirleri saçma bulan babası, Alcott'ın bu inancından pek keyif almıyordu.

ÇILGIN BİR PROJE

Alcott on bir yaşındayken babası aileyi Harvard, Massachusetts'teki ütopik Fruitlands/Meyvediyarı cemiyetinin yanına taşıdı. "Sade yaşam, yüksek düşünüş" sloganlı bu toplumsal deney, tam bir felaketti ve Alcott bunu 1873 tarihli *Transcendental Wild Oats/Transandantal Yaban Yulafları* adlı unutulmaz anı yazısında hicvetti. Et yemenin ve hayvanları herhangi bir şekilde sömürmenin yasak olduğu cemiyetin içinde Alcottlar altı ay boyunca yalnızca hamursuz ekmek, yulaf lapası ve suyla yaşadılar. At gübresi kullanmaktan ya da solucanları rahatsız etme korkusuyla toprak altına herhangi bir şey ekmekten men edilen cemiyet üyeleri, çiftçilik girişimlerinin tamamının –nedense??- başarısızlıkla sonuçlandığını keşfettiler. Çok geçmeden üşümeye (yün de yasaktı), besinsiz kalmaya ve hastalanmaya başladılar. En kötüsü de"ütopik" yerleşim sistemi her türden kaçık ve deliyi cezbetti ve bunlardan bazılarının İhtiyarlar Heyeti tarafından zorla atılmaları gerekti. Grup altı aydan kısa bir süre ayakta kaldıktan sonra –Alcottlar da dahil- üyelerin büyük bölümü pes edip oradan ayrıldı.

GRAHAM KRAKERLERİ

Uçuk kaçık fikirleri olan tek kişi baba Bronson değildi. Eşi Abba, graham krakerinin mucidi Dr. Sylvester Graham'ın takipçisiydi. Dr. Graham meninin cinsel ilişkiyle atılması sonucu erkek beyninin ve akciğerinin zayıfladığı teorisine Abba'yı inandırmıştı. Belki de Abba dört zorlu ve acılı hamileliğin ardından ilişkiden kaçınmak için kendine bir mazeret arıyordu.

- - - BENİM KAHRAMANLARIM - - -

Alcott genç yaşlarında, kendisi gibi Concord, Massachusetts'te yaşayan transandantal camianın iki ismi Henry David Thoreau ve Ralph Waldo Emerson'dan hoşlandı. İlk aşkı kendisine (sözlük anlamıyla) kuşları böcekleri öğreten romantik doğa insanı Thoreau'ydu. Thoreau kuşların ötüşü ve böcekler hakkında şiir gibi konuşabilen tam bir doğa âşığıydı. Ayrıca Alcott için

Bütünü konuşturduğu da söylenirdi ama sadece müzikal anlamda. Alcott daha yaşlı ve olgun Emerson ile öğrenci-öğretmen türünden bir hoşlaşma yaşadı. "Yanki Platon" takma adıyla anılan Emerson, Alcott'a *Goethe'nin Bir Çocukla Yazışmaları* adlı kitabı hediye etti. Kitapta çekici bir genç kadın, azgın, yaşlı başlı bir şaire deliler gibi âşık oluyordu. Acaba Emerson, Alcott'a bu kitapla bir mesaj mı gönderiyordu? Alcott besbelli ki böyle düşündü ve Emerson'a tutkulu aşk mektupları yazarak saatlerini geçirdi. Ne var ki mektupları hiçbir zaman göndermedi. Ay ışıklı gecelerde penceresinin önündeki ceviz ağacına çıkıp oturur, Almanca şarkılar söylerdi. Kimi zaman Emerson'ın kapısına çiçek bıraktığı da olurdu. Ancak evli bir adam olan Emerson'ın pek bunları fark edip karşılık veriyormuş gibi bir hali yoktu. Ne de olsa Alcott en büyük kızından sadece altı yaş büyüktü.

AFYON LOUISA MAY ALCOTT'UN ROMANLARINDA ÖNEMLİ BİR YERE SAHİPTİ; BELKİ DE GERÇEK HAYATTA BAĞIMLISI OLDUĞU İÇİN.

AH BENİM HÜLYALI BAŞIM

Afyon Alcott'ın romanlarında önemli bir yere sahipti; belki de gerçek hayatta bağımlısı olduğu için. Alcott bu alışkanlığı ilk olarak doktoru ona, on dokuzuncu yüzyılda hayli popüler bir afyonlu ilaç olan afyon ruhunu verdiğinde edindi. Alcott ilacı civa zehirlenmesinin etkilerine karşı mücadele verdiği yıllarda, uyuyabilmek için kullandı. Çok geçmeden tam bir afyon müptelası oldu. Yazarın takma isimle yazdığı korku romanlarındaki pek çok karakter afyonkeştir; tıpkı 1872 tarihli otobiyografik romanı *A Story of Experience/Bir Deneyim Öyküsü*'nün kumar ve uyuşturucu müptelası kadın başkahramanı gibi.

KARANLIK TARAF

Terbiyeli çocuk hikâyeleri faturaları ödüyordu belki ama Alcott aslında popüler kitaplar yazmayı tercih ediyordu. Canı ne zaman geminden kurtulmak istese A. M. Barnard takma adını kullanarak, dönemin tabiriyle "kanlı gümbürtülü" Gotik öyküler döktürüyordu. *Karanlıktaki Fısıltı* ve *Pauline'in Tutkusu ve Cezası* gibi dehşetli isimleri olan bu kitaplar *Frank Leslie's Chimney Corner* dergisi de dahil, popüler bazı dergilerde seri olarak yayımlanıyordu. Öykülerin dişi kahramanları, afyon almak ya da haşhaş çekmek gibi Viktoryen ölçütlere göre "leydiliğe yaraşmayacak" şeyler yapıyordu. Romanlardan biri, dişi kahramanın, "Bir yıllık özgürlük için ruhumu şeytana seve seve satarım!" diye haykırmasıyla başlıyordu. *Küçük Kadınlar*'ın Jo March'ından duymayı asla hayal edemeyeceğimiz sözlerdi bunlar.

HAŞ HAŞŞŞŞ

Louisa May Alcott'ın afyon alışkanlığı masum bir şekilde başladı çünkü yazar ilacı tıbbi nedenlerden dolayı almıştı. Ancak yarattığı kurmaca karakterlerin herhangi bir mazereti yoktu. Örneğin, 1869 tarihli kısa öyküsü "Perilous Play/ Tehlikeli Oyun"da canı sıkılan bir grup sosyete genci haşhaş bonbonlarına yumuluyordu. 1877 basımı *A Modern Mephistopheles/Modern Mefistofeles*'te ise kötü karakter Jasper Helwyze kendine özgü "uyutucu"suyla genç ve masum bir evli kadını baştan çıkarıyordu. Uyutucu aslında Helwyze'nin kaplumbağa kabuğu ve gümüş şeker ambalajından hazırladığı afyonlu bir şekerlemeydi. Şekerlemeyi alan kadın yazarın deyişiyle "Hızla haşhaşın tetiklediği şuursuz rüya haline geçer ki o halin ne zaman geleceğini kimse bilemez... Alışkın olanlardan başka." Tıpkı Louisa May'in kendisi gibi.

MARK TWAIN

30 KASIM 1835–21 NİSAN 1910

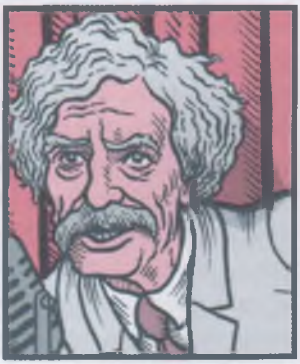

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
YAY

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE ADVENTURES OF TOM SAWYER/TOM SAWYER'IN MACERALARI (1876), *LIFE ON THE MISSISSIPPI/MISSISSIPPI'DE YAŞAM* (1883), *THE ADVENTURES OF HUCKLEBERRY FINN/HUCKLEBERRY FINN'IN MACERALARI* (1884)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
AMBROSE BIERCE, WILLIAM DEAN HOWELLS, OSCAR WILDE

EDEBİ ÜSLUBU:
AMERİKAN YÖRESEL DİLİ

SÖZÜN ÖZÜ

"CEHENNEME GİDEN YOL BELİRTEÇLERLE DÖŞELİDİR."

İsmi sahte olabilir belki ama çok az yazar aslen Samuel Langhorne Clemens diye bilinen yazar kadar ısrarlı bir dürüstlük ve özgünlüğe sahiptir.

"Mark Twain", Clemens'in çok sayıdaki takma adından yalnızca biriydi. Kendisi ayrıca Thomas Jefferson Snodgrass, Rambler, Josh, Sergeant Fathom (Çavuş Kulaç) ve W. Epaminondas Adrastus Blab gibi takma isimlerle de yazdı. En ünlü lakabı "iki kulaç derinliğinde" anlamına gelen bir denizcilik terimiydi. Genç Sam bu lakabı Mississippi Nehri'ndeki buharlı gemilerde çalışırken edinmişti. İsmini hiçbir zaman resmi olarak değiştirmedi ama Mark Twain adının haklarını satın aldı ve işlerini o ad altında yürüttü. Yaptığı tercih, bu ünlü nükteci, hicivci ve öykü anlatıcısının, zamanının ne kadar ilerisinde olduğunu gösteren pek çok şeyden biriydi.

Çoğumuz Mark Twain'i memleketi Missouri ile özdeşleştiririz. Oysa o Missouri'den nefret ederdi. "Benim eyaletimde doğanlardansanız eyaletin ismini *Missourah* diye telaffuz edersiniz" demişti, bir gün. "Benim eyaletimde doğmayanlardansanız *Missouree* diye telaffuz edersiniz. Ancak benim eyaletimde doğmuş ve tüm yaşamınızı benim eyaletimde geçirmek zorunda kalmışsanız, o zaman *misery* (ıstırap) diye telaffuz edersiniz." Istırap dolu hayatından usanan Twain, on sekiz yaşında memleketinden ayrıldı ve bir daha da geri dönmedi.

Twain o dönemde ülkenin üçüncü en yüksek ücretli işi olan kaptanlığa dek yükselmeyi ümit ederek nehir gemisinde çalışmaya başladı. Kardeşi Henry'i de kendisine katılmaya razı etti. Mayıs 1858'de, Twain, Henry'i korkunç bir rüyada, metal bir tabutta ölü olarak gördü. Bundan bir ay sonra kâbus gerçekleşti ve Henry bir buharlı gemi patlamasında öldü. Bu olay -ve öncesinde gördüğü rüya- Twain'in yakasını ömrünün sonuna dek bırakmadı.

İç Savaş döneminde Twain kısa süre Konfedere milis kuvvetlerinde görev yaptı ama askerliğe ondan daha uzak bir insan olamazdı. Birkaç haftanın sonunda kendisini Amerikan Batısı'na atan Twain, en sonunda San Francisco'ya geçti. Yazar burada gazeteci olarak çalışmaya başladı. Edebiyat dünyasında ilk başarının tadını 1865'te, "The Celebrated Jumping Frog of Calaveras County/Calaveras İlçesinin Meşhur Sıçrayan Kurbağası" adlı ilk kısa öyküsünün yayımlanmasıyla tattı. Seyahat kitapları *The Innocents Abroad/Yurtdışındaki Masumlar* ve *Roughing It* ile birlikte Twain'in giderek artan şöhreti, Amerikan karakterinin en iyi gözlemcisi sıfatıyla perçinlendi.

Yeni başarısından yararlanmaya karar veren Twain, konferans çevrelerine giriş yaptı. Bugün onu tarihin ilk *stand-up* komedyeni olarak nitele-

yenler bile vardır. Twain'in müstehcen anekdotları ve Yaldızlı Çağ'a ilişkin iğneleyici gözlemleri, *Kablocu Adam Larry*'den çok uzak olabilir ama bugün Dave Barry'den Bill Maher'a dek herkesin sahiplendiği "mizahçı" rolünü ilk icat edenin Twain olduğunu söylemek haksızlık olmaz. Sırf bu bile alaycı Missourilinin Amerikan kültür tarihindeki yerini garantilemek için yeterli olabilirdi ama Twain bunun üstüne bir de kalkıp pek çok eleştirmenin Amerikan edebiyat tarihinin *en* önemli romanı diye nitelediği kitabı yazdı.

The Adventures of Huckleberry Finn/Huckleberry Finn'in Maceraları 1885'te yayımlandığı günden itibaren tartışmalara yol açtı. Louisa May Alcott kitabı tiksintiyle yererek, Twain'e şunları yazdı: "Gençlerimiz için *Huckleberry Finn*'den daha iyi bir kitap yazamıyorsan, hiçbir şey yazmamanı öneririm." Sonra da kitabı kendi eyaleti Massachusetts'de yasaklattı. Bu olay, Huck Finn öyküsünün ya avamlığından, ya da (tartışmaya göre) Afrika kökenli Amerikalıları ırkçı betimleyişinden dolayı engellenecek pek çok olaydan ilkiydi. Alcott'ın kampanyası beklenen sonucu yarattı: kitap satışları yüzde 300 arttı. Twain artık edebiyat dünyasında gerçek bir şöhret olmuştu.

Yazarın şöhreti, hayatının son yirmi yılında tüm dünyaya yayıldı. Twain yemek davetlerinde konuşmalar yaparak tekneler dolusu para kazandı ama servetini bir dizi kötü yatırımla çarçur etti. (Bebeklerin yatak örtüsüne sıkışıp kalmalarını önlemek amacıyla geliştirilen son derece kullanışsız Twain Yatak Kıskacı, halka yutturulmaya çalışılan icatların belki de en kötüsüydü.) Twain 1895'te iflasını ilan etti, ardından toparlandı ama 1904'te sevgili eşi Livy'nin ölümüyle çok daha ağır bir darbe aldı.

Yazar son yıllarını, örgütlü dini iğneleyen sözlerle yüklü son birkaç bombasını insanlığın tepesine patlatarak geçirdi. 1910'daki ölümünden önce daha çok... Nasıl desek, "yetişkinlere yönelik" bazı yazılarının, ölümünden sonra yayımlanması için talimatlar bıraktı. Gelecekteki sansürcülerine yönelik son bir gönderme miydi bu acaba? Belki de Twain'in bir zamanlar kendi yaptığı bir gözlemin ürünüydü: "Sanırım ölümümüze dek asla tam ve gerçek anlamıyla dürüst benliğimize ulaşamıyoruz. İnsanlar hayata ölü olarak başlamalı, böylece çok daha erken dürüstlüğe kavuşurlar."

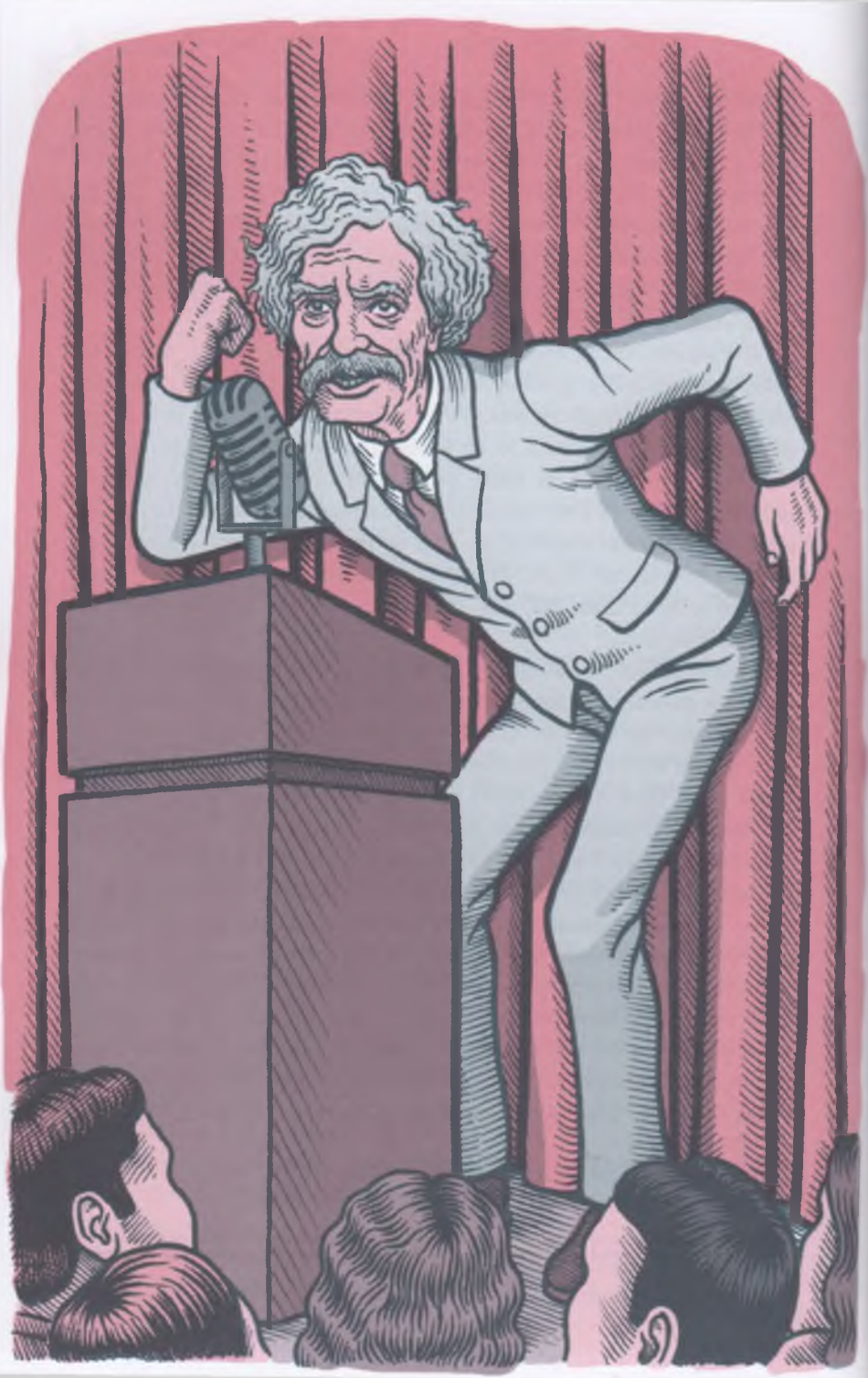

— PURO DÜŞKÜNÜ —

Twain'in puro sevdiğini söylemek, puroya olan duygularını ifade etmeye yetmez. Yazar sekiz yaşından, öldüğü güne dek günde yirmi ila kırk adet puro içti. Arada bir puroyu bırakmaya ya da azaltmaya çalıştıysa da her defasında başarısızlığa uğradı. "Tütün içmeyi bırakmak dünyanın en kolay işi," dedi, bir defasında. "Benden iyi kim bilir? Şimdiye kadar bin defa bıraktım." Yazar sık sık ağzında purosuyla uyuya kalırdı.

İnsan Twain'in zenginliği ve şöhretine sahip birinin, en azından kaliteli bir şeyler içeceğini düşünür ama durum hiç de böyle değildi. Twain var olan en ucuz, en kötü purolardan içerdi. Tiryaki dostları yazarı ziyarete geldiklerinde kendilerine ucuz purodan ikram edilir korkusuyla yanlarında kendi purolarını getirirlerdi. *New York World*'ün muhabirlerinden biri, 1902'de yaptığı röportajda Twain'in "uzun, siyah, ölümcül görünümlü purolar" içtiğinden söz etmişti. "Sırf görünümleri bile insanı yorum yapmaya itiyor," demişti, gazeteci. "İçlerinden ilkinin cinayetten hüküm giymediğine şaşıyor insan."

MARK TWAIN BİR DEFASINDA KRALİÇE I. ELIZABETH'İN DE YER ALDIĞI BİR SEYİRCİ GRUBUNUN KARŞISINDA YELLENMEKLE İLGİLİ UZUN BİR KONUŞMA YAPTI.

TWAIN DAMARI

Müstehcen komedi sanatında Twain, Lenny Bruce ve Redd Foxx'dan çok daha önce ustalaşmıştı. Özel dinleyicilere hitaben sık sık yemek sonrası konuşmalar yapar, bu konuşmalarda seks, gaz çıkarma ve benzeri konulara ilişkin sıradışı fikirlerini dile getirirdi. "Onanizm Bilimi Üstüne Birkaç Görüş" adlı bu tür konuşmalarından birinde masturbasyon konusuna değinerek, "Cinsel açıdan hayatınızla illa ki kumar oynayacaksanız, bari tek tabanca oynamayın," demişti. Kraliçe I. Elizabeth'in de izleyiciler arasında olduğu başka bir konuşmadaysa, baştan sona yellenme konusundan söz etti.

Twain'in belki de en ünlü konuşması 1902'de yaptığı "Boston Dev Morina Balığı (İngilizcede aynı zamanda 'haya' anlamında) Kulübüne Hitap" adlı konuşmaydı. Küçük ebatlı erkek cinsel organını savunurmuş gibi yapan müstehcen bir yergi başyapıtıydı bu. "Normal ölçülerin üstündeki penislerin ne gibi bir meziyeti var, anlamıyorum," dedi, Twain, kulüp üyelerine. Ayrıca üyelerin, "devasa morina balıkları"nı da bir şiirle alaya aldı. Sonra da bir ara

gümüş nitrat enjekte ederek kendi organını büyütmeye çalıştığını ama "bandajı çıkardığı anda" utanç içinde kararından pişmanlık duyduğunu anlattı.

PATENT SEVDASI

Twain aygıtlara, aygıt üretmeye, satın almaya ve yatırım yapmaya bayılırdı. Kendi döneminde "çılgın bilim adamı" diye anılan Sırp kökenli Amerikalı mühendis ve mucit Nikola Tesla ile yakın arkadaştı. İkili, Tesla'nın laboratuarında bolca vakit geçirir, bir yandan laflar, bir yandan da bilimsel yenilikler üstünde çalışırdı.

Twain üç ayrı icadın patentini aldı: ayarlanabilen yelek askısı, yapışkanlı albüm ve bir tarihsel bellek oluşturma oyunu. Bir eleştirmene göre oyun, "Gelir vergisi formu ile logaritma tablosu arasında bir şeye benziyordu." Üç icattan yalnızca yapışkanlı albüm para getirdi.

Başarısızlık konusunda tek suçlu Twain'in kendisiydi. Para getirebilecek önemli bazı fırsatları kaçırmıştı. Evine telefon taktıran ilk insanlardan biri olduğu halde Alexander Graham Bell'in icadına yatırım yapmamış, hatlardaki parazitin yaygın kullanımı engelleyeceğine inanmıştı.

Twain aynı zamanda ilk daktilo kullanıcılarından da biriydi. 1874'te ilk "yazı makinelerinden" birini satın aldıktan sonra daktiloyla yazılmış metin teslim eden (1883- *Mississippi'de Yaşam*) ilk insan olarak edebiyat tarihine geçti. Bu defa icada para yatırdı; hatta tüm parasını yatırdı. Ne var ki yanlış ata oynamıştı. Servetini gömdüğü daktilo aleti büyük bir başarısızlık örneği oldu. (Bu yatırım yazarı tam anlamıyla kuruttu. Yatırımcılardan biri de *Dracula/Drakula*'nın yazarı Bram Stoker'di.) Twain kısa süre sonra iflasını ilan etti. Nihayetinde nakit elde etmek için eski Remington daktilosunu takasta kullandı. Bu da yetmezmiş gibi Remington Daktilo Şirketi ünlü yazarla olan ilişkilerini reklamlarında kullandı; tabii yazara en ufak bir para ödemeden.

- - - BÜYÜK YAZARLAR ÇARPIŞINCA - - -

Twain 1874 yılında Hartford, Connecticut'a taşındığında, edebiyat devlerinden birine komşu düştüğünü keşfetti: *Uncle Tom's Cabin/Tom Amca'nın Kulübesi*'nin yazarı ve Abraham Lincoln'ın Amerikan İç Savaşı'nın kıvılcımını çaktığını söyleyerek övdüğü kadın, Harriet Beecher Stowe. O dönemde Twain henüz şöhretinin doruğunda değildi ama Stowe Amerika'nın en ünlü kadınlarından biriydi. Ancak Twain'in evi çok daha güzeldi. Muazzam Gotik malikânenin on dokuz odası, yedi banyosu vardı ve banyoların hepsinde de modern çağın harikalar harikası sifonlu tuvaletlerden bulunuyordu. Twain burada 1891 yılına dek yaşadı ama bu tarihten sonra servetinin azalmasıyla Avrupa'ya taşınmak zorunda kaldı.

KEDİSEVER

Twain kedilere âşıktı. Hatta ilerleyen yaşlarında yazlarını geçirdiği New Hampshire'da kendisine eşlik etmesi için komşularının yavru kedilerini ödünç alırdı. "İnsanla kedi melezlenebilse," demişti, bir defasında, "insan gelişme gösterir, kedi ise geriler."

AH BEBEK

Twain kedi yavrularını ne kadar seviyorsa, insan yavrusundan da o kadar nefret ediyordu; ya da nefret ettiğini iddia ediyordu. Bir gün arkadaşlarından biri ailesine yeni katılan üyeyle hava atıyordu. "Bebekler ne harika şeyler, değil mi Bay Clemens?" dedi, kadın. "Hiç de değil. Ben nefret ediyorum onlardan" diye yanıtladı Twain ve bir öykü anlatmaya koyuldu. Kız kardeşinin oğlu, Twain bir hastalığın nekahet dönemindeyken yatağa tırmanmış ve onu öpmüştü. "O gün ölmez de sağ kalırsam Herod'a bir anıt diktirmeye karar verdim" diye sözü noktaladı, Twain.

MARK TWAIN DİYETİ

Twain orucun iyileştirici gücüne canı gönülden inanırdı. Soğuk algınlığına yakalandığında ya da ateşi çıktığında, iki gün veya daha fazla bir süre kendini aç bırakır, mükemmel sonuçlar aldığını iddia ederdi. "Azıcık aç kalmak ortalama bir hastaya, dünyanın en iyi ilacından ya da doktorundan daha büyük yarar sağlar" demişti.

- - - YILDIZ KAYMASI - - -

Twain yatırımda geleceği çok net göremese de, kendi ölümü söz konusu olduğunda Nostradamus'dan farksızdı. Halley Kuyrukluyıldızının görüldüğü Kasım 1835'de doğan Twain, yıldız yeniden döndüğünde öleceğini tahmin etti ve yanılmadı. "Dünyaya Halley Kuyrukluyıldızıyla birlikte geldim," dedi, 1909'da. "Seneye Halley yine geliyor ve ben de onunla birlikte gideceğimi düşünüyorum. Halley Kuyrukluyıldızıyla birlikte gitmezsem, hayatımın en büyük hüsranını yaşarım. Yüce yaratıcı şüphesiz şöyle demiştir: 'İşte iki ucube. Birlikte geldiler, birlikte gitmeliler.' Halley gerçekten de bir sonraki Nisan'da döndü ve Twain de ertesi gün öldü.

BİR DÜNYA ALBÜM

Twain'in icatlarının hepsi de felaketle sonuçlanmadı. Aslında geliştirdiği başarılı fikirlerden biri, dünyanın dört bir yanındaki ev kadınlarına ve anı koleksiyoncularına ilham verdi. Twain 1873'te dünyanın ilk yapışkanlı albümünün patentini aldı. Albümcülük sayesinde dünyanın çeşitli yerlerine yaptığı seyahatlerin anılarını bir araya getirdi. Ayrıca bu icatla yüklüce de bir para kazandı. Twain'in deriden yapılma bantlı albümleri 25.000 adetten fazla sattı.

ŞARKILARA BİR İLHAM

Şarkıcı/şarkı yazarı Jimmy Buffett, Samuel Clemens'ten feyz almaya bayılır. Mississippi doğumlu müzisyen şarkı sözlerinde sık sık Twain'den alıntılar kullanır. Şarkıcı, Twain'in 1897 tarihli gezi konferansı *Ekvatorun İzinde*'den ilham alarak üç şarkı yazdı. Buffett ayrıca 2004 tarihli romanında bir ata "Bay Twain" ismini verdi.

OSCAR WILDE

16 EKİM 1854–30 KASIM 1900

MİLLİYETİ:
İRLANDALI

BURCU:
TERAZİ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE PICTURE OF DORIAN GRAY/DORIAN GRAY'İN PORTRESİ (1891), *THE IMPORTANCE OF BEING EARNEST/CİDDİ OLMANIN ÖNEMİ* (1895)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
GEORGE BERNARD SHAW,
QUEENSBURY MARKİSİ

EDEBİ ÜSLUBU:
İĞNELEYİCİ NÜKTEYLE DOLU ALAYCI BİR YERGİ

SÖZÜN ÖZÜ

"İNSAN ANCAK FATURALARINI ÖDEMEYEREK TİCARİ SINIFLARIN ANILARINDA YAŞAMAYI BAŞARABİLİR."

"Kültürlü bir aylaklıktır insanın amacı," demişti, Oscar Wilde. Hayatında neredeyse tek bir gün çalışmayarak bu sözünü kanıtlamaya koyuldu. *The Woman's World/Kadının Dünyası* adlı bir dergide editörlük yaparak geçirdiği iki yıllık kısa sürenin dışında efsanevi oyun yazarı ve nüktedan asla gerçek bir iş sahibi olmadı ve böylece ünlenmesini sağlayan yakıcı nüktelerini üretmek için bolca vakti buldu.

Söz konusu nüktelerin çoğu, tahmin edilebileceği gibi tembellik teması etrafına kuruluydu. "Bütün sabah bir şiirimin düzeltisi üstünde çalıştım ve en sonunda bir virgül attım" demişti, bir gün. "Öğleden sonra virgülü tekrar yerine koydum." Bir defasında da çalışacak işi, yiyecek ekmeği olmadığını söyleyen bir dilenciyi payladı. "Çalışmak mı!" diye, haykırdı. "Ne diye çalışmak isteyesin ki? Ekmek ha? Ne diye ekmek yemek isteyesin?" (Haksızlık etmeyelim, Wilde tiradının sonunda zavallı adama biraz bozukluk verdi.)

Dünyanın en keyifli sofra arkadaşlarından biri olmayı sürdürdüğü sürece, kimse Wilde'ın miskinliğine aldırış etmedi. Wilde'ın eksantrikliği aileden geliyordu. Kendisi hafif kaçık bir İrlandalı milliyetçi şair ile onun yetenekli, göz ve kulak cerrahı kocasının çocuğuydu (adam öyle yetenekliydi ki, bugün bile uygulanan bir cerrahi kesi yöntemine onun adı verildi). Ne var ki ameliyathane dışında Wilde ismi tartışmalar yaratmıştı. Hastalarından biri doktoru anestezi etkisi altındayken kendisine tecavüz etmekle suçlayarak mahkemeye vermişti. Doktor davayı kaybetti ki bu da genç Oscar'ın mahkeme salonlarıyla ilgili geleceğine dair kötü bir alametti.

Wilde okulda biraz... Nasıl desek, farklıydı. Tüm "erkeksi" sporlardan kaçıyor, onun yerine iç dekorasyonla ilgilenerek, yatakhane odasının çeşitli köşelerini tavus kuşu tüyleri, (en sevdiği çiçek olan) zambaklar ve mavi porselenlerle süslüyordu. Bugün eşcinsel tacizi diye andığımız şeyin belki de bilinen ilk mağdurlarından biriydi. Anlatılanlara göre sınıf arkadaşları Oscar'ın yatakhane odasını talan etmiş, Oscar'ı ise muhtemelen eşcinsel aktivitelerin de dahil olduğu "tuhaf" davranışlarından ötürü Cherwell nehrinin sularına zorla batırmışlardı. Ancak Oscar'ın o dönemde cinsel kimliğini ne şekilde algıladığı tam olarak bilinmiyor. Wilde 1884'te Constance Lloyd ile evlendiyse de düğünden önce gereğinden fazla vaktini gelinlik modeli üstünde çalışarak geçirdi; bu da evliliğin ne denli geleneksel olacağının bir habercisiydi. Wilde 1886'da uzun süre sevgilisi olacak Robert "Robbie" Ross ile tanıştıktan sonra frengi bulaştırma korkusundan dolayı Constance'a onunla bir daha seks yapmayacağını bildirdi.

1890'larda şöhretini iyice perçinleyen oyunlarını üretmeye başladığında Wilde artık döneminin standartlarına göre cinsel yönelimini ola-

bildiğince açık etmiş biriydi. Eğlence olsun diye işçi sınıfından "kiralık erkeklerle" birlikte oluyor, bu görüşmeleri "panterlerle birlikte ziyafet çekmeye" benzetiyordu. Öte yandan birkaç uzun süreli ilişkisi de oldu. Bunlar içinde en önemlisi, ismi boks kurallarıyla birlikte anılan Queensbury Markisi'nin oğlu Lord Alfred Douglas'tı. Tam bir homofobik olan (henüz bu terim icat edilmemişken) Queensbury, Wilde'ın yirmi iki yaşındaki oğluyla ilişkisini öğrendiğinde öfkeden çılgına döndü. Wilde'ı *Ciddi Olmanın Önemi* oyununun galasında sahneye bozuk şalgam fırlatmakla tehdit etti ve oyun yazarını "oğlan sevici" diye niteleyen kaba bir kartvizit bıraktı.

Lord Alfred'in teşvikiyle harekete geçen Wilde, Queensbury'e iftira suçundan dava açtı. Wilde davayı kaybetti ve bu noktadan sonra her şey kötüye gitti. Bu defa Queensbury, Wilde'a şiddetli ahlaksızlıktan dava açtı. Özel bir dedektif Wilde'ın eşcinsel davranışlarına dair çeşitli kanıtları ortaya çıkardı ve yazarın yazıları ile şahsi mektupları kendisine karşı delil olarak kullanıldı. Wilde sonunda suçlu bulunarak Reading Hapishanesi'nde iki yıl ağır cezaya mahkûm edildi. (Yazar yağmur altında hapishane aracını beklerken şu sözlerle dalgasını geçti: "Kraliçe Viktorya'nın mahkûmlarına davranışı buysa, o mahkûmların tekini bile hak etmiyor demektir.") Bu skandal Wilde'ın yazarlık kariyerine son noktayı koydu ve onu bir zamanlar kolayca girip çıktığı toplumsal çevrelerde istenmeyen kişi durumuna düşürdü.

Hapishane deneyimi Wilde'da ruhsal ve fiziksel, ağır yaralar açtı. Tek kuruşu kalmayan yazar Fransa'ya göç ederek Sebastian Melmoth adını aldı ve dostlarının cömertliğiyle geçimini sağladı. Ne tuhaf ki keyfekeder yaşama olan düşkünlüğü belki de sonunu getiren şeylerden biri oldu. Hücresinde kalıp uyumak için yalvarınca Reading'deki yatağından zorla kaldırılıp kilise ayinine katılmaya zorlanan Wilde, düştü ve kafatasını çatlattı. Salıverilmesinin ardından düşmeden kaynaklanan kronik ağrılardan kurtulmak için ameliyata girdi. Doktor ünlü "Wilde kesisini" kullanarak, Wilde'ın babasının öncülük ettiği bir mastodektomi yöntemiyle ameliyatı gerçekleştirdi. Ne var ki bir şeyler ters gitti ve Wilde ölümcül bir serebral menenjite yakalandı. Yazar son nüktesini otel odasının çirkin duvar kâğıdıyla ilgili söyledikten sonra- "Ya ben giderim buradan, ya da o"- 30 Kasım 1900'de Paris'te hayata gözlerini yumdu.

SENİ AŞKIMLA GİYDİRECEĞİM

Oscar Wilde ile Ernest Hemingway'in ortak noktası nedir? Transvestitizm geçmişleri. Bu iki erkek, çocukluklarının büyük bölümünü annelerinin isteği üzerine kız kıyafetleri giyerek geçirdiler. Wilde'ın annesi Leydi Jane Wilde tuhaf kostümler giymekten zevk alan eksantrik bir şairdi. Her kostümün üstüne de mücevherli, tüylü bir taç takardı. Süslenme konusunda kendine bir eşlikçi arayan Leydi, anlaşılan kız çocuk sahibi olamadığı için bu fırsatı kaçırdığını düşündü. Durumu telafi etmek için de küçük Oscar'a kız muamelesi yaptı ve onu fırfırlı Viktoryen elbiselerin ardına sakladı. Ancak siz hemen bir sonuca varmadan biz söyleyelim, bu tür davranışlarla eşcinsellik arasında herhangi bir ilişki yok; gerçi Hemingway'in kasıntı maço hallerini daha iyi anlamamızı sağlıyor, o ayrı. Pardon, ne dediniz, abartılı telafi mi?

DRACULA'NIN GELİNİ

Wilde bir yarbayın güzel kızı olan ilk nişanlısı Florence Balcombe konusunda sıkı bir rekabet yaşadı. *Dracula*'nın yazarı Bram Stoker, Wilde'ın anne babasını sık sık ziyaret ederdi ve Leydi Wilde'ın edebiyat salonunun da demirbaşlarından biriydi. Stoker 1878'de Florence'a evlilik teklif etme konusunda Wilde'ı alt etti. Anlaşılan Florence hayatının geri kalanını dünyanın en ünlü vampir uzmanının yanında yatarak geçirmeyi, eşcinsel bir erkekle aşksız bir evlilik yapmaktan daha az ürkütücü bulmuştu.

DİŞLER ARAYI BOZMASIN

Wilde efsanevi nüktedanlardan biriydi belki ama dünyanın en yakışıklı erkeği değildi. Fiziğiyle ilgili en rahatsız edici özelliklerinden biriyse kötü görünümlü, kararmış dişleriydi. Bu durum ergenlik çağının sonunda kaptığı frengi hastalığını iyileştirmek için yapılan civa tedavisinden kaynaklanıyordu. Yetişkin döneminde Wilde samimi sohbetlere girdiğinde çürük dişleriyle partnerini korkutmamak için daima elini ağzına kapatarak konuşurdu.

VAHŞİ BATI

Oscar Wilde ve "kovboy" kavramları birbiriyle pek bağdaşmayabilir ama frapan İrlandalı yazar 1881-82 yılları arasında Amerikan Batısı'na yaptığı konuşma turunda durumu gayet iyi idare etti. Üstünde kadife ceketi ve dantel kolluklarıyla Wilde, Leadville, Colorado gibi şehirlerde kalabalık ve takdirkâr

dinleyicilerin karşısına çıktı. Konuşmasında madenci kesim için onlar "Doğuda tanıştığım insanlara kıyasla daha kibar ve inceydiler" dedi. Geçerken gördüğü bir bar tabelasındaki, "Lütfen piyanisti vurmayın. Elinden geleni yapıyor," yazısının da hayatında "karşılaştığı tek mantıklı sanat eleştirisi," olduğunu söyledi.

YOLCULUK GÜNEY TARAFINA

Wilde'ın ABD turu sırasında herkesten çok tanışmak istediği biri vardı. Hayır, her ne kadar tanışıp öpüşmüş olsalar da, o kişi Walt Whitman değildi (bkz. sayfa 65). Söz konusu kişi Konfederasyon eski başkanı Jefferson Davis'di. Wilde nihayet 27 Haziran 1882'de aradığı fırsatı, Montgomery, Alabama yolu üzerindeyken, bir opera salonunda "Dekoratif sanat" üstüne konferans vermek amacıyla uğradığı Beauvoir, Mississippi'de yakaladı. Görünürde birbiriyle bağdaştırılamayan ikili birçok ortak yönleri olduğunu keşfetti. Wilde Amerikan Güneyi ile memleketi İrlanda arasında çeşitli benzerlikler buldu: her ikisi de kendi kendini yönetebilmek için savaşmış ve her ikisi de kaybetmişti. Wilde ayrıca "Jefferson Davis ile Güney'in uğruna savaşa girdiği ilkelerin yenilgiye uğrayamayacağını" söyledi.

Öte yandan konferans biraz hüsranla sonuçlandı. *Selma Times*'da yer alan etkinliğe ilişkin bir makalede Wilde'ı, "Fena halde merak içindeki devasa bir topluluğun karşılayacağı" yazıldı. *The Montgomery Advertise* da ünlü nüktedanın sunacaklarını dinlemeye hevesliydi. "Bay Wilde'ı duyup da onu dinlemek ve görmek istemeyen hanımefendi yoktur. Ayrıca kendisinin hanımlara hayran olduğu da bilinir." Ne var ki İrlandalının tuhaf ve egzotik aksanıyla dile getirdiği estetik konulu gözlemleri, Güneyli dinleyicilere pek hitap etmedi. "Anlaşılabilmesi için mutlaka dinlenmesi gereken türden bir konferanstı" diye yazdı, *Advertiser*, "Nitekim burada kısa bir özetini bile vermeye yeltenmeyeceğiz."

DORIAN GRAY'İN AĞARAN SAÇLARI

Pek çok uzman yaşlanmakla baş edebilmek için doğaüstü yollara başvuran sefahat düşkünü züppenin hikaye edildiği *Dorian Gray'in Portresi* adlı Wilde romanının, yarı otobiyografik olduğunu düşünür. Wilde ağaran saçlarını gizlemek için gerçekten de olmadık yollara başvurmuştu. Hatta saçını boyamada kullandığı boyalar yüzünden, kolları, yüzü, göğsü ve sırtının hayatının son on yılı boyunca delice kaşınmasına neden olan bir cilt hastalığına yakalandı.

BÜTÜN İNGİLTERE ARKAMDA

Kendisine karşı ahlaksızlık suçlamasıyla açılan davanın ilk aşamalarında Wilde kazanacağından emindi. Bir gün Piccadilly Circus'ta eski dostlarından birine rastladı ve dostunun konuyu açmaya çekindiğini hissetti. Bunun üzerine dostunu neşelendirmeye çalıştı. "Hiç canını sıkma. Her şey yolunda. İşçi sınıfı benim yanımda... delikanlısına kadar."

OSCAR WILDE KESİNLİKLE SIRADAN BİR NİŞANLI DEĞİLDİ. NİŞANLISININ GELİNLİĞİYLE EN İNCE AYRINTISINA VARANA DEK SAPLANTILI BİR ŞEKİLDE İLGİLENMİŞTİ.

ISLAH OLAN BİR ADAM

Wilde hapisten çıktıktan sonra "ahlaklılığını" son bir defa Britanya halkına kanıtlamaya çalıştı. Bir şair olan dostu Ernest Dowson'la birlikte Fransa'da bir geneleve gitti. İkili paralarını birleştirdi ve içlerinden sadece birine yetecek kadar nakitleri olduğunu gördü. Bunun üzerine Dowson Wilde'ı bir deneme yapmaya yüreklendirdi ve daha "erdemli" bir zevk sahibi -yani heteroseksüel- olduğu takdirde, şöhretinin kurtulacağı konusunda ısrar etti. Ziyaretin haberi kısa sürede yayılınca genelevin önünde bir kalabalık toplaştı. Wilde dışarı çıktığında Dowson'a şunları söyledi: "On yılda bir ilk oldu bu. Ayrıca son olacak. Soğuk koyun eti gibi bir şeydi." Sonra kalabalığa döndü. "Aman ha siz yine de İngiltere'de bunu anlatmayı ihmal etmeyin. Orada karakterimi tamamen temize çıkaracaktır."

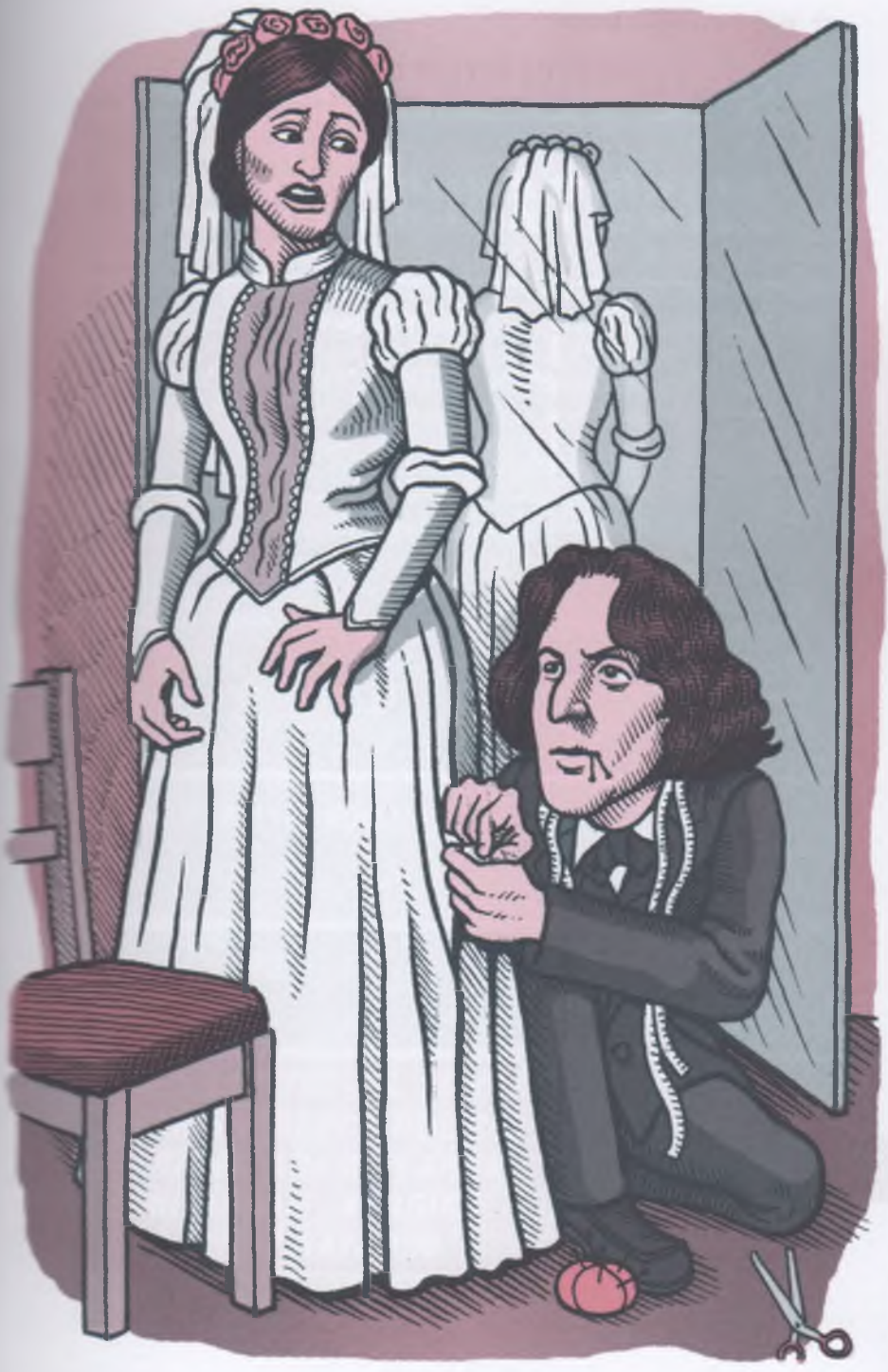

YALNIZCA ÜYELER GİREBİLİR

Wilde'ın sözde "sapkınlığı"na gösterilen öfke, ölümünden çok sonra bile dinmedi. 1912 yılında yazarın Paris'teki ünlü Pére Lachaise mezarlığında bulunan mezarına, onu uçan bir sfenks olarak betimleyen bir anıtı dikildi. Ne var ki heykelin devasa cinsel organı mezar ziyaretçilerinden birini dehşete düşürmüş olmalı ki bu kişi eline bir çekiç alarak heykelin o bölümünü kırdı. (Mezarlık görevlileri daha sonra kırık parçayı kâğıt ağırlığı olarak kullandılar.) Sfenks 2000 yılına dek cinsiyetsiz kaldı. Bu tarihte multimedya sanatçısı Leon Johnson som gümüşten bir takma penis sipariş etti ve *Re-membering Wilde* (Çift anlamlı:Wilde'ı anmak ve yeniden uzuvlandırmak) adlı kırk beş dakikalık bir seremoniyle heykelin eksiğini tamamladı.

DEPP ETKİSİ

Aktör Johnny Depp kariyerinin başlangıcında bir gün Paris'te Wilde'ın öldüğü otel odasında kaldı. Hollywood'un yakışıklısı ertesi sabah, "Oscar'ı görmedim," dedi ama bir yandan da, "Sabah dört civarında hayaleti üstüme abanır diye de biraz korktum doğrusu," itirafında bulundu. Wilde'ın hayaleti duysa mutlaka, "Çok yazık, tam da benim tipimdi," derdi.

ARTHUR CONAN DOYLE

22 MAYIS 1859–7 TEMMUZ 1930

MİLLİYETİ:
İSKOÇ

BURCU:
İKİZLER

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
A STUDY IN SCARLET/KIZIL SORUŞTURMA (1890), *THE SIGN OF FOUR/ DÖRTLERİN İMZASI* (1890), *THE HOUND OF THE BASKERVILLES/ BASKERVILLE LANETİ* (1902), *THE LOST WORLD/KAYIP DÜNYA* (1912)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
H. G. WELLS, RUDYARD KIPLING

EDEBİ ÜSLUBU:
GÖRKEMLİ VİKTORYEN NESİR

SÖZÜN ÖZÜ

"BUNDAN YÜZ YIL SONRA HÂLÂ SHERLOCK HOLMES'U YARATAN ADAM OLARAK TANINIRSAM, KENDİMİ BAŞARISIZ SAYARIM."

Arthur Conan Doyle hekim olarak başarısız, göz doktoru olarak ise tam bir felaketti. Edebiyat dünyasına miras bırakmayı umduğu tarihsel romanlarının çoğu, kendi zamanında bile okuyucu bulamadı. Ayrıca insanları perilerin gerçekliğine, ya da Houdini'nin psişik güçleri olduğuna da ikna edemedi. Ancak bir konuda öyle başarılı oldu ki, yayıncılık dünyasını sonsuza dek değiştirdi: tarihin gelmiş geçmiş en popüler dedektiflik öyküsünü üreterek bol miktarda para kazandı. İnsan mezarına isminin başında bir "Sör" ünvanıyla gidiyorsa, doğru bir şeyler yapmış demektir.

İskoç kökenli Conan Doyle tam bir İngiliz centilmeni hayatı sürdü. İsmini annesinin büyük saygı beslediği Kral Arthur'dan almış, Charles Dickens ile Sör Walter Scott'un romanlarıyla büyütülmüştü. Edinburgh Üniversitesi'nde tıp eğitimi aldı, gemi doktoru olarak görev yaptı ve sonunda kahramanı Dickens'ın doğum yeri olan İngiltere, Portsmouth'a yerleşti. Conan Doyle hasta bulmakta zorluk çekiyor, hekimlik kariyerini sürdürmek için trafik kazalarından medet umuyordu. 1885 yılında, hastalarından birinin kız kardeşi Louisa Hawkins ile evlendi.

Bundan kısa bir süre sonra Conan Doyle dedektiflik öyküleri yazmaya başladıysa da Sherlock Holmes pek öyle bir gecede başarıyı yakalamadı. İlk Holmes macerası *A Study in Scarlet/Kızıl Soruşturma, Beaton's Christmas Annual*'ın 1887 tarihli baskısında yer aldı. Conan Doyle bundan üç yıl sonra oftalmoloji (göz hastalıkları) eğitimi almak üzere İngiltere'den Viyana'ya gitti. Göz doktoru olarak iyi bir para kazanma ümitleri hasta yokluğundan dolayı suya düştüyse de, iki ayrı hüsran yaşaymış olan Conan Doyle, iki yakayı bir araya getirebilmek için yazı yazmaya başladı. Amacı tarihsel romanlarla ün yapmaktı. Ancak 1889 tarihli epik eseri *Micah Clarke* ile bunu takip eden çalışmaları hem eleştirmenler, hem de okuyucular tarafından hor görüldü. Sonra 1891'de, *The Strand* adlı yeni bir dergi Holmes maceralarını seri olarak yayımlamaya başladı. Conan Doyle'un kısmen eski üniversite hocası Joseph Bell'i temel alarak yarattığı zeki, kasıntı dedektif karakteri Viktoryen okuyucuların bam teline dokundu ve Conan Doyle'un kariyeri yükselişe geçti. Yazar tam yirmi dört Holmes öyküsü yazdıktan sonra karakterden sıkıldı ve 1893'te "The Final Problem/Son Problem"de onu öldürdü.

Holmes o sırada çok sevilen bir karakter olmuştu ve hayranları onun "cinayetini" yazarın evi önünde protesto etti. Hatta bazıları usta dedektifin hazin sonu için yas tutmak amacıyla koluna siyah bant taktı. Bunun üzerine Conan Doyle 1902'de Holmes'u geri döndürmek zorunda kaldı. Banka hesabı da bunun bolca hayrını gördü tabii. Yazar artık hekimliği

bırakmış ve başka bir kadına, Jean Leckie'ye âşık olmuştu. İlişki Conan Doyle'un tüberküloz hastalığı geçiren eşine duyduğu saygıdan dolayı platonik düzeyde kaldı. Louisa'nın ölümünden sonra ikili 1906'da evlendi.

Uluslararası şöhrete ulaştıktan sonra Conan Doyle kendisini başka amaçlara da adadı. İki ünlü suç davasında yer alarak, hatalı suçlandığına inandığı iki sanığın zorlu durumuna dikkatleri çekmeye çalıştı. Ayrıca Boer Savaşı'nda İngiliz politikasını kuvvetle savunan bir yazıyı kaleme aldı ve bu retorik milliyetçilik eylemi sayesinde 1902'de şövalyelik unvanını kazandı. İki defa Parlamento adayı oldu ancak başarıya ulaşamadı. Sonraları kendini neredeyse tamamen spiritüalizm inancına, ölülerle iletişime ve perilerin varlığına adadı. Uzun süredir rasyonel çıkarımlarla ilişkilendirilen bir yazar için tuhaf bir dönüştü bu. Yeni tutumu yazarı edebiyat camiasında alay konusu haline getirse de ikinci karısına son derece çekici geldi ve yazarın 1930'daki ölümünden kısa süre sonra karısı bir uçak yolculuğuna çıkarak, kabinde yaptığı bir seans ile kocasıyla iletişime geçmeye çalıştı. Göğe yakın olduğu takdirde iletişimin daha net olacağını düşünmüştü.

!

ON PARMAĞINDA ON MARİFET

Tam bir spor düşkünü olan Conan Doyle, kriket, golf ve kayakta son derece başarılıydı. Boksu bireysel sporların en yücesi olarak görürdü ve gece geç vakitlerde, üstünde giysileriyle boks yaptığı bilinirdi. 1914'te New York ziyareti sırasında Philadelphia Athletics ile New York Yankees arasındaki bir beyzbol maçına gitti. Bir defasında yazar dostları J. M. Barrie (Peter Pan'ın yaratıcısı) ve A. E.W. Mason (*The Four Feathers/Dört Cesur Arkadaş*'ın yazarı) ile birlikte ünlüler kriket takımında oynadı. Ayrıca futbol hayranları ona 1884 yılında Portsmouth Futbol Kulübü'nü kurduğu için teşekkür edebilir. A. C. Smith adını kullanarak takımın ilk kalecisi de oldu. Takma isim kullanmak zorunda kalması, söz konusu spora dönemin beyleri tarafından verilen düşük değerin bir göstergesiydi.

"SHERRINGFORD, DEME YAHU!"

Conan Doyle dünyanın en ünlü dedektifine ilk başta verdiği Sherringford Hope ismini tutsaydı, -sadece İngiliz dili değil- edebiyat tarihi şimdikinden hayli farklı olacaktı. ["Hope (Ümit)" yazarın özellikle düşkün olduğu bir balina avı teknesinin adıydı.] Dedektifin ismini korkunç bulan Doyle'un eşi Louisa, yazarı başka bir isim seçmeye ikna etti. Bunun üzerine Doyle en sevdiği müzisyen olan kemancı Alfred Sherlock'un ismindeki "Sherlock" ile kısa süre önce kriminal psikoloji üzerine bir kitap yazmış olan ünlü hukukçu Oliver Wendell Holmes'un ismindeki "Holmes"u birleştirdi. Sherlock Holmes ile TV komedi dizisi *Green Acres*'daki baş karakterin isimlerini aynı kişiden aldıklarını da söylemeden geçemeyeceğiz.

ATEŞLİ BİR SPİRİTÜALİST OLAN ARTHUR CONAN DOYLE, KANATLI MİNİCİK PERİLERİN GERÇEKTEN VAR OLDUĞUNA VE YETERİNCE ARANDIĞI TAKDİRDE BULUNABİLECEĞİNE İNANIYORDU.

HOLMES NASIL YAKIŞIKLI OLDU?

İş sadece Conan Doyle'a kalmış olsa, Holmes tuhaf bir isimle anılmakla kalmayacak, bugün bildiğimiz karaktere de hiç benzemeyecekti. *A Study in Scarlet/ Kızıl Soruşturma* 1887'de basıldığında Conan Doyle illüstrasyonları -o sırada akıl hastanesinde yatmakta olan- alkolik babasının yapması konusunda ısrar etti. Ne var ki Charles Doyle'un yaptığı çizimler oldukça amatör ve özensizdi. Holmes, Fransız ressam Henri de Toulouse-Lautrec'i andıran, kısa boylu, şişman, sakallı biri olarak resmedilmişti. Pek çok kişi kitap satışlarındaki başarısızlığı bu sevimsiz çizimlere atfeder. Ancak *The Strand* dergisinin editörleri birkaç yıl sonra Holmes öykülerini seri olarak yayımlamaya başladıklarında, büyük dedektifi yeniden yaratması için dönemin ünlü illüstratörü Sidney Paget'ı işe aldılar. Paget, Doyle'un babasının Holmes karakterini ""çirkin züppe" diye niteleyerek, anında reddetti ve "Kesinlikle olmaz" dedi. "Dedektifi kadınlar için çekici bir hale getirmeliyiz, 1890'ları yansıtan tipte biri olmalı. Ben tüm kadınların arzulayacağı ve tüm erkeklerin kusursuz terzilikten gelen şıklığına imreneceği bir Sherlock Holmes çizeceğim." Ortaya çıkan çizim -ince, uzun, yakışıklı, kusursuz giyimli- Sherlock Holmes'u bugünkü uluslararası ikon konumuna dek taşıdı.

MASAYI TIKLAT

I. Dünya Savaşı sırasında hem oğlunu, hem de erkek kardeşini yitirmek, Conan Doyle'u yıktı. Hatta yazar öylesine yıkıldı ki rasyonel düşünceye dayalı bir yaşama sırtını dönerek Spiritüalizm kavramını, ya da ölülerle konuşma fikrini benimsedi. Günümüzde bu tür konuşmalar, John Edward ve James Van Praagh gibi sözde hayalet dilinden anlayanların rehberliğinde karşımıza çıkıyor. Ancak Conan Doyle'un döneminde seanslar ahşap bir masanın başında gerçekleştirilirdi ve ruhlar dünyasından bir ileti geldiğinde bu masa havalanır, ya da tıklatılırdı. Conan Doyle'un zamanının John Edward'ı ise Margaret Fox'tu. New York taşrasında yaşayan ve evli bir hanım olan Fox, iki kız kardeşiyle birlikte yıllar yılı zengin ve enayi para babalarının gözünü boyadıktan sonra, nihayetinde her şeyin bir kandırmaca olduğunu itiraf etti. Conan Doyle onun bu itirafını kabul etmeyen sayılı birkaç kişiden biriydi. Doyle yıllarca, kendisiyle alay edilse de, spiritüalizm konusu üstüne yazılar yazdı ve konferanslar verdi. Bir gün New York Carnegie Hall'da aynı konu üzerine konuştuğu sırada, tiz bir ıslık sesi araya girdi. Bunun ötelerdeki ulu varlıktan bir mesaj olduğunu düşünen Doyle, bir anda heyecana kapıldı. Sonra kalabalığın arasındaki ihtiyarlardan biri sesin eskiyen işitme cihazından geldiğini itiraf etti. Bunun üzerine dinleyiciler kahkahaya boğuldu ve gazeteler de anekdotu Sherlock Holmes yaratıcısının aklını oynattığına dair yeni bir kanıt olarak gösterdi.

— SANA HOLMES YOK! —

Conan Doyle'un okült inancının, yayın hakları üzerinde küçük de olsa olumsuz bir etkisi oldu. *Sherlock Holmes'un Maceraları* Sovyetler Birliği'nde senelerce yasaklı kaldı.

PERİLER DİYARI

Conan Doyle'un ruhlar dünyasının derinliklerine yaptığı belki de en ünlü yolculuk, 1921 tarihinde gerçekleşti. Bu tarihte yazar *The Coming of the Fairies/ Perilerin Gelişi*'ni yayımladı. Yazıda bir grup kanatlı minik peri ile arkadaşlık kurduğunu iddia eden Cottingley, İngiltereli iki genç kuzen, açıkça savunuluyordu. Kızları sözde perilerle oynarken gösteren fotoğraflarla oynandığı barizdi -sonradan sahte oldukları da ortaya çıktı- ama Conan Doyle'un gönüllü ahmaklığı bir kez daha kanıtlanmıştı. Konu herkes tarafından unutulduktan sonra bile yazar 1920'ler boyunca perilerin gelişini makalelerinde ve yaptığı konuşmalarda müjdelemeye devam etti.

HARRY DELİSİ

Conan Doyle hakiki psişik güçleri olduğuna inandığı gösteri sanatçısı Harry Houdini ile beklenmedik bir dostluk geliştirdi. İkisi de uluslararası şöhret sahibi kişilerdi ve ikisi de ruhlar dünyasına merak duyuyordu ama benzerlikleri bu noktada bitiyordu. Houdini medyumlara inanmıyordu ve Conan Doyle ile bağlantısını medyumlarla tanışıp, sahtekârlıklarını gözler önüne serme yolunda bir fırsat olarak kullanıyordu. Conan, Doyle ise Houdini'nin illüzyonlarla seyirciyi kandırdığına değil, gerçekten sihir yapabildiğine ikna olmuştu. İkilinin ilişkisi Conan Doyle'un karısının yaptığı bir seansın ardından bozulmaya başladı. Doyle'un karısı Houdini'nin ölmüş annesinden, hiç konuşmadığı bir dil olan İngilizce dilinde bir mesaj aldığını iddia etti. Bundan kısa süre sonra Houdini, Conan Doyle'un spiritüalizm inancıyla toplum içinde dalga geçmeye başladı. Arası bozulan ikili, birbirlerine birkaç sevimsiz mektup yazdı, sonra da ilişkilerini tamamen bitirdi.

SAHTE KEMİKLER

Sherlock Holmes'un yaratıcısı tarihin en büyük aldatmacalarından birinin ardındaki isim miydi?

Antropolog John Winslow 1983'te *Science* için yazdığı makalede bu sonuca varmıştı. Winslow, Conan Doyle'un Piltdown Adamı kandırmacasından sorumlu olduğunu öne sürdü. 1912'de bir çakıl ocağında bulunan Piltdown Adamı'nın fosilleşmiş kemik kalıntıları, insansı maymun ile insan arasındaki efsanevi "kayıp halka" olarak kabul edilmişti. Ancak sonunda bu "eski çağ adamının" bir tür orangutan olduğu anlaşıldı. Ne var ki sahteliği ortaya çıkarmak antropologların kırk yılını aldı.

Peki, Conan Doyle neden şüpheli isim olarak anıldı? Kendisi kalıntıları bulan amatör arkeolog Charles Dawson'un komşusu ve tanıdığıydı. Ayrıca tuhaf şekilli kafatasları konusunda uzmanlaşmış ve kandırmacanın kilit parçası olan orangutan çene kemiğini bulup koymuş olabilecek bir frenologla da arkadaştı. Conan Doyle'un yazılarında Piltdown Adamı ile ilgili ipuçları bıraktığını söyleyenler bile oldu. Özellikle 1912 tarihli romanı *The Lost World/Kayıp Dünya*'nın, fosillerin yerini belirten bir bulmaca içerdiği iddia edildi. Aldatmacanın nedeni olarak da suçlamayı yapanlar Conan Doyle'un spiritüalizm saplantısına dikkat çekerek, kasıtlı bir sahtekârlıkla oyuna getirdiği bilimsel kurumların itibarını lekelemek istediğini ileri sürdüler.

Günümüzde kaçık birkaç antropoloğun dışında kimse "Piltdown kandırmacasının arkasındaki isim Conan Doyle'dur" teorisine prim vermiyor. Ancak kimse bunun Moriarty'e yaraşır bir plan olduğunu da inkâr etmiyor.

W. B. YEATS

13 HAZİRAN 1865–28 OCAK 1939

MİLLİYETİ:
İRLANDALI

BURCU:
İKİZLER

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
RESPONSIBILITIES/SORUMLULUKLAR (1914), *THE WILD SWANS AT COOLE/COOLE'DAKİ YABAN KUĞULARI* (1917), *THE TOWER/KULE* (1928)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
JOHN MILLINGTON SYNGE, SEAN O'CASEY, EZRA POUND

EDEBİ ÜSLUBU:
VİZYONER, MİTOLOJİK, POLİTİK

SÖZÜN ÖZÜ

"CİDDİ VE GAYRETLİ BİR MİZACI EN AZ İLGİLENDİRECEK İKİ KONU OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE HÂLÂ ISRARCIYIM: SEKS VE ÖLÜLER."

William Butler Yeats, vizyoner bir şair ile saçmalayan bir deli olmak arasında gidip geldi. Şair dostu Katharine Tynan, Dublin dışındaki evine her gelişinde Yeats'in elini kolunu sallayıp abartılı hareketler yaptığını ve şiirler mırıldandığını hatırlıyordu. Onu tutuklamakla abuk subuk konuşmasına izin vermek arasında kalan polis, Yeats'e temkinli yaklaşıyordu. Sonunda, "O şiirler bozuyor kafasını," sonucuna varıp, şairi rahat bıraktılar.

Yeats toplu taşımacılık araçlarında daha da bir garip davranıyordu. Otobüste giderken durup durup transa geçiyordu. Bir yandan elleriyle tempo tutarken, bir yandan da dosdoğru önüne bakarak sessizce mırıldanıyordu. Yanındakiler iyi olup olmadığını sorduğunda onları duymazdan geliyordu. Bir defasında kızı otobüse binmiş, babasını bu erişilmez füj halinde bulmuş ve akıllıca davranarak onu rahatsız etmemeyi seçmişti. Otobüs inecekleri durağa vardığında Yeats gelmiş, klinikte hasta karşılayan resepsiyonist gibi kızına, "Buyurun, kimi görmek istemiştiniz?" demişti.

"Kafasını bozan" o şiirler, gelmiş geçmiş en iyi şiirlerden olmasa, Yeats muhtemelen bunak bir İrlandalı şair olarak anılacaktı. Ne var ki ağırlıklı olarak okült ve dünya tarihinin döngüsel yapısına olan inancıyla yazdığı gizemli, idiosinkratik şiirleriyle Yeats, geç Romantik dönemden modernizmin şafağına giden yolu aydınlattı. O olmasa İngiliz dili "korkunç güzellik" ve "merkez dayanamaz"gibi sıradışı sözlerden ve "gyre" (bir tür spiralli girdap) gibi kelimelerden mahrum kalırdı.

Nispeten olaysız geçen gençlik yıllarının ardından Yeats'in hayatı yirmilerinin başlarında hız kazandı. Şair bu yaşlarda mistisizme merak sardı, İrlanda politikasıyla ilgilenmeye başladı ve karşılıksız aşkın acısını tattı. Ruh ikizi olarak gördüğü Maud Gonne'a on yıllık süre içinde dört defa evlenme teklif etti. Gonne ise onu her defasında geri çevirdi. Pes eden Yeats şansını Maud'un kızı Iseult ile denedi. (Iseult o sırada yirmi iki yaşındaydı, Yeats ise elli iki.) Ancak yine reddedildi. Astrolojik haritası yüzünden 1917 yılında evlenmesi gerektiğine inanan Yeats, ilgisini, kendisinin astroloji ve okült merakını paylaşan Ortaçağ uzmanı Georgie Hyde-Lees'e çevirdi. Georgie tüm bu özelliklerine ek olarak psişik olduğunu söylüyor ara sıra Yeats'in mistik öteki benliği Leo Africanus'un ruhunu çağırıyordu.

Yazı yazmak, İrlanda meseleleri üstüne fikir yürütmek ve tuhaf seanslar düzenlemek; işte olgun Yeats'in yılları daha çok bu meşgalelerle geçti. Şair birbirinden tamamen farklı, son derece seçici iki ayrı cemiyetin üyesiydi: İrlanda Senatosu (burada madeni para ve yargıç cüppelerinin tasarımına yardımcı oluyordu) ve o dönemin Scientology Kilisesi'ne karşılık gelebilecek, İrlanda ve Büyük Britanya'nın çeşitli yerlerinden ünlüleri

çeken "beyaz büyü" tarikatı Hermetic Order of the Golden Dawn/Hermetik Altın Şafak Cemiyeti. Yeats ayrıca dönemin büyük oyun yazarlarına ev sahipliği yapan Abbey Tiyatrosu'nun kurulmasına da yardımcı oldu. Söz konusu yazarlara kendisi de dahildi; on parmağında on marifet bir adamdı Yeats.

Yaşamının ilerleyen yıllarında yaşayan efsane rolüne iyice alıştı. Şiirleri giderek daha şahsileşti. İktidarsızlığı ve onu yenme girişimleri hakkında çekinmeden yazmaya başladı. Ölüm ve yaratıcı enerjiyi kaybetme konuları da kafasını meşgul etti. 1939 yılında öldüğünde, ardında gelmiş geçmiş en dokunaklı "ihtiyar adam" şiirlerinden bazılarını bırakmıştı. Bu şiirlerden birinin son dizeleri mezar taşına kazındı: "Aldırma hiç/Yaşama da, ölüme de/Ey, atlı, geç git."

VUR KAFAYI MASAYA

Yeats doğaüstü konulara daima ilgi duymuştu. İlk seansına 1888 yılında Dublinli bir medyumun evinde katıldı ve her anlamda etkileyici bir tecrübe yaşadı. Masa tıklatma başlayınca Yeats'in heyecanı aniden arttı. Dua etme ihtiyacı duyan şair, aklına hiç dua gelmeyince kafasını masaya vurmaya ve Milton'ın *Kayıp Cennet*'inin açılış dizelerini okumaya başladı: "İnsanın ilk itaatsizliği, ve amansız lezzetiyle dünyaya ölümü getiren, o yasak ağacın meyvesi-..."Ancak bu da işe yaramadı. Tamamen dehşete kapılan Yeats, "Aniden çekilen saat zembereği gibi" birdenbire tüm bedeniyle duvara doğru çekildiğini hissetti. Bu olay, seansları bir süreliğine de olsa terk etmesine neden oldu. Ani şekilde gelen vahşi dürtü, Yeats'in sinirlerini bozmuştu ve şair o dürtünün kendi içinden mi, yoksa "dışarıdaki" ruhlar dünyasından mı geldiğinden hiçbir zaman emin olamadı.

DOSTUM LEO

Abbott ve Costello ikilisi misali, ruhlar dünyasında Yeats ile ikili oluşturan kişi, şairin ilk defa Haziran 1914'te Hampstead, İngiltere'deki bir seansta "tanıştığı" on altıncı yüzyıl maceracısı Leo Africanus'tu.

Seansta Leo kendisini tanıtmış ve şairin kendisini tanımadığını öğrenince gücendiğini iddia ederek sohbet etmeye başlamıştı. İlerleyen birkaç yıl içinde ikili yakın dost oldu; tabii etten kemikten bir insan ile öteki dünyadan bir

gölge ne kadar dost olabilirse. Yeats zamanla Leo'yu "daimon" ya da öteki benliği olarak görmeye başladı. Şairin sahip olmayı dilediği tüm ideal özellikleri bünyesinde barındıran ruhsal bir tezat-kişilikti bu. Yeats'in temkinli olduğu durumlarda Leo cüretkârdı, örneğin Leo şaire sık sık nasihatlerde bulunur ve Yeats'in kendi elinden dökülen "otomatik yazılar" aracılığıyla ona desteğini ifade ederdi. İletişim kimi zaman da Yeats'in kendini medyum ilan etmiş olan karısı üzerinden yapılırdı. Zaman içinde Leo'nun Yeats üstündeki etkisi azalmaya başladı ve aralarındaki "iletişim" 1917'de kesildi.

BAY CROWLEY

Yeats'in okült merakı onu dönemin en eksantrik doğaüstücülerinden bazılarıyla biraraya getirdi. Şair 1898'de Hermetik Altın Şafak Cemiyeti'ne katıldığında, üyeler arasında Algernon Blackwood ile Arthur Machen'ın yanı sıra, "Dünyanın en kötü adamı", ünlü hedonist ve karabüyücü Aleister Crowley de vardı.

Yeats ile Crowley birbirlerinden hiç hoşlanmadılar. Yeats Crowley'in ya düpedüz deli, ya da ahlaksız olduğunu düşündü, Crowley ise edebi ve sihirsel güçlerinin Yeats'te içten içe kıskançlık yarattığına inandı. Bunu takip eden birkaç yıl içinde Yeats, "Mistik bir dernek, çocuk-suçlulara reform okulu görevi yapmamalıdır" gerekçesiyle Crowley'i dernekten attırdı. Buna karşılık Crowley de Yeats'i kendisine karabüyü yapmakla suçladı. Usta Crowley büyüyü defetmişti elbet. Ancak nihayetinde üstün gelen Yeats oldu. Crowley dernekten atıldı ve kendi büyücülük derneğini kurdu. Ne var ki Altın Şafak bir kez bölününce eski popülerliğini bir daha kazanamadı.

Son sözü eski büyücü söyledi. "Benim Taşkın Çağdaşlarım" başlıklı bir makalesinde Crowley, Yeats ile dalga geçti: "Dizelerine hakikaten de iç karartıcı bir müziğin monotonluğu hakim. O monotonluğu kıran tek şey ise kimi zaman araya sıkışan ahenksizlik. Sanki ebedi bir cenaze alayı geçiyormuş da, cenaze arabasının bujileri ve egzozunda arıza varmış gibi."

MUSSOLİNİ MEYLİ

Tıpkı arkadaşı Ezra Pound gibi Yeats de İtalyan faşist diktatör Benito Mussolini'nin başarılarından biraz etkilenmişti. Demokrasiye daima şüpheyle yaklaşan Yeats, bir defasında, "Eğitimli sınıfların despotik yönetimi, dertlerimizi sonlandıracak tek çaredir" demişti. Ancak 1930'lara dek desteğini açıkça belli etmedi. Bu tarihlerde şair, Nazi kahverengi gömleklilerini örnek alan faşist hareket İrlanda Mavi Gömleklileri için üç marş yazdı. 1933'ün sonlarında arkadaşı Olivia Shakespear'e şu coşkulu sözleri yazdı: "Büyük sır -bir mavi gömlekliler konvansiyonu- artık ifşa oldu. 'Ulusal Muhafızlar' yeni liderlerini faşist selamla kabul ettiler ve yeni lider de parlamento reformunu görev bildiğini ilan etti… İtalya, Polonya, Almanya, sonra da belki İrlanda." "Parlamento reformu" ile kastı, parlamenter hükümetin feshiydi. Yeats İrlanda senatosunda koltuk sahibi olduğu halde bu düşünceyi destekliyordu. (Kendisinin tutarlı olduğunu iddia eden de yok zaten.)

W. B. YEATS BİR "BEYAZ BÜYÜ" TARİKATİ OLAN HERMETİK ALTIN ŞAFAK DERNEĞİ'YLE AKTİF BİR İLİŞKİ İÇİNDEYDİ.

MAYMUN ADAM

Viagra'nın olmadığı günlerde yaşı ileri erkekler sertleşme bozukluğu sorunu için genellikle uydurma tedavilere ve deneysel yöntemlere başvururdu. Yeats de onlardan biriydi. Kalemine biraz da kurşun eklemeye karar veren şair, ünlü "Steinach Operasyonu" için Viyana'ya gitti. Aynı isimli mucit tarafından erkek cinselliğini canlandırmanın kesin bir yolu olarak tanıtılan, devrim niteliğinde bir vasektomi yöntemiydi bu. (Sigmund Freud da birkaç yıl önce "Steinachlanmış" ama bir faydasını görmemişti.)

Yeats'in erbezi torbasına maymun salgı bezlerinin yerleştirildiği on beş dakikalık operasyon sorunsuz atlatıldı. Şair yeniden forma girdi. Sonraları ameliyatın yalnızca yaratıcı güçlerini değil, aynı zamanda "cinsel arzularını" da canlandırdığını yazdı ve şunları ekledi: "Muhtemelen beni ölümüme dek idare edecek." Yeats çok geçmeden "tuhaf ikinci gençliğinin" meyvelerini toplamaya başladı ve yeni bir metres edindi; yirmi yedi yaşındaki aktris ve şair Margot Ruddock.

Ancak tüm bu haylazlıkların bir bedeli de vardı. Haber yayıldı ve azgın ihtiyar alay konusu oldu. Dublinliler ona "yeni bezli ihtiyar" adını taktılar ve

İrlandalı yazar Frank O'Connor ameliyatı "Ford arabaya Cadillac motor taktırtmaya" benzetti.

TEŞEKKÜRLER BABACIK!

Margot Ruddock Yeats'in başını fena halde döndürmüş olmalı. Çekici aktris sıradan ve anımsanmayacak türden şiirler yazıyordu. Ancak kendisinden 1936'da *Oxford Modern Şiir Kitabı*'nın editörlüğünü yapması istendiğinde Yeats, Ruddock'un tam yedi şiirini kitaba dahil etti. Bu sayı Ezra Pound ile W. H. Auden'dan alınan şiirlerin toplamından bir adet fazlaydı. Antoloji rafa girdiği gece, babacık fazladan birkaç öpücük almış olmalı.

H. G. WELLS

21 EYLÜL 1866–13 AĞUSTOS 1946

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
BAŞAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE TIME MACHINE/ZAMAN MAKİNESİ (1895),
THE WAR OF THE WORLDS/DÜNYALAR SAVAŞI (1898),
THE INVISIBLE MAN/GÖRÜNMEZ ADAM (1897)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ARTHUR CONAN DOYLE, JOSEPH CONRAD,
HENRY JAMES

EDEBİ ÜSLUBU:
GÖRKEMLİ, EDWARDİYEN

SÖZÜN ÖZÜ

"NE ZAMAN BİSİKLET SÜREN BİR YETİŞKİN GÖRSEM, İNSAN IRKININ GELECEĞİ İÇİN KARAMSARLIĞA KAPILMAKTAN VAZGEÇİYORUM."

Hitler'in SS'leri İngiltere'nin Alman istilasından hemen sonra öldürülecek Britanya vatandaşlarının listesini hazırladığında, H. G. Wells'in ismi en tepelerde yer alıyordu. Suçu sosyalist olmaktı. Gerçi Nazi yetkililer daha yakından baksalar Wells'in aynı zamanda koyu bir anti-Semitist olduğunu fark ederlerdi. "Yarını İcat Eden Adam" diye bilinegelen yazar çelişkilerin adamıydı ve özel hayatı neredeyse bilimkurgusal fantezileri kadar tuhaftı.

Profesyonel bir kriketçinin oğlu olan Wells, babasının kariyerini erken yaşta sonlandıran bir sakatlanmanın ardından darlık içinde büyüdü. Tuhafiyeci yardımcılığı, eczacı yardımcılığı ve öğretmen yardımcılığı görevlerinde başarısız olduktan sonra akıllıca davranarak "yardımcılık" işinin kendisine uygun olmadığına karar verdi. 1891 yılında kuzeni Isabel Mary Wells ile evlendi ama evliliği de ancak işleri kadar iyi gitti. Eşinden üç yıl sonra boşanarak öğrencilerinden Amy Catherine Robbins ile evlendi. İkinci eşi Wells'e iki çocuk verdi ve kocasının çok sayıdaki evlilik dışı ilişkisine rağmen onu terk etmedi.

Wells 1895'te *The Time Machine/Zaman Makinesi* ile birlikte bilimkurgu janrının şekillendirilmesine katkıda bulunan onlarca öykü ve roman yazdı. Janra getirdiği yenilikler arasında zaman yolculuğu, nükleer savaş (*atom bombası* sözünü o üretti) ve genetik manipülasyon gibi konuların kurgusal betimlemesi yer alıyordu. Soy geliştirme konusuna hayatı boyunca duyduğu merak yazarın fütüristik vizyonunun karanlık yönünü ortaya koyuyordu. Söz konusu vizyona daima bir parça Yahudi düşmanlığı da eşlik ediyordu. Wells, ırksal ve etnik azınlıklara zorla yerleşim alanı tayin edilmesi, "sapkınların" cezalandırılması ve yönetimin bilimsel ve teknokrat elitler tarafından sağlanması gibi fikirlere inanıyordu. Ayrıca Roma Katolizmi'ne karşı da oldukça saldırgandı.

Bu önyargılar ender olarak yazarın bugün birçoğu kurgusal janrın klasikleri olarak görülen eserlerinde açık bir biçimde göze çarptı. Döneminin bazı eleştirmenleri tarafından dikkate alınmamış olsa da -eleştirmenlerden biri *Dünyalar Savaşı*'nı bitmek bilmez bir kâbus olarak nitelemişti- Wells okuyucuların gönlünü biraz da şaşırtıcı derecede doğru çıkan tahminleriyle kazandı. Yazar klimanın, ticari televizyonun, videoteyp kayıtlarının, tekerlekli kamyonların, pervaneli uçakların ve hava savaşının gelişini önceden görmüştü. Ayrıca II. Dünya Savaşı'nın ve yaklaşan cinsel devrimin başlangıcını da başarıyla öngörmüştü. Gerçi ikinci tahmini biraz da kendi beklentisi olabilirdi; ne olsa çapkınlığıyla ünlüydü.

Elbette Wells'in kehanetlerinin tümü gerçekleşmedi. 1950'den önce hava araçlarının hayata geçeceğini öngöremedi. "Hayalgücüm müretteba-

tını boğmaktan ve batırmaktan başka bir şey yapabilecek bir denizaltıyı reddediyor" dedi. Bir akşam yemeği sırasında öne sürdüğü, insan ırkının bin yıl içinde kendi kendini yok edeceği, tür olarak ortadan kalkacağı ve başlangıçtaki çamur haline döneceği yolundaki tahmininin doğruluğunu ise zaman gösterecek. Ancak Wells kendi mezar yazısını seçerken sanki nihai savunmasını da yapmıştı: "Lanet olsun hepinize, söylemiştim ben size."

!

SEKS MAKİNESİ

"Hiçbir zaman harika bir âşık olmadım ben," demişti Wells. Onu, evlilik dışı ilişkiye girdiği sayısız kadına anlatsın. (Ya da beş gayrimeşru çocuğuna.) Bu kısa boylu, şişman, dökük saçlı, küçük elli ve tiz sesli entelektüel, ileriki dönemin deyişiyle; tam bir "playboy"du. Ya da kendi deyişiyle "Entelijansiyanın Don Juan'ı". Wells'in günümüz biyografi yazarlarından biri de onu "seks makinesi gibi bir şey" diye tasvir etmiş, "yanlış kadınlara ölümcül bir yakınlık duyan" akla gelmeyecek bir çapkın olarak nitelemişti. Wells'in ünlü sevgililer kadrosuna Fransız yazar Odette Keun, feminist yazar Rebecca West, doğum kontrolün savunucusu Margaret Sanger, Boston'dan Avrupa'ya göçen Kontes Constance Coolidge ve daha sonra Ernest Hemingway ile evlenen sosyete arsızı, artı savaş muhabiri Martha Gellhorn dahildi.

Peki, neydi Wells'in sırrı? Öncelikle hiç vicdanı yoktu. "Canım ne istiyorsa yaptım, böylece içimdeki cinsel dürtünün her bir parçası kendine bir ifade yolu buldu," demişti otobiyografisinde. "Serbest aşk"ın sadık savunucularından olan Wells, her iki eşini de aldattı ve bir noktada fütursuzca böyle bir "hakkı" olduğunu iddia etti. (Eşlerinin de bu "hakka" sahip olduğuna inanıp inanmadığı ise bilinmiyor.) Böylesine arsızca bir azgınlık çok sayıdaki âşığının gözünü pek korkutmadı. Wells yetmişli yaşlarına dek hakiki bir hatun mıknatısı olmayı sürdürdü. Sevgililerinden biri onun erotik maharetini, vücudundan yayılan balımtırak, karşı konulmaz aromaya atfetti.

AMBER TUTKUSU

Wells'in en olmadık ilişkilerinden biri, Londra'nın saygın ailelerinden birinin serbest görüşlü kızı Amber Reeves ile olan oynaşıydı. Kızın anne babası Wells'in dostlarıydı ve tıpkı Wells gibi cinsel özgürlüğün ateşli savunucularıydı. Wells'i ve eşi Amy'i ziyaretle geçirilen bir hafta sonunun ardından şehvetli Amber orta yaşlı yazarla birlikte olmaya başladı. İlişkiye dair söylentiler yayılmaya başladıysa da Wells bunu Amy'den saklamak için hiçbir çaba göstermedi. İkili kısa süre sonra birlikte toplum içinde görünmeye ve Fransa'ya kaçarak evlenme planları yapmaya başladı. (Wells'in hâlihazırdaki eşini ne yapmayı düşündüğü bilinmiyor.) Wells anı defterinde genç partnerinin "cinsel konulardaki yaratıcılığına" övgüler düzdü ve Amber'in cinsel tuhaflıklara olan düşkünlükte karısını gölgede bıraktığını ima etti.

Ne var ki Amber hamile kalıp da dostlar Wells'i böylesi şartlarda ikinci eşinden boşanma skandalını atlatamayacağı konusunda uyarınca, yeşeren gül soldu. Üstelik Amber istikrarsızlıklar sergiliyordu. Bu tavırlar şüphesiz Wells'in ondan karısıymış gibi karşısında el pençe divan durmasını talep etmesinden kaynaklanıyordu. İlişkiyi dört dörtlük seks bile kurtaramadı. Keyfi kaçan Wells, skandalı bastırmayı ve ilişkiyi bu sayede sürdürebilmeyi ümit ederek Amber'i tanıdık genç bir avukatla evlenmeye razı etti. Wells'in eşinin üstü örtülü onayıyla ilişki gerçekten de bir süre devam etti. Wells yaraya tuz biber ekerek ilişkiyi biraz değiştirilmiş şekliyle romana dönüştürdü. *Ann Veronica* adlı roman Wells'in yayıncısı tarafından ahlaksız bulunarak reddedildikten sonra başka bir yayınevince basıldı. 31 Aralık, 1909'da Amber Reeves, Wells'in kızı Anna-Jane'i doğurdu. Kız gerçek babasının kimliğini 1928 yılına kadar bilmedi.

ONU SEVEN CASUS

Wells'in ileri yaşta edindiği âşıklarından biri Sovyet casusu muydu? Bazı tarihçiler Wells'in 1930'ların başlarında birlikte olduğu Ukrayna doğumlu Barones Moura Budberg'i "Rusya'nın Mata Hari'si" olarak niteliyor ve onun Avrupa başkentlerinden kendine sevgililer seçerken, Bolşevikler için gizli ajanlık yaptığını iddia ediyor. Yirmi yedi yaşındaki Budberg, ihtiraslı bir ilişki maskesi ardında Wells'i arsızca kullanarak, onun politik bağlantılarına ulaşmayı başardı. Hatta Wells ile Sovyet diktatör Josef Stalin arasında bir toplantı ayarladı. Wells bu toplantıdan sonra "Joe Amca'nın" tanıdığı "en adil, samimi ve dürüst insan" olduğunu söyledi. Wells nihayetinde kullanıldığı gerçeğini kavradı ama kibirli asilzade kadına duyduğu tutku yüzünden kendinde ilişkiyi bitirecek gücü bulamadı. Budberg sonunda Wells'den hamile kaldı ve kürtaj yaptırmak zorunda kaldı. Wells'in doğum kontrole olan sağlam inancı düşünülürse, hayli ironik bir durumdu bu.

WELLS WELLES İLE TANIŞIYOR

Bu iki isim sonsuza dek bağlantılı olacak ama bunun tek nedeni aynı şekilde telaffuz edilmeleri değil. Orson Welles 1938'de radyoda H. G. Wells'in *Dünyalar Savaşı*'nı canlandırınca ülke çapında paniğe neden oldu ve o dönemde henüz tanınmayan tiyatro yönetmeninin ismini de dünyaya duyurdu. Bilindiği kadarıyla H. G. Wells bu radyo adaptasyonundan da, onu izleyen olaylardan da pek memnun kalmadı ama bundan iki yıl sonra San Antonio, Teksas'a yaptığı bir gezi sırasında Orson'la tanıştığında hayli yatışmıştı. Wells ABD Biracılar Birliği'ne hitaben konuşmak üzere bir kasabaya gitmişti. Kasaba yolu üzerinde tarif sormak için durdu. Tarifi aldığı kişi ise Orson Welles'den başkası değildi. İki adam günü birlikte geçirdiler, sonra da KTSA radyosundaki bir röportajda *Dünyalar Savaşı*'nı tartıştılar. Uyumsuz çift yayında gayet iyi geçindi ve Orson H.G.'nin kendisine "benim küçük adaşım" diye küçümser bir ifadeyle hitap etmesinden gocunduysa da belli etmedi.

SOHBETİ PEK DE İÇ AÇICI DEĞİL

Wells keyifli sohbetlerin adamı olarak bilinirdi ama bazı parti müdavimi dostlarının anekdotlarına bakıp da böyle bir sonuç çıkarmak mümkün değildi. İngiliz romancı C. P. Snow bir gün Wells ile bir otel barında içki içerken sohbetlerinin tıkandığını anlatıyordu. Wells aniden sessizliği bölmüş ve moral bozucu soruların âlâsını sormuştu. "Hiç intihar etmeyi düşündün mü, Snow?" Snow bir an duraksadıktan yanıt verdi. "Evet, H. G. düşündüm." "Ben de," dedi, Wells "ama ancak yetmişime geldikten sonra." Wells o sırada yetmiş yaşındaydı.

Başka bir gün Wells durduk yerde tuhaf bir laf ederek, şaşkınlık yarattı. *Jeeves and Wooster*/*Jeeves ve Wooster*'ın yazarı P. H. Wodehouse ile sohbet konusu açmak için, "Benim babam profesyonel kriket oyuncusuydu," dedi. Wodehouse sonraları konuşmayı hatırladığında, "İnsan buna ne cevap verir, söyler misiniz?" diyordu. "Aklıma 'Benimkinin de beyaz bıyığı var' demek geldi ama sonunda 'ha, öyle mi?' diye konuyu geçiştirip başka şeyler konuşmaya başladık."

ŞAPKAYI VERSENE

Wells muhabbetiyle insanları dumura uğratmadığı zamanlarda, onların giysilerini çalıyordu. Bir gece yine Cambridge'deki bir davetten sonra eve kafasında başka birinin şapkasıyla döndü. Şapkayı o kadar sevmişti ki, (adresi şapkanın içinde yazan) sahibine haber vermek kaydıyla ona el koymaya karar vermişti. "Şapkanı çaldım. Şapkanı çok beğendim. Şapkan bende kalacak. Şapkanın içine her baktığımda seni düşüneceğim... Şapkanla sana şapka çıkarıyorum!"

H. G. WELLS KLASİK BİLİMKURGU YAZMADIĞI ZAMANLARDA İLK MİNYATÜR SAVAŞ OYUNLARININ ÖNCÜLÜĞÜNÜ YAPTI. İŞİN TUHAFI, BARIŞSEVER OLDUĞUNU İDDİA EDERDİ.

OYUN OYNAYALIM MI?

Wells bir barışsever için savaşı fazlaca seviyordu; daha doğrusu savaş oyununu. Hayatı boyunca oyuncak askerlerle oynamaktan keyif aldı. Hatta bu konu üstüne iki tane de kitap yazdı; *Floor Games/Yer Oyunları* (1911) ve *Little Wars /Küçük savaşlar* (1913). I. Dünya Savaşı'nın arifesinde basılan Küçük Savaşlar, dünyanın ilk eğlence amaçlı savaş oyununun kurallar kitabı ve oyuncuların ticari satışa sunulmuş oyuncak askerler kullanmasını sağlayan ilk oyun sistemi olarak anılır. Tüm bu katkılarından dolayı Wells bugün "minyatür savaş oyunlarının babası" olarak anılır.

Peki, Wells savaş oyunu tutkusuyla barışseverliğini nasıl bağdaştırdı? Bu oyunların kendisini *daha da* barışsever yaptığını iddia etti çünkü gerçek generallerle karşılaştığında hepsinin beceriksiz salaklar olduğunu görmüştü. Wells hakiki bir savaşta orduları kumanda etmesi durumunda Britanya'yı karanlık bir geleceğinin beklediğini düşünüyordu. Britanya'nın 900.000'den fazla adam kaybettiği I. Dünya Savaşı çok geçmeden haklılığını kanıtladı.

BU KİTABI ÇAL

1925 yılında Wells'e eser hırsızlığından dava açıldı. Florence Deeks adlı tanınmayan Kanadalı bir yazar, Wells'in kendisine ait yayımlanmamış bir eserden çeşitli çalıntılar yaptığını iddia etti. Sorun 1920'de, Deeks'in Wells'e ait *Outline of History/Dünya Tarihi* adlı eserin eleştirsini okumasıyla başladı. Bu iki ciltlik kitap ile Deeks'in kendi dünya tarihi kitabı *The Web of the World's Romance/Dünyanın Romans Ağı* arasında tuhaf benzerlikler vardı. Söz konusu kitap, Wells'in

Kuzey Amerikalı yayıncısı MacMillan&Company'nin rafında bir yıldan uzun bir süredir tozlanmaktaydı. Şaşırtıcı bir tesadüf eseri aynı süre içinde Wells de *kendi* kitabını yazmakla meşguldü. Geri çevrilen kopyanın yakından incelenmesi sonucu aşırı derecede yıprandığı ve iki kitap arasında Deeks'e hemen oracıkta dava açmayı düşündürtecek bazı yapısal benzerliklerin olduğu ortaya çıktı. Deeks yine de dava açmaya fazla hevesli değildi ancak bardağı taşıran son damla diğer yayıncıların da kitabı *Wells*'inkine çok benzediği için geri çevirmeye başlaması oldu. Çileden çıkan Deeks, Wells'e dava açarak onu "edebi korsanlıkla" suçladı. Ne var ki Torontolu kız kurusunun dünyaca ünlü yazar karşısında pek fazla şansı yoktu. Deeks davayı kaybetti ama onun adalet arayışı dünyanın dört bir yanındaki görmezden gelinen kadın yazarlara ilham verdi.

TEK İHTİYACIN WELLS

Serbest ilişkiye ve kadın özgürlüğüne olan inancı Wells'i çiçek neslinin neredeyse azizi haline getirdi. Hatta The Beatles, *Sgt. Pepper* albüm kapağında Wells'e yer vererek onu onurlandırdı. Wells kapakta üstten ikinci sırada, Karl Marks ile Hintli Yogi Sri Paramahansa Yogananda'nın arasındaki sağdan üçüncü kişidir.

AİLE İÇİNDE

Wells'in torununun oğlu, yeniden çevrilen 2002 tarihli *Zaman Makinesi*'nin yönetmeni Simon Wells'dir. Film büyük büyükbabanın romanı üstüne kuruluydu.

GERTRUDE STEIN

3 ŞUBAT 1874–27 TEMMUZ 1946

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THREE LIVES/ÜÇ YAŞAM (1909), *TENDER BUTTONS/ SEVECEN DÜĞMELER* (1914), *THE AUTOBIOGRAPHY OF ALICE B. TOKLAS/ ALICE B. TOKLAS'IN OTOBİYOGRAFİSİ* (1933).

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ERNEST HEMINGWAY, SHERWOOD ANDERSON, VIRGINIA WOOLF

EDEBİ ÜSLUBU:
MUZİP, DENEYSEL, ZAMAN ZAMAN ANLAŞILMAZ

SÖZÜN ÖZÜ

"ZENGİN DE OLDUM FAKİR DE. ZENGİN OLMAK DAHA İYİ."

Gertrude Stein kendisine bayılırdı. Hatta edebi şöhretten ve kendi başarılarından, Allegheny, Pennsylvanialı bu lezbiyenden çok zevk alan biri yoktu desek yeridir. Büyük yazarlar üzerine konuştukları bir gün heykeltraş Jacques Lipchitz'e, "Shakespeare'le benden başka kim var sence?" demişti.

Ne var ki herkes bu kibirli değerlendirmeye katılmıyordu. Okuyucuların pek çoğu -ve bazı eleştirmenler- onun eserlerini en iyi ihtimalle anlaşılmaz, en kötü ihtimalle çocuksu bulurlardı. Stein, daha lineer yazı stiline alışkın olanlara itici gelebilecek, görünürde anlam ifade etmeyen tekrarlar ve tuhaf kelime tercihleriyle kendini belli eden, özgün, avangart bir yazı üslubu geliştirmişti. *The New Yorker* onun romanlarından biri için şu ifadeyi kullanırken edebiyat camiasından pek çoklarının duygularını dile getiriyordu: "Stein yazım yönteminde en zor problemi çözmeyi başardı: hiçbir yönü, tutumu, biçimi ve formuyla ilgi çekmeyecek bir şey yazabilmek."

Her şeye rağmen sadık savunucuları vardı. Yazar olarak erdemleri ne olursa olsun, hiç kimse onun beğeni belirleyiciliği ve sanat hamiliği konusundaki olağanüstü etkisini inkâr edemezdi. Ernest Hemingway, Ezra Pound ve Pablo Picasso, Stein'ın Paris'teki stüdyosunda kanatları altına aldığı modern ustalardan yalnızca birkaçıydı. 1920'ler ve 1930'larda gönüllü sürgünde yaşayan bir sanatçıysanız ve boş vakitlerinizin çoğunu Stein'ın evinde zil zurna sarhoş olup hoşbeş etmekle geçirmiyorsanız, yaşamıyorsunuz demekti.

Stein Paris'e 1902'de, Amerika'da psikoloji, embriyoloji ve tıp eğitimi alarak geçirdiği, olaysız gençlik yıllarının sonunda taşındı. Bundan birkaç yıl sonra uzun süre sevgilisi olacak olan sekreteri Alice B. Toklas ile tanıştı. Alice Stein'ın iri gölgesi altında yaşamaktan gocunmuyor ve büyük ustanın ilham kaynağı, sekreteri ve oynaşı, hatta aşçısı rollerini benimsemiş olmaktan memnun görünüyordu. Stein iştahına son derece düşkün bir kadındı. Başlıca tutkuları sırasıyla yemek, okumak ve seks yapmaktı. "Kitaplar ve yemekler, yemekler ve kitaplar: her ikisi de muhteşem şeyler" derdi. Alice'in ona hazırladığı Amerikan tarzı bol yağlı yemeklerle beslenir, "tıka basa yemenin o kusursuz tatmin duygusuna" övgüler dizerdi. Bu durumda Alice'in ona taktığı adlarından birinin "Yağ Dağı" olması hiç de şaşırtıcı değildi.

Stein'ın namı yayıldıkça, Alice ile ikisi dünya tarihinin en olmadık şöhretli çiftlerinden biri haline geldiler. Yurt dışında ve burjuva toplumsal değerlerinin apaçık karşısında yaşayan bir Yahudi lezbiyen çiftin, Buhran dönemi Amerikası'nda şerefine kadeh kaldırılacaklardan olması pek bek-

lenecek şey değildi ama oldular işte. Çift 1934'te altı aylık bir konferans turu için New York'a geldiğinde onları Times Meydanı'nda "Gertrude Stein New York'ta" yazılı, dönen bir ilan panosu karşıladı. Tıpkı pencere kenarında keyifle tüylerini yalayan bir kedi gibi, Stein da şöhretinin tadını çıkardı. Beyaz Saray'da Eleanor Roosevelt ile çay içti, Hollywood'da Charlie Chaplin ile partilere katıldı, bir buji fabrikasını gezdi ve Chicago'da kendi operası *Four Saints/Dört Aziz*'in bir prodüksiyonuna gitti. Geceleri ise Alice ile "küçük insanların" nasıl yaşadığını görmeye, varoşlara daldı.

Gerçi umrunda da değildi nasıl yaşadıkları. Pek çok kişi Stein'ın radikal olduğunu düşünse de o aslında gerici bir sağcıydı. "Özgür olabilmek için... tam anlamıyla muhafazakar olmanın ne denli elzem olduğunu yazmakla bitiremem," demişti. İşsizleri tembeller olarak görür, Yeni Düzen'e karşı çıkardı. En azından bir süreliğine, Nazi işgali altındaki Fransa'nın işbirlikçi Vichy hükümetini destekledi. En yakın dostlarından biri nam salmış Nazi işbirlikçisi Bernard Fay'di. Onunla Adolf Hitler'in "yüce niteliklerini" tartıştığı biliniyordu. Stein Almanya'yı baş belası Yahudilerden kurtardığı için Der Führer'e Nobel Barış Ödülü verilmesi gerektiğini bile söylemişti; kendi soyunun geçmişi düşünülürse, tuhaf bir tutumdu bu.

Kimbilir belki de işgalci otoritelere yağcılık yapıyordu. Stein ile Toklas II. Dünya Savaşı sırasında Fransız taşrasında yaşadılar ve burada, muhtemelen Vichy hükümetinden dostlarının emirleriyle, Naziler tarafından rahat bırakıldılar. Savaş bitince çift Paris'e döndü. Ancak sürgünde yaşayan sanatçıların altın devri sona ermişti ve Stein'ın da fazla vakti kalmamıştı. 1946 yılında kanserden öldü. Toklas'ın dediğine göre son sözleri her zamanki gibi tuhaftı Şuurunu yitirmeden önce, "Yanıt nedir?" demişti. Toklas karşılık vermeyince de bilmiş bilmiş gülümseyerek, "O halde, soru nedir?" diye eklemişti.

MUHABBET KUŞLARI

Stein ile Toklas birbirlerine isim takmaya ve genellikle etraflarındakilere rahatsızlık vererek, toplum içinde sevgilerini göstermeye düşkündü. Stein Toklas'a şen, kedicik, pisi (aynı zamanda argoda kadın cinsel organı), bebek, kraliçe (aynı zamanda argoda eşcinsel erkek), melek, kek, ıstakoz, hatun, Papatya ve en tuhafı da benim küçük Yahudim derdi. Alice içinse Gertrude kral, koca, kocacık, Yağ Dağı ve fattuski idi. Çift evin çeşitli yerlerine birbirleri için Sevgili Sevgili anlamına gelen "DD" ve Senin Sevgilin anlamına gelen "YD" imzalı aşk notları bırakırdı.

KİTABI BANA İTHAF ETMEYİ UNUTMA!

Stein, Alice B. Toklas'ın "otobiyografisini" onun adına yazmayı kabul etmeden önce, uzatmalı sevgilisini kitabı yazmaya teşvik etti. Kitap için önerdiği isimlerse Stein'a özgü kendini yücelten türden örneklerdi: *Yüce Kişi ile Hayatım; Birlikte Yaşadığım Dehaların Eşleri* ve *Gertrude Stein ile Geçen Yirmi Beş Yılım.*

GÖZÜNÜN YAŞINA BAKMADAN

Gerçek yeteneğinin eleştiri olduğunu kanıtlarcasına Stein bir gün Pablo Picasso'ya şiirleri konusunda yapıcı tavsiye vermeyi önerdi. Sonrasında arkadaşlarına şöyle dedi: "Şiirlerini okudum sonra da omuzlarından tutup sarsarak, 'Pablo,' dedim, 'evine git ve resim yap.'"

OTOMATİK YAZI

Stein'ın yazım süreci de en az yazılarının kendisi kadar formdan yoksundu. Daktilo öğrenmeyi reddeder, elle yazmayı tercih ederdi. Çoğu zaman bir yandan konuyla ilgisiz sohbetleri devam ettirir, bir yandan da akıl almaz bir hızla- her beş dakikada yaklaşık iki sayfa- yazardı. (Üniversitedeyken insanın bilinçsiz bir "ikinci kişiliği" olduğu ve o kişiliğin böyle durumlarda kendini dışa vurduğu yönünde bir teori geliştirmişti.) Doldurulan sayfalar yere dökülür, daktilocu onları toplayarak gelecek kuşaklar için daktiloya çekerdi. Stein yazdıklarının üstünden nadiren geçerdi ve neredeyse hiçbir zaman günde yarım saatten fazla çalışmazdı. "Otomatik vites" terimine yeni bir anlam kazandıran Stein, arada bir de sevgili Ford arabalarından birinin içinde yazardı.

ÇETREFİLLİ İLİŞKİ

Stein ile Ernest Hemingway'in hayli karmaşık bir ilişkisi vardı. Stein kariyerinin ilk yıllarında Hemingway'e gazetecilikten vazgeçerek kendisini tamamen yazmaya vermesini tavsiye etmişti. Stein yapıcı eleştiriler getirerek ve Hemingway'in alâmetifarikası haline gelecek olan tekrar unsurunu ona tanıtarak, yazarın çabalarını şekillendirmesine yardımcı oldu. Ayrıca Hemingway'i İspanya'yı gezme konusunda da teşvik etti ve genç 'Papa/Baba'yı boğa dövüşüyle tanıştıran ilk kişi oldu. Tüm bunlar için minnet duyan Hemingway de Stein'dan ilk oğluna vaftiz analığı yapmasını istedi ve giderek artan nüfuzunu kullanarak Stein'ın bazı eserlerini yayımlattı.

İkili yıllar boyu yakınlığını korudu. Ancak bu ana-oğul ilişkisinin Ödipal bir yanı vardı. Hemingway Alice B. Toklas'ın varlığından sürekli rahatsız olmuş ve Stein'ı sık sık "takım değiştirip" kendisiyle birlikte olmaya zorlamıştı. Sonraları, "Onu hep becermek istedim, kendisi de bunu biliyordu" itirafında bulundu ve "Çok güzel, sağlıklı bir duyguydu bu" dedi. Ancak belli ki Stein aynı şeyi düşünmüyordu. O, Baba'nın şehvetli anası olma yolundaki davetlere başarıyla direndi.

SEVGİLİ FREDDY

The Sheltering Sky/(Türkçede) Çölde Çay'ın yazarı Paul Bowles da Stein'ın hamilik yaptığı yazarlardan biriydi. Bowles, Stein'ın stüdyosuna 1931'de katıldı ve onun zorlamasıyla 1947'de Tanca'ya taşındı. Stein Bowles'un göbek adı Frederic'i çok sevdi ve tanışıklıkları boyunca ona "Freddy" diye hitap etti.

HAYVAN ÇİFTLİĞİ

Stein ile Toklas hayvanları çok severdi. Baktıkları hayvanlar arasında Hitler isimli bir kedi (fırça gibi bıyıkları yüzünden bu adı almıştı) ve Polype, Byron, Babette, Pepe ve Basket isimli köpekler vardı. Polype kendi dışkısını yemesiyle, Byron kendi doğurduklarıyla girdiği ensest ilişkilerle, Basket ise (Stein'ın ona cümleler ile paragraflar arasındaki farkı öğretmekle kazandırdığına inandığı) zarif nefes alıp verişiyle ünlüydü. Basket ayrıca her gün kükürtlü suyla yıkanırdı. Onu kurulama işinden Paul Bowles sorumluydu. Stein Bowles'a ayrıca köpeğin tasmasını takıp evde koşturma görevini de vermişti. Kendisi ise üst kattaki pencereden, "Daha hızlı Freddy, daha hızlı!" diye bağırırdı.

BİR İNEĞİM BİLE YOK

Stein yalnızca kendisinin bildiği bir nedenden dolayı orgazma "inek" adını vermişti. Onun birçok şiir ve öyküsünde "ineklere" şifreli göndermelere rastlanır. "Bir Eşin İneği Olunca: Bir Aşk Hikayesi" adlı öykü de bunlardan biriydi. Bu arada Stein bir defasında kendisini "dünyanın en iyi inek vericisi" olarak nitelemişti. Onu Alice'e sormak lazım.

KENDİMİ ALINTILAYACAK OLURSAM...

Stein "gül ancak bir güldür, başka şey değil" anlamına gelebilecek kendi ünlü sözü "rose is a rose is a rose"a pek düşkündü. Bu sözü tüm porselenlerinin üstüne yazdırmış, yatak örtülerine işletmişti.

GETRUDE STEIN İLE ALICE B. TOKLAS'IN ÇOK SAYIDAKİ EVCİL HAYVANINDAN BİRİ DE HİTLER İSİMLİ KEDİYDİ.

- - - POE BAĞLANTISI - - -

Edgar Allen Poe'nun yeğeninin yeğeni Stein'ın edebi mirasını.

MEZARTAŞI HATALARI

Stein'ın edebi itibarını muhafaza etmek isteyen Alice B. Toklas, onun pek çok büyük yazarla birlikte Paris'teki ünlü Père Lachaise Mazarlığı'na gömülmesi için gerekli ayarlamaları yaptı. Ne yazık ki mezartaşı üstündeki yazıda birkaç hata yapıldı. Stein'ın doğum yeri olan Allegheny, Pennsylvania yanlışlıkla "Allfghany" diye yazıldı ve ölüm tarihi de 27 Temmuz yerine, 29 Temmuz olarak belirtildi.

JACK LONDON

12 OCAK 1876–22 KASIM 1916

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
OĞLAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE CALL OF THE WILD/VAHŞETİN ÇAĞRISI (1903), *THE SEA WOLF/DENİZ KURDU* (1904), *WHITE FANG/ BEYAZ DİŞ* (1906)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
FRANK NORRIS, SINCLAIR LEWIS, THEODORE DREISER

EDEBİ ÜSLUBU:
YALIN, HAŞİN, SERT, TIPKI KENDİSİ GİBİ

SÖZÜN ÖZÜ

"KİTAP YAZMAMIN, MUHTEŞEM ARAZİME ÜÇ YÜZ, DÖRT YÜZ HEKTAR DAHA KATMAYA ÇALIŞMAKTAN BAŞKA HİÇBİR NEDENİ YOK."

"Yanımda birileri varken canım hep içki içmek isterdi" demişti, Jack London. "Etrafta kimse yokken de tek başıma içerdim." Ünü galaksi çapında alkoliklerle dolup taşan edebiyat evreninde (akla ilk gelenler, Edgar Allen Poe, Jack Kerouac, Dylan Thomas) *Beyaz Diş* ve *Vahşetin Çağrısı* gibi klasik macera öykülerinin yazarı belki de ayyaşların kralıydı.

Ne çapta bir alkolik miydi? Alkoliklik anılarını derlediği *John Barleycorn*, İsimsiz Alkolikler birliğinin önerilen okuma listesinde yer alır. London içkiye beş yaşında, alkolik üvey babası onu kovayla bira almak üzere birahaneye gönderdiğinde başlamasıyla övünürdü. On dördüne geldiğinde koca adamlar gibi içmeye başlamıştı. En azgın döneminde günde bir litre kadar viski içer, sonucunda da sık sık kaza geçirir ya da avarelik yapardı. Bir defasında kafayı öyle buldu ki tökezleyip Oakland iskelesinden denize, San Francisco Körfezi'ne düştü. Yunanlı balıkçılar tarafından kurtarılana dek de amaçsızca sürüklendi. Japonya'da bulunduğu sırada kendini sakeye verdi. Küçük yelkenlisini Yokohoma Limanı'na demirleyip bir hafta boyunca gece gündüz pirinç şarabı içti. Sonunda polisler ona limandan ayrılmasını emrettiler. Zil zurna sarhoş olunca su altında nefes alabileceğini düşünen London, polislerden kaçmak için suya daldı. Japon yetkililer kayıtlara London'ın boğulduğunu geçirdiler ama o nasıl olduysa teknesinin yolunu bulmayı başardı.

Edebiyat dünyasının hakiki öncülerinden olan London, güçlü ve saldırgan, sıkı içici ve pervasız Amerikalı yazar imajının romantikleştirilmesine katkıda bulundu. O saldırgan ve maço tarzıyla örnek teşkil etmese, bir Ernest Hemingway, bir Norman Mailer olur muydu? London kendisinden daha az mütevazı bir geçmişe sahip -Hemingway gibi- yazarları imrendiren ve örnek almaya teşvik eden türden bir hayat yaşadı. Gayrimeşru bir çocuktu ve Oakland kıyısında yoksulluk içinde büyüdü. Kanun dışı bir işçi sınıfı çocuğu olarak yaşadı. San Francisco Körfezi'ndeki ticari yataklardan ödüllü yumuşakçaları çalarak "istiridye korsanlığı" yaptığı dönem de buna dahildi. Ancak bıçkın görünümünün altında düşünceli bir yazarın yüreği çarpıyordu. London kendi kendini yetiştirmişti. Tam bir kitap kurdu olarak on beş bin kitaplık bir koleksiyona sahipti ve kitaplarına "zanaatımın araçları" diye hitap ediyordu. Zanaatı ona güzel bir para kazandırdı ve London yirminci yüzyılın ilk ünlü yazarlarından biri oldu. Şöhret ve ona eşlik eden maddi ödüller London'a genellikle kendi elleriyle yaptığı küçük yelkenlisi Snark ile maceralara atılma fırsatını sundu.

1905'ten sonra London bu yolculuklara ikinci eşi Charmian Kittredge ile birlikte çıktı. London'ın "Erkek Kadın" diye hitap ettiği, kaba, tek-

lifsiz, ele avuca sığmaz bir kadındı eşi. London onda sadece entelektüel anlamda değil cinsel anlamda da aradığını bulmuştu.

Maceracı yaşam tarzı London'ı bir yandan formda tutsa da, bir yandan da çeşitli hastalık ve rahatsızlıklara maruz bıraktı ve bu rahatsızlıklar onu yavaş yavaş tüketerek zamansız bir ölüme sürükledi. London yirmilerinin başlarında iskorbüt hastalığından dolayı öndeki dört dişini kaybetti. Meksika'da çalışırken dizanteri ve plöritis geçirdi, Güney Pasifik'te ise sıtma. Ontong Java'ya yaptığı bir yolculukta ise elleri şişerek normalin iki katı oldu ve derisi öbek öbek soyulmaya başladı. Hastalığa, denizciler arasında yaygın olan ve vitamin eksikliğinden kaynaklanan Pellagra teşhisi kondu. London ayrıca böbrek taşı, romatizma, zona, ayak bileği enfeksiyonu, bademcik iltihabı, uykusuzluk, eklem zayıflığı ve üremi gibi hastalıklardan da mustaripti. Son hastalık 1916'da, kırk yaşında London'ın ölümüne neden oldu. Genel kanının aksine yazar intihar etmedi ama kötü beslenme ve alkol tüketiminin veya üreminin neden olduğu ağrıyı kesmek için aldığı morfinin dozunu kazara kaçırmasının kurbanı oldu. Yazar bugünkü adıyla Sonoma County, Kaliforniya'daki Jack London State Historic Park'ta yatıyor.

!

BİR YILDIZ DOĞUYOR

London sefalet içinde doğmuş olabilirdi ama babasının da doğrulayacağı üzere, edebi alanda başarılı bir yaşam onun kaderinde yazılıydı. London'un babası aslında kesin olarak William Chaney'di. Değişken mizaçlı eski korsan Chaney, astroloji tarihinin etkili isimlerinden biri oldu. Britanyalı öncü astrolog Dr. Luke Broughton sayesinde burçların dünyasına giren Chaney, zodyakı "insanlık tarihinin en değerli bilimi" olarak niteledi ve kendisini bu konuyu tanıtmaya adadı. Konferanslar vererek, asistanlar eğiterek ve burç hesabında kullanılan bir gök günlüğü, yani tablo yayımlayarak yıldız araştırmalarına akademik bir yaklaşım kazandırdı. Ancak bu tablolar ona London'ın babası olmadığını söylüyordu. London 1897'de kendisini arayıp bulduğunda Chaney, London'ın doğduğu dönemde iktidarsız olduğunu ileri sürerek babalığı reddetti. Günümüz uzmanlarından pek çoğu bu iddiayı tartışmaktadır.

ÖYKÜ HIRSIZI

London birçok defa eser hırsızlığıyla suçlandı. Gazetelerde yayımlanan gerçek öykülerden parçalar kullanması (o dönemde yaygın bir uygulamaydı bu) ya da öykü konusu ve fikri için insanlara para ödemesiyle tanınırdı. Bu insanlardan biri de Sinclair Lewis idi. Söylentiye göre London, İrlandalı gazeteci Frank Harris ile Amerikalı romancı Frank Norris'den de fikir aşırmıştı. London her defasında kendisi ile mağdur yazarın aynı kaynaklardan yararlandığını öne sürdü. Bu savunma işe yaramış olmalı ki yazar hiçbir zaman eser hırsızlığından suçlu bulunmadı.

SİPER AL!

London yazılarından bir milyon dolar kazanan ilk Amerikalı yazardı. Aynı zamanda sadık bir sosyalistti ki bu çelişki çağdaşlarının gözünden kaçmadı. Mark Twain bir defasında, "İşçi sınıfı kontrolü ele geçirse, şu London denen adam gününü görür" demişti. "Telif ücretini alabilmek için milis kuvvetlerini çağırmak zorunda kalır."

Doğrusunu söylemek gerekirse London'ın radikalizmi biraz göstermelikti. Kibar davetlere pazen işçi gömleğiyle gitmesiyle ünlüydü ama gömlek öyle titizlikle yıkanmış ve ütülenmiş olurdu ki, amaçlanan etkiyi yaratamazdı. London mektuplarını "devrim dileğiyle," diye imzalardı ama böyle bir şey başlatmak için pek de çaba harcamamıştı. Yazar iki kez Sosyalist parti bayrağı altında Oakland belediye başkanlığına aday oldu. İlkinde, 1901 yılında, 245 oy aldı. Bundan dört yıl sonra bu küçük rakamı 981'e yükseltti. Ondan sonra da adaylıktan tamamen vazgeçti.

SARI HUMMA

Tüm sınıf mücadelesi ve ekonomik adalet konuşmalarına karşın London, özellikle de Asya halklarına karşı özel bir horgörü besleyen, acımasız bir ırkçıydı. 1904'te Hearst gazeteleri için Rus-Japon savaşının öyküsünü anlatmak üzere Japonya'ya yaptığı bir yolculukta, meslektaşlarından birine Japonlar için, "Cesur olabilirler ama ona bakarsanız sürü halinde saldıran Güney Amerika domuzları da cesur," demişti. Korelilerin "tam bir işe yaramazlık, gerçek bir değersizlik örneği" olduğunu yazmıştı. Çinliler nispeten ucuz yırtmıştı. London onları korkak olmamaları ve çalışkan tabiatları nedeniyle övmüştü. Ancak 1904 tarihli, "Sarı Tehlike" başlıklı mide bulandırıcı bir makalesinde "kahverengi" Japonlar ile "sarı" Çinlilerin günün birinde güç birliği yapması halinde doğabilecek sonuçlara karşı uyarıda bulunmuş ve şunları yazmıştı:

XXX

"Batı dünyasının karşısındaki tehdit, küçük kahverengi adam değil, kahverengi adamın idareyi üstlenmesi halinde, dört yüz milyon sarı adamdır."

Peki, London bu tür inançları, ilerici politik platformla nasıl bağdaştırdı? Bağdaştıramadı. Sosyalist parti yoldaşlarından biri Marx'ın *tüm* uluslar ve ırklardan işçileri birleştirecek bir devrim çağrısı yapmış olduğunu vurgulayınca London'ın resmen şalterleri attı. "Ben öncelikle bir beyazım, ondan sonra sosyalistim!" diye gürledi.

ŞEYTAN'IN ÇIRAĞI

Tanrı korkusu olan her çocuk Jack London'ın *Vahşetin Çağrısı*'nın yazarı olduğunu bilir. Ancak London satanistler arasında en çok, hiç yazmadığı bir kitapla meşhurdur. Anton LaVey'in Şeytan Kilisesi –nedense- yıllar yılı London'ın, 1896 tarihli *Might is Right/Kudret Haklıdır* adlı kitabın takma isimli yazarı "Ragnar Redbeard" olduğunu iddia etti. Darwinyen evrim teorisi ile Friedrich Nietzsche'nin "üstün insan" felsefesinin tuhaf bir karışımı olan *Kudret Haklıdır*, London'ın politik görüşlerine aşina birinin ona atfetmeyi asla düşünemeyeceği türden düşünceleri destekliyordu. Örneğin, "Güçlü daima güçsüzü amansız ve iptidai yasayla yönetmelidir." ve "Dünya ırklarının o uçsuz bucaksız harman yerinde, yumuşak başlılar dövülmüş saman gibidir."

Bu kitap doğal olarak radikal anarşistlerin, Satanistlerin, beyaz üstüncülerin, Stalinistlerin ve güçlünün güçsüzü zorla boyunduruk altına aldığı toplumsal düzenleri destekleyen diğer sistemlerin gözdesi oldu. Asyalılar hakkında hoş görüşleri olmasa da, bunlar London'ın desteklediği düşünceler değildi. Ragnar Redbeard'ün (Ragnar Kızılsakal) gerçek kimliği hiçbir zaman ortaya çıkarılamamış olsa da, bugün çoğu uzman onun, radikal Yeni Zelandalı yazar ve siyasal eylemci (ve kızıl sakallı) Arthur Desmond olduğu yönünde hemfikir.

GÜNDE BİR LİTRE VİSKİ İÇMESİ, JACK LONDON'IN SAYISIZ KAZA YAŞAMASINA NEDEN OLDU. BİR GÜN OAKLAND RIHTIMINDA TÖKEZLEYEREK DENİZE DÜŞTÜ VE KENDİNİ SAN FRANCİSCO KÖRFEZİ'NDE BULDU.

VIRGINIA WOOLF

25 OCAK 1882–28 MART 1941

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
MRS. DALLOWAY/BAYAN DALLOWAY (1925), *TO THE LIGHTHOUSE/DENİZ FENERİ* (1927), *A ROOM OF ONE'S OWN/KENDİNE AİT BİR ODA* (1929)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
JAMES JOYCE, E. M. FORSTER, KATHERINE MANSFIELD

EDEBİ ÜSLUBU:
DENEYSEL, EMPRESYONİST

SÖZÜN ÖZÜ

"BEN SNOP MUYUM? ÖNCELİKLE ŞU SORUNUN YANITI VERİLMELİ: SNOP NEDİR?"

Edebi ölümsüzlük kaderine böylesine yazılmış çok az yazar vardır. Virginia Woolf'un soyağacı tek kelimeyle kusursuzdu. Babası bir zamanlar William Makepeace Thackeray'in en büyük kızı ile evli olan saygın bir biyografi yazarı ve editördü. Vaftiz babası (Amy ve Robert Lowell'in büyüklerinden) Amerikalı şair James Russell Lowell'dı. Buna bir parça da saltanat tarihi katarcasına annesi, Marie Antoinette'in nedimelerinden birinin soyundan geliyordu. Woolf'un çocukluğunda evlerinden Henry James, George Eliot ve annesinin teyzesi, fotoğrafçı Julia Margaret Cameron gibi sanat ve edebiyat dünyasının çeşitli aydınları gelip geçti.

Ancak hayat her zaman güllük gülistanlık değildi elbette. Çocukluklarında Virginia ve kardeşi Vanessa düzenli olarak üvey kardeşleri George ve Gerald Duckworth'ün tacizine uğradılar. Anneleri 1895'te gripten aniden öldü ve bunu üvey kız kardeşleri Stella Duckworth'ün 1897'deki ölümü izledi. "Bu darbe, *bu ikinci* ölüm darbesi beni yıktı," diye yazdı, sonraları Woolf. "Parçalanmış kozanın içinde kanatlarım yapışık, titrek ve buruş buruş halde öylece kaldım." Stella'nın ölümü Woolf'un hayatı boyunca yaşayacağı çok sayıdaki sinir krizinden ilkini tetikledi.

Woolf manik-depresifti ve o dönemde henüz kimse bu rahatsızlığa aşina değildi. Çevresindekiler için o sadece ara ara delilik nöbetlerine yakalanan biriydi. Bu nöbetler genellikle babasının 1904'teki ölümü ya da yaratıcı kısırlık dönemleri gibi hayatındaki büyük değişikliklerle çakışıyordu. Bir romanın sonuna yaklaştığında, kendi deyişiyle "çıldırıyordu". Hastalığının manik safhasında biteviye konuşurdu. Bir defasında kırk sekiz saat aralıksız konuşmuştu. Bu tür dengesiz davranışlar onu utangaç ve ağırbaşlı olarak tanıyanları şok etmiş olmalı.

Woolf'un içsel yaşamının sözü edilmeyen bir yönü de lezbiyenlikti. Erkeklerle romantik ilişkiler kurmuş olsa da, erken yaştan itibaren kadınları tercih ettiği açıktı. Ergenlik yaşlarında kendisinden on yedi yaş büyük, aile dostu Violet Dickinson'dan delice hoşlanmaya başladı. Her zamanki şifreli, buram buram cinsellik kokan mektuplarından birinde Violet'a, "Keşke kanguru olsaydın da küçük kanguruları taşımak için bir kesen olsaydı" diye yazmıştı. Bir başka mektubunda ona "kutsal cehennem kedisi" diye hitap etmiş, "Kim bilir içinde ne fırtınalar, ne çığlıklar kopuyordur" demişti. Woolf, Violet ile olan ilişkisini cinsel bir boyuta taşıyamamış olabilir ama daha ileride, *Orlando* romanına ilham veren Vita Sackville-West ile uzun süreli bir ilişkisi oldu.

Woolf'un en kaydadeğer heteroseksüel ilişkisi elbette ki yazar ve gezgin entelektüel kocası Leonard Woolf ile olan ilişkisiydi. Çift, birlikte büyük etki yaratan Bloomsbury edebiyat grubunu kurdu. Enteresan bir ikili

olmuşlardı: Virginia Yahudilerden ve erkeklerle cinsel ilişkiden eşit derecede nefret ederdi (Leonard ise Yahudiydi). Virginia'nın kendisiyle seks yapmasını sağlamaya çalışarak boşa geçen birkaç yılın ardından Leonard bu amacından tamamen vazgeçti. Neyse ki ikisi de açık evlilik anlayışına inanıyor ve insanlığın geleceği hakkında benzeri karamsar görüşleri paylaşıyorlardı. İkili, edebiyat tarihinin birbiriyle en tuhaf biçimde uyumlu çiftlerinden biriydi.

Leonard ile Virginia'nın ortak ilgi duydukları konulardan biri de intihardı. Dünyanın bir cehenneme doğru sürüklendiğine ve yaklaşan sonun ceremesini Sosyalist Yahudiler ile feminist lezbiyenlerin çekeceğine inanan çift, gerektiğinde egzoz dumanı soluyarak kendilerini çabucak öldürebilmeleri için garajlarında yedek benzin bulundurmaya başladı. Ayrıca öldürücü dozda morfin de depoladılar. II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve Nazilerin Londra'yı bombalamaya başlamasıyla birlikte Woolf, sonunu getirecek olan bunalıma doğru ilk adımı attı. Yazar son romanı *Between the Acts/Perde Arası*'nı tamamlamaya çalışırken, evi iki defa yerle bir oldu. Çift 1941 kışında Londra dışındaki kır evine taşındı ve Woolf'un ruh hali iyice kararadı. Yine "çıldırmak" üzere olduğuna inanan yazar, bu düşünceyi kaldıramadı. 28 Mart sabahı kocası ve kız kardeşine veda mektupları yazarak evden çıktı ve yakındaki Ouse Nehri'ne gitti. Orada ağırlık yapması için cebine büyük bir taş koyduktan sonra suya girdi ve boğularak intihar etti. Cesedi üç hafta sonra bulundu.

!

EVCİL HAYVAN İSİMLERİ

Woolf hayvanlara âşıktı. Gençliğinde etrafını bir sincap, bir ipek maymunu ve Jacobi isimli bir fare de dahil pek çok sıradışı hayvanla çevirmişti. Çevresinde yeterince yaban hayvanı yokmuş gibi Woolf hayatındaki insanlara da hayvan isimleri takardı. Kız kardeşi Vanessa için "Yunus" ismini uygun görmüştü, kardeşi ise ona "Keçi" diyordu. Woolf'un yayımlanan ilk makalesi de aile köpeği için yazdığı ölüm ilanıydı.

ÇEK ELLERİNİ BÜSTÜMDEN

Woolf çocukken ünlü heykeltıraş Auguste Rodin ile bir atışma yaşadı. Bir grup arkadaşıyla sanatçının stüdyosuna yaptığı ziyarette Woolf'a, Rodin'in üstünü örttüğü parçalara bakmaması açıkça söylendi. Her zamanki gibi kendisine getirilen kısıtlamalara meydan okuma eğiliminde olan Woolf, ilk iş yasaklı heykellerden birinin üstünü açmaya koyuldu. Rodin ise yanına gelip tokadı yanağına yapıştırdı.

ŞAKACI WOOLF

Geçirdiği buhran dönemlerinin arasında Woolf şaklabanlığa soyunup Britanya Donanması'na eşek şakaları yapardı. İyi canım, sadece bir defa yaptı. Ama bayağı bir ses getirdi.

1910 yılında Woolf, Kraliyet Donanması'nın alenen aşağılanmasıyla son bulan meşhur "Dretnot Şakası"nın ardındaki altı kişiden biriydi (ve içlerindeki tek kadındı). Şaka Majestelerinin Gemisi *Dretnot*'un komutanını, "Habeş" (bugünkü Etiyopya) kraliyet delegasyonunun gemiyi denetlemeye geldiğine inandırmak üstüne kuruluydu. Woolf ile arkadaşları sahte sakallar, türbanlar takıp siyah boyayla makyaj yaparak kostümler kiraladılar ve şüphe uyandırmadan gemiye bindiler. Gemidekilere Svahili dilinde yazılmış giriş kartlarını gösterdiler ve heyecanlarını belli etmek için arada bir "bunga bunga" diye haykırdılar. Bu sahte Afrikalılar gemiden ayrılmadan önce bazı subayların göğsüne madalya bile taktılar. Ardından karaya dönerek oynadıkları oyunu Britanya basınına açıkladılar. Olay deniz kuvvetleri hiyerarşisinde bomba etkisi yarattı. Bazı gazeteler şakacıların dava edilmesini önerdiyse de, Britanya halkı hoşgörülü davrandı, hatta Habeşlilerin "bunga bunga" çığlığını milli slogan olarak benimsedi.

AYAKLARI ÜSTÜNDE DURMAK

Kız kardeşi Vanessa'nın resim yaparken ayakta durmasından ilham alan Woolf, kariyerinin geç dönemlerine dek tüm yazılarını ayakta yazdı.

HARDY HAR HAR

Woolf 1926 yazında, edebiyatın büyüklerinden Thomas Hardy'i Dorchester'daki evinde ziyaret etti. Ancak buluşma pek de planlandığı gibi gitmedi. Bezgin Hardy, edebiyat konularını tartışmaya hiç hevesli görünmüyordu. Woolf'un şiirin tabiatına ilişkin sorularına basmakalıp yanıtlar veriyor, edebi yaşamın sıkıntılarına ilişkin hiçbir öneride bulunmuyordu. Hardy, Woolf için bir kitabı imzaladı ama ismi yanlışlıkla "Wolff" diye yazdı. Woolf'un bu buluşmaya tepkisi mi? Birkaç gün sonra sinir krizi geçirdi.

VIRGINIA WOOLF YAŞAMININ İLERLEYEN DÖNEMLERİNE DEK YAZILARINI AYAKTA YAZDI. BU KONUDA RESSAM KIZ KARDEŞİ VANESSA'DAN İLHAM ALMIŞTI.

VIRGINIA WOOF

Virginia Woolf tarzı bir köpek biyografisi okumak ister misiniz? O zaman Woolf'un 1933'te muziplik olsun diye yazdığı tuhaf "köpek yaşamı" kitabı *Flush*'a bir göz atın. Söz konusu "ismi var kendi yok" İspanyol cockeri, şair Elizabeth Barrett Browning'e aitti. Woolf Flush hakkındaki bilgiyi, Browning'in kocası Robert'a yazdığı mektuplardan edinmişti: "Köpeklerinin tasviri beni öyle güldürdü ki, ona hayat vermekten kendimi alamadım," dedi. Kitapta sadık köpeciğin soyağacı en ince -kimilerine göre acı verici- ayrıntısına kadar verilmiş, Kartaca efsanesinden, Bask törelerinden ve Tudor ile Stuart saraylarından derlenen malzemeler de öyküye katılmıştı. İlginçtir ki atılgan spanielin salladığı kuyruk, okuyucunun bam teline dokundu ve basımından sonraki ilk altı ayda 19.000 adet satan *Flush*, bugüne dek Woolf'un en çok satan kitabı olmayı sürdürdü. *New York Times* kitabı "muhteşem bir biyografik yetenek gösterisi" diye niteledi. Bu tepkiler karşısında hüsrana uğrayan tek kişi, daimi somurtkan Woolf'un ta kendisiydi. Kitabın onu "çenebaz ha-

nımefendi" sınıfına sokacağından korkuyordu. "*Flush*'ın popüler başarısı hiç hoşuma gitmiyor," diyerek dile getirdi duygularını.

KİM KORKAR DAVA EDİLMEKTEN

Kim olacak, Edward Albee. Bu oyun yazarı Woolf'un ismini 1962 tarihli *Kim Korkar Virginia Woolf* adlı oyununda kullanabilmek için Woolf'un dul eşi Leonard'ı bularak ondan izin aldı. Oyun ismini Albee bir bar aynasında gördüğü gerçek bir graffitiden almıştı. İngiliz oyun yazarı Alan Bennett, 1978 tarihli oyunuyla buna esprili bir karşılık verdi: *Ben-Ben Korkarım Virginia Woolf'tan*.

JAMES JOYCE

2 ŞUBAT 1882–13 OCAK 1941

MİLLİYETİ:
İRLANDALI

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
DUBLINERS/DUBLİNLİLER (1914), *A PORTRAIT OF THE ARTIST AS A YOUNG MAN/SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ* (1916), *ULYSSES* (1922), *FINNEGANS WAKE/FINNEGAN'IN UYANIŞI* (1939)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
WILLIAM BUTLER YEATS, SAMUEL BECKETT, D. H. LAWRENCE

EDEBİ ÜSLUBU:
BOLCA ŞİFRELİ SÖZ OYUNUYLA BEZELİ BİLİNÇ AKIŞI TEKNİĞİ

SÖZÜN ÖZÜ

"OKUYUCUMDAN TEK TALEBİM TÜM HAYATINI ESERLERİMİ OKUMAYA ADAMASIDIR."

Bir eleştirmenin "sadece başyapıtlar üreten" ender yazarlardan biri diyerek yücelttiği Joyce, dünyanın eserlerine atfettiği önemi haklı bulurdu. Bir gün W. B. Yeats'e "İkimiz de yakında unutulacağız" demiş olsa da, daha samimi zamanlarında kendisini, Tanrı'nın modern roman adına gönderdiği bir armağan olarak görüyordu. Ölümünün üstünden geçen altmış yılı aşkın sürenin ardından bu yargıya katılmayanların sayısı çok azdır. (Son iki başyapıtını okumayı başaranların sayısı daha da azdır, ama o konu ayrı.)

Joyce hali vakti yerinde, İrlandalı Katolik bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi ancak ailenin yaşam şekli sarhoş, savurgan baba yüzünden baltalanıyordu. Babası John Joyce'un nasıl biri olduğu sorulduğunda James, "Müflisin biri" demişti. Yine de ihtiyarın vergi tahsildarı olarak aldığı maaş, küçük Jimmy'i havalı bir özel okula göndermeye ve doktorluk yolunda ilerlemesini sağlamaya yetti de arttı bile. İşte yazarlık böceği Jimmy'i tam da o sırada ısırdı ve babasının birikmiş borçlarını ödeme hayallerinin tamamı pencereden uçup gitti. Joyce 1904'te Nora Barnacle ile tanıştı ve bu kanlı canlı oda hizmetçisi ona ömür boyu eşlik etti. Oğlunun Barnacle (anlamı "kaya midyesi") isimli biriyle kaçtığını öğrenen John Joyce kısaca, "O kadın onu asla bırakmaz," dedi. (Hani kaya midyesi geminin gövdesine yapışır da bırakmaz ya... İyi, peki, James'in esprileri daha komikti.)

Dünyanın her yerinde sapmış Katoliklerin temsili yüzü sayılan Joyce, nihayetinde kendisine kucak açan tüm kurumlara sırtını döndü; ailesi, ülkesi, kilisesi. *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* romanının başkahramanı tarafından söylenen *Non serviam* ("Hizmet etmeyeceğim") sözü, yazarın da kişisel sloganı olabilirdi. Joyce'un *Dublinliler* adlı kısa öyküler derlemesi yirmi iki yayıncı tarafından reddedildi ve biri tarafından yakıldı. Yakan yayıncı kitabın ahlaka aykırı ve "Dublin tasvirlerinde vatanseverlikten uzak" olduğunu söylemişti. *Ulysses* 1933'e dek ABD'de yasaklı kaldı. Kısmen çevresindekilerin cehaletinden, kısmen de Nora ile evlenmek zorunda kalmaksızın açıkça "günah içinde" yaşama arzusundan dolayı Joyce hayatının büyük bir bölümünü Avrupa'da, Paris, Zürih ve Trieste şehirlerinde geçirdi. Buralarda genellikle rahatsız edilmeden yazılarını yazdı ve yaşadı... Arada bir savaşın patlak vermesi hariç.

Joyce'un başlıca kaygısı sağlığıydı. Bozuk gözleri çocukluğundan itibaren başına dert oldu. Şişe dibi gözlükler taktı ve miyop, glokom ve katarakt için on bir ameliyat geçirdi. Bir noktada sol göz bebeği tamamen alındı. Bir diğer sorun da diş ağrılarıydı. Genç bir yazar olarak geçirdiği yoksulluk yıllarında Joyce hayatını kakaoya dayalı bir beslenme şekliyle

sürdürmüş ama böylesine şekerli bir perhize eşlik eden diş tedavilerini karşılayacak parayı bulamamıştı. Sonuçta dişleri çürüyerek resmen ağzına döküldü ve bu da iris iltihabına yol açarak, giderek azalan görme kabiliyetini zayıflattı. Joyce *Ulysses* için doğru sözcükleri seçtiğini, şimdi tek işinin onları kusursuz bir düzene sokmak olduğunu söylerken belki de şaka yapmıyordu. Yazar hayatının son üçte birlik dönemini neredeyse tamamen kör geçirdi.

10 Ocak, 1941'de Joyce mide sancılarıyla kıvranarak Zürih hastanesine kaldırıldı. Duodenum ülseri tanısı konan yazar kısa süre sonra komaya girdi ve komadan sadece bir defa çıkarak son sözlerini söyledi: "Kimse anlamıyor mu?" Bir Katolik rahip cenazesine nezaret etmeyi önerdiyse de Nora, "Bunu ona yapamam," diyerek teklifi geri çevirdi. Joyce bugün Zürih Fluntern Mezarlığı'nda, sade bir mezar taşının altında yatıyor.

!

GÜMBÜR VE HAV HAV

Joyce hayatı boyunca iki şeyden müthiş korktu: köpekler ve gök gürültüsü. İlk fobi anlaşılabilir cinstendi. Çocukken kumsalda denize taş atarken bir sokak köpeği onu çenesinden ısırmıştı. Gök gürlemesi korkusuna gelince, o konuda teşekkürü dadısına borçluydu. Koyu bir Katolik olan dadı, küçük Joyce'a gök gürültüsünün Tanrı gazabının bir göstergesi olduğunu öğretmiş ve her şimşek gördüğünde haç çıkarıp dua etmesini istemişti. Joyce yetişkinliğinde bile ne zaman gök gürültüsü duysa korkudan titrerdi. Biri nedenini sorduğunda ise sadece, "Sen Katolik İrlanda'da büyümedin, bilmezsin," derdi.

SANATÇININ İHTİYAR BİR SAPIK OLARAK PORTRESİ

Joyce'un aktif bir cinsel hayalgücü olduğunu söylemek, resmin bütününü anlatmada son derece yetersiz kalır.

Uzatmalı sevgilisi Nora Barnacle'a gönderdiği sayısız erotik mektuptan birinde Joyce, "Vücudunun pis işler yapan o iki parçası, benim için en hoş iki parçadır," demişti. Bir başka mektupta, "Keşke beni tokatlasan, hatta kamçılasan," diye yazmıştı. "Senin tarafından kamçılanmayı çok isterim, Nora, aş-

kım!" Üstelik bunlar nispeten sakin pasajlardan sadece birkaçıydı. Joyce'un aşk mektupları Nora ile paylaştığı ya da paylaşmayı istediği cinsel eylemlerin açık tasvirleriyle dolup taşar. Joyce'un masturbasyon aracı olarak kullandığı çarpıcı anatomik referanslar arasında Nora'nın "kocaman dolgun memişleri" ile "osuruk dolu kıçına" tekrar tekrar dizilen şehvetli methiyeler yer alır. Kadın gazı aromasının ve kirli kadın çamaşırı görüntüsünün Joyce'un... Nesinde, desek... Yüreğinde özel bir yeri vardı. Tuhaf mı? Evet. Seksi mi? Orası tartışılır. Peki, Nora don koklama olayında var mıydı? Joyce'a cevaben yazdığı mektuplar ortada yok ama yazarın kimi notlarına bakılırsa Nora da en az onun kadar -hatta belki daha fazla- muzırdı. Joyce yine şehvet dolu mektuplarından birinde, "Beni adeta bir canavara dönüştürüyorsun," demişti. "Yolu ilk açan sendin. Yaramaz, utanmaz sen."

KOCA POPOYUSEVERİM VE YALAN SÖYLEYEMEM

Tıpkı başlıktaki şarkıyı söyleyen hiphop sanatçısı Sir Mix-a-Lot gibi Joyce da kadın bedeninin özellikle bir bölümüne, diğerlerinden çok daha fazla tutkundu. Kendisine, cariyelerini arka taraflarının büyüklüğüne göre seçen yamyam bir kralın öyküsü anlatılan Joyce şu yanıtı vermişti: "Tüm içtenliğimle ümit ederim ki Bolşevizm dünyayı kasıp kavurduğunda, o bilge kralın kılına dokunmaz."

ŞİKÂYET SEANSI

Bazen edebiyat dünyasının iki efsanesi arasındaki buluşma, bizim yüksek beklentilerimize denk düşmez. Tıpkı Joyce'un 1922'de, Fransız yazar Marcel Proust ile gerçekleştirdiği buluşma gibi. O dönemde bu iki isim dünyanın en çok alkış alan romancılarıydı. Paris'teki bir akşam yemeği davetine ikisi de geldiğinde, salona bir sessizlik çöktü. İnsanlar iki dehanın pek çok ortak noktası olacağını farz ettiler... Haklıydılar da. Bir park bankında sohbet eden ihtiyarlar gibi, Joyce ile Proust hemen birbirlerine rahatsızlıklarından yakınmaya başladılar. "Her gün başım ağrıyor. Gözlerim de bir felaket," dedi, Joyce. "Ya benim zavallı midem? Ne yapacağım, bilmem ki? Mahvediyor beni!" diye, karşılık verdi Proust. İki yazar biraz da trüf yemeyi ne çok sevdiklerini konuştuktan sonra birbirlerine, birbirlerinin kitaplarını okumadıklarını itiraf ettiler. Geriye konuşacak konu kalmayınca utangaçlığıyla ünlü Proust kapıya doğru yollandı. Joyce sohbeti devam ettirme ümidiyle onu arabasıyla eve götürdüyse de, işin oluru yoktu. *Geçmiş Zamanın Peşinde*'nin yazarı misafirine bir kahve bile ikram etmeden Paris'teki dairesine girip gözden kayboldu.

NESİL FARKI

Joyce'un edebiyat dünyasının bir diğer ikonuyla -William Butler Yeats- ilk karşılaşması da tam bir felaket niteliğindeydi. Saygın İrlandalı şair, genç yazara kendini sevdirmek için çok çalıştıysa da çabaları boşa çıktı. Hatta Joyce'un berbat şiirlerinden bazılarını okumayı bile teklif etti ama Joyce'tan kibirli bir yanıt almakla kaldı: "Madem istiyorsun oku ama bana göre senin görüşün sokaktaki adamın görüşünden daha değerli değil." Ardından edebiyat üzerine fikir alışverişi başladı. Yeats, Honoré de Balzac'tan bahsedince Joyce ona güldü ve "Bugün kim okur Balzac'ı?" dedi. Sohbet konusu en sonunda Yeats'in kendi çalışmalarına geldi. Yeats daha deneysel bir döneme girdiğinden söz etti. "Ah," dedi, Joyce, "ne kadar hızla kötüye gittiğinin göstergesidir o." Sohbet sona erdiğinde Joyce oldukça ilgisiz bir tavır içindeydi. "Seninle çok geç tanıştık," dedi, Yeats'e. "Üstünde etki bırakamayacağım kadar yaşlısın." Yeats tüm bu hakaretlere kulaklarını tıkadı. Sonraları Joyce hakkında yazarken, daha samimi davrandı: "Böylesine Lilliputvari bir edebi dehayla, böylesine devasa bir kendini beğenmişliğin aynı insanda biraraya geldiğini hiç görmemiştim."

SEN ONU KÜLAHIMA ANLAT

Bazı insanlar Joyce'un kendisine verdiği öneme katılıyordu. Bir gün Zürih'te genç bir adam yazarın yanına yaklaşıp, "*Ulysses*'i yazan eli öpebilir miyim?" dedi. "Hayır," diye, yanıt verdi, Joyce. "O el başka şeyler de yaptı." Nora bu sözlere tanıklık ederdi mutlaka.

SONSUZ BAYAT BULUYORUM

Joyce anıtlardan nefret ederdi. Bir gün taksiyle Paris'te, Arc de Triomphe'nin önünden geçerken bir arkadaşı, anıtın içindeki ateşin ne kadar zaman yanacağını sordu. "İsimsiz Asker kalkıp da tiksintiyle üfleyip söndürene kadar," diye karşılık verdi Joyce.

KUARK DEYİP GEÇME

Parçacık fiziğinde kuark, maddenin yapıtaşlarından biridir. Kuark aynı zamanda bir Fransız konsept arabasının, *Star Trek: Deep Space Nine* filmindeki bir karakterin ve 1989 tarihli bilimkurgu komedisi *Honey, I Shrunk the* Kids'deki Szalinski ailesinin köpeğinin de adıdır. Tüm bu kullanımlar, James Joyce'a bir teşekkür borçludur.

Amerikalı fizikçi Murrray Gell-Mann atomaltı parçacıklara "kuark" ismini ilk defa, *Finnegan'ın Uyanışı*'nın 383. sayfasında üç denizkuşunun Kral Mark'a yaptığı alaycı tezahüratı okuduktan sonra kullandı. (Tezahürat, "Büyük Mark'a üç kuark" şeklinde idi.)

JAMES JOYCE SEVGİLİSİ NORA BARNACLE'A, İÇİNDE TOKATLANMA VE KAMÇILANMA ARZUSUNDAN BAHSETTİĞİ PEK ÇOK EROTİK MEKTUP YAZDI.

FINNEGAN'IN SAĞIRLIĞI

Joyceofiller arasında bilinen ismiyle *The Wake/Uyanış*'tan söz etmişken söylemeden geçmeyelim; yazarın bu ünlü ve anlaşılmaz son romanı, Samuel Beckett'ın işitme sorunu yüzünden, daha da anlaşılmaz hale geldi. Romanı yazdığında neredeyse kör olan Joyce, Beckett'a romanı dikte ettirdi. Yazım seanslarından birinde kapı çaldı ve işitme güçlüğü olan- Beckett bunu duymadı. Joyce, "İçeri girin!" deyince, Beckett de görev duygusuyla bu sözü yazıya geçirdi. Joyce yazıyı Beckett'a okuttuğunda ise kulağa hoş geldiğine karar vererek, "İçeri girin!" sözünü kitabın son halinde de olduğu gibi bıraktı.

FRANZ KAFKA

3 TEMMUZ 1883–3 HAZİRAN 1924

MİLLİYETİ:
BOHEMYALI

BURCU:
YENGEÇ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE METAMORPHOSIS/DÖNÜŞÜM (1915),
THE TRIAL/DAVA (1925), *THE CASTLE/ŞATO* (1926)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
MAX BROD, RAINER MARIA RILKE

EDEBİ ÜSLUBU:
AÇIK, ÖZ, SOĞUKKANLI

SÖZÜN ÖZÜ

"BELLİ BİR NOKTADAN SONRA GERİ DÖNÜŞ YOKTUR. O NOKTAYA VARMAK GEREKİR."

Soyadınız sıfata dönüştüyse büyük bir yazarsınız demektir. Düşünsenize, Kafka olmasa bir şeyi nasıl "Kafkaesk" diye tanımlayabilirdik? Bu soru muhtemelen Praglı alelade bir tuhafiyecinin oğlu olan ve yazdığı kâbusumsu roman ve öykülerle bir çağın, bir toplumun ve evrensel bir yabancılaşma ve çaresizlik duygusunun nabzını nasıl tuttuğunu öğrenemeden ölen yazarın aklına bile gelmemişti.

Söz konusu duyguların yeşermesine neden olan kişi, Kafka'nın baskıcı babasıydı. Baba oğlunu çocukluğundan itibaren, kendisi gibi bir "şık baston satıcısının" başarısıyla asla boy ölçüşemeyecek, çelimsiz biri olarak küçümsedi. Doğrusu Franz elinden gelen çabayı gösterdi. Okulda başarılıydı, bar mitzvah törenini başarıyla atlattı ve hukuktan mezun oldu ama sadece okuyarak ve yazarak rahatladığını genç yaşlarından itibaren keşfetti. Bunlar Hermann Kafka'nın önemsiz ve değersiz gördüğü uğraşlardı.

Avukatlıkta başarıyı yakalayamayan Kafka, bir de sigortacılığı denedi. Bohemya İşçi Kaza Sigortası Enstitüsü'nde hasar müdürü olarak işe girdi ama çalışma saatleri çok yoğun, çalışma koşulları ise boğucuydu. Kafka vaktinin çoğunu bozuk alet ve makineleri belgelemek için kopuk, ezik ve kesik parmaklar çizerek geçirdi. Kendisi gibi yazar dostu Max Brod'a şöyle yazmıştı: "Ne kadar meşgul olduğumu hayal edemezsin... İnsanlar sarhoşlarmış gibi iskelelerin üstünden makinelerin içine yuvarlanıyor, tüm payandalar devriliyor, yapay setler çöküyor, tüm merdivenler kayıyor, yukarı konan her şey aşağı iniveriyor, aşağı konan her şey birinin ayağına takılıyor. Üstelik seramik fabrikalarında ellerinde dağ gibi çanak çömlekle harala gürele merdivenlerden inip çıkan genç kızlar da başımı ağrıtıyor."

Kafka'nın özel yaşamı da bu kâbustan fazla bir kaçış sağlamıyordu. Yazar düzenli olarak Prag genelevlerine gidiyor, ayrıca barmen kızlar, garsonlar ve satış elemanlarıyla biteviye tek gecelik ilişkilerin keyfini sürüyordu. Tabii buna keyif sürmek denirse. Kafka seksten tiksiniyordu ve teşhisi konmuş bir Meryem ana/fahişe kompleksinden mustaripti. Karşısına çıkan her kadına ya bakire, ya da sürtük diye bakıyor, fiziksel tatminin ardından onlarla hiçbir alıp vereceği olmamasını istiyordu. "Normal" evlilik hayatı fikri midesini bulandırıyordu. "Çiftleşme birlikte olma mutluluğunun cezasıdır" diye yazmıştı günlüğüne.

Tüm bu kusurlarına ve bir de özgüven eksikliğine karşın Kafka birkaç uzun süreli ilişkiyi sürdürmeyi başardı. Ancak o kadınların herhangi biriyle cinsel ilişkide bulunup bulunmadığı bilinmiyor. Kafka 1912'de Berlin'de Brod'un evinde kalırken Felice Bauer ile tanıştı. Hanımlarda daima başarıyla sonuçlanan bir stratejiyi takip ederek, kıza fiziksel yetersizlik duygularını döktüğü uzun mektuplar yazdı. Bauer yazarın *Yargı* ve

Dönüşüm gibi bazı büyük eserlerine ilham verdi. Ayrıca Kafka'ya kendisini en yakın arkadaşı Grete Bloch ile aldatma konusunda da ilham vermiş olabilir. Bloch yıllar sonra aşk çocuğunun babasının Kafka olduğunu iddia etti. (Bugün pek çok uzman bu iddia konusunda çekişiyor.) Felice ile ilişki Temmuz 1914'te, Kafka'nın Sigorta Enstitüsü'ndeki bürosunda yaşanan çirkin bir yüzleşmeyle son buldu. Felice burada yazarın Grete'ye yazdığı aşk mektuplarını sesli olarak okudu.

Kafka posta yoluyla dostu Ernst Pollak'ın karısı Milena Jesenká-Pollak ile ilişki kurdu. (İnsan, e-posta çağında yaşasa kim bilir nasıl bir oyunbaz olurdu diye düşünmeden edemiyor.) Bu ilişki 1923'te Kafka'nın ısrarıyla sona erdi. Yazar daha sonra Milena'yı *Şato* romanındaki karakterlerden biri için model olarak kullandı.

Kafka son olarak 1923'te, Yahudi çocuk kampında, yuva öğretmeni Dora Dymant ile tanıştı. Bu dönemde yazar ölümcül tüberküloza yakalanmıştı. Kafka'nın yarı yaşında olup, Ortodoks Polonyalı Yahudi aileden gelen Dora, hayatının son yılında Kafka'ya baktı. İkisi birlikte Talmud'u incelediler ve Filistin'e göç ederek orada bir restoran açmayı hayal ettiler. Dora restoranda şef, Kafka ise başgarson olacaktı. Kafka bir muhasebecilik işini soruşturmak için bir kibutza (kolektif yerleşim yeri) mektup bile yazdı. Tüm bu planlar yazarın 1924'teki ölümüyle birlikte yarım kaldı.

Kafka'nın ileri yaşlara dek yaşamamasına kimse şaşırmadı. Dostları onu tam bir hastalık hastası olarak tanırlardı. Hayatı boyunca migrenden, uykusuzluktan, kabızlıktan, nefes darlığından, romatizmadan, çıbandan, lekeli ciltten, saç dökülmesinden, göz bozukluğundan, hafif deforme ayak başparmağından, gürültüye karşı akut hassasiyetten, daimi halsizlikten, kaşıntıdan ve kimi hayali kimi gerçek, birçok rahatsızlıktan yakınmıştı. Kafka günlük jimnastikle ve doğal şifalara dayalı bir perhizle bu hastalıkların üstesinden gelmeye çalıştı. Doğal bağırsak sökücüler ile sıkı vejetaryen diyet de söz konusu doğal tercihlere dahildi.

Sonradan kaygılanmak için haklı nedenleri olduğu ortaya çıktı. Kafka 1917 yılında, muhtemelen pastörize olmayan süt içtiği için, tüberküloza yakalandı. Hayatının son yedi yılı sonu gelmez kocakarı ilaçlarının ve hasta ciğerleri için büyük ihtiyaç duyduğu temiz havanın arayışıyla geçti. Ölürken masasının üstüne bıraktığı bir notla dostu Brod'a *Yargı*, *Ocakçı*, *Dönüşüm*, *Ceza Sömürgesi* ve *Köy Doktoru* hariç tüm eserlerini yakma talimatını verdi. Brod ise bu isteğe uymamayı tercih etti. Onun yerine *Dava*, *Şato* ve *Amerika*'yı baskıya hazırlayarak hem dostunun, hem de kendisinin edebiyat tarihindeki yerini garantiledi.

BAY EMNİYET

Bareti Kafka mı icat etti? Yönetim profesörü Peter Drucker 2002 tarihli kitabı *Geleceğin Toplumunda Yönetim*'de böyle bir iddiada bulunuyor. Drucker, Kafka'nın Bohemya İşçi Kaza Sigortası Enstitüsü'nde çalışırken ilk sivil koruma kaskını geliştirdiğini söylüyor. Yazarın kaskı icat mı ettiği, yoksa kullanımını mı zorunlu kıldığı net değil. Kesin olan bir şey varsa o da çabalarına karşılık Kafka'ya Amerika Güvenlik Cemiyeti tarafından altın madalya verildiği. Söz konusu çabalar sayesinde endüstriyel felaketler azaltıldığı gibi, bizler de varlığını bugün de sürdüren tipik inşaat işçisi görüntüsüne kavuşmuş olduk.

JENS VE FRANZ

Sıska bedeni ve zayıf kaslarından utanan Kafka, bugün "negatif beden imajı" diye adlandırdığımız bir sorunla boğuşuyordu. Günlüklerine sık sık dış görünümünden ne kadar nefret ettiğini yazıyordu ki bu temaya romanlarında da rastlanır. Charles Atlas'ın incecik plaj müdavimlerine ağırlık kaldırarak bedenlerini hacimlendirebileceklerini söylemesinden seneler önce Kafka, Danimarkalı fitness hocası Jens Peter Müller'in talimatlarıyla açık bir pencerenin önünde vücut egzersizleri yapıyordu. Ancak deneyimli egzersiz gurusu Müller, sağlık konusundaki önerilerini kuzeyli ırk bedeninin üstünlüğüne ilişkin ırkçı yorumlarla süsleyerek sunuyordu. Doğrusu nevrotik bir Bohemyalı Yahudi'nin ders alması için hiç uygun bir hoca değildi bu.

ÇİĞNE DE ÇİĞNE

Kendini beğenmekte zorlanan Kafka, kocakarı diyetlerinin müdavimi oldu. Söz konusu diyetler arasında Kafka'nın en çok ilgisini çekenlerden biri Fletcherism'di. Fletcher "Ulu Çiğneyici" diye bilinen Viktoryen bir sağlıklı beslenme heveslisinin geliştirdiği diyetle beslenen çatlak şahsiyetti. Fletcher her lokmanın kırk beş defa çiğnendikten sonra yutulması gerektiğini iddia ediyordu. "Tabiat çiğnemeyenleri cezalandıracak," sözüne Kafka da buna yürekten inanıyordu. Günlüğüne yazdığı bir yazıya göre bu geviş getirir gibi çiğnemelerden fena halde tiksinen babası, yemek masasında gazetesinin arkasına saklanıyordu.

ET CİNAYETTİR

Kafka hem sağlıksal, hem de ahlaki nedenlerden dolayı sıkı bir vejetaryendi. (Bir koşer kasabın torunu olan Kafka'nın bu inancı, babasını oğlunun tam bir başarısızlık örneği olduğunu düşünmeye daha da çok itti.) Bir gün bir akvaryumdaki balığı hayranlıkla izleyen Kafka, "Şimdi sana daha bir iç huzuruyla bakabiliyorum çünkü artık seni yemiyorum!" dedi. Çiğ besin diyetinin ilk taraftarlarından biri olan yazar, aynı zamanda kesim karşıtı hareketin de bir parçasıydı.

FRANZ KAFKA NUDİST SAĞLIK MERKEZİNE BİRKAÇ ZİYARET YAPTIYSA DA KENDİSİ SOYUNMAYI REDDETTİ. DİĞER ZİYARETÇİLER ONA "MAYOLU ADAM" DİYE HİTAP ETTİ.

ÇIPLAK GERÇEK

Sıkışık, karanlık iç mekânlar hakkında bunca şey yazmış biri için, Kafka açık havaya fazlasıyla düşkündü. Ayrıca dostu Max Brod ile Prag'da uzun yürüyüşlere çıktığı da bilinirdi. Öte yandan zamanın modası nudist harekete de katıldı ve "Gençlik Pınarı" adlı bir natürist sağlık merkezinde, giyimin tercihe bağlı olduğu kalabalıkların arasına karıştı. Ancak kendisinin üstündekileri çıkarmış olma olasılığı hayli düşük. Yazar hem kendisinin, hem de başkalarının çıplaklığı konusunda son derece utangaçtı. Sağlık merkezindeki müşteriler ona "mayolu adam" diye hitap ediyordu. Kaldığı yerin önünde çıplak ziyaretçiler belirdiğinde, ya da yakındaki ormana giderken anadan doğma yanından geçtiklerinde Kafka hoşlanmadığı sürprizlerle karşılaşıyordu.

T. S. ELIOT

26 EYLÜL 1888–4 OCAK 1965

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
TERAZİ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
"THE LOVE SONG OF J. ALFRED PRUFROCK/J. ALFRED PRUFROCK'UN AŞK ŞARKISI" (1915), *"THE WASTE LAND/ ÇORAK ÜLKE"* (1922), *FOUR QUARTETS/DÖRT KUARTET* (1943)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
EZRA POUND

EDEBİ ÜSLUBU:
ÜSTÜ KAPALI, TİTİZ, EDEBİ VE MİTOLOJİK İMALARLA YÜKLÜ

SÖZÜN ÖZÜ

"ŞAİR KASTEN TEMBEL OLMALI. İNSAN ELİNDEN GELDİĞİNCE AZ YAZMALI."

Kimse insani ümitsizliğin derinliklerini T. S. Eliot kadar büyük bir zarafet ve incelikle araştırmamıştır. V. S. Pritchett onu, "Bize cehennemdeki koltuklarımızın yerini gösteren, kara şapkalı, kara şemsiyeli, şık anti-Bohem" diye tanımlamıştı. Virginia Woolf onun görünümünü karşı konulmaz derecede komik bulurdu. "Öğle yemeğine mutlaka gel," demişti, kayınbiraderine. "Eliot dört parçalı takım elbisesiyle orada olacak." Eliot ciddi bir bankacıya benziyorduysa, bunun nedeni gerçekten de öyle olmasıydı. Sekiz yıl boyunca Londra, Lloyd's Bank'ta dış hesaplar masasının başında didinip durmuş, bir yandan da yirminci yüzyılın çığır açıcı nitelikteki şiirlerinin üstünde çalışmıştı.

Gerçi bunların hepsi biraz roldü. Her şeyden önce Eliot Britanyalı değildi. 1927'de, hemen hemen Anglikan Kilisesi'ne geçiş yaptığı dönemde, Britanya vatandaşlığına geçmişti. Aslında St. Louis doğumluydu ve üç Amerikan başkanının soyundan geliyordu: John Adams, John Quincy Adams ve Rutherford B. Hayes. Eliot felsefe doktorasını almak için Harvard Üniversitesi'ne gitti ama tezinin "okunmaz" nitelikte olduğunu kendisi bile kabul etti. Tezini savunmaya gitmeyince de okul, doktora başvurusunu reddetti. Eliot bunun üzerine İngiltere'ye göç etti ve öğretmenlik, bankacılık, editörlük, eleştirmenlik ve dünya çapında şairlik gibi kariyerlere sahip oldu.

Eliot yirmi altı yaşına dek bekâretini korudu, ki bu durum "J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı" gibi erken dönem şiirlerini okumuş kimseyi şaşırtmaz. Nihayet kendisine katlanabilecek birini bulduğunda sonuç tam bir felaket oldu. Dışa dönük, şen şakrak bir kadın olan Vivien Haigh-Wood -gündelik konuşmada "Viv" ve buna karşılık "Tom"- çekingen Eliot'ı sıkıcı ve sessiz buluyordu. Viv aynı zamanda dengesizdi; Eliot'ı aldatıyordu ve muhtemelen eter bağımlısıydı. Ancak bunların dışında ikili gayet iyi geçiniyordu. Eliot ilişkilerini, "'Çorak Ülke'yi ortaya çıkaran ruh hali"ni uyandıran türde bir ilişki olarak tarif ediyordu. Eh, bunun da mutlu bir tablo olduğunu söylemek zor. Çiftin ortak dostu Aldous Huxley Eliot'ın şiirindeki "tüm tozun ve çaresizliğin izini" Viv ile olan birlikteliğine dek sürüyordu. Ne var ki çift, ilişkiyi on yedi yıl sürdürmeyi başardı. Sonunda Eliot'ın canına tak etti. Eliot'ın onu 1933'te terk etmesinin ardından Viv deliliğe doğru sürüklendi. Hayatının son dokuz yılını akıl hastanesinde geçirdi. Eliot onu hiç ziyaret etmedi.

O sıralarda Eliot, üretken değilse de ünlü ve saygın bir şair olmuştu. Şiirlerini, halka birkaç yılda bir, taksim taksim sunulması gereken "olaylar" olarak görüyordu. "The Hollow Men/İçi Boş İnsanlar" ve "Ash Wednesday/Kutlu Çarşamba" gibi "olayların" arasındaki dönemlerde çeşitli

edebiyat dergilerine eleştiri makaleleri yazıyordu. Eliot'ın ciddi duruşunu zedeleyen gizli antisemitizmin işaretlerini okuyucular ilk defa bu makalelerde görmeye başladı. Bu tür eleştirilerden birinde, "Irktan ve dinden kaynaklanan sebepler çok sayıda serbest düşünüşlü Yahudi'yi istenmez hale getiriyor" demişti. Ayrıca Hitler ile Mussolini hakkında da hoş sözler söylemişti. Hayranları hemen şairin ilk şiirlerine döndüler ve sözde Yahudi karşıtı karikatür ve resimler buldu. Bulunanlar oradaydı ve Eliot'ın şöhretini halen lekelemeyi sürdürüyorlar.

Ancak yine de Eliot 1948 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü ve fötr şapkayı benimsediği kadar büyük bir kolaylıkla ikon statüsünü de benimsedi. Hayat hâlâ karşısına engeller çıkarıyordu ama bunlar artık daha çok "Kusura bakmayın, şiir cemiyetinizde şiirlerimi okuyamayacağım" türünden sıkıntılar olmaya başlamıştı. "Hayatın en zor yılları elli ila yetmiş yaş arası" demişti, Eliot. "Sizden sürekli bir şeyler yapmanızı istiyorlar ama siz henüz onları reddedecek kadar takatsiz olmuyorsunuz."

Eliot gerçekten de pek az kişiyi geri çevirdi. Hatta biraz şöhretinin tadını çıkardı. 1956'da Minnesota Üniversitesi'nde verdiği konferansa on dört binden fazla insan katıldı. Bu bir edebiyat etkinliği için toplanmış en büyük kalabalıktı. Üniversite kalabalığı ağırlayabilmek için konuşmayı basketbol sahasına kaydırmak zorunda kaldı. Bir başka zaman Dallas, Teksas'ın onursal vatandaşı ve Dallas İlçesi'nin onursal şerif yardımcısı seçildi. Nedenini bilen yoktu. Eliot sinemaya pek gitmezdi, "Gündüz hayallerimi bozuyorlar da ondan" derdi. Ancak yine de evinde Groucho Marx'ın portresini, W. B. Yeats ve Paul Valé gibi şair meslektaşlarının portrelerinin yanına asacak kadar şakaya düşkün biriydi. Şair evliliğe bile ikinci bir şans tanıdı ve hayatının ilerleyen dönemlerinde, eski sekreteri Esmé Valerie Fletcher'ın kollarında mutluluğu yakaladı.

Kendini bildi bileli evhamlı biri olan Eliot, çoğu zaman ayak mantarı gibi basit şeyler için bile hastaneye yatardı. Ne var ki 1964 kışında, yılların sigara alışkanlığından kaynaklanan amfizem hastalığı Eliot'ın yakasını bırakmadı ve 4 Ocak, 1965'te ölümüne neden oldu. Şair Westminster Kilisesi Şairler Köşesi'nde bir anıt taşıyla onurlandırıldı.

!

PALİNDROM

Çok şairane bir gözlem olmasada, çağdaşı Dylan Thomas bir keresinde "T.S. Elliot"ın tersten okunuşunun "toilets" (ingilizce de tuvalet) kelimesine olan aşırı yakınlığına dikkat çekmişti.

İHTİYAR OPOSSUM'UN EŞEK ŞAKASI KİTABI

"Çorak Ülke"nin yazarının eşek şakalarına meraklı olduğu kimin aklına gelirdi? Dostu Ezra Pound'un "İhtiyar Opossum" adını taktığı Eliot, kendisini ziyaret eden yazar dostlarına eşek şakaları yapmaya, sonra da saklanıp tepkilerini izlemeye bayılırdı. En sevdiği şakalar, insanların koltuklarına yellenme sesi çıkaran yastıklar koymak ve patlayan purolar ikram etmekti. Bir defasında başkanın bacakları arasına bir kova dolusu havai fişek yerleştirerek, Britanya'nın ciddi bir yayınevindeki kurul toplantısını birbirine katmıştı.

GROUCHO İLE AKŞAM YEMEĞİM

Eliot ile Groucho Marx uzun süreli bir mektup arkadaşlığının ardından nihayet 3 Haziran, 1964'te bir yemekte biraraya gelince, J. Alfred Prufrock ile Kaptan Jeffrey T. Spaulding birbiriyle tanıştı. Bu beklenmedik dostluk birkaç yıl önce Eliot'ın Groucho'ya bir hayranlık mektubu yazmasıyla başlamıştı. İkili birbirlerine fotoğraflar gönderdi -Eliot Groucho'nun alâmetifarikası haline gelen purosuyla çekilmiş bir fotoğraf isteyince, Groucho ona ikinci bir fotoğraf göndermek zorunda kaldı- ve çok geçmeden, "Sevgili Tom", "Sevgili Groucho" samimiyetine erişildi. Ardından birlikte akşam yemeği yemek ve Groucho'nun deyişiyle, "beraber sarhoş olmak" için planlar yapıldı ama bir türlü planı gerçekleştirme fırsatını yakalanamadı... Ta ki Londra'daki sihirli bir bahar akşamına kadar.

Eliot yemekten birkaç gün önce Groucho'ya yazarak, komedyenin oteline "sizi ve Bayan Groucho'yu" aldırmak üzere bir araba göndereceğini söyledi. Hayranı olduğu yıldızının ışıltısıdan gözleri kamaşan şair, Groucho'nun yaklaşan ziyareti sayesinde "Mahallede, özellikle de sokağın karşısındaki manava karşı itibarını artırdığını" da ekledi. Öte yandan yapmacıklı bir edebiyat sohbetiyle dolu bir akşam beklentisi içinde olan Groucho, harıl harıl Eliot'ın şiirlerini okumaya koyuldu. O da işe yaramaz diye, *Kral Lear*'e yeniden göz attı.

Groucho yetmiş beş yaşındaki Eliot'ın fiziksel durumu karşısında yaşadığı şoku atlattıktan sonra (şairi "uzun boylu, ince ve... yaştan, hastalıktan, ya da her ikisinden dolayı hayli kambur" diye tanımlamıştı) kendisini entelektüel bir sohbete hazırlayarak, karısıyla birlikte masaya oturdu. Ancak çok yanılmıştı. Eliot'ın tek istediği, Marx Kardeşler filmlerinden söz etmekti. Hatta filmler-

den, komedyenin kendisinin bile çoktan unuttuğu bazı replikleri söyledi. Groucho muhabbeti "Çorak Ülke"ye doğru çevirmeye çalıştığındaysa, Eliot bıkkın bıkkın gülümsedi. Groucho'nun Shakespeare ile ilgili görüşlerini de sessizlikle karşıladı. Groucho ve "Bayan Groucho"nun gözleri, neredeyse daha tatlı faslına geçilmeden kapıyı aranmaya başlamıştı. "Çok fazla oturmadık," dedi, sonradan, komedyen, "çünkü ikimiz de onun uzun bir akşam sohbetine gönlü yokmuş gibi hissettik. Özellikle de benimle yapılacak bir sohbete."

T. S. ELIOT'IN GÖRÜNÜMÜ AĞIRBAŞLI BİR BANKACIYI ANDIRIYOR OLABİLİRDİ AMA KENDİSİ EŞEK ŞAKALARINA, ÖZELLİKLE DE SES ÇIKARAN YASTIKLAR VE PATLAYAN PUROLARA BAYILIRDI.

ÇAL O ŞİİRİ

Eliot'ın en ünlü şiiri "Çorak Ülke"nin gerçek kaynağı uzun süredir tartışma konusu. Uzmanlar, yakın zamana dek, Eliot'ın yazdığı orijinal versiyonu gözden geçiren Ezra Pound'un, şiirin bitmiş hali üstünde ne kadar payı olduğunu tartışıyordu. Sonra 1995'te, Robert Ian Scott isimli Kanadalı bir akademisyen, "Çorak Ülke"nin hem isminin hem de bazı imgelerinin, tanınmamış Kentuckyli şair Madison Cawein'in eserinden aşırıldığını ileri sürdü. Kanıtlar hayli cılızdı ve Cawein'in yerel tatlarla bezeli şiiri, Eliot'ın eserinden dağlar kadar farklıydı ama yine de bu durum şairin yüce ruhlu bir eser hırsızından öte bir şey olmadığını iddia edenlerin ekmeğine yağ sürdü. Eliot ise bu tür suçlamaları beklermişçesine bir gün şunları söylemişti: "Toy şairler taklit eder, olgun şairler çalar; kötü şairler aldıklarını bozar, iyi şairlerse güzelleştirir."

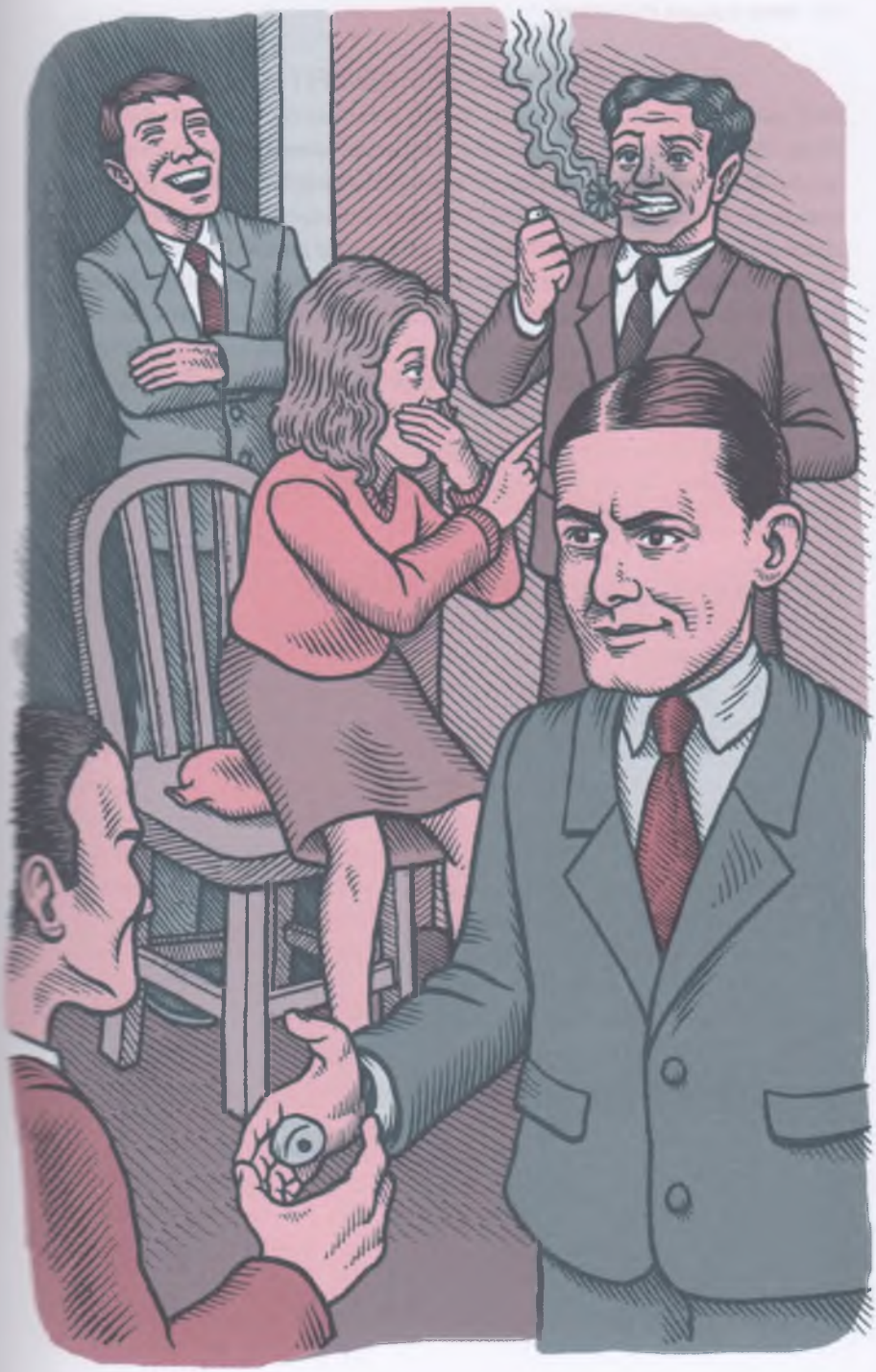

BROADWAY'DEN ŞEREFE!

Kaç şair, bir tanecik de olsa, Tony Ödülü kazanmış olmakla övünebilir ki? Oysa Eliot dört tane kazandı: ikisini 1950 tarihli *Kokteyl Partisi* adlı oyunuyla, ikisini de ölümünden sonra, *İhtiyar Opossum'un Pratik Kediler Kitabı* adlı kedi temalı şiir kitabını temel alan *Cats/Kediler* müzikali ile. Her ne kadar tiyatro snopları Rum Tum Tugger'ın Broadway'i ele geçirdiği günü esefle anıyor olsalar da, Eliot görebilseydi gösterinin bu uzun süreli başarısından büyük mutluluk duyardı. Şair tam bir müzikal fanatiğiydi. Hatta Eartha Kitt'in *New Faces of 1952/1952'nin Yeni Yüzleri* müzikalindeki bir şarkıda kendi ismini kullandığını öğrenince, Kitt'in soyunma odasına bir buket gül göndermişti. Eliot *My Fair Lady/Benim Tatlı Meleğim*'in özgün Broadway prodüksiyonunu ilk kez gördüğünde, kaynak malzemeye karşı uzun süredir duyduğu antipatinin üstesinden gelmiş ve "Shaw müzikle birlikte bayağı bir geliştirilmiş" demişti.

BAŞININ ÇARESİNE BAK

İngiliz edebiyatı öğrencileri çok zamandır Eliot şiirlerinin kasti anlaşılmaz tabiatından yakınır dururlar. Şair hayattayken de şiirin gerçek anlamını çözümlemeye çalışanlara pek yardımcı olmadı. Oxford Şiir Kulübü'nün bir toplantısında öğrencilerden biri Eliot'tan "Kutsal Çarşamba" şiirindeki "Leydi, üç beyaz leopar, ardıç ağacının altında tünedi," mısrasını açıklamasını istedi. Bir başka gün de Amerikalı bir öğrenci Eliot'ın "Dört Kuartet"inden bir bölüme uzun ve ayrıntılı bir yorum getirdi. Analizin sonunda da "Bu anlama geliyor, değil mi?" diye sordu. "Tabii, o anlama gelebilir," diye, karşılık verdi, Eliot. En eziyetli şiiri "Çorak Ülke" içinse, şu ünlü sözleri söyledi: "Ne söylediğimi anlayıp anlamadığım bile umurumda değildi."

Eliot'ın kasıtlı bilgi saklama huyu, kişisel konularda öneri verirken bile kendini belli ediyordu. Bir gün genç şair Donald Hall onu Londra'da ziyaret ederek, Harvard'dan Oxford'a geçiş yapma konusunda akıl almak istedi. "Ne öneride bulunayım ki şimdi ben sana?" dedi, önce Eliot. Uzun bir suskunluğun ardından da, "Uzun iç çamaşırın var mı?" diye sordu.

NOBEL ŞAKASI

1948'de Nobel Ödülü'nü almak üzere Stockholm yolculuğuna çıkan Eliot, arada cahil bir röportajcının söyleşi teklifini kabul etti. Hangi çalışmalarına karşılık ödüllendirildiği sorulduğunda ise "Entire Corpus/bütün külliyat" yanıtını verdi. Alık gazetecinin sorusu ise "O ne zaman basıldı?" oldu. Eliot daha sonra "Entire Corpus" isminin (Corpus sözünün "ceset" anlamına istinaden), yazacağı ilk cinayet romanı için iyi bir isim olabileceğini söyledi.

YALNIZ ADAM

Eliot kâğıt oyunlarına çok düşkündü ama bahislerini hep küçük tutardı. "Hiç para koymam çünkü hiç kazanmam" demişti bir keresinde. En sevdiği oyunlar poker, remi ve maça kızıydı. W. H. Auden bir gün onu *solitaire* oyununa kendini kaptırmış halde buldu. Ona neden vaktini böyle anlamsız uğraşlarla harcadığını sorduğunda, Eliot, "Sanırım ölü olmaya en yakın şey olduğu için" diyerek yanıtladı.

AGATHA CHRISTIE

15 EYLÜL 1890–12 OCAK 1976

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
BAŞAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE MYSTERIOUS AFFAIR AT STYLES/STYLES'DAKİ ESRARENGİZ OLAY (1920), *THE MURDER OF ROGER ACKROYD/ROGER ACKROYD CİNAYETİ* (1926), *MURDER ON THE ORIENT EXPRESS/ DOĞU EKSPRESİNDE CİNAYET (1934)*

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
DOROTHY L. SAYERS, NGAIO MARSH, MARGERY ALLINGHAM

EDEBİ ÜSLUBU:
BEKLENMEDİK SÜRPRİZ İÇEREN, DOLAYSIZ

SÖZÜN ÖZÜ

"BAŞKALARININ SENİN İÇİN YAPABİLECEĞİ BİR ŞEYİ ASLA KENDİN YAPMA."

"Akıl almaz bir sosis makinesiyim ben," demişti, Agatha Christie bir röportajcıya. Sözünü ettiği şey -tahminimizce- üretkenliğiydi, eserlerinin kalitesi değil. Bu konuda zaten son sözü, yazarın iki milyardan fazla kitabını satın alan okuyucular söyledi. Konu tatlı tatlı öldürmeye gelince de şunu söylemeden geçmemeli; "Suçun Kraliçesi" tek bir cana zarar vermeden, kendisini inanılmaz derecede zengin etmeyi başardı.

Üstün yetenekli İngiliz polisiye yazarının babası Amerikalıydı. Doğumunda Agatha Mary Clarissa Miller ismini alan yazar, sahil kasabası Torquay'da, tam İngiliz usulü yetiştirildi. Söylentiye göre yazarı en çok etkileyen edebi şahsiyetlerden biri olan Sir Arthur Conan Doyle da *Baskerville Laneti*'ni burada yazmıştı. Agatha'nın yazma hevesini annesi teşvik etti, hatta yağmurlu bir günde vakit geçirmesi için onu bir hikâye yazmaya ikna etti.

Agatha 1914'te Kraliyet Havacılık Teşkilatı pilotu Archibald Christie ile evlendi. I. Dünya Savaşı sırasında yazar bir dispanserde çalıştı. Orada zehirler ve insan bedeni üzerindeki etkileri hakkındaki bilgisini geliştirdi. "Bana oynamak için şöyle güzel bir ölümcül şişe verin, keyfime değmeyin," demişti. Gerçekten de romanlarındaki cinayetlerin neredeyse yarısı zehirlenmeyle ilişkilendirilebilir.

Savaş dönüşü Christie, hemen hemen bir buçuk yılını ilk romanı *Styles'daki Esrarengiz Olay* üstünde çalışarak geçirdi. Kitap tombul Belçikalı dedektif Hercule Poirot'yu okuyucuyla tanıştırdıysa da öyle az sattı ki, yazarı teliften tek kuruş kazanamadı. Ancak bu durum altı yıl sonra *Roger Ackroyd Cinayeti*'nin basılmasıyla tamamen değişti. Kitabın dâhiyane sürprizlerle dolu konusu ve şaşırtıcı sonu ağırbaşlı polisiye janrında devrim yarattı. Ok artık yaydan fırlamıştı. Christie'nin doksan üç kitabı, on yedi oyunu ve Mary Westmacott takma adıyla yazılmış altı aşk romanı yayımlandı. Kitapları 103 dile çevrildi (Shakespeare'den de fazla). Poirot'nun yanında yarattığı en ünlü karakterler, boyun eğmez kız kurusu İngiliz Bayan Jane Marple, gizemli Albay Race ve önüne geçilmez karı-koca dedektifler Tuppence ve Tommy Beresford'du.

Christie'nin suç ve suçluyu ortaya çıkarma öyküleri kitabın sonunda daima titizlikle derlenip toparlanırdı ama yazarın özel hayatı o kadar derli toplu değildi. İlk evliliği 1928'de, Archie'nin kendisini aldattığını öğrenmesiyle bitti. 1930'da bu defa arkeolog Max Mallowan ile evlendi ve yine aldatıldı. Ancak çift, evliliği kırk yılı aşkın bir süre devam ettirdi. Bu dönemde Christie kocasına Irak ve Suriye'deki kazı çalışmalarında eşlik etti. Egzotik Ortadoğu mekânları, aynı dönemde yazarın kitaplarında değişmez bir unsur halini aldı.

Christie 1955'te Amerika Polisiye Yazarları'ndan ilk Büyük Usta Ödülü'nü alan kişi oldu. 1971'de ise Britanya İmparatorluğu Kadın Komutanı nişanını aldı. Romanlarının çoğu sinema ve televizyona uyarlandı ki yazar bunların çoğundan nefret ettiğini itiraf etti. Ancak Christie, Albert Finney'e Hercule Poirot tiplemesinden dolayı Akademi Ödülü adaylığını kazandıran *Doğu Ekspresinde Cinayet*'in 1974 tarihli film uyarlamasından tatmin olmuştu. Şüphesiz 2004'te Japon NHK kanalında yayımlanan *Agatha Christie'nin Büyük Dedektifleri* adlı anime televizyon dizisini görse hayrete düşerdi. Dizide yazarın en ünlü iki dedektifi Poirot ile Bayan Marple biraraya getirilmişti. Christie'nin karakterlerinden birkaçına yeniden hayat veren ve (konuşan bir ördek de dahil) birkaçını da yoktan yaratan dizi, başka bir şeyi değilse de, Suçun Kraliçesi'nin halkın hafızasından silinmediğini kanıtladı.

Christie 1976'da son yolculuğuna uğurlandığında, dünyanın en ünlü polisiye yazarıydı. Guinness Rekorlar Kitabı onu tüm zamanların en çok satan kurgusal roman yazarı olarak kabul etti. Yazarın Londra'da halen ilgiyle izlenen oyunu *Fare Kapanı* dünyanın en uzun süre sahnelenen tiyatro oyunu olma özelliğini taşıyor. Sırf "Dedektiflik hikâyesi yazmaya çalışmak eğlenceli olur" diye yazmaya başlayan, kendi deyişiyle bir "sosis makinesi" için hiç de fena bir başarı sayılmaz bu.

!

KARPAL TÜNEL KRALİÇESİ?

Edebiyat tarihinin en üretken yazarlarından biri olsa da Agatha Christie bir kez olsun kalemi kâğıda değdirmedi. Yazarda "disgrafi" diye anılan bir öğrenme güçlüğü vardı ki, bu da okunur biçimde yazı yazmasını engelliyordu. Dolayısıyla tüm romanlarını dikte ettirdi. Umarız zavallı sekreter fazladan tehlike primi almıştır!

VE PETA'NIN 1907 "YILIN KADINI ÖDÜLÜ"NÜN SAHİBİ...

Christie genç yaşlarında evde hayli becerikli olmakla gurur duyardı. Otobiyografisinde bir gün tenis ağına takılmış bir kirpiyi kurtarabilmek için onu kloroformla bayılttığını yazmıştı.

AGATHA VE SORUNLU ROMAN İSMİ

Christie'nin en popüler kitaplarından *And Then There Were None/Ve Geriye Kimse Kalmadı* birkaç defa sahne ve ekrana uyarlandı. Roman ayrıca bir video oyununa, bir müzikal komediye ve 1970'lerin şarkıcısı/şarkı yazarı Harry Nilsson'un bir şarkısına ilham verdi. İnsan Christie'nin yayıncısı ilk isme sadık kalsa, romanın nasıl karşılanacağını düşünmeden edemiyor. İlk başta ismi *Ten Little Niggers/On Küçük Zenci* ("nigger" zencinin aşağılayıcı anlamda kullanımıdır) olan roman, sonradan *Ten Little Indians/On Küçük Kızılderili* olarak değiştirildi ancak bu da siyaseten doğru olmaktan çıkınca, *And Then There Were None/Ve Geriye Kimse Kalmadı*'da karar kılındı.

SEFİL ŞİŞKO BELÇİKALI PİÇ

(Soyadı Fransızcadaki "pırasa" sözcüğünden gelen) şaşmaz dedektif Hercule Poirot, Christie'nin en sevilen karakterlerden biriydi. Ancak yaratıcısı karakterin hayranlarından değildi. Kendini beğenmiş Belçikalı dedektifi 1926'da *Roger Ackroyd Cinayeti* romanıyla birlikte yaratan yazar, çok geçmeden karakterden sıkıldı. Henüz 1930'larda Poirot'yu "katlanılmaz" bulduğunu söyledi. 1960'larda onu "bencil tuhaf tip" diye niteledi. Ancak yine de bu karakter kirayı ödüyordu. "Hiç dayanamıyorum ona," diyordu, Christie, "ama devam etmek zorundayım çünkü insanlar onu çok istiyor."

Karakterden hoşlanmadığı halde Christie, Poirot temalı çalışmalara karşı son derece korumacıydı. *Roger Ackroyd Cinayeti* sahneye uyarlanırken, yönetmenin karakterin fiziğini elden geçirme teşebbüsüne direndi ve "Poirot'yu yirmi yaş gençleştirip, ismini Beau Poirot olarak değiştirip, bir sürü kızı ona âşık etme" önerisine karşı çıktı.

isimle kaldığı Yorkshire'daki bir otelde buldular. Yazar o sırada unutkanlık yaşadığını iddia ettiyse de, yıllar sonra aslında kocasına kızarak onu metresinden vazgeçirmek için tüm olayı planladığı ortaya çıktı. Amacı ne olursa olsun, Agatha'nın planı işe yaramadı. Çift bundan iki yıl sonra boşandı. 1979'da gösterilen ve Vanessa Redgrave'in Agatha'yı, Timothy "007" Dalton'unsa Archie'yi oynadığı film *Agatha*, işte bu tuhaf olayın kurgusal bir canlandırmasıydı.

KONUYU AÇIKLIĞA KAVUŞTURDUĞUN İÇİN TEŞEKKÜRLER

Agatha Christie otobiyografisinde sevdiği ve sevmediği şeyleri sıraladı. Buna göre en hoşlanmadığı şeyler arasında şunlar yer alıyordu: "Kalabalık, insanlar arasında sıkışıp kalmak, yüksek ses, gürültü, uzatmalı konuşmalar, partiler, özellikle de kokteyl partileri, sigara ve genel olarak dumanlı şeylerin içilmesi, yemek pişirmede kullanılanlar hariç her tür içecek, marmelat, istiridye, ılık yemek, gri gök, kuşların ayakları, hatta bir kuşun yarattığı hissin tamamı." Son ve en kesin olarak da, "Sıcak sütün tadı ve kokusu."

J. R. R. TOLKIEN

3 OCAK 1892–2 EYLÜL 1973

MİLLİYETİ:
İNGİLİZ

BURCU:
OĞLAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE HOBBIT/HOBBİT(1937), *THE FELLOWSHIP OF THE RING/ YÜZÜK KARDEŞLİĞİ* (1954), *THE TWO TOWERS/İKİ KULE* (1954), *THE RETURN OF THE KING/KRALIN DÖNÜŞÜ* (1955)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
C. S. LEWIS, W. H. AUDEN

EDEBİ ÜSLUBU:
AĞIR, MİTOPOETİK

SÖZÜN ÖZÜ

"HAYATTAYKEN KÜLT BİR KİŞİLİK OLMAK KORKARIM HİÇ DE HOŞ BİR ŞEY DEĞİL."

SENARYOYU GÖRMÜŞ MÜDÜR ACABA?

Christie, diğer büyük kahramanı, kız kurusu Bayan Jane Marple'ı daha çok severdi. Neil Simon'ın 1976 tarihli beyazperde polisiye komedisi *Murder by Death/(Türkçede)22 Numarada Cinayet*'te hem Hercule Poirot'nun, hem de Bayan Marple'ın unutulmaz parodileri yapıldı. Ne yazık ki büyük polisiye yazarı, filmin gösteriminden sadece birkaç ay önce ölmüştü.

DOĞU EKSPRESİNDE KAŞINTI

Christie en ünlü romanlarından *Doğu Ekpresinde Cinayet*'i İstanbul, Türkiye'de, Pera Palas Oteli'nin 411 no'lu odasında yazdı. Sonradan "Agatha Christie Odası" diye adlandırılan oda, yazarın anısına olduğu gibi korundu. Christie'nin Doğu Ekspresi yolculuğundan unutulmaz kılmak istemediği bir şey varsa, o da muhtemelen Paris-İstanbul trenindeki vagonuydu. Yazar yolculuk boyunca böcek ısırıkları yüzünden çileden çıkmıştı.

ÖYLE BİR ŞEY DEMEDİM BEN!

Özlü söz söyleme konusunda yetenekli olsa da, Christie sıklıkla kendisine atfedilen şu sözü aslında hiç söylemedi: "Bir kadının sahip olabileceği en iyi koca, arkeolog kocadır çünkü kadın yaşlandıkça kocanın ona ilgisi artar." Ancak görünen o ki yazarın ikinci kocası Max Mallowan pek de ilgili biri değildi. Evliliği süresince pek çok metresi oldu ve Christie'nin ölümünden sonraki yıl onlardan biriyle evlendi.

AGATHA CHRISTIE'DE "DİSGRAFİ" DENEN BİR ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ VARDI VE BU DURUM OKUNUR YAZI YAZMASINI ENGELLİYORDU. YAZAR BU YÜZDEN TÜM ROMANLARINI DİKTE ETTİRİYORDU.

KAYBOLAN YAZAR VAKASI

Christie'nin yarattığı esrarların belki de en büyüğü, gerçek hayatta yaşadığı bir esrardı. Aralık 1926'da, otuz altı yaşındaki yazar, esrarengiz bir şekilde on bir gün ortadan kayboldu. Polis cinayetten şüphelendi ama görünüşe göre çapkın koca Archibald Christie'nin sağlam bir tanığı vardı: karısının kaybolduğu saatlerde metresi ile gönül eğlendiriyordu. Meraklı bir garsondan gelen istihbaratla yetkililer Agatha'yı sonunda sahte bir

J. R. R. Tolkien *Hobbit*'i yalnızca yazmakla kalmadı. İçten içe kendisinin de bir Hobbit olduğuna inandı. Milyonlarca hayranından birine, "Ben aslında (boyutlarım hariç) bir Hobbit'im" demişti. "Bahçeleri, ağaçları ve traktörlerle sürülmemiş tarlaları severim. Pipo içer, iyi ve basit (dondurulmamış) yiyecekleri severim ama Fransız yemeklerinden nefret ederim. Şu yavan çağda süslü yelekler giymeyi sever, hatta göze alırım. (Tarladan toplanmış) mantara bayılırım, (beni beğenen eleştirmenlerimin bile bezdirici bulduğu) çok basit bir espri anlayışım vardır. Geç yatar, (mümkün olduğunda) geç kalkarım. Fazla seyahat etmem."

Tolkien kitaplarının okuyucuları, yazarın yarattığı karakterleri kendisine örnek almasına şaşırmayacaklardır. Ne de olsa -ilk başta, I. Dünya Savaşı'nda birlikte görev yaptığı rütbesiz askerleri düşünerek geliştirdiği- Hobbit'ler, onun için, en az nefret ettiği Fransızlar kadar gerçekti. Tolkien'in böylesine sadık takipçileri olmasının nedenlerinden biri, kendisini, bedenen, zihnen ve ruhen, kendi mitolojisine adama yönündeki sıradışı gönüllülüğüydü. Faulkner bile zaman zaman Yoknapatawpha Bölgesi'ni yazmaya ara verirdi. Tolkien ise otuz beş yılı aşkın bir süre Orta Dünya ile yattı kalktı.

Tolkien'in *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesi bugüne dek dünyada yüz milyondan fazla sattı. Kitap tüm zamanların en çok satan kurgu eseri ve İncil ile Mao Zedong alıntılarından sonra, en çok satan üçüncü kitabı oldu. Hayatının ilk kırk yılını dil çalışmalarıyla geçirmiş, tüvit ceketli, pipolu bir Oxford profesörü için hiç de fena bir başarı sayılmaz bu. Tolkien'in annesi küçüklüğünde oğluna Latince, Fransızca ve Almanca öğretti. Tolkien ise kendi isteğiyle Yunanca, Orta İngilizce, Eski İngilizce, Eski Norveççe, Gotça, modern ve ortaçağ Galcesi, Fince, İspanyolca ve İtalyanca öğrendi. Ayrıca Rusça, İsveççe, Danca, Norveççe, Hollandaca ve Lombardiyacası (o da her ne ise) da fena değildi. Tolkien var olan dillerden sıkıldığında yeni diller icat etti; tam sayı vermek gerekirse, alfabeleriyle birlikte on dört dil. Yazar uydurma harflerle günlük tutmaya bile başladı. Alfabeler ayrıntılı mitolojilerin önünü açtı ve sonunda Orta Dünya doğdu.

Pek de kolay bir doğum olmadı bu. Londra'nın *Times* gazetesi *Yüzüklerin Efendisi*'nin "yayıncılık felaketinin tüm emarelerini taşıdığını" yazdı. Yayıncısının öyküyü üç cilt olarak yayımlama kararına Tolkien şiddetle karşı çıkmıştı. Kılı kırk yarmasıyla ünlü yazar, başka bir tartışmada kitapların birkaç farklı renkte mürekkeple basılmasını talep etti. O kavgayı kaybetti ama taraflar çekişirken kitabın basımı ertelendi. Tolkien daha sonra, "Eserim benim kontrolümden çıkmıştı," itirafında bulundu. "Ve bir canavar yaratmıştım: çocuklar için hayli uygunsuz (tabii herhangi biri

için uygunsa) muazzam uzun, karmaşık, oldukça kasvetli ve bayağı da ürkütücü bir fantezi."

Çocuklar için uygun olmayabilir ama Peter Jackson'ın epik film uyarlamasının da ortaya koyduğu üzere, *Yüzüklerin Efendisi* Hollywood için biçilmiş kaftandı. Ancak Tolkien'e kalsa filmler hiçbir zaman yapılmayacaktı. Yazar eserlerini filmleştirilemez nitelikte görüyor ve girift lineer öykülerin akışını kesintiye uğratacak her türlü uyarlama girişimine şiddetle karşı çıkıyordu. Ayrıca büyük Hollywood stüdyolarının Orta Dünya'yı beyazperdeye taşırken Mickey Mouse işi çıkaracağından da korkuyordu. "Amerikalıların, iyi olacağını düşündükleri şeyi yapmalarına izin vermek akla yatkın olabilir; tabii (tüm çalışmalarına karşı derin bir tiksinti duyduğum) Disney stüdyolarından çıkmış, ya da etkilenmiş herhangi bir şeyi veto etmem mümkün olduğu sürece" demişti. Neyse ki Tolkien'in eserleri üstündeki denetimi müzikal alana uzanmıyordu; aksi takdirde Led Zeppelin'in (Gollum'u ve "Mordor'un derinliklerini" anan) "Ramble On"u ya da Rush'ın "Rivendell"i gibi rock and rolla ait sevilen lirik çıkışları hiç duymayabilirdik.

Şöhret düşkünlüğü olmayan Tolkien, 1973'deki ölümüne dek hafif kaçık, İngiliz filoloji profesörü hayatını sürdürdü. Bugün o ve karısı Edith, yazarın çok sevdiği Oxford'un yakınında, tek bir mezarda yan yana yatıyorlar. Mezar taşlarında da Tolkien'in Orta Dünya fantezilerinden biri için yarattığı kurgusal âşıklar Lúthien ile Beren'in isimleri yazıyor.

!

HİTLER VE HOBBİT

Hobbit Almanya'da 1945 yılına dek yasaklı kaldı, bunun nedeni de yazarının Nazilere yağ çekme konusundaki gönülsüzlüğüydü. Alman yayıncılar 1937'de bu fantezi başyapıtının Almancasını yayımlamayı düşündü. Üçüncü İmparatorluk'tan bir devlet yetkilisi Ari ırktan olup olmadığını soruşturmak için Tolkien ile temasa geçti. "Tahminimce bana Yahudi olup olmadığımı soruyorsunuz," diye, karşılık verdi yazar. "Üzülerek söylüyorum ki o yetenekli insanların arasında hiçbir atam yok." Bu iğneli sözler Tolkien'i Nazi otoritelerinin kara listesine yerleştirdi.

C.S.:SENİ SEVİYORUM

Tolkien kendisi gibi fantezi yazarı C. S. Lewis ile uzun süreli bir dostluk sürdürdü. Oxford'dayken ikili "Inklings" diye bilinen yazarlar grubunun kurucu üyeleriydi. Grup haftada iki kez buluşur, tütün ve bira içerek üyelerin son eserlerini sesli okurdu. İlerleyen zaman içinde Lewis hem alkışlanan bir yazar, hem de dindar bir Hristiyan olarak Tolkien'e katıldı. Tolkien Lewis'ı kendi dengi;"hem dürüst, cesur ve entelektüel -akademisyen, şair, düşünür- hem de Yüce Tanrı yolunda sevgiyi bulmuş biri" olarak görüyordu.

Ancak aralarındaki güçlü bağa rağmen iki yazar birbirlerinin çalışmalarına pek yararlı olamadı. Tolkien Lewis'e *Yüzüklerin Efendisi* için yarattığı bir karakteri anlattığında, Lewis pek destekleyici konuşmadı. "Yine mi lanet olası bir cüce!" diye haykırdı, bıkkınlıkla. Tolkien ise Lewis'in başyapıtı *Narnia Günlükleri*'ni fena halde sıkıcı buluyordu. "*Narnia*'nın ve C. S. L. eserlerinin tüm o bölümünün benim sempati alanımın dışında kalması çok üzücü," demişti, "tıpkı benimkilerin onun sempatisi dışında kalması gibi."

J. R. R. TOLKIEN KÖTÜ ŞOFÖRLÜĞÜYLE ÜNLÜYDÜ VE SIK SIK TEK YÖNLÜ YOLLARA TERS YÖNDEN GİRERDİ. SONUNDA KARISI ONUNLA ARABAYA BİNMEKTEN VAZGEÇTİ.

YOLLARIN CANAVARI

Tüm modern konforlara karşı güvensizlik besleyen Tolkien otomobillerden nefret ederdi ve II. Dünya Savaşı başlangıcında da araba kullanmayı tamamen bıraktı. Doğrusu bu, komşuları için oldukça iyi bir haberdi. Diğer sürücüleri hiç umursamayan, son derece pervasız bir şoför olan Tolkien, Oxford ana yolunda diğer araçlara çarpmasıyla ünlüydü. "Üstlerine bir gitsen, hemen çil yavrusu gibi dağılırlar!" derdi, trafiğe dalarken. Durum öyle kötü bir hal aldı ki Tolkien'in karısı onunla arabaya binmeyi bıraktı.

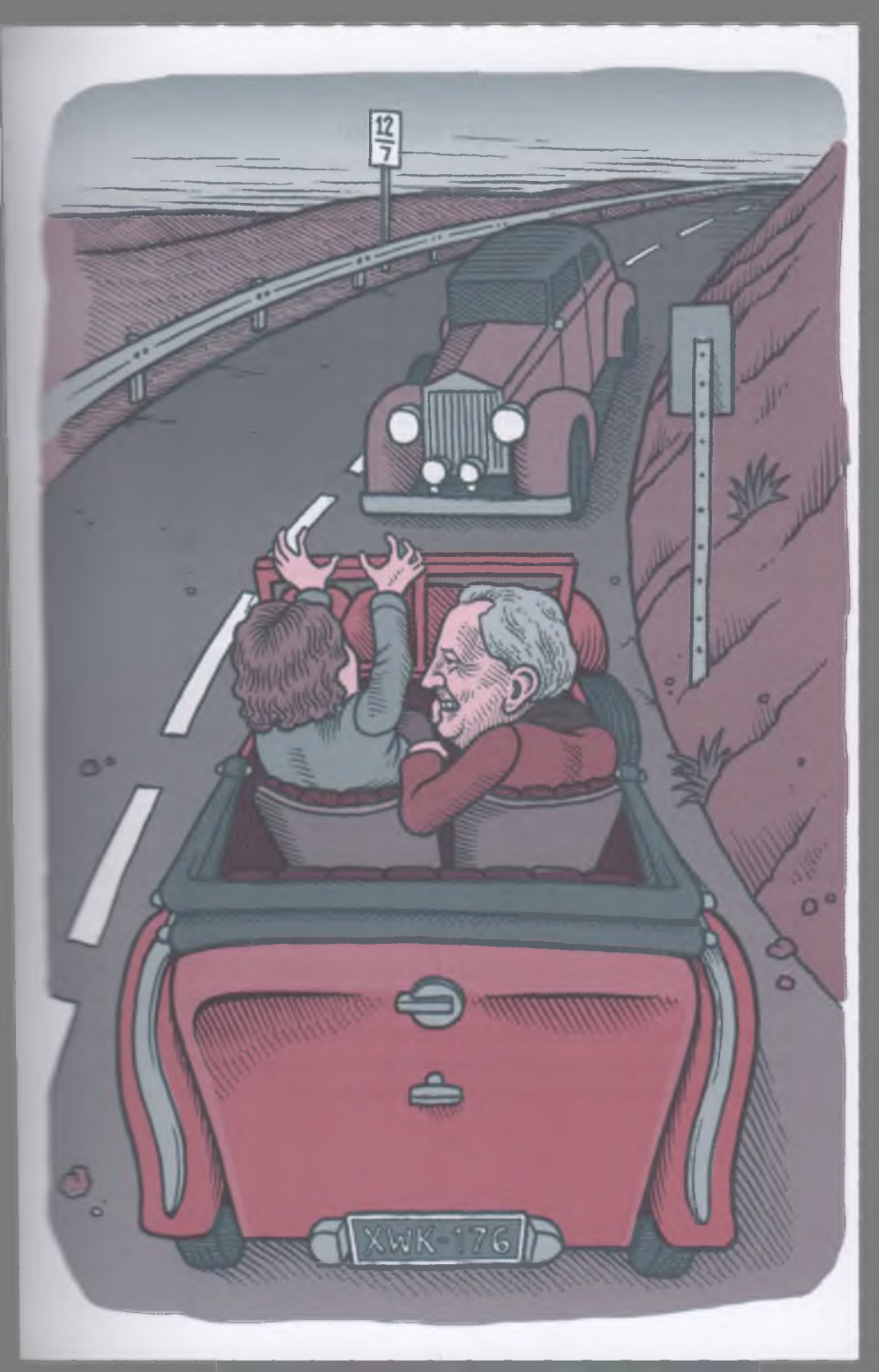
12/7
XWK-176

HORLAMA DENETİMİ

Tolkien'in horlaması bir ara öyle rahatsız edici bir boyuta ulaştı ki karısı ile sıradışı bir uyku düzeni geliştirmek zorunda kaldılar: Karısı geceyi yatak odasında geçiriyordu, Tolkien ise banyoda. Uyku mekânı pek konforlu değildi belki ama sabahleyin duş almak kolaylaşmıştı.

FRANSA NEFRETİ

Tolkien'in Gallofobisi sınır tanımaz boyuttaydı ve hayatının çok erken bir döneminde başlamıştı. Yirmili yaşlarının başında çıktığı bir Paris gezisinde Fransız halkının "bayağılığını, yuvarlayarak konuşmasını, tükürmesini ve ahlaksızlığını" kınamıştı. Zamanla yalnızca Fransız yemek ve kültüründen değil, Norman İstilası'ndan da nefret eder oldu. Tolkien Fatih William'ın 1066'daki Britanya fethinin, Anglosakson altın çağını sona erdirdiğine, yerine İngiliz edebiyatının gelişimine ters düşen Avrupa etkilerini getirdiğine inanıyordu.

GRAMATİK AÇIDAN YANLIŞ

Bugün onlara "küçük insanlar" diyoruz ama Tolkien'in zamanında bile *dwarves/cüceler* sözcüğünün kullanımı tartışmalara yol açmıştı. *Hobbit*'in 1937'de yayımlanmasının ardından dilbilgisi uzmanları, *Oxford İngilizce Sözlük*'e göre dwarf/cüce sözünün tercih edilen çoğul şekli *dwarfs*'u kullanmadığı için yazarı kınamışlardı. Neyse ki Tolkien'in ikna edici bir savunması vardı: sözlüğün editörü kendisiydi.

BEN BUNA "TÜM VARLIKLARIN TANRISI" DERİM

Tolkien edebi niteliğiyle büyük takdir gören ve Hristiyan Kutsal Kitabı'nın bir versiyonu olan Kudüs İncili'nin ilk çevirmenlerinden biriydi. Ancak Vahiy'in Tolkien çevirisini arayanlar hüsrana uğrar çünkü söylenene göre onun katkıları Eski Ahit'in Yunus ve Eyüp kitaplarıyla sınırlıydı.

HANGİ AVA?

Tolkien şöhretini yaymaya çalışan biri değildi. "Oxford'da benim adımı hiç duymamış bir sürü insan var," demişti, gururla. Bunu, yazar Robert Graves'in 1964'te bir konferans vermek üzere üniversiteye geldiği dönemde kanıtladı. Resepsiyonda Graves, Tolkien'i peşinde bir gazeteci ve fotoğrafçı ordusu olan güzel, iri göğüslü, genç bir kadınla tanıştırdı. İkilinin birkaç dakika hoş bir sohbet etmesinin ardından Graves, Tolkien'in kadının kim olduğu hakkında en ufak bir fikri olmadığını fark etti. Yazara onun film yıldızı Ava Gardner olduğunu söylediyse de Tolkien boş bakmayı sürdürdü. Ancak ortada bir sorun yoktu çünkü Gardner da onun kim olduğunu bilmiyordu. İkili daha sonra kendi yollarına gitti ve edebiyat tarihi Arthur Miller ile Marilyn Monroe'dan beri en uyumsuz eşleşme şansını kaçırmış oldu.

KİTABI KAPAĞINA BAKARAK *DEĞERLENDİREBİLİRSİN*

Tolkien *Hobbit*'in 1965 tarihli Amerikan karton kapak baskısının kapak illüstrasyonu karşısında dehşete düşmüştü. Bir aslan, iki devekuşu ve soğan biçimli meyveleri olan bir ağaçtan ibaret bu donuk resmin, kitabın içeriğiyle pek bir ilgisi yoktu. Sinirlenen fantezi yazarı yayıncısına, "Kapağın çirkin olduğunu düşünüyorum," diye yazmıştı, "ama karton kapak baskılarda kapak resminin asıl amacının satışı sağlamak olduğunu biliyorum ve ABD'de neyin daha ilginç bulunacağını benden iyi değerlendireceğinize inanıyorum. Bu yüzden de zevk konusunda bir tartışmaya girmeyeceğim (açıkça söylemesem de kastettiğim şu: renkler korkunç, harfler felaket) ama resimleme konusunda şunu sormadan edemeyeceğim: Hikâyeyle ne ilgisi var? Neresidir bu yer? Neden aslan ve devekuşu? Ayrıca ön plandaki o soğanımsı pembe şeyler de nedir? Bir türlü aklım almıyor, öyküyü okumuş biri (ki umarım siz onlardansınızdır) böyle bir resmin yazarı memnun edeceğini nasıl düşünür?"

Yazar şikâyetine karşılık bir yanıt alamadı. Bunu takiben telefona sarılan Tolkien ressam hakkındaki itirazlarını tekrarladığında, yayıncı temsilcisinden şu yanıtı aldı: "İyi de adamın kitabı okuyacak *vakti* olmadı ki."

DİL POLİSİ

Tahmin edeceğiniz gibi -bir filolog olan- Tolkien'in, dil söz konusu olduğunda kendine has görüşleri vardı. Bir defasında "cellar door/kiler kapısı" sözlerinin İngiliz dilindeki en güzel tamlama olduğunu söylemişti. Ayrıca neyi *sevmediğini* de iyi biliyordu. Amerikan İngilizcesi konusunda şunları söylemişti: "İngilizcenin kirli süngerle sıvanmış hali."

AL SANA VERGİ!

Tolkien cimriliğiyle ünlüydü. Posta pulu ve jilete kadar, harcadığı her peninin hesabını tutardı. Özellikle de konu vergi olduğunda iyice pintileşirdi. Britanya hükümeti yeni süpersonik jeti finanse edebilmek için kamu fonundan yararlanma planını açıkladığında, Tolkien çileden çıktı ve gelir vergisi formunun üstüne şu sözleri karaladı: "Concorde'a benden tek peni işlemez!"

F. SCOTT FITZGERALD

24 EYLÜL 1896–21 ARALIK 1940

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
TERAZİ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE GREAT GATSBY/MUHTEŞEM GATSBY (1925),
TENDER IS THE NIGHT/MÜŞFİKTİ GECE (1934)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ERNEST HEMINGWAY, WILLIAM FAULKNER,
NATHANIEL WEST

EDEBİ ÜSLUBU:
KIVRAK, AÇIK VE İNCE NÜKTELİ

"ÖNCE SİZ BİR İÇKİ ALIRSINIZ, SONRA İÇKİ BİR İÇKİ ALIR, SONRA DA İÇKİ SİZİ ALIR."

SÖZÜN ÖZÜ

"20'sinde ayyaş, 30'unda perişan, 40'ında ölü,"diye yazmıştı F. Scott Fitzgerald, isteksizce kaleme aldığı kısa ve öz bir otobiyografi girişiminde. Pek de yanılmadı doğrusu. Kırk dört yaşında ölen Fitzgerald, pek çok yılını bir sarhoşluk perdesi ardında ve neredeyse on yılını da borç içinde, edebiyat camiasının gözünden düşmüş halde geçirdi. Onu hatırlıyor olmamız bile yazımının inkâr edilemez stil ve zarafetinin bir kanıtıdır.

Amerikan milli marşının söz yazarı Francis Scott Key'in dolaylı olarak soyundan gelen ve ismini paylaşan yazar, varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Akıllılık ederek tam ismi Francis Scott Key Fitzgerald'ı kullanmadı. Gerçi kullansa da popülerliğinden bir şey yitirmezdi çünkü popülerlik diye bir şeye sahip değildi. Altı yaşına geldiğinde ailesi onun için bir doğum günü partisi düzenledi. Ancak partiye gelen olmadı. Scott sonunda tüm keki, mumları, her şeyi kendisi yedi. Gerçi bu onun felaketle sonuçlanan tek partisi olmayacaktı. "Partiler," diye yazmıştı, daha ileride, "bir tür intihar gibidir."

Hoş görünümü, Fitzgerald'ın şansını artırdı. Princeton'da sınıfın en yakışıklı erkeği seçildi. Ne var ki iyi olduğu tek konu dış görünümüydü. İlk yıl matematik, Latince ve kimyadan kaldı. Şansına savaş başlamıştı, o yüzden de bu umarsız öğrenci ABD ordusuna yazıldı. I. Dünya Savaşı'nda ölüp geride yakışıklı bir ceset ve yarım kalmış bir roman bırakarak edebiyatta ölümsüzlüğe erişmeyi ümit ediyordu. Ancak umduğu gibi olmadı. Hiç çatışma görmedi ve iz bırakmak için başka bir yol bulmak zorunda kaldı. Aradığı şansı, bolca alkış alan ilk romanı *This Side of Paradise/ Cennetin Bu Yakası*'nın basılmasıyla birlikte 1919'da yakaladı.

O sıralarda Zelda Sayre ile, yani sonraki yirmi yıl boyunca karısı ve "suç ortağı" olacak Alabamalı asabi kadınla tanışmıştı. İkili birlikte tüm sarhoşluklarıyla Amerikan Caz Çağı'nın yollarını döşedi. New York Plaza Hotel'in çeşmesine daldılar, Manhattan taksilerinin tepesine çıktılar ve Gerald ile Sara Murphy'nin Riviera'daki evinde geç saatlere kadar süren partiden zil zurna sarhoş döndükleri bir gece, on metre yükseklikteki kayalardan kendilerini denize attılar. Zelda daha sonra ev sahibine, "İyi de, Sara, haberin yok mu? Biz sakınmaya inanmayız ki" demişti.

Tüm bu zorlama neşelilik hali aslında ümitsiz bir gerçeği maskeliyordu. Fitzgerald kendi imkânlarını fazlasıyla aşan bir yaşam sürmekteydi. *Muhteşem Gatsby* yalnızca otuz bin adet satmış, onu izleyen *Müşfikti Geceler*'in satışı ise bu rakamın yarısını zor bulmuştu. Yazar 1920'lerdeki altın çağında bile fazla para kazanmamış, kazandığını da sarhoş denizciler gibi harcamıştı. Sonuç olarak arkadaşlarına, editörlerine ve yayıncılarına

hep borçlu kaldı. Zelda'nın durumu da ondan iyi değildi. Uzunca bir süre eksantrik bir kişilik olarak algılanan Zelda'ya (Ring Lardner onu "orijinalite" diye nitelemişti) 1930'da şizofreni teşhisi kondu. Zelda hayatının geri kalanını çeşitli hastanelere girip çıkarak geçirdi ve 1947 yılında akıl hastanesinde çıkan bir yangın sonucu korkunç bir şekilde öldü.

Büyük Buhran'ın Caz Çağı'nı sonlandırmasıyla birlikte Fitzgerald para kazanmak için yapması gereken şeyi yaptı ve Hollywood'a gitti. Ne var ki diyalog, yetenekli olduğu konulardan biri değildi ve senaryoları üzerinde çalıştığı birkaç film de fazla beğenilmedi. Fitzgerald iki haftasını *Rüzgâr Gibi Geçti*'nin yeniden yazılan senaryosu üstünde çalışarak geçirdi ama metne fazla zarar vermesine fırsat kalmadan kovuldu. Bu arada kendisine yeni bir sevgili buldu; dedikodu yazarı Sheilah Graham. Graham alkolizm ve umarsızlığa doğru giden çöküş sürecinde yazarın yanından hiç ayrılmadı.

Ağustos 1940'da Fitzgerald son telif hakkı ücretini aldı. Tüm kitaplarının toplam satış adedi kırktı. Yazara "ödenecek tutar" ise 13,13 dolar. Çulsuz kalan ama nihayet havaya giren yazar kendisini son ve yarım kalan romanı, *The Love of the Last Tycoon/Son Hükümdarın Aşkı*'na adadı. 21 Aralık, 1940'ta yazmaya ara vermiş, çikolatasını yiyip gazetede Princeton futbol takımıyla ilgili bir makale okuyordu ki, bir dizi kalp krizinin ardından gelen son krizle Graham'in evinde yere yığılıp oracıkta öldü. Öldüğünde ismine kayıtlı 706 doları vardı ve bunun da 613,25 doları cenaze masraflarına gitti. Neyse ki yazar vasiyetine, olabilecek "en ucuz cenazeyi" istediğine dair bir not düşmüştü.

!

AYAK MERAKLISI

Fitzgerald'ın ciddi bir ayak fetişi vardı ve ayakla seksi ilişkilendirme eğilimi henüz çocukken başlamıştı.Yazar hayatı boyunca insanların kendisini ayakkabısız görmesine izin vermedi. Zihninde bunu, kendi çıplaklığıyla özdeşleştiriyordu. Yüzmek onun için söz konusu bile değildi; kumsalda dahi çorap ve ayakkabı giyerdi. "Kendi ayaklarının görüntüsü onda utanç ve dehşet duygusu yaratıyor," demişti, 1924'te bir röportajcısı. Ancak konu kadın ayağı olduğunda Fitzgerald tam bir kaçıktı. Bir hayat kadınına, kadın ayağının kendisini daima heyecanlandırdığını söylemiş ve kadının ayağını okşamayı bir sevişme ritüeline

dönüştürmüştü. *Cennetin Bu Yakası*'nda ana karakterin korodaki bir kızın ayağını görünce tiksindiği o tuhaf bölüm, belki de Fitzgerald'ın yazılarında bu tür dürtülerin üstesinden gelme girişimiydi.

HAÇ İŞARETİ

Fitzgerald ilk kez Caz Çağı'nda popülerlik kazanan bulmacaların pek hayranı değildi. Amerika'nın bulmaca tutkusunu, ulusu pençesine alan "yaygın nevroz"un bir emaresi olarak görüyordu.

HİÇBİR ŞEY SIKICI BİR PARTİYİ, SCOTT VE ZELDA FİTZGERALD'IN SARHOŞ VE DÖRT AYAK ÜSTÜNDE GELİP VAHŞİ KÖPEKLER GİBİ HAVLAMASI KADAR ŞENLENDİREMEZDİ.

KAYIP CENNET

Cennetin Bu Yakası Fitzgerald'ın Caz Çağı vakanüvisi olarak ün yapmasına yardımcı oldu ama erken gelen bu başarı yazara pek az tatmin yaşattı. Kariyerinin ilerleyen bir döneminde bir hayranı yanına yaklaşıp yazarın ilk romanını coşkuyla övdüğünde Fitzgerald patladı ve "O kitaptan bir daha söz et de, yumruğumu ye!" diye haykırdı.

ÜSTÜME GELME

Fitzgerald'ın Ernest Hemingway ile (bkz. sayfa 207) uzun ve karmaşık bir ilişkisi oldu. Özetlemek gerekirse, Fitzgerald Hemingway'a karşı kibardı ama Hemingway ona bir pislik gibi davranıyordu. Fitzgerald toplum içinde karşı saldırıya geçmekten sakınsa da, yakın çevresiyle birlikteyken gerçek hislerini dile getiriyordu. "(Hemingway) hep el uzatmaya hazırdır," demişti, bir gün, "kendinden yukarıdakilere." Zelda'nınsa kocasının baş rakibi hakkındaki düşünceleri daha olumsuzdu. Hemingway ona göre, "Boğa güreşinden ve zırva sözlerden öte bir şey" değildi.

PARTİSEVERLER

Diddy'den onyıllarca önce, Lindsay Lohan'dan çok çok önce, Scott ve Zelda Fitzgerald ünlülerin verdiği partilerin kral ve kraliçesiydi. Çift, sıradışı davranışları ve sarhoşluklarıyla misafirleri afallatırdı. Hollywood'un önemli şahsiyetlerinden Samuel Goldwyn'in verdiği bir partide ikili davet edilmediği halde evin ön kapısına geldi ve dört ayak üstünde havlamaya başladı. Bu gösteriye rağmen bir şekilde partiye kabul edildiklerinde Zelda hemen üst kata sıvışarak Goldwyn'in lüks banyosunda yıkandı. Başka bir gün -bu defa davet edildikleri- bir partiye gelirken "Olduğun gibi gel" sözünü ciddiye alıp, pijamalarıyla teşrif ettiler. Ancak Zelda'nın pijaması üstünde uzun süre kalmadı. Birkaç tek attıktan sonra Zelda pijamayı tamamen çıkardı ve çıplak dans etmeye başladı. Teşhircilik onun repertuarının değişmez parçalarından biriydi. Yine ciddi bir edebiyat toplantısında öyle sıkılmıştı ki pantolonunu çıkarıp orada toplanmış olan kalabalığa fırlattı. Yayıncı William Rudolph Hearst'ü San Simeon'daki malikânesinde görmeye gittiklerinde, Scott da havaya girerek Zelda'nın sütyenini alıp Hearts'ün bahçesindeki çıplak heykellerden birine taktı. Eşek şakası düşkünü çift, başka bazı zamanlarda da ateşle oynadı. Henüz nakitten yana sıkıntılı olmadığı günlerde Scott sigarasını 5 dolarlık banknotlarla yakmasıyla ünlüydü. Zelda ise şık bir sahil kasabasında verilen bir partiye itfaiyeyi çağırmıştı. İtfaiye gelip de yangının yerini sorduğunda Zelda kalbini işaret etti. Fitzgeraldların belki de en yaratıcı şakası, aktris Lois Moran'in evsahipliği yaptığı bir partide yaptıkları şakaydı. Scott parti davetlilerini tek tek dolaşarak saat ve mücevherlerini topladı. Sonra da mutfağa kaçarak topladıklarını, içinde domates çorbası olan tencerede kaynattı. Hmmm, harika.

- - - AKILLICA BİR EDİTORYAL KARAR - - -

Bir kitabın ismi o kitabı batırabilir de çıkarabilir de. Fitzgerald da en büyük romanı için isim bulmaya çalışırken akla karayı seçmişti. *Muhteşem Gatsby*'e ilk başta *Trimalchio West Egg'de* ismini (Petronius'un *Satyricon*'undaki bir karaktere fazla incelikli bir gönderme) vermeyi düşündü. Ancak editörü Maxwell Perkins akıllı davranarak yazarı başka isim bulmaya ikna etti. Fitzgerald bir süre *Yükseklere Sıçrayan Âşık* ismini düşündü ama sonra bugün bildiğimiz klasik, kısa ve öz ismi yakaladı.

Ancak yine de tereddütlüydü. Kitabın basımından hemen önce Perkins'e telgraf çekerek ismi *Kırmızı Beyaz ve Mavi'nin Altında* diye değiştirmeyi önerdi. Basımı ertelemenin sonuçları ne olur diye de sordu. Perkins tek kelimelik bir yanıt gönderdi: "Ölümcül."

ZORLAMA DİYE BUNA DENİR

Carlyle Thomson isimli Amerikalı bir edebiyat akademisyeni bir ara Jay Gatsby'nin siyahî olduğu teorisini ortaya atarak, edebiyat tarihinin yaratıcı yorumlarını bir üst seviyeye taşıdı. Kanıtı? Cılızdı. Thomson, Fitzgerald'ın "kahverengi beden", "yanık ten" ve "kısa kesilmiş saçlar" gibi betimlemelerinin, Gatsby'nin aslında beyaz olmadığının ama beyaz "sanıldığının" işaretleri olduğunu ileri sürdü. Ayrıca Thompson'a göre Gatsby'nin kırk dönümlük arazisi de Sivil Savaş sonrasında özgür bırakılan kölelere vaat edilen "40 dönüm ve bir katır"a bir göndermeydi. Son olarak Gatsby'nin Karadağ'dan aldığı askeri madalya da bulmacanın son parçası olarak sunuluyordu; "acaba Fitzgerald Gatsby'e kara dağ mı diyor?" sorusunu soruyordu, Thompson. Birilerinin gerçekten işi gücü yok galiba.

JOYCE DERİM, BAŞKA ŞEY DEMEM

Fitzgerald'ın edebiyat dünyasından idolü James Joyce'tu ve yazar onu modern romanın üstadı olarak görüyordu. Paris'teki bir akşam yemeği davetinde ilk kez karşılaştıklarında Fitzgerald mutluluktan kendinden geçti. Hatta İrlandalı yazara hayranlığını kanıtlamak için kendisini yakındaki bir pencereden aşağı atmayı teklif etti. Fitzgerald partiden sonra Joyce'a *Muhteşem Gatsby*'nin imzalı bir kopyasını takdim etti. İmzanın yanına kendisini, kutsal ve yüce Joyce'un ayaklarına kapanmış, ona tapınır halde çizmişti.

WOLFE KİMDİR TANIMAM

Fitzgerald'ın hoşlanmadığı yazarlardan biri, çağdaşı Thomas Wolfe'tu. Editör Maxwell Perkins Fitzgerald'a Wolfe'un ilk romanı *Look Homeward, Angel/(Türkçede) Bu Melek Satılık Değil*'in bir kopyasını, Perkins'e atıf bölümüyle birlikte gönderdiğinde, Fitzgerald'ın yanıtı kısa ve öz olmuştu. "Sevgili Max, atıf bölümünü beğendim ama ondan sonrası biraz tavsamış sanki."

VE SON

Fitzgerald'ın cenazesi, hüzünlü, acıklı bir manzaraydı. İşi baştan savan levazımatçı, yanakları gereğinden fazla renklendirince, cenazeye gelenlerden birinin deyişiyle Fitzgerald, "Reyon şefi ile mum manken karışımı" bir şeye benzemişti. Cenaze yemeğine daha çok meraklılar ve öylesine takılmaya gelenlerden oluşan küçük bir kalabalık katıldı. İşin tuhafı Fitzgerald'ın sayılı yakın arkadaşlarından biri ve *Day of the Locust/Çekirgenin Günü*'nün yazarı Nathaniel West, cenazeye gelirken yolda geçirdiği araba kazasında hayatını kaybetti. Cenazede boy gösteren edebiyat camiası isimlerinden biri, zehir dilli Dorothy Parker'dı. Fitzgerald'ın feci makyajlı cenazesine bakarak, "Zavallı hergele!" dedi. Çok az insan bu sözün *Muhteşem Gatsby*'den alıntı olduğunu fark etti. İnsanlar muhtemelen Parker'ın Amerikan edebiyat camiasının ortak duygularını dile getirdiğini düşündü. Ölüm sonrası son hakaret Ernest Hemingway'den geldi. Hemingway sözünü sakınmadığı anı kitabı *A Moveable Feast/(Türkçede) Paris Bir Şenliktir*'in birkaç sayfasını ayırdığı Fitzgerald'ı, iktidarsız, özgüvensiz bir soytarı olarak resmetti.

WILLIAM FAULKNER

25 EYLÜL 1897–6 TEMMUZ 1962

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
TERAZİ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE SOUND AND THE FURY/SES VE ÖFKE (1929), *LIGHT IN AUGUST/AĞUSTOS IŞIĞI* (1932), *ABSALOM, ABSALOM!/ABŞALOM, ABŞALOM!* (1936)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ERNEST HEMINGWAY, F. SCOTT FITZGERALD, JOHN DOS PASSOS

EDEBİ ÜSLUBU:
BİLİNÇ AKIŞININ GÜNEY GOTİĞİYLE BULUŞMASI

SÖZÜN ÖZÜ

"GEÇMİŞ ASLA ÖLMEZ. HATTA GEÇMEZ BİLE."

Faulkner seçkin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Hayatını ünlü bir akrabasının gölgesinde, onun kariyer başarılarını aşmaya çalışarak geçirdi. Savaş zamanı uçuş eğitimine gönüllü oldu ama hiç çatışma görmedi. Askeri geçmişi çeşitli tartışmalara yol açtı.

Ne var ki William Faulkner ile George W. Bush arasındaki benzerlikler bu noktada sona eriyor. İkisinden yalnızca biri ileride, tartışmalı da olsa, Amerikan tarihinin en büyük yazarı oldu. Diğeri ise ileride, tartışmalı da olsa... Eh, kendi politik görüşünüze göre boşluğu siz doldurun.

William Faulkner 25 Eylül 1897'de, New Albany, Mississippi'de, isminde "u" harfi olmaksızın dünyaya geldi. Buranın yakınındaki Oxford'da büyüdü. Oxford'da insanlar onu mesafeli, sorunlu bir eksantrik olarak gördüler. Genç William'ın doğmasından sekiz yıl önce ölen büyük-büyükbabası William Clark Falkner, Birinci Manassas Muharebesi'ne katılmış madalyalı bir İç Savaş gazisiydi. "İhtiyar Albay" diye bilinen W. C. Falkner da *The White Rose of Memphis/Memphis'in Beyaz Gülü* adlı çok satan bir kitap yazmış ve Oxford'un en saygın vatandaşlarından biri olmuştu. Söylenene göre üçüncü sınıfa geçtiğinde kendisine büyüyünce ne olmak istediği sorulan Faulkner, "Büyük-büyükbabam gibi yazar olmak istiyorum" demişti. İhtiyar Albay'ı örnek almaya çalışarak geçecek bir hayatın başlangıcıydı bu.

Faulkner başarısız bir öğrenciydi. Sınıf arkadaşlarından biri onun için, "Hayatımda gördüğüm en tembel çocuktu... Sanki cansız gibiydi... Yazmak ve çizmekten başka hiçbir şey yapmazdı," demişti. Faulkner gramer ve dil derslerinden oldukça kötü notlar almasına aldı, ama söylene geldiği üzere, İngilizce dersinden sınıfta falan kalmadı. Ancak liseden mezun da olamadı. Gerçi sonradan I. Dünya Savaşı gazisi olarak Mississippi Üniversitesi'ne devam etmesine izin verildi. Bunu garantileyen şey, Faulkner'ın Kanada Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde kısa süreliğine yaptığı görevdi (görev sırasında savaşta yer almasa da, bir kazada ağır yaralanmakla böbürlendi). Faulkner üniversitedeki ilk sömestrinde İngilizce dersinden 'D' aldıysa da yazarlık yolunda ilerlemekten caymadı. Üstelik şiir yazmak (o sıradaki özel uğraşı), bayanları -özellikle de ileride evleneceği ve düzenli olarak aldatacağı çocukluk aşkı Estelle Oldham'ı- etkilemenin güzel bir yoluydu.

Faulkner bir yandan zanaatını geliştirirken, bir yandan da çeşitli tuhaf işlerde çalıştı; kitapçıda kasa görevlisi, üniversitede posta müdürü ve banka memuru oldu. En sonunda kendisini New Orleans'ta buldu. Burada, yine yazar olan dostu Sherwood Anderson onu romanına odaklanmaya teşvik etti. Faulkner'ın ilk romanı *Soldier's Pay/Askerin Ücreti* 1926'da

basıldı. Üçüncü romanı *Sartoris*, hayali Yoknapatawpha Bölgesi'nde geçen on beşlik setin ilkiydi. Faulkner'ın memleketini temsil eden bu mekân, büyük ustanın en unutulmaz portrelerini resmettiği bir tuval görevini gördü: *Ses ve Öfke* (1929), *Döşeğimde Ölürken* (1930), *Ağustos Işığı* (1932) ve *Absolom, Absolom!* (1936). Güney Gotik atmosferi ile Joyce'yen bilinç-akışının özgün bir karışımı olan Faulkner romanları, edebiyat camiasından alkış aldıysa da maddi açıdan fazla bir getiri sağlamadı.

Faulkner bu eksikliği telafi etmek için yüzünü Hollywood'a döndü ve 1940'ların büyük bölümünü senaryo yazarlığı yaparak geçirdi. Ücret iyiydi ve yazar yıldızlarla düşüp kalkıyor, sert içki ve evlilik dışı seks özlemlerini giderebiliyordu. Ancak Faulkner stüdyo yöneticilerine hesap vermekten nefret ediyor, yeteneğini ikinci sınıf filmler ve burbonla boşa harcıyormuş hissine kapılıyordu.

"Bazen tek bir tretman ya da senaryo daha yazarsam, yazar olarak sahip olduğum tüm gücü yitirecekmişim gibi hissediyorum" demişti, metreslerinden birine. Ayrıca şöyle bir itirafta da bulunmuştu: "Tek bir martini içtiğimde kendimi daha bir büyük, daha akıllı, daha uzun boylu hissediyorum. İkinciyi içtiğimde kendimi kusursuz hissediyorum. Ondan sonrasını içtiğimde, aşk olsun beni tutana." İçki ve alemler yazarın sağlığını etkilemeye başladı ve sonunda eserleri de etkilendi. Romanlarının kalitesi düşse de Faulkner, iki Pulitzer ve edebiyat dalında bir Nobel Ödülü kazanmayı başardı. Nobel'i alırken yaptığı konuşma -ki bazıları o konuşmanın sarhoş yapıldığını düşünür- insanlık tarihinin en belagatli görüş bildirgesi olarak övgüler aldı.

6 Temmuz 1962'de, Oxford'daki çiftliğinin yakınlarında attan düşüşünden birkaç hafta sonra, Faulkner hastane yatağında kalp krizinden öldü. *New York Times*'da yayımlanan ölüm ilanı, yazarın "Cinayet, tecavüz, ensest, intihar, aç gözlülük ve genel olarak ahlak bozukluğuyla olan takıntısı"ndan dem vursa da, Faulkner bugün Amerikan romancılığında en yaratıcı üslup sahibi yazarlardan biri ve gösterişli konularıyla zamanının yıllarca ötesinde bir yazar olarak anılır.

İŞE YARAMAZ KONT

Faulkner memleketi Oxford, Mississippi'de pek sevilen biri değildi. Hatta yöre halkı onu yapmacık bir züppe olarak görürdü. Arkasını döndüğünde insanlar, miskinliği ve bir işte tutunamaması yüzünden ona "İşe Yaramaz Kont" derdi. Oxford'un en büyük mağazası, J. E. Neilson's, bugün hâlâ Faulkner'ın çok sayıdaki alacaklılarından birine yazdığı sert yanıtı çerçeveletmiş sergilemektedir: "Bu [10 dolarlık ödeme] sizin için uygun değilse, aklıma gelen tek alternatif, Miltonvari deyişle, aç davanı, gör belanı, demektir."

BAK POSTACI

Faulkner'ın tutunmayı başardığı sayılı işlerden biri, 1921 ile 1924 arasında sürdürdüğü, Mississippi Üniversitesi postane müdürlüğü işiydi. Bıkkın, kibirli deha, tahmin edileceği gibi tam bir çekilmezlik örneğiydi. Müşterilere (tamamen görmezden gelmediği zamanlarda) kaba davranıyor, sorumluluklarına aldırış etmiyordu. İş gününün büyük bölümünü yazı yazarak ve memur olarak işe aldığı kafadar dostlarıyla kâğıt oynayarak geçiriyordu. Defalarca mektupları çöpe atarken yakalanmıştı. Bir posta denetçisi onu soruşturmak üzere atanınca Faulkner istifa etmeye razı oldu. Daha sonra deneyimini şöyle özetledi: "Eminim para konusunda hayatım boyunca insanların gözünün içine bakmayı sürdüreceğim ama şükür ki pul almak için elinde iki senti olan her hergelenin gözünün içine bakmak zorunda değilim artık."

SAVAŞTA NE YAPTIN?

Kendi kuşağından pek çok yazar gibi Faulkner da kendisini savaş alanında kanıtlama özlemiyle yanıp tutuşuyordu. Ne var ki ABD ordusuna yazılma girişimleri, küçük cüssesi yüzünden sonuçsuz kaldı. Gözü yılmayan Faulkner, Kanada'da Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne katıldı. Hatta kendisini daha aristokrat gösterebilmek için (Madonna bu işleri moda haline getirmeden çok önce) Britanya aksanıyla konuşmaya ve soyadını fazladan 'u' harfi ile yazmaya başladı.

Ne yazık ki I. Dünya Savaşı, Harbiyeli Faulkner uçuş öncesi eğitimini tamamlayamadan sona erdi. Yazar Aralık 1918'de hiç savaş göremeden Oxford'a döndü. Ancak bu durum savaş görmüş gibi davranmasına engel olmadı. Küskün, hüsrana uğramış bir gazi olma fikri karşısında büyülenen Faulkner, kasabada Kraliyet Hava Kuvvetleri üniformasıyla dolaşmaya, herkese Avrupa'nın üstünde uçarken yaşadığı savaş maceralarını anlatmaya başladı. Hatta kafata-

sının çatladığını ve kafasına çelik bir plaka yerleştirildiği söyledi. Tüm bunlar koca birer yalandı.

Faulkner'ın savaş kahramanlıkları hakkında uydurduğu yalanlar, yıllar sonra gelip yakasına yapıştı. Editör Malcolm Cowley 1946'da, *The Portable Faulkner/Taşınabilir Faulkner* için araştırma yaparken, orta yaşlı yazara askeri hizmetini sordu. Faulkner ise, "O savaş olayıyla güzelim asil ve seçkin kitabın canına okuyacaksın," dedi. Kitap nihayet basıldığında "Yazar Hakkında" bölümünde Faulkner'ın Kraliyet Hava Kuvvetleri'ndeki hizmetine sadece üstü kapalı değiniliyordu.

YOKNAPATAWPHA MI? TANIMAM KENDİSİNİ!

Faulkner'ın karmaşık mitosuna dalış yapan pek çok okuyucunun sorduğu ilk soru, "Yoknapatawpha da neyin nesi?"dir. Faulkner bunun "düz arazide ağır ağır akan su" anlamına geldiğini ileri sürdüyse de, pek çokları yazarın bu sözü tamamen uydurduğuna inanır. Oysa bir zamanlar gerçekten de Yoknapatawpha, ya da eski haritalardaki ismiyle, "Yoknet-Patafa" diye bir yer vardı. Faulkner'ın yaşadığı Mississippi, Lafayette İlçesi'ndeki Yocona Nehri'nden gelen bu sözcük, Chickasaw Kızılderililerinin dilinde "ayrık toprak" anlamındaki bir terimden türemiş olabilir.

FAULKNER VE MICKEY

Faulkner birkaç yılını Hollywood'da *Büyük Uyku* ve *Sahip Olmak Ya Da Olmamak* gibi klasik filmlerin (ve de *Denizaltı Devriyesi* ve *Tanrı Benim Ko-pilotum* gibi kayda değmez filmlerin) senaryosunu yazarak geçirdi. Ancak iş ona kalsa *İstimbot Willie*'ye bilinç-akışı tekniğiyle devam filmi çekebilirdi. Yazar şehre geldiğinde MGM Hikâye Departmanı'nın müdürüne, sadece haber filmleri ve Mickey Mouse çizgi filmleri yazabilecek niteliklere sahip olduğunu söylemişti.

FAULKNER, BU RHETT BUTLER

Faulkner bir gün Hollywood keşmekeşinden sıyrılarak, yönetmen Howard Hawks ve oldukça ünlü bir aktörle birlikte güvercin avına çıktı. Faulkner ile Hawks edebiyat üzerine havadan sudan sohbet ederken, yakışıklı aktör sessizliğini korudu. Sonunda aktör -Clark Gable- Faulkner'a, ona göre yaşayan

en büyük yazarın kim olduğunu sordu. Faulkner Hemingway'i, Dos Passos'u ve elbette kendisini içeren bir listeyi sıralayarak yanıtını verdi. "Ah, siz yazıyor muydunuz?" diye sordu Gable, kiminle avlandığı hakkında en ufak bir fikri olmadığını açık ederek. "Evet, Bay Gable," diye yanıtladı Faulkner. "Siz ne yapıyordunuz?"

WILLIAM FAULKNER 1921 İLE 1924 ARASINDA POSTANE MÜDÜRLÜĞÜ YAPTI AMA MEKTUPLARI ÇÖPE ATARKEN (PEK ÇOK DEFA!) YAKALANINCA GÖREVİNDEN KOVULDU.

"İŞ" DERKEN KASTETTİĞİM ŞEY "İÇKİ"

Teknolojik gelişmeler uzaktan iletişimi mümkün kılmadan çok önce Faulkner kendi yaklaşımını ortaya koymuştu. Efsaneye göre yazar bir gün MGM'nin patronuna o gün evden çalışıp çalışamayacağını sordu. Patron teklifi kabul edince Faulkner arkasına bakmadan oradan çıktı. Günün ilerleyen saatlerinde birisi ona Hollywood'daki dairesinden ulaşmaya çalışınca yazarın ta Mississippi'deki evine gittiğini öğrendi. Faulkner "ev" derken, şaka yapmıyordu.

PİPOM TEMİZ OLSUN

Eksantrik şahsiyet Faulkner, Noel'de yalnızca tek bir hediyeyi kabul ederdi: pipo temizleyicisi. Noel yaklaştığında ağacının etrafı, her biri sahibinin ismini taşıyan etiketlere sahip, renk renk pipo temizleyicileriyle dolup taşardı. Dill marka temizleyiciler en sevdikleriydi. Biri ona Noel'de pipo temizleyicisi dışında bir şey verecek olursa Faulkner hediyeyi ofisine götürür, paketini açmadan orada bırakırdı.

ÖDÜL SENDE KALSIN, BANA TAKIM ELBİSEYİ VER

Nobel Ödülü almak Faulkner'ı pek heyecanlandırmamıştı. Karısı ödülü almaya Stockholm'e gitmesi için onu kandırmak zorunda kalmış, kızları Jill'in İsveç'e gitmeyi çok ama *çok* istediğini söylemişti (böyle bir istek yoktu). İsveçli bir gazeteciye yakınarak, kendisinin "çiftçi" olduğunu ve denizaşırı yol giderek ekinlerinden ayrı kalamayacağını söyleyen Faulkner, sonunda bir şartla gitmeye razı oldu: yeni takım elbise almak zorunda kalmayacaktı. Ancak kiraladığı

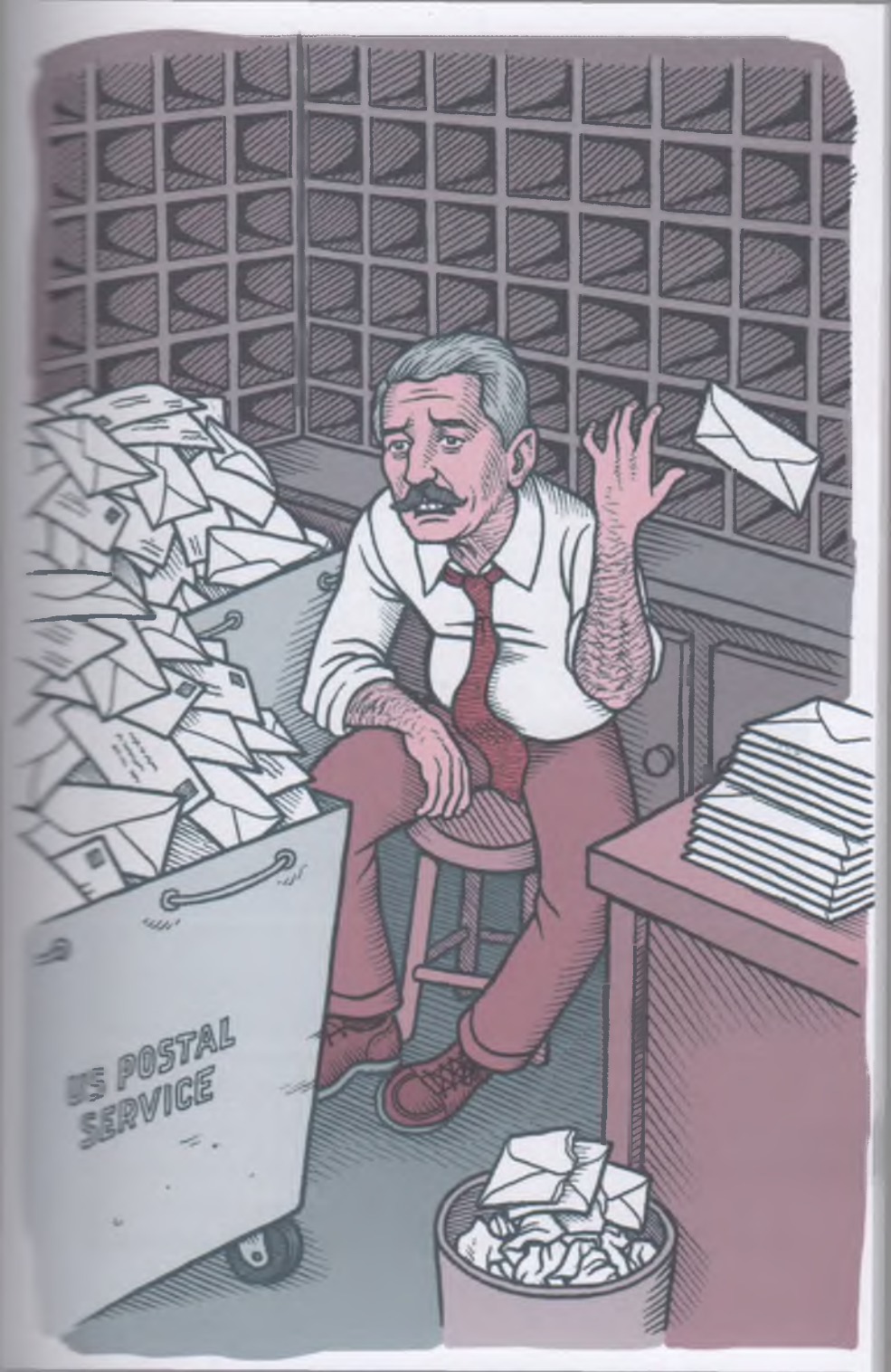
US POSTAL
SERVICE

takım elbiseyi çok sevmiş olmalı ki ödülü aldıktan sonra kıyafeti geri vermeyi reddetti. Editörü Bennet Cerf'e şöyle dedi: "Artık içini doldurup salona mı koyarım, gelip görenlerden para mı alırım, yoksa başkalarına mı kiralarım bilmiyorum ama o takım elbiseyi istiyorum." Cerf isteğe karşı koyamadı ve hesabı Random House'a (yayınevi) yazdırarak elbiseyi yazara verdi.

NERDESİN BE FAULKNER?

Faulkner Amerika'nın en büyük yazarlarından biri olarak dünyanın dört bir yanındaki okuyucuların hayal dünyasında yaşamayı sürdürüyor. Ancak Joel ve Ethan Coen kardeşlerin filmleri sayesinde ölümünden sonra enteresan bir sinematik yaşamı da oldu. Bizlere *Büyük Lebowski* ve *Fargo* gibi klasikleri sunan yazar/yönetmen ikili Coenler, filmlerinde Faulkner'a muzip göndermeler yapmayı sever. Örneğin, 1987 tarihli *Raising Arizone/ Arizona'yı Büyütmek* filminde John Goodman ile William Forsythe'in oynadığı kaçak mahkûmların adı Gale ve Evelle Snoats'dur. Bu isimler birçok Faulkner öyküsünde geçen Snopes kardeşlere bir göndermedir. Yine Coenlerin *Nerdesin Be Birader?*'deki Vernon Waldrip karakteri, Faulkner'ın kısa öyküsü, "Seni Unutursam, Kudüs"deki aynı isimli karaktere denk düşer. Daha da dikkat çekicisi, 1991 tarihli *Barton Fink* filmindeki (*Frasier*'ın John Mahoney'sinin oynadığı) W. P. Mayhew karakteri, apaçık Faulkner üstüne kuruludur. Tıpkı Faulkner gibi Mayhew da, dahi bir Güneyli romancıdan kendini Hollywood'a satan öfkeli bir alkoliğe dönüşür ve stüdyo çalışanlarından biriyle ilişki sürdürür.

ERNEST HEMINGWAY

21 TEMMUZ 1899–2 TEMMUZ 1961

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
YENGEÇ

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE SUN ALSO RISES/GÜNEŞ DE DOĞAR (1926), *A FAREWELL TO ARMS/SİLAHLARA VEDA* (1929), *FOR WHOM THE BELL TOLLS /ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALIYOR* (1940), *THE OLD MAN AND THE SEA/YAŞLI ADAM VE DENİZ* (1952)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
WILLIAM FAULKNER, F. SCOTT FITZGERALD, JOHN DOS PASSOS, GERTRUDE STEIN

EDEBİ ÜSLUBU:
ÖZLÜ, YALIN, SADE

"SARHOŞKEN YAPARIM DEDİĞİN ŞEYİ DAİMA AYIKKEN YAP. BÖYLECE ÇENENİ KAPALI TUTMAYI ÖĞRENİRSİN."

SÖZÜN ÖZÜ

Ernest Hemingway hayatının otuz yılından fazlasını, Amerikan edebiyat dünyasının önde gelen ünlülerinden biri olarak geçirdi. Beş savaş, dört otomobil kazası, iki uçak kazası atlattı. Kendisi ve deneyimleri hakkında döneminin tüm yazarlarından çok şey yazdı. Ancak biyografi yazarları hâlâ, meslektaşı Morley Callaghan'in bir zamanlar hakkında, "Onun doğruyu mu söylediğinden yoksa hayalgücü tarafından kendisi için yarattığı efsanelere mi inandırıldığından asla emin olamayız" dediği adamı anlamaya çalışıyor.

Kesin olarak bildiğimiz birkaç şey var: Hemingway 1899'da, Oak Park, Illinois'da doğdu. Çocukluğunda -onu dans derslerine gönderen ve erkeksilikten uzaklaştırmak için elinden geleni yapan- nevrotik annesine baş kaldırarak maço bir tavır benimsedi ve bu tavır onun ömür boyu yaşattığı avlanma, balık tutma ve fiziksel etkinlik aşkında ifadesini buldu. Hemingway'in yazma sevdası lisede başladı, özgün deklaratif üslubu ise *Kansas City Star* gazetesinde muhabirlik yaptığı dönemde şekillendi.

1914'te Avrupa'da savaş patlak verince Hemingway kayıtsız kalamadı. Orduya katılan yazar, İtalyan cephesinde ambulans şoförlüğü yaptı. Orada yaşadığı deneyimler klasik romanı *Silahlara Veda*'nın temelini oluşturacaktı. 8 Temmuz 1918'de Hemingway'in ambulans aracı ağır havan topu ateşine yakalandı ve Hemingway iki bacağına da şarapnel yarası aldı. Açık yaralarını sigara izmaritiyle tıkayan yazar, askerlerden birini sürükleyerek emniyetli bir yere çekmeyi başardı. Bu cesurca eylem ona İtalyan hükümetinden bir madalya ve muharebe hattından çıkış bileti kazandırdı.

Hemingway iki savaş arasında edebi şöhretin ilk deneyimlerini yaşadı. Yazar Paris'e yerleşerek, aralarında Ezra Pound, F. Scott Fitzgerald ve Gertrude Stein'ın da bulunduğu gönüllü sürgünde yaşayan sanatçı çevresine adım attı. 1926'da *Güneş De Doğar* yayımlandı. Bu sivri, sarsıcı romanın konusu sakat, iktidarsız bir savaş gazisinin, onun şehvetli sevgilisinin ve onların ülke dışında yaşayanlardan oluşan çevresinin -evet, bildiniz- 1920'lerde, Paris'teki hayatıydı. Bu roman ve onu izleyen kısa öyküler derlemesi Hemingway'in edebiyat dünyasının ünlüleri arasında ön saflara çıkmasına yardımcı oldu ve yazar bu konumun keyfini ömrünün sonuna dek çıkardı.

Şöhret ve servet Hemingway'e -ya da kendine koyduğu isimle "Papa/Baba"ya- istediği yerde yeni ve vahşi deneyimlerin peşine düşebilme özgürlüğünü verdi. Yazar boğa güreşlerini izledi, Afrika'da safarilere gitti ve gazetelere İspanya İç Savaşı'na ilişkin makaleler yazdı. Bunların her birini de bir başka klasik öyküye, romana ya da otobiyografik yazıya dönüştürdü. II. Dünya Savaşı patlak verince Hemingway ilerleyen yaşına -ve

şüphe içindeki FBI şefi J. Edgar Hoover'a- meydan okuyarak Küba kıyısı açıklarında Alman denizaltısı avına çıktı. Kimileri bu serüvenin sadece kafayı çekip balık avlamak için bir mazeret olduğunu iddia eder; tıpkı daha ileri tarihte Paris'in kurtarılmasında yer alma girişimlerinin de, Ritz Hotel barını şereflendirmek için bir mazeret olduğuna inanmaları gibi. Ne olursa olsun Hemingway, her zamanki gibi orada, hareketin bağrında olduğunu iddia edebilecek durumdaydı.

Kendisi dünya çapında şöhret olmayı sürdürse de, Hemingway'in edebi ürünleri savaş sonrası yıllarda düşüş gösterdi. 1940'daki *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*'dan sonra önemli bir roman yazmadı. Vaktinin çoğunu kendi efsanesini cilalayarak ve basında meslektaşlarına saldırmak kaydıyla onlarla hesaplaşarak geçirdi. Hemingway özel hayatında edebiyat dalında Nobel Ödülü'nü alamamış olmanın öfkesini yaşıyordu. 1952 tarihli kısa romanı *Yaşlı Adam ve Deniz* ona yalnızca bu ödülü değil, aynı zamanda Pulitzer'i de kazandırdığında nasıl sevindiğini tahmin etmek zor değil. Belki de Baba'nın tankında hala biraz benzini vardı.

Ancak ne yazık ki bu geç geri dönüş bile Hemingway'i yaşamı boyunca kendisine musallat olan iletten kurtaramadı: depresyon. Hayatının son on yılında yazarın zaten karanlık olan ruh hali, bir dizi sağlık kriziyle daha da kardı. Hemingway her defasında ciddi iç yaralar alarak iki uçak kazası atlattı. Bir yangında yine ağır yara aldı. Alkolizm kaynaklı tansiyon ve karaciğer sorunları yaşamaya başladı ve hafızasının büyük bölümünü silen bir elektroşok terapisi gördü. Son günlerinde kendi hayatına son vermesini önlemek için yazara sürekli sakinleştirici verildi. Hatta karısı Mary onun silahlarını Ketchum, Idaho'daki evlerinin bodrumuna kilitledi. Ne yazık ki ümitsizlik içindeki Hemingway anahtarları buldu ve 2 Temmuz 1961 sabahı bir çifteliyi şakağına dayayarak hayatına son verdi. Bir zamanlar, "İnsan yok edilebilir ama yenilgiye uğratılamaz" diyen bu adam, sonunda kendisini yok etmeyi başardı.

!

ANA KUZUSU

Hemingway yetişkinliğinde erkeksi meziyetlerin abidesi gibiydi. Dolayısıyla hayatına küçük bir kız olarak başlamış olması insana şaşırtıcı gelebilir. Yazarın eksantrik annesi büyük kızı Marceline'e eşlik edecek bir kız çocuğunu öyle çok istiyordu ki, küçük Ernest'a kız giysileri giydirdi, saçına kız saçı kesimi yaptırdı ve komşularına onu "kızı" Ernestine olarak tanıttı.

TUHAF ÇİFT

Ernest Hemingway ile F. Scott Fitzgerald, yitik neslin Oscar ve Felix'iydi. Aralarında üç yaş fark olan iki yazar, edebiyat tarihinin en sıradışı dostluklarından birini yaşadı. Hemingway arsız, kabadayı tavırlı ve özgüvenliydi. Fitzgerald ise özgüvensiz, yapmacık, biraz da züppeydi. Ancak yine de bir süreliğine ikilinin içtiği su ayrı gitmedi ve halkın zihninde hep birbirleriyle bağlantılı kaldılar.

İkili ilk kez 1925'te, Paris'in şahane isimli Dingo Bar'ında tanıştı. Hemingway o sırada henüz yirmi beş yaşında, tanınmamış biriydi. Fitzgerald ise ondan üç yaş büyüktü, *Muhteşem Gatsby*'si yeni yayımlanmıştı ve edebiyat dünyasının yıldızı olma yolunda sağlam adımlarla ilerliyordu. Yine de ikili kısa sürede candan dost oldu. Hatta aralarında şaşırtıcı derecede samimi bir ilişki gelişti. Söylenene göre Fitzgerald'ın eşi Zelda, kocasının cinsel organının boyutuyla dalga geçtiğinde, Hemingway dostunu donanımının yeterliliği konusunda temin etmek için hemen banyoda bir teftiş yapmıştı. Sonra da, "Gayet iyisin," demişti, Fitzgerald'a. "Tamamsın. Hiçbir terslik yok sende."

Bu tür yürek ısıtan anlara karşın, ikilinin arası 1926'dan sonra açılmaya başladı. Uzaklaşma kısmen kıskançlıktan kaynaklanıyordu. Hemingway'in yıldızı yükselirken, Fitzgerald uzun, yavaş ve dik bir sanatsal düşüşe geçmişti. Ayrıca Hemingway basında eski dostuyla dalga geçmek gibi sevimsiz bir huy da geliştirmişti. *Güneş De Doğar*'da Fitzgerald'ın üstü kapalı, nahoş bir karikatürünü yaratmış ve "Kilimanjaro'nun Karları" isimli kısa öyküsünde ona ismen saldırarak, Fitzgerald'ı kendisiyle artık dalga geçmemesi için yalvarmak zorunda bırakmıştı. Hemingway bir süreliğine ısrara boyun eğdi ama sonradan son sözü söyleyen kişi olma fırsatının cazibesine dayanamadı. Yazar Fitzgerald'ın ölümünden çok zaman sonra bile eski akıl hocasına anı kitabı *Paris Bir Şenliktir*'de son bir defa çamur atarak *Muhteşem Gatsby*'nin yazarını kaçık, iktidarsız bir korkak olarak resmetti.

KIL BİR DURUM

Hemingway erkekliğine hakareti asla hoş görmezdi. Eleştirmen Max Eastman, yazarın 1932'de yayımlanan boğa güreşi konulu kitabı *Death in the Afternoon*/*Öğleden Sonra Ölüm*'ün eleştirisinde onu küçük düşürünce, Hemingway'in tepesinin tası attı. Eastman Hemingway'in, "Tastamam bir adam olduğu konusunda güvenden yoksun olduğunu" söyleyerek, yazım üslubunu "göğsüne sahte kıl takmış" bir adama benzetti.

Bundan birkaç yıl sonra Hemingway editör Maxwell Perkins'in ofisinde Eastman'a rastladı. Eastman'la tokalaştıktan sonra sırıtarak hem eleştirmenin, hem de kendisinin gömleğinin önünü çekip açtı. Gür postunu gözler önüne seren Hemingway, kendisinin çok daha kıllı olduğunu kanıtlamıştı. Sonra da "Sen beni ne hakla iktidarsızlıkla suçlarsın?" dedi. Yazdığı eleştirinin bir kopyasını Eastman'ın suratına çarptıktan sonra dehşet içindeki eleştirmeni tutup yere devirdi. Eastman bir daha Baba için olumsuz eleştiri yazmadı... En azından şahsi konularda...

YOK ÖYLE BİR ŞEY

Güneş De Doğar'da yazanlardan dolayı pek çok kişi Hemingway'i Ispanya'daki boğa koşusuyla özdeşleştirse de, o aslında hiç Pamplona'da boğalarla koşmadı. İşin doğrusu, Hemingway I. Dünya Savaşı'nda bacaklarına aldığı yaralardan dolayı hiçbir zaman koşamadı. Değil koşan boğalar, normalde Pamplona'nın taşlı kaldırımları bile ona zor gelirdi.

SEN PARANOYAKSIN DİYE . . .

... herkes peşine düşmüş demek değil. Hemingway yılları yılı etrafındakilere FBI'ın kendisini takip ettiğini anlattı. Çoğu kişi anlatılanları Baba'nın kaçık hikâyelerinden biri gibi görerek, duymazdan geldi. Ne var ki sonradan yazarın pek de yanılmadığı ortaya çıktı. Hemingway'in ölümünden sonra açıklanan dosyalar, federallerin gerçekten de II. Dünya Savaşı'ndan ölümüne dek yazarın aktivitelerini izlediğini ortaya koydu. Dünyanın tüm paranoyaklarının hanesine bir puan yazılsın!

OĞUL DA DEĞİŞİR

Hemingway'in en küçük oğlu Gregory, otobiyografisini yazacak kadar uzun yaşasaydı, kitabın ismini *Fil Avcısından Teşhirciye* koyabilirdi. Hemingway'in daima gözdesi olan Gregory, Baba'nın maço tavırlarını paylaşıyordu ve Afrika safarisinde on sekiz fili öldürmüş keskin bir nişancıydı. Ancak bir yandan tra-

vesti olarak yaşayan oğul, gerçekte çifte hayat sürdürüyordu (Hemingway bir gün onu, üvey annesinin naylon çoraplarını denerken yakalamıştı). Gregory sonunda cinsiyet değiştirme ameliyatı oldu. İsmini "Gloria" olarak değiştiren Gregory, manik-depresyondan kaynaklanan şuur kayıpları yaşadı ve birkaç defa polislere saldırmaktan tutuklandı. Bu tür vukuatlardan sonuncusu Eylül 2001'de, aşırı içki alan Gregory/Gloria'nın Key, Biscyane, Florida sokaklarında çıplak dolaşırken görülmesiyle yaşandı. Polis onu teşhirden tutuklarken, o da çiçekli bir külotu üstüne geçirmeye çalışıyordu. Bundan altı gün sonra kalp krizi geçirerek Miami-Dade Kadınlar Gözaltı Merkezi'ndeki hücresinde öldü.

Yine bir Hemingway'in, yine aynı şekilde, yavaş yavaş uçuruma sürüklenmesini açıklayabilen yok. Gregory'nin kendisinin de bir röportajında dediği gibi, "Seven, hükmeden ve temelde iyi niyetli babalarda, insanı çıldırmaya götüren şey nedir acaba?" Bu sorunun yanıtını hiçbir zaman öğrenemeyebiliriz.

YAZDIĞI AĞIR BİR ELEŞTİRİNİN ARDINDAN HEMINGWAY BİR ELEŞTİRMENİ RASTLADIĞI YERDE TUTUP YERE DEVİRDİ.

BU NASIL BİR SON?

Acaba Hemingway laneti diye bir şey mi var? Gregory Hemingway'in tuhaf öyküsü bu tez için yeterli bir kanıt değilmiş gibi ama ortada bir de Baba'nın torunu Margaux Hemingway'in hüzünlü sonu var. Aktris Mariel Hemingway'in heykel gibi güzel ablası, bir zamanlar New York'un en seksi mankenlerinden biriydi. Ardından depresyon, uyuşturucu kullanımı ve yeme bozuklukları olumsuz etkilerini gösterdi. 1990'lara gelindiğinde Margaux yokuş aşağı inmeye başlamıştı. *Playboy*'a poz veriyor, tuhaf kellik tedavisi reklamlarında oynuyor ve paralı psişik ünlülere telefon hattında sesini kullandırtıyordu. (Reklam şöyleydi: "Margaux Hemingway: Esrar ismin kendisinde gizli." 2 Temmuz 1996'da -dedesinin kendi hayatına son vermesinden tam otuz beş yıl sonra- Margaux da, Ernest'in babası Clarence, onun kız kardeşi Ursula ve erkek kardeşi Leicester'ın yanı sıra, ailenin intihar edenleri arasına katıldı. Kırk bir yaşındaki Margaux, Santa Monica, Kaliforniya'daki dairesinde ölümcül dozda phenobarbital alarak hayata gözlerini yumdu.

POHPOHLAMANIN EN SAMİMİ ŞEKLİ

Century City, Kaliforniya'daki Harry's Bar & American Grill (Hemingway'in gözde İtalyan barlarından birinin ABD'deki bir kopyası) her yıl Uluslararası Hemigway Yarışması, ya da daha iyi bilinen ismiyle Kötü Hemingway Yarışması'nın sponsorluğunu yapıyor. Yarışmacılardan yazarın üslubunun parodisini yapan, tek sayfalık özgün bir yazı yazmaları isteniyor. Yazıda ev sahipliği yapan restorana iltifat niteliğinde bir gönderme de yapılması gerekiyor. Toplanıp bir kitaba dönüştürülen son yazıların başlıkları şöyle: "A Farewell to Lunch (Öğle Yemeğine Veda)", "The Snooze of Kilimanjaro (Kilimanjaro'nun Horultuları", "The Old Man and the Seal (Yaşlı Adam ve Fok)" ve bir Hemingway-Monica Lewinsky buluşması klasiği olan "Across the Potomac and into Her Pants (Potomac'ın Ötesinde Kızın Çamaşırının İçinde). Yarışmanın büyük ödülü İtalya, Floransa'daki gerçek Harry's Bar'a tüm masraflar dahil bir gezi. Baba, bir yerlerde gülümsüyor olmalı.

AYN RAND

2 ŞUBAT 1905–6 MART 1982

MİLLİYETİ:
AMERİKALI (RUSYA DOĞUMLU)

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
WE THE LIVING/YAŞAMAK İSTİYORUM (1936),
THE FOUNTAINHEAD/HAYATIN KAYNAĞI (1943),
ATLAS SHRUGGED/ATLAS SİLKİNDİ (1957)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
LILLIAN HELMAN, HOWARD FAST

EDEBİ ÜSLUBU:
CİDDİ, NUTUK ÇEKMEYE MEYİLLİ

SÖZÜN ÖZÜ

"PARA TOPLUMSAL FAZİLETİN BAROMETRESİDİR."

Ayn Rand'e hakkını verelim. (Şimdi düşününce, en iyisi ona biraz nakit verelim; ABD doları onun için neredeyse kutsal bir nesneydi.) Çok mütevazı bir ortamdan çıkıp kendi felsefi hareketini oluşturmayı ve yirminci yüzyılın en çok okunan, en yaygın beğeni gören yazarlarından biri olmayı başardı. Billie Jean King'den Alan Greenspan'a dek başarılı insanlar, devlet adamları onun takipçisi oldu. Üstüne üstlük yarım yüzyılı aşkın bir süre aynı tuhaf saç stilini korudu; bu bile kendi başına bir başarıdır.

Alisa Zinovievna Rosenbaum ismiyle, Sovyetler Birliği öncesi Rusya'da dünyaya gelen Rand, 1926 yılında ABD'ye göç etti. New York'a Hollywood üzerinden geçiş yaptı. Hollywood'da Cecil B. DeMille'in dini destanı *King of Kings/Kralların Kralı*'nda rol aldıktan sonra RKO film şirketinin kostüm departmanının başına dek yükseldi. Komünizm karşıtlığından aldığı ilhamla önce senaryolar, ardından da önce-ben temelli, radikal bireyci felsefesini yansıtan romanlar yazmaya başladı. Yazarın 1943'te yayımlanan *The Fountainhead/Hayatın Kaynağı* adlı kitabıyla birlikte Howard Roark (üstü kapalı Frank Lloyd Wright) isimli otoriter mimar, bir kahramana dönüştü ve Rand'ın bugün Objektivizm diye bilinen düşünce okulunun takipçileri oluşmaya başladı.

Rand 1947'de isim vermek için değil ama Hollywood'un Sovyetler Birliği'ndeki yaşamı pozitif resmedişini ihbar etmek için Amerikancı Olmayan Faaliyetler Komitesi'nin (HUAC) karşısına çıktı. Rand, sevgilisi/takipçisi Nathaniel Branden'ın 1950 ve 1960'larda yaydığı felsefi hareketin (kimilerine göre tarikatın) merkezini oluşturan "yılmak bilmez eleştirel kişilik" rolünü severek benimsedi. Başyapıtı *Atlas Shrugged/Atlas Silkindi* ise 1957'de yazarın "rasyonel egoizmin" önde gelen savunucusu olarak şöhretini daha da perçinledi. Bunu televizyonda çıktığı çok sayıdaki kavgalı, çekişmeli tartışma programları izledi.

Edebi kurumların hiçbir zaman hayranlık beslemediği Rand, yayıncı ve eleştirmenlerden sık sık darbe aldı. Bir yayıncı *Hayatın Kaynağı*'nı şu notla reddetti: "Kötü yazılmış, kahramanı ise sevimsiz." Başka bir yayıncı şunu söyledi: "Keşke bu tür bir kitabın okuyucusu olsa. Ama yok. Satmaz bu." *Atlas Silkindi* "satılamaz ve yayımlanamaz" nitelikte bir kitap olarak görüldü. *The National Review* için bin sayfalık romanın eleştirisini yazan Whittaker Chambers (evet, *o* Whittaker Chambers) kitabın "diktatoryal tonunu" yererek şunları ekledi: "Ömrüm boyunca okuduğum hiçbir kitapta böylesine baskın bir küstahlık tonunun, böylesine amansızca sürdürüldüğünü görmedim. Çığırtkanlığının sonu yok. Dogmatizminin cazibesi yok."

Dogmatizm bir yana Ayn Rand'in halkın pek görmediği yumuşak bir yanı vardı. Pul ve akik taşı koleksiyonu yapardı. Tam bir *Scrabble* (kelime oyunu) hastasıydı. Yanında kimse yokken gramofonunu sonuna kadar açar, "çakırkeyif göz kırpmalar" diye adlandırdığı, "Mairzy Doats" ve "It's a Long Long Way to Tipperary" gibi yirminci yüzyılın popüler şarkılarını çalardı. Hatta eline baton alıp, döne döne dans ettiği ve çalan müziğe şeflik yaptığı bile olurdu. Tabiata hiç ilgi duymazdı ama -yıldızlara bakmaktan nefret ettiğini söylerdi- gökdelen gibi insan yapımı nesneler karşısında büyülenirdi. "New York'un gökdelenlerle bezeli siluetini bir kez olsun görebilmek için, dünyanın en muhteşem günbatımından vazgeçerim" derdi. "Böyle bir şey savaş tehdidi altında olsa, kendimi şehrin üstüne, havalara atar, bu binaları bedenimle korurdum."

İnsan acaba Aaron Spelling'in evi hakkında da aynı şeyi hisseder miydi diye düşünmeden edemiyor. Phil Donahue ile 1980'de yaptığı bir röportajda Rand, televizyon dizisi *Charlie'nin Melekleri*'ni çok sevdiğini itiraf etti. 1970'lerin bu popüler dizisi için şunları söyledi: "Günümüzün tek romantik televizyon dizisi o. İmkânsız şeyler yapan üç güzel kızı anlatıyor. Diziyi ilginç kılan da zaten; yapılanların imkânsız olması. Gerçek hayat denen şeyden daha iyi olan üç genç kızı gösteriyor bu dizi."

Ayn Rand'in kendi gerçek hayatı 6 Mart 1982'de, kalp yetmezliğinden sona erdi. Rand Valhalla, New York'taki Kensico Mezarlığı'nda, caz orkestra şefi Tommy Dorsey'in bir mezar ötesinde yatıyor.

!

BU İSİMDE NELER SAKLI?

Peki, Alisa Zinovievna Rosenbaum nasıl Ayn Rand oldu? Sanıldığı gibi yazarın gözde daktilo markasının isminden esinlenerek değil. Remington-Rand daktilo şirketi Rand'in isim değiştirdiği 1926 yılında, henüz ortada yoktu. O yüzden de bu markadan ilham almış olması mümkün değil. Kimileri Rand'in ismini Güney Afrika'nın para biriminden aldığını düşünse de bu teoriyi de destekleyen bir delil mevcut değil. En olası açıklama, İngilizcedeki *rand* sözcüğünün yazarın anadili Rusça'nın Kiril alfabesiyle yazılışının, Rosenbaum sözcüğünü çok andırıyor olması. Ayn'a gelince, o da Rand'in hayran olduğu Fin yazarın ilk ismi.

HAPIM NEREDE?

Rand yirmi sekiz yaşından yetmişlerinin ortasına dek diyet ilacı Dexedrine ile -nasıl desek- uzun süreli bir ilişki yaşadı. Dextroamphetamine adlı güçlü uyarıcıyı içeren bu kilo verdici hap, televizyonda gençleri *speed* bağımlısı olmanın tehlikelerine karşı uyaran programlarda sık sık gösteriliyordu. Söylenene göre Rand, kırk yılı aşkın bir süre boyunca her gün bu küçük yeşil haplardan yuttu... Ta ki doktoru 'dur' diyene kadar. Doğrusu bu durum Rand'ın ruh halindeki iniş çıkışları ve öfke patlamalarını gayet güzel açıklıyor.

PULUN FELSEFESİ

Rand, yeşil haplarla enerji patlaması yaşamadığı zamanlarda kendisini diğer hobisine verirdi: pul koleksiyonu. Bu sevdaya ilk kez çocukluğunda yakalanmış, altmışlı yaşlarında geri dönmüştü. Yazar tipik Randiyen üslubuyla bu hobisinin felsefi temellerini 1971 tarihli ve "Pul Koleksiyonu Yapmayı Neden Seviyorum?" başlıklı makalesinde açıkladı.

GEL OYNAYALIM

Rand'de yardımcılarını cezbetme eğilimi vardı ve bunların içinde en sadık olanı da, Kanadalı üniversite öğrencisi Nathan Blumenthal'dı. Blumenthal dönüşümlü olarak yazarın himaye ettiği genç, entelektüel varisi ve şahsi arzularının karşılayıcısı oldu. İkili ilk kez 1950'de, o sırada on dokuz yaşında olan Blumenthal'ın Rand'e bir hayran mektubu yazmasının ardından tanıştı. Ünlü yazar Blumenthal'ı şaşırtarak onu Manhattan'daki evine, "Kolektif" adını verdiği felsefe seanslarından birine davet etti. (Yakında kendisini Nathaniel Branden olarak yeniden stilize edecek olan) Blumenthal, kısa sürede Rand'in yakın çevresine kendini sevdirmeyi başardı. Hatta Rand onun düğününde baş nedimelik yaptı. 1955'e gelindiğinde ikilinin ilişkisi fiziksel boyuta geçti. Rand o sırada elli yaşındaydı, Branden ise yirmi beş. Rand böbürlenerek arkadaşlarına, yazmakta zorlandığı zamanlarda kendine gelebilmek için Branden ile haftada iki kez seks yapması gerektiğini söylüyordu.

Peki, eşler bu özel duruma nasıl tepki verdi? Rand'in kocası Frank O'Connor halinden memnun gibiydi. Branden'ın eşi birkaç yıl sabrettikten sonra (Rand ona önceden kocasıyla oynaşacağını haber verme inceliğini göstermişti) kocasından boşandı. Branden Objektivist vizyonerle olan yakınlığından yararlanarak Nathaniel Branden Enstitüsü'nü kurdu. Burası Rand'in bencillik temelli öğretisini yaymaya adanmış bir düşünce kuruluşuydu. Ancak

1968'e gelindiğinde heyecan söndü ve Branden, Rand'in takipçilerinden, genç ve güzel bir modelle gizlice görüşmeye başladı. Rand ihaneti öğrendiğinde Branden'ı Objektivist hareketten resmen çıkardı. Branden bugün Beverly Hills, Kaliforniya'da, özsaygı konularında uzman bir psikoterapist olarak çalışıyor. 1999'da *Ayn Rand ile Yıllarım* adlı anı kitabını yayımladı.

ÖLDÜN SEN BENİM İÇİN

Rand romantik klasik müzikten, özellikle de Beethoven ve Brahms'dan nefret ederdi. Hatta Beethoven sevdiğini keşfettiği insanlarla dostluğunu bitirdiği bile biliniyordu!

GOLDWATER KIZI

Rand genellikle muhafazakârlıkla ilişkilendirilir ama şahsi görüşleri kolayca sınıflandırılacak türden değildir. Yazar çoğunlukla Cumhuriyetçi başkan adaylarını desteklese de 1932'de Franklin Delano Roosevelt'e oy verdi (gerçi sonra pişman oldu) ve 1980'de Ronald Reagan'ı desteklemeyi reddetti. (Onun "kapitalizm ve din karışımı"nı kınamış, ona "en kötü türden muhafazakârlığın temsilcisi" demişti.) Rand'in siyasi felsefesine en yakın aday, Cumhuriyetçi partinin aykırı ismi, Arizonalı Barry Goldwater'dı. 1964'te *Objectivist Newsletter*'da Goldwater'ı destekleyen Rand, şunları yazdı: "İçinde bulunduğumuz çağ gibi ahlaki çöküşün yaşandığı çağlarda, dünyanın her yanında sırf iktidar sahibi olmak adına iktidarın peşine düşen insanlar liderliğe yükselir ve ardı ardına ülkeleri yok ederler. Barry Goldwater iktidar hırsından tamamen uzak bir insan... Diktatörlüklerle yıkıma uğramış bir dünyada bu tür bir adayı görmezden gelmeyi göze alabilir miyiz?" Görünüşe göre alabiliyormuşuz. Rand'in arka çıkmasına karşın Goldwater başkanlık seçimini kaybederek koltuğu on beş milyondan fazla oyla Lyndon Johnson'a kaptırdı.

DEMEK 2112'NİN OLAYI BUYMUŞ!

Veee... en olmadık Ayn Rand takipçisi dalında Grammy ödülü... Kanadalı rock grubu Rush'dan Neal Peart'e gidiyor. Grubun davulcusu ve "Tom Sawyer" ve "New World Man" gibi progressive rock klasiklerinin ardındaki söz yazarı, 1970'lerin başlarında Londra'da yaşarken Rand'in Objektivist felsefesine kendini kaptırdı. Dikkatli dinleyiciler Rush'ın şarkı sözlerinde Rand'in yazılarına göndermeler bulabilir.

AYN RAND 1970'LERİN POPÜLER DİZİSİ *CHARLIE'NİN MELEKLERİ*'NİN ÇOK SAYIDAKİ HAYRANINDAN BİRİYDİ. CHARLIE'NİN MELEKLERİ'Nİ "TELEVİZYONDAKİ EN ROMANTİK DİZİ" DİYE TANIMLAMIŞTI.

TENİS BAĞLANTISI

Rand, rockçı Neal Peart, ABD Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan ve eski İngiliz başbakanı Margaret Thatcher gibi birbirinden farklı kişilikleri cezbetmenin yanı sıra, çok sayıda efsane kadın tenisçinin de bam teline dokunmuşa benziyor. Billie Jean King, Chris Evert ve Martina Navratilova, Rand'in romanlarının hayatlarındaki etkisi hakkında çok şey söylediler. En sevdiği kitap sorulduğunda Navratilova *Hayatın Kaynağı*'nı seçti ve bu kitabın kendisine "en iyiye ulaşmaya çalışmanın ve popüler gidişata ters düşse bile inanç ve ideallerine bağlı kalmanın" önemini öğrettiğini söyledi. King ise *Atlas Silkiniyor*'un 1970'lerde kariyerinin yön değiştirmesine yardımcı olduğunu iddia etti.

HER ŞEYE KADİRSİN SEN DOLAR

Rand 1960'ların başlarında Yale Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada şöyle dedi: "Haç eziyetin sembolüdür. Ben serbest ticaretin, dolayısıyla da serbest ve özgür zihnin sembolü olan dolar işaretini tercih ederim." 1982'deki cenazesinde bu tercihi gayet belirgin biçimde gözler önündeydi. Rand'in mezarının başucunda, dolar işareti şeklinde iki metrelik bir çiçek aranjmanı vardı.

JEAN-PAUL SARTRE

21 HAZİRAN 1905–15 NİSAN 1980

MİLLİYETİ:
FRANSIZ

BURCU:
İKİZLER

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
LA NAUSÉE/BULANTI (1938),
HUIS CLOS/ÇIKIŞ YOK (1944)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ALBERT CAMUS, SIMONE DE BEAUVOIR,
ANDRÉ MALRAUX

EDEBİ ÜSLUBU:
MAKSATLI, DOGMATİK, KLOSTROFOBİK

SÖZÜN ÖZÜ

"HAYAT ÜMİTSİZLİĞİN ÖTE YANINDA BAŞLAR."

Jean-Paul Sartre'ın hem saygı gören ulusal bir kahraman olmak, *hem de* çok sayıda iğneleyici Monty Python skecine malzeme olmak gibi iki ayrı konuda ünü var. Ciddi, kendini işine adamış bir düşünür ile, sıkıcı, bilgiç lafebesinin neredeyse kusursuz bir karışımı olan Sartre, tiye alınması kolay, görmezden gelinmesi zor bir adamdı. Sartre 1960'ta, ülkesinin Cezayir'deki askerlerinin geri çekilmesi gerektiğini söyleyerek burjuva Fransız toplumunda infial yarattığında, Başkan Charles de Gaulle'e ezeli düşmanını neden hapse attırmadığı soruldu. "İnsan Voltaire'i tutuklayamaz ki" diye, karşılık verdi de Gaulle. Bu sözler Sartre'ın Fransız toplumunda ne derece yüceltildiğinin iyi bir göstergesiydi.

Sartre, o henüz bebekken ölen bir Fransız deniz subayı ile büyük hekim ve hayırsever Albert Schweitzer'in kuzeni olan Alsaslı Alman bir annenin çocuğuydu. Belirgin şaşı görünümü, çocukluğunda sağ gözünün neredeyse kör olmasına yol açan ağır bir üşütmenin sonucuydu. Tuhaf dış görünümü ve ona eşlik eden fiziksel yakınlık korkusuyla Sartre, henüz genç yaşlarından itibaren felsefe alanında bir kariyere mahkûm olmuş gibiydi. Eğitimini Sorbonne'da alan yazar, yaşamı boyu sevgilisi olan Simone de Beauvoir ile de burada tanıştı. Bu kadın, çirkinliğine, kısa boyuna ve kişisel hijyen konusundaki özensizliğine karşın Sartre'a anlaşılmaz bir şekilde tutuldu. Hatta yazarın diğer kadınlarla yaşadığı erotik maceraları ona ayrıntısıyla yazmak gibi tuhaf bir alışkanlığına bile katlandı. Çift, Sartre'ın hayatının sonuna dek -tek eşli olmasa da- sevgili olarak kaldı.

II. Dünya Savaşı sırasında Sartre, Fransız ordusunda meteorolog olarak görev yaptı. Bu sırada Naziler tarafından yakalanarak esir kampına atıldı. Yazar kamp ortamının nedense oyun yazma konusunda kendisini tetiklediğini keşfetti. Alman yetkilileri kısmen kör olduğuna inandırdıktan sonra kamptan çıkmayı başararak doğruca istila altındaki Paris'e gitti ve Yahudi bir öğretmenin -ehem- doğuya gönderilmesiyle açılan öğretmenlik pozisyonuna yerleşti. İşi alış şekli vicdanını rahatsız ettiyse de, bunu hiç göstermedi. Doğrusu bu düşünür, romancı ve oyun yazarı, Nazi yönetimi altında hayli verimli iş çıkardı. Birden hız kazanarak 1943'te varoluşçu tezi *Varlık ve Hiçlik*'i yazdı. *Çıkış Yok* isimli oyunu 1944'te büyük başarı kazandı. Sartre Fransız direnişine sözlü destek verse de, Nazi istilasına karşı çıkmak adına hemen hemen hiçbir şey yapmadı.

Fransa'nın kurtuluşunun ardından her şey affedildi ve Sartre kendisini milli kahraman olarak alkışlanırken buldu. Onun, ümitsizlik deneyiminin ve dünyayla ilişki kurarak kendine bir anlam yaratma gereksiniminin üstüne yapılandırdığı varoluşçu inanç sistemi, hem ülkede, hem de Avrupa'da

büyük yandaş buldu. Politik olarak sola kayan ve kendisini Fransız Komünist partiye yakın konumlandıran Sartre, üçüncü dünya özgürleşme hareketlerinin lafını esirgemez bir savunucusu oldu. Eskilerin "kişisel olan siyasidir" sözünü kanıtlamak istercesine, 1965'te kendisine Arlette Elkaim isimli Cezayirli bir metres bile edindi ve sonradan gizlice onu evlat edindi. (Gariptir 1980'deki ölümünden sonra Sartre'ın malları üstünde hak sahibi olan kişi de Beauvoir değil, Elkaim'di.) Sartre 1960'lar boyunca düzenli olarak eser üretti ancak 1973'te körlük baskın çıkınca yazmayı bıraktı. Son yılları büyük oranda alkol, tütün ve amfetamin ağırlıklı yaşam tarzından kaynaklanan hastalıklarla boğuşarak geçti.

Dünya üstündeki günleri giderek azalan Sartre, ateizme karşı yaşam boyu sürdürdüğü sadakati gözden geçirmeye başladı. 1980 yılının ilk aylarında, yakın dostu Benny Lévy ile yaptığı bir röportajda Tanrı'nın varlığı konusunda yeniden düşünmeye başladığını itiraf etti. "Kendimi bir tesadüfün ürünü, evrende bir toz parçası olarak değil, beklenen, hazırlanan, önceden tasarlanan, kısacası yalnızca Yaratıcı tarafından buraya konmuş biri olarak düşünüyorum. Bu tür, bir yaratan el fikri de akla Tanrı'yı getiriyor," dedi. İnsan ölmekte olan bir adamı son saatlerinde böylesi bir ümidi dile getirdiği için mazur görebilir ama Sartre daha da soru işaretleri uyandıran bir konuşmasında kendi felsefesinden neredeyse tamamen döndü. "Ümitsizlikten bolca söz ettim ama saçmalıktan başka bir şey değil o" dedi, Lévy'e. "Söz ettim çünkü konuşulan şey oydu; moda oydu... Ben şahsen ümitsizliği hiç tecrübe etmedim ve hiç de kendime ait bir özellik olarak görmedim."

Sartre'ın bu "Kusura bakmayın millet, ben sadece sizinle kafa buluyordum" itirafı karşısında çok sayıdaki takipçisinin cesaretini yitireceğinden korkan de Beauvoir çabucak yaşlı sevgilisinin fikir değişikliğini tekzip ederek, bunu "bir bunaklık eylemi" olarak niteledi. Sartre gerçekten de hayatının sonuna gelmişti ve 15 Nisan 1980'de uykusunda, kim bilir nerelere gitmek üzere hayata gözlerini yumdu. Cenaze töreninde Paris sokaklarında elli bin kişilik bir kalabalık vardı.

!

HAY BİN KUNDUZ!

Sartre, Simone de Beauvoir'a çok özel bir takma isim bulmuştu. Ona Fransızcada "kunduz" anlamına gelen "le castor" adıyla hitap ediyordu çünkü Beauvoir'ın ismi İngilizcede kulağa, kunduz anlamındaki "beaver" kelimesi gibi geliyordu.

HİÇLİĞİN ŞEREFİNE!

Kaldırım kafelerinde oturmuş sohbet eden Fransız entelektüeller imgesi, daha çok Sartre'a borçlu olduğumuz bir tiplemedir. Sartre şöhretinin dorukta olduğu dönemde uzatmalı sevgilisi Simone de Beauvoir ile ve varoluşçu yakın çevresinden diğer kişilerle hoşbeş ederken sık sık görülürdü. Doğruyu söylemek gerekirse eğlenen grup etrafa karşı pek de saygılı davranmazdı. İçki kadehlerini her dolduruşlarında var oluşun tuhaflığına kadeh kaldırırlardı. Bir gün gürültüleri iyice artınca üst katta oturan bir kadın pencereden sarkarak onlardan seslerini kısmalarını istedi. Buna karşılık Sartre ile dostları daha da fazla gürültü yapmaya başladı.

İyice öfkelenen kadın önce gözden kayboldu, sonra da elinde bir kova dışkıyla geri döndü. Kovayı pencereden aşağı, Sartre ile arkadaşlarının üstüne boşalttı. Kadın mı isabet ettiremedi, yoksa rüzgâr mı ters yönden esti bilinmez ama kovadan boşalanlar hedefi şaşırarak restorandan çıkmakta olan başka bir müşterinin üstüne döküldü. Bu olayın felsefelerinin bir kanıtı olduğuna ikna olan varoluşçular, hemen evrenin anlamsızlığına kadeh kaldırmaya geri döndüler.

UÇMUŞ BU ADAM

"Psikedelik" ve "Sartre" sözcükleri kulağa tuhaf bir kombinasyon gibi gelebilir ama kabul edelim ki adam zamanının çok ötesindeydi. Timothy Leary'nin zihin üzerinde etki yaratan maddeleri 1960'ların karşı-kültüründe moda haline dönüştürmesinden çok önce, yani 1930'larda, Sartre bu maddelerle deneyler yapıyordu. Kendi deyişiyle "Kafasındaki kemikleri kırmayı" ve hayalgücünün kilidini açmayı aklına koyan Sartre, ilk olarak 1935'te, dost edindiği bir tıp öğrencisinin gözetimi altında meskalin aldı. İlk başlarda maddenin etkileri oldukça hafifti ancak birkaç gün sonra Sartre giderek daha asap bozucu sanrılar deneyimlemeye başladı. Bunlardan birinde dev bir ıstakoz tarafından kovalanıyordu. Ayrıca orangutanlar, baykuş suratlı bir saat kadranı, dişlerini gıcırdatan evler de görmüştü. Tuhaf imgeler yıl boyu Sartre'ın yakasını bırakmadı. Yazar

daha sonra psikedelik algılarının bir kısmını *Bulantı* isimli romanına aktardı. Kitabın kahramanı Roquentin kendisini, etrafını kuşatan dünya ile "birleşiyormuş" gibi hisseder.

POFUR POFUR BİR SARTRE

Sartre sert uyuşturucularla deney yapmadığı zamanlarda eski gözdesini elden düşürmezdi: nikotin. Yazar günde iki paket sigara ve birkaç pipo dolusu tütün içerdi. Bu miktar tütün delisi Fransa için bile fazlaydı; ulusal bir ikon içinse kötü. Fransız Milli Kütüphanesi, tütün reklamını yasaklayan yasa dolayısıyla Sartre'ın anısına, doğumunun yüzüncü yılında bastırılan posterden, yazarın elindeki sigarayı sildi.

KENDİ DEYİŞİYLE KAFASINDAKİ KEMİKLERİ KIRMAYI VE ZİHNİNİN KİLİDİNİ AÇMAYI AKLINA KOYAN SARTRE, MESKALİNLE İLGİLENMEYE BAŞLADI VE NEREDEYSE BİR YIL BOYUNCA TUHAF HALÜSİNASYONLAR GÖRDÜ.

DENİZDEN NE ÇIKSA KORKARIM

Uyuşturucu aldığında gördüğü dev ıstakoz saldırısı imgesinden dolayı mıdır bilinmez ama Sartre deniz canlılarından, özellikle de kabuklulardan hayatı boyunca korktu. Yengecin kıskaçlarına yakalanma, ya da bir ahtapot tarafından tutulup deniz altına çekilme düşüncesi onun uykularını kaçırırdı.

TERÖR DEYİNCE

Sartre'ın radikal politik düşüncesi onu bazı tartışmalı isimlerle ilişkiye itti. Yazar 1960'ta Fidel Castro ve Ernesto "Che" Guevara ile devrim sohbetleri yapmak üzere Küba'ya gitti. Gördüklerinden öyle etkilendi ki, Che'yi "çağımızın en bütünlüklü insanı" ilan etti. 1972 Münih Olimpiyatları'nda Filistinli teröristler on bir İsrailli atleti öldürdüğünde Sartre, terörizmin "korkunç bir silah" olduğunu "ama baskı altındaki yoksulların elinde başka silah olmadığını" söyleyerek, eyleme bir anlamda destek verdi. Ayrıca "Münih saldırısının Fransız basını ve halkın bir kesimi tarafından kabul edilemez bir skandal" olarak nitelendirilmesinin, asıl bir skandal olduğunu dile getirdi. Sartre 1974'te, ünlü Baader-Meinhof çetesinin lideri Andreas Baader'i, Almanya, Stuttgart'taki Stammheim Hapishanesi'nde ziyaret etti. Sonraları Baader'i, "inanılmaz derecede aptal" ve "aşağılığın teki" diye nitelese de, ziyaretin hemen sonrasında Alman televizyonuna çıkarak "siyasi tutukluların" haklarını korumak üzere uluslararası bir komitenin oluşturulması gerektiğini savundu. (Baader'in suçları arasında çok sayıda banka soygunu ve Frankfurt'taki bir mağazanın havaya uçurulması yer alıyordu.)

ÇAPKINLIK DA VAR

Çekicilikten uzak görünümüne rağmen Sartre, sigara söndürüp yakar gibi metres değiştirirdi. Hatta Simone de Beauvoir tifodan hastanede yatarken, genç ve güzel Brezilyalı bir gazeteciye asılmaya çalışmıştı. Sadakatsizliklerini haklı göstermek için ilişkilerini mastürbasyona benzetir ve partnerlerinin yanında zevkin doruğuna ulaşmayı reddederdi (hamileliği önlemek gibi bir nedenle değil, karşısındakini gereksiz samimiyetten yoksun bırakmak için).

NE BULURSAN TÜTTÜR

Fransız Direnişi'ne yardım etmek için fazla bir şey yapmamış olabilir ama Sartre, Nazi istilasının en azından bir yönüne itiraz etmişti. Savaş dönemi tütün kıtlığı, Sartre'ın günde iki paketlik alışkanlığını ciddi bir sekteye uğrattı. Hatta uyanık düşünürün kafelerde yerden izmarit toplayıp, tütününü piposuna doldurduğu bile görülmüştü. Sartre'ın nikotin aşkı öyle güçlüydü ki, sınıfta öğrencilerinin sigara içmesine izin verirdi. Sigarayı ancak doktorlar dolaşım sorununu gidermek için bacaklarını kesmekle tehdit ettiklerinde bıraktı.

RICHARD WRIGHT

4 EYLÜL 1908–28 KASIM 1960

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
BAŞAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
NATIVE SON/VATAN EVLADI (1940),
BLACK BOY/KARA ÇOCUK (1945)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
RALPH ELLISON, JAMES BALDWIN,
FRANTZ FANON

EDEBİ ÜSLUBU:
YALIN, DOLAYSIZ VE GÜÇLÜ

SÖZÜN ÖZÜ

"İNSANI EKMEĞE OLAN AÇLIK KADAR, KENDİNİ ORTAYA KOYMA AÇLIĞI DA ÖLDÜREBİLİR."

"Bir balyoz gibi geldi," demişti, tarihçi John Henrik Clarke, Richard Wright için. "Dağdan inme, eli balyozlu bir dev gibi geldi ve balyozla yazar gibi yazdı."

Kuşaklarca Amerikalı lise öğrencisi Wright'ı, onuncu sınıf İngilizce dersi okuma listesine *Black Boy/Kara Çocuk*'u koyan balyoz olarak tanır. Oysa Wright'ın edebi şöhreti, daha eski kitabı *Native Son/Vatan Evladı* ile bir avuç makale ve kısa öykünün temelleri üzerinde yükselir. Wright'ın modern Amerikan edebiyatının devleriyle pek çok ortak noktası vardı. Tıpkı Hemingway gibi o da sürgünde yaşıyordu. Tıpkı Faulkner gibi Mississippiliydi (ve tuhaftır, o da postanede çalışmıştı). Ancak Wright'ın radikal siyasi inançları ve teninin rengi onun bu iki efsanenin eriştiği konuma erişmesini engelledi. Yazar hayatının büyük bölümünü şapkasını asabileceği bir ülke arayarak ve FBI'ın bir adım önünde olmaya çalışarak geçirdi.

Yazarak ün kazanan ilk Afrikalı-Amerikalılardan biri olan Wright, Jim Crow Güneyi'nde büyüdü ki burada kütüphane kartı sahibi olmak bile beyazlar camiasında bir siyahı şüpheli haline getiriyordu. Ancak o yine de bir yolunu bulup kart çıkarttı ve edebiyat dünyasından ilk idolü H. L. Mencken'in eserlerine giriş yaptı. Gözleri Mississippi, Natchez'in ötesindeki fırsatlara açıldığında Wright reşit olur olmaz kasabadan ayrılarak Chicago'ya yerleşti. Burada on yıl boyunca Güney Yakası'ndaki bir postanede çalıştı ve küçük edebiyat dergilerine beğeniyle karşılanan bir dizi hikâye ve şiir yazdı. Giderek artan prestijinin bir işareti olarak New York'daki Schomburg Zenci (Negro) Edebiyat ve Sanat Koleksiyonu'nca 1939'un "öne çıkan on iki Zencisinden (Negro)" biri olarak adlandırıldı.

Vatan Evladı'nın 1940'daki basımı Wright'ın yaratıcı ve ticari alanda çıkış yapmasını sağladı. Kazara beyaz bir kadını öldüren ve karşılığında korkunç bir bedel ödeyen Bigger (Büyük) Thomas isimli "kaba saba Zenci"yi anlatan roman, Wright'ı neredeyse tek bir gecede ikon statüsüne yükseltti; üstelik sadece siyahlar arasında da değil. Genel kabulün en üstün göstergesi olarak *Vatan Evladı* Ayın Kitabı Kulübü'nce seçilen Afrikalı-Amerikalı bir yazar tarafından yazılmış ilk eser oldu. (Doğrusunu söylemek gerekirse kulübün ağırbaşlı yönetim kurulu yazara, romanın ırksal konulara ağırlık veren bazı bölümlerini çıkarttırdı.) Bir zamanların postane memuru sadece birkaç ay içinde Amerika'nın en zengin ve önde gelen Siyahî yazarı olmuştu.

Yazar aynı zamanda komünist de oldu. Solcu hareketin revaçta olduğu Büyük Buhran'ın en ağır döneminde popülerlik kazanan bu geçiş, Wright'a ömrünün sonuna kadar zorluk yaşatacak ve yazarın devlet yet-

kililerince gözetlendiği konusundaki paranoyak korkuları doğru çıkacaktı. Wright 1944'te komünizmden vazgeçse de -hatta "Komünist Olmaya Çalıştım" başlıklı bir kabulleniş makalesi bile yazdı (artık anlayana)- Amerikan hükümeti ona eski parti üyeliğini asla unutturmadı. Halkın gözüne girdiği andan itibaren Wright, FBI tarafından izlenmeye başlandı. CIA de onu göz hapsine aldı. Diğer tanınmış Afrikalı-Amerikalılar, onu siyahların basınında karalamakla görevlendirildi. Wright'ın iki beyaz kadınla evlenmiş olması -1939'da balerin Dhima Rose Meadman ve 1941'de Komünist Parti organizatörü Ellen Poplar- da onu otoritelerin gözüne sevimsiz gösterdi.

Wright 1946'da vatanında gördüğü muameleden usanarak Fransa'ya taşındı ve yerleşti. Paris'te Gertrude Stein, Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre ve André Gide gibi seçkin entelektüeller tarafından büyük bir sevgiyle karşılandı. Burada çeşitli radikal örgütlere katılarak ve gelişmekte olan ülkelerin dekolonizasyonu için propaganda yaparak varlıklı bir hayat sürdü. Ancak vatanından ve ilham kaynağından uzak kalmak eserlerini olumsuz etkiledi. O günlerde çok az kişi -lisedeki İngilizce dersinde veya dışında- Wright'ın son yıllarında yazdığı *The Outsider/Dışlanmış*'ı, *Savage Holiday/Vahşi Tatil*'i ya da diğer didaktik kitap ve makaleleri okudu. Yazarın bir zamanlar takipçisi olan siyahî edebiyatçılar bile onun aleyhine döndüler. 1960'da kalp krizinden öldüğünde yazar borç içinde yüzüyordu ve edebiyat dünyasında gözden düşmüştü. Otopsi yapılmamış olması ve cesedinin -söylenene göre yanında *Kara Çocuk*'un bir kopyasıyla- aceleyle yakılmış olması Wright'ın ölümüyle ilgili sevimsiz komplo teorilerinin ortaya atılmasına neden oldu. Bugün bile geçmişinde kalp hastalığı olmayan Wright'ın metresi CIA ya da her ikisi tarafından öldürüldüğü konusunda ısrar edenlere rastlanır. Eğer öyleyse bu, hayatını gerçek ve hayali baskıcılardan kaçarak geçirmiş bir yazar için hayli beklenen bir son olurdu.

ÖFKELİ GENÇ OTODİDAKT

Okulda okuması için verilen kitaplarla tatmin olmayan genç Wright, kendi okuma programını oluşturmaya karar verdi. İlk durağı Memphis halk kütüphanesinin yerel şubesi oldu. Ne var ki kütüphanenin sadece beyazlara hizmet verme konusunda sıkı bir politikası vardı. Öfkeden küplere binen Wright, doğruca eve giderek hayali bir beyaz kütüphane üyesinden kütüphaneciye sahte bir mektup hazırladı. "Sevgili Madam," diyordu, mektupta, "Bu zenci çocuğun H. L. Mencken'in kitaplarını almasına lütfen izin verir misiniz?" Wright kısa süre sonra okuma listesini doldurdu.

RICHARD WRIGHT BÜYÜK BUHRAN DÖNEMİNDE KOMÜNİST PARTİYE KATILDI VE BU ÜYELİKTEN HAYATININ İLERLEYEN DÖNEMLERİNDE PİŞMANLIK DUYDU.

- - - MEKTUP ARKADAŞI - - -

Wright 1939'da dansçı Dhima Rose Meadman ile evlendi ve kendisi gibi Afrikalı-Amerikalı edebiyat ikonu Ralph Ellison onun sağdıçlığını yaptı.

HOLLYWOOD TEKLİFLERİ

Vatan Evladı yayımlandığı andan itibaren Hollywood prodüktörlerinin ilgisini çekti. Wright ise romanının beyazperdeye uyarlanması fikrine uzun süre direndi. Büyük Thomas'ın trajik öyküsü kalabalık seyirci kitlesine hitap etmek üzere yumuşatıldığında, mesajın kaybolacağından korkuyordu. Ayrıca öyküde büyük değişiklikler yapılmasından da çekiniyordu ki haksız da sayılmazdı. 1947'de MGM prodüktörü Joseph Fields, Büyük Thomas'ı ve romanın tüm diğer Afrikalı-Amerikalı karakterlerini beyaz olarak "yeniden hayal etme" fikriyle Wright'a geldi. Fields'in versiyonunda Thomas beyaz bir etnik azınlık grubunun üyesi olacak ve bir Polonyalı, bir İtalyan, bir siyah ve bir Yahudinin yanı sıra bir işe başvuracaktı. Bu düşünce ile dehşete düşen Wright, Hollywood'dan tamamen vazgeçerek Avrupalı yönetmenlerden gelen teklifleri değerlendirmeye başladı.

Yazar sonunda aradığı adamı buldu; Fransız film yapımcısı Pierre Chenal. Chenal romana sadık kalmayı kabul etti ama bir şartla; başkahramanı Wright'ın kendisi oynayacaktı. Hiçbir oyunculuk deneyimi olmayan kırk yaşındaki bir adama on dokuz yaşındaki birinin rolünü oynatmak, bu düşük büt-

çeli prodüksiyonu rayından çıkaracak bir dizi hatadan ilkiydi. ABD hükümeti Fransa'ya proje ile arasına mesafe koyması için baskı yapınca, Chenal çalışmayı Arjantin'e kaydırmak zorunda kaldı. Bürokratik pürüzler, Arjantinli finansörler ile kanunsuz ilişkiler ve Chenal'ın kendi beceriksizliği projenin planlanan zamanlama ve bütçeyi aşmasına neden oldu. Film sonunda mucizevi şekilde tamamlandı ve 4 Kasım, 1950'de Pan-American havayollarının strato-clipper tipi uçağında galası yapıldı.

Wright'ın anavatanında filmin olumlu karşılanacağı konusunda herkes ümitliydi ama Amerika bu *Vatan Evladı*'na karşı pek kibar davranmadı. Filmin gösteriminden önce New York Eyaleti Sansür Kurulu dağıtımcıya Amerikalı izleyiciler için fazla politik mesajlarla yüklü olduğu düşünülen yarım saatlik bir bölümü kesmesini emretti. Filmin sansürlü versiyonu eleştirmenleri dehşete düşürdü, Wright'ın amatör oyunculuğu ise ayrıca ağır biçimde eleştirildi. Yazar kamu karşısında vakur duruşunu korudu. "Bu film için herhangi bir mazeret öne sürecek değilim" dedi. "İyi ya da kötü, sonuçta benim istediğim gibi oldu." Ancak özel hayatında film onda büyük bir utanç uyandırdı. *Vatan Evladı*'nın sansürsüz versiyonu Avrupa film festivali çevresinde ancak yıllar sonra gösterildi. Ne var ki Wright'ın sinematik şöhretini kurtarmak için vakit artık çok geçti.

BÖYLE DOSTUM OLSUN...

Wright Paris'te yaşarken, kendisinden on dört yaş küçük, geleceği parlak Afrikalı-Amerikalı yazar James Baldwin'i kanatları altına aldı. Henüz hiçbir eseri yayımlanmamış olan Baldwin, deneyimli yazardan öneri ve ilham almak istedi. Wright ise ona bolca vakit ayırdı ve akıl verdi. Ancak ne yazık ki kimse Baldwin'e minnettarlığın bu anlaşmanın bir parçası olduğunu söylememişti. Baldwin'in Paris'e yerleştikten sonra yazdığı ilk yazılardan biri, çağdaş siyah edebiyatında "protest" romancılık geleneğine saldıran bir makale oldu. Saldırının ana hedefi neydi dersiniz? *Vatan Evladı*. Yazıdan hayli incinen Wright, Baldwin'i asla affetmedi.

HAİKU SEVDASI

Wright haiku sevdasına yakalandı. Yazar hayatının son on yılında, Fransa'da yaşadığı dönemde, dört binden fazla üç mısralık kısa ve öz şiirlerden yazdı ve bunlara "örümcek ağları" adını verdi. Şiirler yazarın ölümünden sonra derlenerek yayımlandı.

WILLIAM BURROUGHS

5 ŞUBAT 1914–2 AĞUSTOS 1997

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
JUNKIE/CANKİ (1953),
NAKED LUNCH/ÇIPLAK ŞÖLEN (1959)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
JACK KEROUAC, ALLEN GINSBERG

EDEBİ ÜSLUBU:
PARÇALARA AYRILIP ZAMAN ZAMAN YENİDEN BİRARAYA GETİRİLEN PARANOYAK DÜŞÜNCELER

SÖZÜN ÖZÜ

"İNSAN ABD'DE YA SAPKIN OLUR, YA DA SIKINTIDAN GEBERİR."

Dünya edebiyatının en ünlü aykırı isimlerinden William S. Burroughs, aslında sistemle barışık bir aileden geliyordu. Babasının babası I. William Seward Burroughs, hesap makinesinin mucidiydi. Annesi Laura Harmon Lee Burroughs Konfederasyon generali Robert E. Lee'nin soyundan geldiğini iddia ederdi ve onun erkek kardeşi de (Adolf Hitler'in yanı sıra) John D. Rockefeller'ın halka ilişkiler işlerini yürütürdü. Burroughs'un kendisi ise Ivy League'in kalesi Harvard Üniversitesi'ne gitmişti; gerçi okuluna karşı pek sevgi beslediği söylenemezdi. "Hem üniversiteden, hem de üniversitenin içinde bulunduğu kasabadan nefret ediyordum," demişti bir keresinde. "Her şeyiyle ölü bir yerdi orası. Sahte İngiliz devlet okullarının mezunları tarafından işgal edilmiş sahte bir İngiliz atmosferiydi."

Burroughs ayrıca ABD ordusunda da görev yaptı. Yeni asker alımı için hazırlanan broşürlerde muhtemelen altı hiçbir zaman çizilmemiş bir gerçekti bu. Yazarın ordudan tam da Burroughsvari bir nedenle atıldığını öğrenmek, "aykırı" Burroughs'un hayranlarını teselli edebilir. Hoşlandığı bir erkeği etkilemek için sol el serçe parmağının tepesini uçuran Burroughs, askeri hizmet vermeye zihnen uygun olmadığı için ordudan atıldı. Yazar kadınlara karşı da düşünceliydi. II. Dünya Savaşı sırasında Alman Yahudisi Ilse Klapper ile anlaşmalı bir evlilik yapmıştı. Amaç Klapper'ın Nazi kontrolü altındaki Avusturya'dan kaçışını sağlamaktı. Daha sonra Joan Vollmer ile evlendi ve silahlı bir eşek şakası sırasında onu öldürdü (bu konuyu daha sonra açacağız). Eşlerin ikisi de Burroughs'un gerçek cinsel tercihinden habersiz değildi. Burroughs bu konuda açık sözlü ve gururluydu, gizlisi saklısı yoktu.

Çoğu uzmana göre Beat Kuşağı'nın doğum tarihi, Burroughs, Allen Ginsberg ve Jack Keouac'in Columbia Üniversitesi'nde, 1943'teki buluşmasıdır. Burroughs bundan önce hayatını kazanabilmek için ilaçlama elemanı olarak çalışmış, çalıntı mal ve uyuşturucu satmıştı. Bu tarihten sonra ise yazı yazdı, uyuşturucu sattı ve ölmemek için uyuşturucu aldı. Doğruyu söylemek gerekirse Burroughs'un gerçek bir işte çalışmaya ihtiyacı yoktu. Hayatı boyunca varlıklı ailesinden gelen aylık harçlıkla geçindi. Söz konusu harçlık, kimi edebiyat miti yaratıcılarının iddia ettiği gibi "Burroughs milyonları" şeklinde bir tutar değildi; yazarın kirasını ödemeye, nikotin ihtiyacını karşılamaya yetecek bir miktardı ve Burroughs da bundan fazlasını istemiyordu.

Burroughs'un hayatındaki tek sabit, uyuşturuculardı. Uyuşturucular yazarın biyografisi boyunca, nasıl desek, damardan akan eroin gibi akıp gider. Kontrollü madde kullanımı Burroughs'u genç yaşından itibaren ele

geçirdi. Yazar yeniyetmelik yaşında New Mexico'daki pahalı özel okulundan, fareleri uyuşturmada kullanılan kloral hidrat kullanımı yüzünden atıldı. 1950'lerde birkaç ayını Güney Amerika'da *yage* denen mistik bir psikedelik bitkinin arayışıyla geçirdi. Hatta başyapıtı *Naked Lunch/Çıplak Şölen* için aldığı 3000 dolarlık avansı eroin satın almak için kullandı. Burroughs eroinin yanı sıra sihirli mantar, marihuana, haşhaş ve morfin; yani kolayda ne varsa kullandı. Alışkanlığından kurtulmak için, Dr. John Yerbury Dent'in ünlü apomorfin tedavisi de dahil, pek çok yöntem denedi ama hiçbiri işe yaramadı. Yazar en sonunda uyuşturucuyu ucuza ve/veya yasal olarak alabileceği yerlerde yaşamaya başladı ve bağımlılık deneyimlerini yazılarına taşıdı.

Uyuşturucu kullanımına ve eşcinsel yaşam stiline duyulan tepki, Burroughs'u sansür ve diğer kamusal eleştiriler için kolay bir hedef haline getirdi. 1962'de *Çıplak Şölen* ABD'deki son büyük müstehcenlik davasının hedefi oldu ve kitap Massachusetts Eyaleti tarafından müstehcen bulundu. Karar, Allen Ginsberg, Normal Mailer ve başka birçok kişinin kitap lehine ifade verdikleri sansasyonel bir duruşmanın ardından verildi. Karar daha sonra temyiz mahkemesinde iptal edildi. Burroughs 1970'lerde -kısmen şapka konusunda zevk sahibi oluşu yüzünden- kült konumuna eriştiyse de, edebiyat camiası tarafından hiçbir zaman tam anlamıyla kucaklanmadı. Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi'ne ancak 1983'te, Ginsberg'in başını çektiği uzun bir lobi çalışmasının ardından alındı. Burroughs daha çok rock yıldızlarının dostluğunu tercih ediyordu; Lou Reed, David Bowie ve Patti Smith çok sayıdaki hayranından birkaçıydı. 1970'lerin büyük bölümünü New York'ta Stüdyo 54 ekibiyle hoşbeş ederek geçiren Burroughs, 1983'te Kansas, Lawrence'a taşındı ve son on dört yılını uyuşturucunun yarattığı sis perdesinin ardında yaşayarak geçirdi. 1997'de, seksen üç gibi akıl almaz bir yaşta kalp krizinden öldüğünde, kendinden daha genç ve kimyasala daha az düşkün Beat yoldaşları Kerouac ile Ginsberg'ten sırasıyla yirmi sekiz yıl ve dört ay daha fazla yaşamıştı.

!

BİR DEFADAN SONRA GERİ DÖNÜŞ YOK

Burroughs'un eroin bağımlılığı oldukça güçlü ve tüketici nitelikteydi. Bir defasında mal alabilmek için daktilosunu satmış, elle yazmaya çalışarak üretkenliğine büyük bir darbe vurmuştu. Bir başka zaman bir yıl boyunca banyo yapmak ve çamaşır değişmekten vazgeçtiğini itiraf etmişti. Bu yaşam stili dostlarına

ve komşularına pek çekici gelmiş olmalı! Yazar uyuşturucu aldığı zamanların arasında günlerce oturup boşluğa bakardı. "Sekiz saat boyunca ayakkabımın ucuna bakabilirim," sözleri ona aitti.

ANLAT BAKALIM NE OLDU?

Eşini öldürmek pek çok yazar -ve çoğu insan- için kariyer sonlandırıcı bir hata olabilir ama Burroughs için durum farklı oldu. 1951'de Meksika'daki evlerinde keyifli vakit geçirmekte olan Burroughs ile karısı Joan, misafirlerini bir "William Tell" gösterisi ile eğlendirmeye karar verdiler. Joan kafasının üstüne ayaklı bir içki bardağı koydu, Burroughs da .38 kalibrelik tabancasıyla nişan aldı. (Kafası duman olmuş bir eroin bağımlısının titrek bir Benzedrine bağımlısını hedef tahtası olarak kullanmasının doğurabileceği tehlikeler kimsenin aklına gelmemiş olmalı.) Burroughs hedefi fena halde şaştı ve beyni parçalanan Joan, oracıkta öldü. Parti bitmişti. Meksika'da kritik birkaç kişiye verilen rüşvetlerin de eşlik ettiği karmaşık yasal işlemlerin ardından ülkeden kaçmasına izin verilen Burroughs, gıyaben cinayetten hüküm giydi. İki yıl tecilli mahkûmiyet aldı. Başka birinin vicdan azabından kahrolacağı bu durumda Burroughs işe iyi tarafından bakmayı tercih etti. "Joan'un ölümü olmasa asla yazar olamayacağım şeklinde korkunç bir sonuca, ister istemez varmış durumdayım," sözlerini kaleme aldı. "Joan'un ölümü beni istilacıyla, Çirkin Ruh'la temasa geçirdi ve yolumu, ömür boyu süren bir mücadeleye doğru kırdı. O yoldan çıkışım ancak ve ancak yazmakla mümkündü."

YEMEK İÇİN TEŞEKKÜRLER, JACK

Burroughs'un en unutulmaz eserinin ismi, edebiyat tarihinin en çarpıcı isimlerinden biriydi: *Naked Lunch/Çıplak Yemek* (Türkçede Çıplak Şölen). Bu konuda teşekkürü Jack Kerouac'a borçluyuz. Burroughs ilk başta romanına, pek çok bölümünü yazdığı Tanca'daki "international zone/uluslararası bölge" sözüne istinaden *İnterzone* ismini koymayı düşünüyordu. Daha sonra çok daha dikkat çekici olan *Naked Lust/Çıplak Şehvet*'i seçti. Kerouac, Burroughs'u Fas'taki sığınağında ziyaret ettiği bir gün romanı gördü ve ismini yanlışlıkla "*Naked Lunch/Çıplak (öğle)Yemek*" diye okudu. Bu hata Burroughs'un öyle komiğine gitti ki ismi kullanmaya karar verdi... Böylece edebiyatın klasiklerinden biri doğmuş oldu.

BENİ BU HALİMLE SEVER MİSİN?

Aralarındaki yirmi yaş farka rağmen Burroughs ile Allen Ginsberg 1950'lerin başında kısa, ihtiraslı bir cinsel ilişki yaşadılar. Ne var ki Burroughs Ginsberg'e âşık oldu. Ginsberg sonradan şunları yazdı: "Bill en üstün ruh birliğine ulaşabilmek için sınırsız, dizginsiz bir ilişki istiyordu." İş Burroughs'u terk etmeye gelince Ginsberg'in kelime seçimi pek öyle bal damlar gibisinden olmadı: "Senin o çirkin, moruk kamışını istemiyorum," dedi ona. İkilinin zarar gören dostluklarını onarması yıllarını aldı.

XENU'YA ERECEĞİM

Zihin kontrolüyle takıntılı bir yazar olarak Scientology'e geçiş yapması pek akla yatkın gelmese de Burroughs, 1960'ların sonlarında bilimkurgu yazarı L. Ron Hubbard'ın uzaylı temeline dayalı inanç sisteminin ateşli üyelerinden biri oldu. Scientology'i "gerçek bir iletişim bilimi" olarak adlandıran Burroughs, o sırada yaşadığı Londra'nın dört bir yanında sistemin tanıtımını yaptı. Hatta Scientology üstatları üstünde sergilenen son derece yorucu bir cinsel ve kriminal "güvenlik kontrolü" olan Joburg'ü de deneyimledi. Burroughs birkaç ay sonra Scientology'den ayrılma kararı aldı ve şunları söyledi: "Scientology bir din olana dek benim için yararlıydı. Ancak din benim hiçbir işime yaramaz. Din denen şey sadece şu kontrol müptelası triplerden biridir, ki hepimiz onsuz yapabiliriz."

GRUP ÜYESİ

Aykırı kişiliği ve radikal estetik tekniğiyle Burroughs'un rock müzik dünyasıyla doğal bir yakınlığı vardı. Bugün pek çoklarının bildiği gibi Steely Dan müzik grubu ismini *Çıplak Şölen*'de geçen devasa plastik dildo "Yokohamalı III. Steely Dan"den almıştı. *Heavy metal* terimi de Burroughs'a aittir. Bu söz, yazarın *The Soft Machine/Yumuşak Makine* ve *Nova Express* romanlarında bağımlılık yaratan uyuşturucular için bir metafor olarak kullanılır.

Burroughs hayatının ilerleyen dönemlerinde birkaç rock müzik performansçısıyla işbirliğine dayalı yakın ilişkiler geliştirdi, ki bunlar arasında Tom Waits, Nick Cave ve Throbbing Gristle'ın Genesis P-Orridge'ı da vardı. Hatta dostu Kurt Cobain ondan Nirvana'nın "Heart-Shaped Box/Kalp Biçimli Kutu" şarkısının klibinde İsa olarak görünmesini bile istedi. Ancak Burroughs

teklifi geri çevirdi. Buna karşılık 1992'de Cobain ile birlikte "The Priest They Called Him/Rahip Dediler Ona" isimli bir EP kaydı yaptı.

Burroughs'un işbirliği yaptığı, düşünce şekline daha yakın kişilerden biri, Chicago çıkışlı "endüstriyel" metal grubu Ministry'nin lideri Al Jourgensen'di. Burroughs ile Jourgensen eroin tutkusunu paylaşıyordu ve en az bir defa birlikte eroin almışlardı. Jourgensen yazarla aralarındaki unutulmaz eroin seansından sonra şunları söyledi:"Burroughs bu gezegende yaşamıyor. Sohbetimiz daha çok onun petunya bahçesindeki rakunların defedilmesi üstüne kuruluydu. Sonunda rakunlara metadon verme kararını aldık. Bu sayede hayvanlar yavaşlayınca, Bill de .38'liğini çıkarıp onları korkutabildi." İkili, bahçeyi basan hayvan sorununu hallettikten sonra işe koyuldu. Burroughs Ministry'nin "Just One Fix/Tek Bir Vuruş" adlı şarkısının konuşmalı bölümüne misafir oldu.

WILLIAM İLE JOAN BURROUGHS'UN DAVETLİLERİ "WILLIAM TELL" OYUNUYLA EĞLENDİRDİKLERİ PARTİ, ANİ VE BEKLENMEDİK BİR ÖLÜMLE SONA ERDİ.

NEW YORK'TAN CANLI YAYIN... KARŞINIZDA WILLIAM BURROUGHS

Burroughs'un televizyona ilk çıkışı, gece komedileri tarihinde en tuhaf olaylardan birinin yaşanmasına neden oldu. Olay, edebiyat dünyasının altmış yedi yaşındaki ikonunun, başyazar Michael O'Donoghue'nun daveti üzerine 7 Kasım, 1981'de *Saturday Night Live* stüdyosuna gelmesiyle yaşandı. Burroughs'un büyük hayranlarından biri olan O'Donoghue, süpermodel Lauren Hutton'ın sunacağı programda yazarın canlı okuma yapması için *SNL* prodüktörü Dick Ebersol'u ikna etti. Burroughs'un *Çıplak Şölen* ve *Nova Ekspres*'ten pasajlarla başlayıp milli marşa dek uzanan kostümlü prova performansı öyle tuhaf oldu ki, Ebersol, O'Donoghue'ya Burroughs'un bölümünü altı dakikadan üç dakikaya indirmesini emretti. Tedirgin olan O'Donoghue, prodüktörün talimatını iletmeyi kasten ihmal edince, Burroughs altı dakika boyunca konuştu da konuştu. Onun nükleer patlamalar hakkındaki gerçekötesi lafları ve sarhoş görüntüsü karşısında hayrete düşen seyirci, komedi skeci izleyip izlemediğinden emin olamadan tedirginlikle yerinde kıpırdanmaya başladı. Bunun üzerine

programın müzisyen konuğu "Süper Üşütük" Rick James ile Eddie Murphy ve Joe Piscopo'nun başını çektiği program ekibi, durumu toparlayıp, programı normale döndürdüler.

BIÇAK SIRTI

Kartal gözlü izleyiciler Ridley Scott'un 1982 yapımı bilimkurgu karafilm klasiği *Blade Runner/(Türkçede) Bıçak Sırtı*'nın jeneriğinde Burroughs'un adının geçtiğini fark etmiş olabilirler. Filmin ismi o sıralarda aynı adlı bir senaryoyu elden ele dolaştıran *Çıplak Şölen*'in yazarına bir selam niteliğindeydi. Ancak senaryo isminin ne Scott'un filmiyle, ne de filmin temel aldığı Philip K. Dick romanı *Do Androids Dream of Electric Sheep/Androidler Rüyalarında Elektrikli Koyun Mu Görür?* kitabıyla bir ilgisi vardı. Burroughs'un öyküsü Blade Runners adlı genç kaçakçı grubunu anlatıyordu. Grup gizli polis tarafından yönetilen faşist bir gelecekte, Amerika'da doktorlara yasaklı cerrahi aletleri sağlıyordu.

CARSON MCCULLERS

19 ŞUBAT 1917–29 EYLÜL 1967

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE HEART IS A LONELY HUNTER/YALNIZ BİR AVCIDIR YÜREK (1940),
REFLECTIONS IN A GOLDEN EYE/ALTIN GÖZDE YANSIMALAR (1941),
THE MEMBER OF THE WEDDING/DÜĞÜNÜN BİR ÜYESİ (1946)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
FLANNERY O'CONNOR, EUDORE WELTY, HARPER LEE

EDEBİ ÜSLUBU:
GÜNEYLİ TOPLUMUN UYUM SAĞLAYAMAYANLARINA AİT TUHAF YAŞAMLARIN AKICI, LİRİK BİR DÜZ YAZIYLA BURUK İFADESİ

SÖZÜN ÖZÜ

"BİTMEMİŞ BİR ŞARKI YA DA ESKİ BİR ADRES DEFTERİ KADAR, İNSANİ VAR OLUŞUN DOĞAÇLAMAYA DAYALI TABİATININ FARKINA VARMANIZI SAĞLAYAN HİÇBİR ŞEY YOKTUR."

Kitap kulübünüzün bir sonraki toplantısında bir tartışma mı başlatmak istiyorsunuz? O zaman ayağa kalkın ve etrafınızdakilere Carson McCullers hakkında ne düşündüklerini sorun. İnsanların ya sevdiği, ya da nefret ettiği bir yazardır McCullers. Sevenler köşesinde (onu William Faulkner'a tercih eden ve "özgün şiirsel duyarlılığı"nı metheden) Graham Greene, yazarın dostu (ve ona "deha" diyen) Tennessee Williams, (yazarın duru yazınını "ikinci sınıf kültürümüzün sayılı birkaç tatminkâr başarısından biri" olarak adlandıran) Gore Vidal yer alır. Karşı köşeyi ise Arthur Miller (McCullers'a "önemsiz bir yazar" demişti), yine ("onun eserlerine büyük bir antipati duyuyorum" diyen) Güneyli Gotikçi Flannery O'Connor ve ("Amerikan edebiyatı ağacında bitmiş İspanyol yosunu" diye yazarla dalga geçen) itibarlı film eleştirmeni Stanley Kauffmann işgal ediyor. Kısa bir hayat sürmüş ve nispeten az sayıda eser üretmiş de olsa, Columbus, Georgialı bu güleryüzlü biseksüelin insanlarda güçlü tepkiler uyandırmak gibi bir özelliği vardı.

Edebiyat alanında yükselmek, Lula Carson Smith adıyla dünyaya gelen Carson McCullers'ın kaderinde yazılıydı. Özellikle annesi bu konuda inançlıydı. (Kendisi de Konfederasyon'dan bir savaş kahramanının torunu olan) Marguerite Waters Smith, etrafındakilere gizli bazı alametlerin, doğmamış çocuğunun dünyaca ünlü bir sanatçı olacağına işaret ettiğini söylemişti. Ne yazık ki aynı kehanetler bebeğin cinsiyetiyle ilgili yanlış bilgi sundu. Sonuçta Marguerite seçtiği ismi -Enrico Caruso- bir kenara bırakıp bebeğe büyükannenin ismi olan Lula'yı vermek durumunda kaldı. Yine de küçük Lula altın çocuk muamelesi gördü. Marguerite kızının geleceğinin müzikte yattığına inanıyor, bebeğin nağmeli ağladığını söyleyerek arkadaşlarına övünüyordu. Lula küçük yaştan itibaren, annesinin varlığına inandığı içsel yüceliği ortaya çıkarmak üzere piyano dersleri aldı.

On yedi yaşına gelen Carson, Julliard'da müzik eğitimi almak üzere New York'a gitti. Ailesi okul masrafları için aile yadigârı bir yüzüğün satışından gelen parayı kızlarının cüzdanına koymuştu. Ya kazayla, ya da kaderine karşı bir kayıtsızlık sonucu cüzdanı metroda kaybeden Carson'ın müzik kariyeri başlamadan bitti. Carson onun yerine yazarlık derslerine kayıt olarak, harçlığını kazanabilmek için tuhaf işlere girip çıktı. Ancak girdiği hiçbir işte uzun süre tutunamadı. "İşimden daima kovuluyordum" dedi, bir röportajcıya. "O konuda sicilim mükemmeldir. Hayatımda hiçbir işten istifa etmedim." Carson 1937'de Reeves McCullers ile evlendi. Carson'ın kendisi gibi uyum sorunu çeken biri olan McCullers, eşinin toplumsal beğeni ve her iki cinsten sevgili ihtiyaçlarını da paylaşıyordu. İlişki adeta zehirliydi. Reeves yazarlıkta Carson'ın yanına bile yaklaşamadığı

halde, ilgi görmeye en az onun kadar özlem duyuyordu. Evlilik yalnızca üç yıl sürecekti.

Carson McCullers *Harper's Bazaar*'ın eski kurgu editörü olan arkadaşı George Davis'in daveti üzerine 1940'da Brooklyn'de harap bir daireye taşındı. Burası zamanla bir sanatçı komününe dönüştü. McCullers'ın ev arkadaşları arasında şair W. H. Auden ile Louis MacNiece ve üçüncü katı paylaştığı frapan striptizci Gypsy Rose Lee vardı. Paul ve Jane Bowles'dan Leonard Bernstein ve Salvador Dali'ye dek pek çok eksantrik şahsiyet eve girip çıkıyordu. Bu özgür ruhlu sosyal çevre, giderek çıkmaza giren bir evliliğin eşiğindeki McCullers'ın üzerinde oldukça canlandırıcı bir etki yaratti ve McCullers *The Member of the Wedding/Düğünün Bir Üyesi* ve *The Ballad of the Sad Café/Sad Kafe Baladı* üstünde çalışmaya başladı. Ayrıca kendisinden on yaş büyük, yapmacık, müşkülpesent şahsiyet Auden ile de arasında olmadık bir bağ kurdu. Birbirlerinin aksanını hiç anlamasalar da -McCullers Auden'ın ilk ismini hatalı olarak "Winston" diye telaffuz ediyordu- aralarında bir öğretmen-öğrenci ilişkisi doğmuştu. Auden'ın eşcinsel olması ve McCullers'ın, daha çok erişilmez kadınlara arzu duyma üstüne kurulu acılı cinsel yaşamına anlayışla yaklaşabilmesinin de ilişkiye olumlu bir etkisi oldu. ("Erkek olarak doğdum ben" demişti, McCullers, annesinin doğum öncesi kehanetini doğrularcasına.)

1945'te artık dünya çapında ünlenmiş olan yazar, eski kocası Reeves McCullers ile yeniden evlendi. Reeves şimdi eskisinden de tuhaftı. Örneğin, birlikte intihar etmeleri fikrini çok çekici buluyordu. Carson fikre karşı çıkınca Reeves onsuz adım atmaya karar vererek 1953'te, Paris otel odasında aşırı dozda barbitürat alarak hayatına son verdi. Bundan iki yıl sonra, daima üstüne titreyen annesinin ani bir şekilde ölmesi, McCullers için daha da büyük bir darbe oldu. Duygusal destekten yoksun kalan dul yazar, bir daha asla içinden çıkamayacağı bir ümitsizliğe doğru sürüklendi. Hayatının geri kalanını büyük ölçüde çeşitli hastalıkların pençesinde boğuşarak geçirdi. Ardı ardına inen felçler, bedeninin tek tarafını hareketsiz bıraktı. 1962'de göğüs kanseri teşhisi konan yazarın kolu, bacağı, kalçası ve parmakları üzerinde yapılan ameliyatlar, üretkenliğini de ciddi ölçüde kısıtladı. McCullers hayatının son döneminde yalnızca tek eliyle daktilo yazabiliyor ve günde ancak bir sayfa iş çıkarabiliyordu. Nihai bir felcin ardından kırk yedi gün sürecek bir komaya girdi ve kısa yaşamı 29 Eylül, 1967'de son buldu.

CARSON VE KONTES

McCullers'ın, Anton Çehov, Fyodor Dostoyevski, Turgenyev ve Leo Tolstoy gibi Rus yazarlara özel bir ilgisi vardı. Öte yandan bu yazarların akrabalarına toplu taşımacılık araçlarında rastlamak gibi bir de becerisi vardı. Bir gün annesiyle birlikte otobüsle New York'a giderken gösterişli bir Rus hanımla sohbete daldılar. Anne McCullers, kızının edebi maharetini saymakla bitiremezken, kadın kendi babasının da yazar olduğunu söyledi. Kadının adı mı neydi? Kontes Tolstoy.

SÖYLENENE GÖRE VERDİĞİ DİLLERE DESTAN AKŞAM YEMEĞİ DAVETLERİNDEN BİRİNDE CARSON MCCULLERS MARILYN MONROE İLE MASA ÜSTÜNDE DANS EDERKEN, ARTHUR MILLER İLE ISAK DINESEN DE ONLARA TEZAHÜRAT YAPMIŞTI.

- - - HAYDİ MARILYN, HAYDİ BLIXEN! - - -

McCullers edebiyat tarihinin en "keşke duvarında böcek olsaydım" tipindeki yemek davetlerinden birinde Arthur Miller, Marilyn Monroe ve (daha çok *Out of Africa/(Türkçede) Benim Afrikam*'ın yazarı Isak Dinesen diye bilinen) Baroness Karen Blixen-Finecke'nin olduğu bir grubu ağırladı. Seçkin şahsiyet Blixen, Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi'nde bir konuşma yapmak üzere ABD'ye yeni gelmişti ve yakında gösterime girecek olan *Some Like It Hot/ Bazıları Sıcak Sever* filminin bomba yıldızı ile tanışmak için yanıp tutuşuyordu. Edebiyat dünyasında şöhretle geçen yılları içinde hayli etkileyici bir portföy oluşturmuş olan McCullers, bu arzuyu 5 Şubat, 1959'da gerçekleştirdi.

Ortaya oldukça tuhaf görünümlü bir dörtlü çıkmıştı. Gözlüklü, entelektüel Miller iki oyununun arasındaki bir dönemdeydi ve Amerikancı Olmayan Faaliyetler Komitesi'nin karşısına çıkmayı reddedişinden dolayı federal hükümete karşı mahkemede verdiği mücadeleden toparlanma aşamasındaydı. Yaklaşık iki yıldır eşi olan Monroe ise şöhretinin doruğundaydı ve kendisini yaklaşık üç yıl sonraki ölümüne götürecek olan duygusal dengesizliğin işaretlerini göstermeye başlamıştı. Monroe partiye göğüs dekolteli siyah dar bir elbiseyle geldi. McCullers her zamanki gibi fiziksel ve zihinsel açıdan perişan haldeydi. Vücuduna inen inmeler bedeninin sol tarafı hariç her yerini felçli bırakmıştı. Yetmiş dört yaşındaki Blixen ise grubun en yaşlı, saygın kişisiydi. Ancak pek çok açıdan en kötü durumda olan da oydu. Gençliğini çoktan geride bırakmış

olan Blixen, frengi ve anoreksinin sıkıntılarından mustaripti. Sadece otuz altı kiloydu ve kıtlıktan çıkmışçasına sigara içiyor, amfetamin alıyordu.

Yemek zili çalınca Blixen hayatta tükettiği neredeyse tek yemeği sipariş etti: istiridye ve şampanya. Siparişi komik bulan Miller, Blixen'e hangi doktorun ona böyle tuhaf bir diyet verdiğini sordu. Blixen yüzünde giderek solan gülümsemesiyle Miller'a döndü ve "Doktor mu?" dedi. "Doktorlar ne yapacaklarını bilemez durumda. Bense şampanyaya da bayılıyorum, istiridyeye de. Üstelik bana iyi geliyorlar. Bu sözler diyet sohbetine son noktayı koydu. (Bu arada Barones Blixen birkaç gün sonra akut beslenme bozukluğundan apar topar hastaneye kaldırıldı.)

İlginç bir şekilde üç kadın birbiriyle anlaşmıştı. Belki de ortak işlevsizlikleri onları birbirlerine bağladı. Blixen Marilyn'in güzelliği, canlılığı ve masumiyeti karşısında büyülenmiş, onu Afrika'da gördüğü aslan yavrusuna benzetmişti. McCullers sonradan bu daveti, verdiği en iyi yemek daveti olarak niteledi. Gecenin üç kadının, McCullers'ların mermer masası üstünde dans etmesiyle bittiği yönündeki açıklamaların ise pek bir dayanağı yoktu; en azından Arthur Miller'a göre.

ARALARINDA BİR BAĞ VARDI

James Bond'un yaratıcısı Kont Ian Fleming, en beklenmedik Carson MacCullers hayranlarından biriydi. Casus romancısı yazar *Altın Gözde Yansımalar* romanından öyle etkilenmişti ki Jamaika'daki malikânesine yazarın onuruna Altıngöz adını verdi.

VAR OLMANIN DAYANILMAZ BEYAZLIĞI

McCullers hayatının ilerleyen dönemlerinde beyaz rengi takıntı haline getirdi. Emily Dickinson'ın ruhunu yaşattığını düşünen yazar, bembeyaz elbiseler ve bluzlar giymeye başladı ve dostlarına odalarını beyazlarla dekore etmelerini tavsiye etti. Hatta sadece beyaz gecelik ve tenis ayakkabısı giyerek röportajlar verdi.

J. D. SALINGER

1 OCAK 1919–27 OCAK 2010

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
OĞLAK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE CATCHER IN THE RYE/ÇAVDAR TARLASINDA ÇOCUKLAR (1951), *FRANNY AND ZOOEY/FRANNY VE ZOOEY* (1961)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
JOHN CHEEVER, JOSEPH HELLER, CARSON MCCULLERS

EDEBİ ÜSLUBU:
1950'LER NEW YORKLUVARİ

SÖZÜN ÖZÜ

"YAYIMLAMAMAKTA MUHTEŞEM BİR HUZUR VAR."

Dünya edebiyatının Sandy Koufax'ı olan Jerome David Salinger, ulaşılmaz, erişilmez ve iletişim kurulmaz olma yoluyla şöhreti artırma sanatında uzun zaman önce ustalaştı. (Greta Garbo ve Howard Hughes da kendi zamanlarında bu şık yönteme başvurmuşlardı.) Yazarın edebiyat kanonuna katkısı hacimsel anlamda fazla yüklü değil belki ama kitap yayımlama eylemini "korkunç bir mahremiyet ihlali" diye nitelemiş bir adamın gizemliliğiyle boy ölçüşecek yazar bulmak da kolay değil. Böylesi bir ihlal için çoğu yazar neler vermez, öyle değil mi?

Salinger'ın en ünlü romanı elbette ki *The Catcher in the Rye/(Türkçede) Çavdar Tarlasında Çocuklar*'dı ve ergenlik çağı yabancılaşmasını konu alan bu başyapıt bugüne dek -diğer nahoş tiplerin yanısıra- hoşnutsuz lise öğrencilerinin bam teline dokunmayı sürdürdü. Romandaki (ismini aktör William Holden ile aktris Joan Caulfield'den alan) Holden Caulfield karakteri büyük oranda Salinger'ın kendisini temel alarak yaratılmıştı. Seçkin okul Pencey Prep ise yazarın bir zamanlar devam ettiği elit harp okulunu temsil ediyordu. Roman formatında düzenlenmiş bir düşmanlar listesini andıran iğneleyici komiklikteki kitap, hassas, bedbaht Yahudi yazarına, kendisinde dışlanmışlık hissi yaratan herkesten retorik öç almaya uygun bir ortam sundu. Salinger, üyelerinin sayısı giderek artan "Eisenhower dönemi uyumsuzları" kültü tarafından çok sevilen birkaç kitap daha yazdıktan sonra inzivaya çekildi ve bir daha kitap yayımlamadı.

Spot altından bu çekilişin ardında alınganlık mı yatıyordu? Kitabın yayımlanmasını izleyen yıllar içinde John Updike, Alfred Kazin ve Leslie Fiedler gibi edebiyat dünyasının saygın kişilikleri, Salinger'ın eserlerine yönelik ciddi eleştiriler dile getirdi. Joan Didion kitabı "yapay" diye niteledi ve Salinger'ın "Her bir okuyucunun içindeki temel ehemmiyetsizliği okşama ve yaşama dair talimatlar verme eğilimiyle" alay etti. Belki tüm bu örneklerde kedi ve ciğer durumu söz konusuydu. Ne de olsa Salinger, sözü geçen kişilerin hepsinden çok para kazanıyor ve dikkat çekiyordu. Ancak kimileri onun eleştirilerden incindiğini düşündü. Yazar belki de ilk başarısını aşamayacağından çekiniyordu. Nedeni ne olursa olsun, Salinger dünyanın en ünlü münzevilerinden biri haline geldi.

Ortaya çıktığı zamanlarda ise tartışmalar yaratıyordu. 1970'lerin başlarında on sekiz yaşındaki anı yazarı Joyce Maynard ile birlikte oldu, dokuz ay sonra da kızı tek kelime etmeden gönderdi. Maynard Salinger'ın aşk mektuplarını açık artırmaya çıkararak ve ilişkilerini ayrıntısıyla anlatan bir kitap yazarak öcünü aldı. 2000 yılında Salinger'ın kızı Margaret kendi anılarını kaleme aldı ve edebiyat ikonunu oldukça sevimsiz bir şekilde resmetti. Kitapta yeniyetme dışlanmışlığına dair öyküleriyle koca bir kuşak okuyucu-

bu büyüleyen adamın, aslında kendi idrarını içen ve Hollywood filmlerinin çizdiği eski moda ırksal stereotiplere tutunan somurtkan bir kuralcı olduğu söyleniyordu. "Babama göre İspanyolca konuşan herkes ya Porto Rikolu bir çamaşırcı kadındır ya da Marx Kardeşler filmindeki dişsiz, sırıtkan çingene tiplerdendir" diyordu Margaret. Margaret siyahî bir adamla nişanlandığında Salinger çileden çıkmış, siyahî bir müzisyenle evlenen kadının başına gelen felaketleri anlatan eski bir filmi örnek vererek kızını uyarmıştı.

Salinger'ın inzivaya çekildiği sığınağı New Hampshire'daydı. Söylenene göre bu malikânede içi, tamamlanmış ya da tamamlanmakta olan kitaplarla dolu birkaç oda büyüklüğünde kasalar vardı. Yazar arada bir yeni romanının çıkacağı haberini salar ama durmadan fikir değiştirirdi. Eserlerinin film haklarını vermeyi inatla reddetti ve kendi izni olmaksızın yapılan birkaç uyarlamanın da önünü kesti. Yakın zamanda vefat eden yazarın, ölümünün ardından da herhangi bir hikayesinin filminin çekilmesini önlemek için vasiyetnamesine özel bir madde koyduğu söyleniyor.

Yazar filmden gelecek paraya hiçbir zaman ihtiyaç duymadı. *Çavdar Tarlasında Çocuklar* her yıl 250.000 adet satmayı sürdürerek, dünyanın dört bir yanındaki sorunlu gençlere ilham verdi. Kaderin kötü bir oyunu sonucu Salinger'ın en önemli eseri aynı zamanda aklını yitirmiş münzevilerin ve suikastçılığa öykünenlerin kutsal kitabı oldu. Aralık 1980'de John Lennon'ı vuran suikastçı Mark David Chapman'ın elinde eskimiş bir *Çavdar Tarlasında Çocuklar* kitabı vardı. Chapman daha sonra cinayet konusunda Holden Caulfield'den ilham aldığını söyleyecekti. Hollywood ne zaman bir karakteri çılgın biri gibi göstermek istese, kütüphanesine *Çavdar Tarlası*'nın bir kopyasını yerleştirir; tıpkı *Komplo Teorisi*'nde Mel Gibson'a yaptığı gibi. Indie rockçılar Too Much Joy, 1991 yapımı şarkılarında, "*Çavdar Tarlasında Çocuklar*'ı seven insanlardan korkarım ben" demişti. Onları suçlayabilir miyiz?

!

AÇIK DENİZDE EĞLENCE

Dünyanın en ünlü münzevisi bir zamanlar animatörlerin kralıydı. Salinger 1941'de, varlıklı kimseleri Batı Hint Adaları'na götüren lüks İsveç yolcu gemisi H. M. S. *Kungsholm*'de eğlence işleri müdürü olarak görev yapmıştı. Bu deneyimini daha sonra bir okyanus yolcu gemisinde geçen "Teddy" adlı kısa öyküsüne aktardı.

OONATİK

Salinger yirmili yaşlarının başlarında oyun yazarı Eugene O'Neill'in kızı Oona O'Neill ile birlikte oldu. Salinger iyi bir çift olduklarını düşünüyordu ama ne olduysa kendini Şarlo tarafından ekarte edilmiş buldu. Charlie Chaplin araya girmiş, genç Oona'nın ayaklarını yerden kesmişti. Çift aralarındaki otuz altı yaş farka rağmen kısa süre sonra evlendi. Öfkeye kapılan Salinger, Oona'ya, hayalinde canlandırdığı (Oona-Chaplin) düğün gecesini çirkin ayrıntılarla betimleyen ağır, haşin bir mektup yazdı.

BİR NAZİ'YLE EVLENDİM

Kendinden nefret eden Yahudi konusu açılınca, Salinger'ı atlamamak gerekir. Yazar Yahudi geçmişinden daima rahatsızlık duymuş ve bu özelliğini kurgusal yaratılarının pek çoğuna aktarmıştı. Ne var ki Salinger, tarihte bilerek ve isteyerek bir Nazi ile evlenmiş belki de tek Yahudi'ydi. Olay, II. Dünya Savaşı'nın son aylarında, Salinger'ın işgal altındaki Almanya'da karşı-istihbarat görevi yaptığı dönemde yaşandı. Alt düzey bazı Nazi görevlilerini sorgulamakla görevlendirilen Salinger, onlardan birine, kısaca Sylvia (ya da Salinger'ın deyişiyle "Saliva/Salya") diye bilinen bir kadına, âşık oldu. Lafını esirgemez bir Yahudi düşmanı olan Sylvia, Salinger'ın Amerika'daki akrabaları tarafından pek de coşkuyla karşılanmadı. Sadece birkaç ay süren evliliğin ardından Sylvia arkasına bakmadan anavatanına döndü.

OLMADI BU İSİM

The Catcher in the Rye 1951 yılında Ayın Kitabı Kulübü tarafından seçildiğinde, organizasyonun seçkin editörler kurulu kitabın tuhaf ismiyle sorun yaşadı. Kulüp başkanı ismin değiştirilmesini isteyince Salinger soğuk bir tavırla teklifi reddetti ve "Holden Caulfield böyle bir şeyi istemezdi," dedi.

BİR BARDAK ÇİŞ ALIR MIYDINIZ?

Kızı Margaret'e bakılırsa Salinger, muhtemelen serinlemek için değil ama tıbbi nedenlerden dolayı, kendi idrarını içiyordu. İdrar terapisi Hindistan'da beş bin yıldan uzun bir süredir uygulanır ve tedavi edici bir yöntem olarak görülür. Ayrıca dişleri de beyazlattığı söylenir.

ÇILGIN HOMEOPAT

Salinger'ın alternatif tıp alanından benimsediği tek perhiz yöntemi idrar içmek değildi. Yazar aynı zamanda Scientology, homeopati, akupunktur ve Hristiyan Bilimi ile de ilgileniyordu. Ayrıca metal yansıtıcılarla donatılmış ev yapımı yatay dayanakları kullanarak, cildi koyu bir ton alana dek güneşleniyordu. Bir ara yaptığı makrobiyotik perhiz yüzünden rengi hortlak yeşiline döndü. Ailesine bakılırsa ağzı da fena halde kokuyordu.

Alternatif tıp yöntemlerini kendi üstünde uygulamak Salinger'a yetmedi. Çocuklarından biri hasta olduğunda yazar küplere biniyor, onları iyileştirecek homeopatik tedaviyi bulana dek durmayı reddediyordu. Böyle zamanlarda alternatif tıp kitaplarına bakarak saatlerini geçiriyor, basit bir nezle için kusursuz bir tedavi arıyordu.

Konu akapunktur olduğunda "Doktor" Salinger daha da tuhaf bir yönteme başvuruyordu. Geleneksel iğnelerden uzak duran yazar, (IKEA mobilyalarını birarada tutan) küt tahta çivileri tercih ediyordu. Sonuç ise acı çekmekten öte bir şey olmuyordu. Kızı Margaret bu hissi "Deriye, ucu körelmiş kurşun kalem batırmaya" benzetmişti. Salinger oğlu Matthew'un nezlesini, bu sihirli çivilerinden birini çocuğun serçe parmak kemiklerine batırarak iyileştirmeye çalışmıştı. Oğlan acıyla çığlık attıysa da, babası hiç sinirini bozmadı. Sadece, "Sen, annen ve kız kardeşin, hayatımda gördüğüm, ağrı eşiği en düşük insanlarsınız," diye, çıkıştı. "Duyan da etine şarapnel saplandı sanır!" İki çocuğun hastalıklarını sevgili babalarından saklamalarına şaşırmamalı.

BİR KUTU SAHTE MUTLULUK

Kocakarı yöntemleriyle çocuklarına eziyet etmediği zamanlarda Salinger, özel orgazmatronuyla kendine vakit ayırıyordu. Ahşap ve metalden yapılma, orgon kutusu denen tek kişilik bu aygıt 1930'larda sahte psikoanalist Wilhelm Reich tarafından icat edilmişti. Orgon Akümülatörü diye de bilinen 150x60x60 cm'lik kutu, güya "orgonu", yani evrenin yaşam kaynağını emiyordu. (Kutunun ayrıca içinde oturan insanda güçlü bir cinsel uyarı yarattığına da inanılıyordu.) 1950'lerin başlarında peynir ekmek gibi sattıysa da, devlet sonradan aygıtın sahte olduğunu duyurdu ve mucidini hapse attı. (Bu arada Reich, tam beş saat Albert Einstein ile görüştü. Konuşma bittiğinde Einstein'a, "Şimdi neden herkes beni deli sanıyor, anlamışsındır" dedi. Einstein'ın yanıtı, "Hem de nasıl," oldu.)

GEVELEMENİN GÜCÜ

Salinger'ın spritüel yaşamı Baskin-Robbins türü bir şeydi. Yazar Yahudi doğmuş, Zen Budizmini, Vedantik Hinduizmi, hatta Karizmatik Hristiyanlığı denemişti. New York'taki Karizmatik ibadet evinden son derece etkilenen Salinger, New Hampshire'daki evine döndüğünde, söz konusu dinin uygulamalarından biri olan bilinmez bir dilde konuşma pratiğini benimsemişti. Kızı onu bahçedeki eğreti bronzlaşma köşesinde, Kutsal Ruh'un gücünü temsil ettiğine inanılan antik mistik dile ait sözcükleri huşu içinde tekrarlarken bulmuştu.

KIZI MARGARET'İN SÖYLEDİĞİNE GÖRE J. D. SALINGER KENDİ İDRARINI İÇİYORDU. GERÇİ BU TERCİHİN MUHTEMELEN TIBBİ NEDENLERİ VARDI.

MAHKEMEDE GÖRÜŞÜRÜZ!

Salinger mahremiyetine son derece düşkündü ve biyografiğa soyunanları sık sık mahkemeye verir, ya da vermekle tehdit ederdi. Örneğin, yazar Ian Hamilton'ın 1988 tarihli bir biyografide mektuplarını yayımlamasına engel olmak için onu mahkemeye vermiş ve davayı kazanmıştı. İranlı bir film yapımcısı 1998'de *Franny ve Zooey*'in uyarlamasını izin almadan çekince, Salinger avukatları yoluyla gösterimi durdurtmuştu. Yazarın dava açma tehditleri bile iş gördü. *Field of Dreams/Düşler Tarlası* filminde James Earl Jones'un oynadığı Terrence Mann karakteri ile *Finding Forrester/Forrester'ı Bulmak* filminde Sean Connery'nin oynadığı William Forrester karakteri Salinger'ı temel alıyordu ama mahkemelik olmamak için her ikisi de sonradan değiştirildi.

KAHRAMANIM BENİM

Salinger'ın oğlu aktör Matthew Salinger, Marvel Comics'in gişede hızla çöküp soluğu video raflarında alan 1990 yapımı bir filminde, süpervatansever süperkahraman Kaptan Amerika'yı canlandırdı.

JACK KEROUAC

12 MART 1922–21 EKİM 1969

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
BALIK

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
ON THE ROAD/YOLDA (1957), *THE DHARMA BUMS/ (TÜRKÇEDE) ZEN KAÇIKLARI* (1958)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ALLEN GINSBERG, TRUMAN CAPOTE

EDEBİ ÜSLUBU:
ARAYA MİSTİK İÇGÖRÜLERİN SERPİŞTİRİLDİĞİ LOGOREİK, DAĞINIK SÖZLER

SÖZÜN ÖZÜ

"BÜYÜK İŞLER TRENDLERE, GEÇİCİ MODALARA VE POPÜLER FİKİRLERE TESLİM OLANLARIN HARCI DEĞİLDİR."

Jack Kerouac'i tanımlayan özellikler sorulsa, çok az insan ona (a) Fransız asıllı Kanadalılığı; (b) muhafazakârlığı ya da (c) özel okul çocuğu olmayı yakıştırır. Oysa *On the Road/Yolda*'nın kutsal yazarı tüm bu özelliklere sahip olmaktan öte, Beat Kuşağı'nın babası değil, Red Sox'ın spor muhabiri olmayı tercih edecek kadar büyük bir beyzbol hayranıydı.

Jean-Louis Lebris de Kerouac ismiyle 1922'de Lowell, Massachusetts'te dünyaya gelen Kerouac, Quebec'te yaşayan Fransız asıllı Kanadalı bir matbaacının oğluydu. Beş yaşına gelene dek tek kelime İngilizce konuşmadı ve dile ancak yeniyetmelik yaşlarında hakim olmaya başladı. Çocukluğunda hayali spor olaylarını anlatarak kendine eğlence yaratırdı. Daha sonra New York'taki Horace Mann Okulu'na devam etti. Mezunları arasında komünistlikle suçlanan avukat Roy Cohn, transseksüel tenis yıldızı Renée Richards ve New York valisi Eliot Spitzer'ın da bulunduğu elit bir hazırlık okuluydu burası.

Futbol yeteneği Kerouac'a Columbia Üniversitesi'nden burs kazandırdı. Kerouac sonraları üniversitede, rekor sayıda ders kırmasıyla övündü. İlk senesinde yaptığı ikinci maçta bacağını sakatlamamış olsa, hayatının sonuna kadar boş kafalı bir sporcu olarak kalabilirdi. Onun yerine Kerouac, okulu bıraktı ve gezgin bir yazar olarak yaşamını sürdürdü. Sonunda yılların seyahatleri ve günlüklere karalanan sayısız düşünce birleşti ve Nisan, 1951'de *On the Road/Yolda*'yı ortaya çıkaran efsanevi yazma maratonuna dönüştü. Kerouac sonradan tek parça bir telem kâğıdı rulosu üstüne yazdığı 175.000 kelimelik metni üç haftada ürettiğini iddia etti. Bugün uzmanların çoğu, itibarlı "Kerouac tomarı"nın birkaç yıllık günce notlarından gelen malzemeleri biraraya getirdiği konusunda hemfikir. Yöntem ne olursa olsun, Amerika ve Meksika'yı boydan boya gezen Doğulu düz tip ile onun aykırı dostunun epizodik öyküsü yeni yeni doğmakta olan Beat Kuşağı için kısa sürede kültürel bir mihenk taşına dönüştü.

Kerouac bir yıl geçmeden *Steve Allen Show*'a çıkarak, Steverino'nun caz piyanosu eşliğinde başyapıtından parçalar okumaya başladı. Ne yazık ki bu program Kerouac'in o dönemde halk karşısına en ayık çıktığı anlardan biri oldu. Yazar sonradan böyle programlara ya sarhoş geldi, ya da program boyunca Budizm ve dehanın gerçek tabiatı üstüne tutarsız konuşmalar yaptı. Ayrıca küçük düşürücü bazı eleştirilere de hedef oldu. Örneğin, Truman Capote, Kerouac'in eserleri için, "Yazmak denmez ona. Daktilo etmek denir," demişti. Çoğu zaman otomatik ya da doğaçlama kompozisyonlarla ilişkilendirilse de, Kerouac aslında yazılarının üstünden gayretle ve ısrarla geçer, onları yayıncılarına pazarlanabilir hale getirmeye çalışırdı. Neden çalışmasın ki? İçki parası kazanmanın tek yolu buydu.

Ömür boyu alkolikliği sürdüren Kerouac, hayatının son on yılını kendinden geçene dek içerek geçirdi. Üretkenliği de giderek azaldı. Birkaç defa ev değiştirdi ve her seferinde annesi ona eşlik etti. Bu süre içinde kendini Katolikliğe iyice adadı. 21 Ekim 1969'da, elinde kâğıt kalemiyle, şiddetli iç kanamadan öldü.

!

SAĞIN ADAMI

Daha radikal Beatnikler, hareketin kurucu babasının bir muhafazakâr olduğunu bilseler, dehşete düşerlerdi. Dindar bir Katolik olan Kerouac, hippilerden nefret eder, Vietnam Savaşı'nı desteklerdi. Altmışlarda katıldığı bir partide birisi omzuna Amerikan bayrağı sarınca Kerouac bayrağı katlayıp kaldırmıştı. Yazar ayrıca *National Review* dergisinin kurucusu ve sağcı yazar William F. Buckley'i de en yakın dostları arasında sayardı.

NE Mİ İÇERİM? THUNDERBIRD!

Kerouac yaşamı boyunca alkolikti. Tercih ettiği içki ise, çulsuz şarapçıların hayat kaynağı olan alkolle kuvvetlendirilmiş ucuz şarap Thunderbird'dü.

MUCİT SERSERİ

Kerouac'in en büyük romanı *Yolda* olabilir ama en büyük icadı kesinlikle Fantezi Beyzbol Ligi'ydi. Çevrimiçi fantezi ve "Rotisserie" ligleri Amerika'da bir çılgınlığa dönüşmeden çok önce Beat'lerin babası dizin kartlarıyla ve renkli kâğıttan bloknotlarla işin yolunu bulmuştu.

Kerouac söz konusu ligi 1930'ların ortasında, Massachusetts, Lowell'da geçen çocukluk yıllarında icat etti ve yetişkinliğinde de güncelerinde ona yer verdi. Dolayısıyla bu uğraşı hayatı boyunca sürdürme olasılığı hayli yüksek. Oyun, kart kullanımı ve istatistikleriyle 1960'larda moda olan Strat-o-Matic'i andırıyordu ama Kerouac'in versiyonu çok daha incelikli ve karmaşıktı. Altı hayali takımdan oluşan ligde Homer Landry, Charley Custer ve Luis Tercerero gibi hayali oyuncuların yanısıra, Pancho Villa ve Lou Gehrig gibi gerçek hayattan karakterler de yer alıyordu. Kerouac kendisini Pittsburgh Plymouths diye bilinen takımın antrenörü yapmıştı.

"Maçlar" misket, kürdan ve beyaz silgi kullanılarak oynanıyordu ve Kerouac bunları on iki metre ötedeki hedeflere fırlatıyordu. "Saha komiseri" Kerouac, her oyuncunun performansını ayrıntılı biçimde kaydediyordu. Skor kartları, tabelalar geliştirmiş, hatta maaşları ve takımın mali verilerini işin içine katmıştı. Ayrıca "Jack Lewis'in Beyzbol Muhabbeti" diye bir bülten ile "Topun Günlüğü" diye bir haber postası yayımlamıştı. Haber postasında günün maçlarının özetini, puan durumlarını ve lig liderlerinin listesini veriyordu. Bu takıntılı notların bazıları yazarın ilk yazılarının bir derlemesi olan *Atop an Underwood*'da yer alır, geriye kalanları ise ne yazık ki beyzbol tarihine mal olmuştur.

YOLDA VE ÂLEMDE

1958'de, yani edebiyat alanında kazandığı en büyük zaferin tadı henüz damağındayken Kerouac annesiyle birlikte Northport'ta bir eve taşındı. Long Island North Shore'da küçük bir liman kasabasıydı burası. Kasaba sakinleri Kerouac'i hâlâ sevgiyle anar; kasabanın sarhoşu olarak. Kerouac sık sık çıplak ayak ya da terlikle zil zurna sarhoş halde, metal bir alışveriş arabasını çekiştirerek yoldan geçerken görülürdü. Tabii satın alacağı tek erzak içkiydi. Kıtlığa düşme ihtimaline karşı bir çantada bir şişe Canadian Club bulundururdu. Dağıttığı gecelerin sabahında, kasabada bir o yana, bir bu yana sürüklenen metal market arabasının içinde uyur halde bulunurdu.

Kerouac'in mesken tuttuğu diğer yerler arasında mahalle barı ve gün ortası siestaları için kendisine sığınak yaptığı içki dükkânı vardı. Ayrıca kasaba kütüphanesine de sıkça gider ama içeri girmeyi reddederek kütüphane görevlilerinin kitapları dışarı, kendisine getirmelerini isterdi. Bahçesinin çimlerini hiç kesmemesi ve nadiren bir yere gideceği tuttuğunda otostop yapmasıyla nam salmıştı. Ancak geceleri genellikle evde oturup fantezi beyzbol kartlarıyla oynar veya iki makaralı teybinde ilahiler çalardı. Arada bir hayranları onunla tanışmak için bir saatlik mesafedeki New York'tan gelirlerdi. Giderek artan şöhretiyle ne yapacağını bilemeyen Kerouac, ziyaretçilerini sarhoş edip, North Shore'un terk edilmiş konaklarında "vahşi" gezintilere çıkarırdı.

Kerouac 1964'de Northport'tan ayrılarak St. Petersburg, Florida'ya gitti. Kasabadaki son gecesini içki içerek, alem yaparak ve Mel Tormé şarkılarına eşlik ederek geçirdi. Daha sonra birkaç mil ötedeki bir tarlada uyurken bulundu.

ÇIPLAK YEMEK DEDİK, BELEŞ YEMEK DEĞİL

Kerouac ile William Burroughs eski dostlardı ama ilişkileri 1950'lerin ortasında, özellikle de Kerouac'in sonu gelmez asalaklığı yüzünden soğumaya başladı. Kerouac Burroughs'un evinde kalırken yediği hiçbir şeyin parasını ödemedi ve *Çıplak Yemek (Türkçede Çıplak Şölen)* yazarının evinde ne varsa silip süpürdü. Burroughs 1957'de dostluklarını sona erdirdi. Beat Kuşağının iki ikonu on yılı aşkın bir süre hiç konuşmadılar. Sonradan yalnızca bir defa daha, 1968'de görüştüler. Kerouac eski dostu William F. Buckley'nin televizyondaki sohbet programı *Firing Line/Ateş Hattı*'na çıkmak üzereydi ve sarhoştu. Burroughs da onu televizyonda rezil olmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Kerouac Burroughs'a kulak asmadı ve Amerikan izleyicisi karşısında utanç verici bir duruma düştü.

NORTHPORT, LONG ISLAND'DA YAŞADIĞI DÖNEMDE JACK KEROUAC SIK SIK YALINAYAK VE ZİL ZURNA SARHOŞ HALDE BİR ALIŞVERİŞ ARABASINI ÇEKİŞTİRİRKEN GÖRÜLÜRDÜ.

ÖZEL BİR HEDİYE

21 Ağustos, 2003'te, Lowell Spinners ile Williamsport Crosscutters arasında A Sınıfı New York-Penn Ligi maçına giden ilk bin beyzbol taraftarı çok özel bir hediye ile karşılaştı: oyuncak bir Jack Kerouac bebeği. Plastik ve sert kauçuktan yapılma yaylı bebek, genç Kerouac'i Lowell'daki yıllarında olduğu haliyle yansıtıyordu ve Kerouac sırtında çantası, elinde kalem ve defteriyle *Yolda* kitabının üstünde duruyordu.

Bu sıra dışı eşantiyonla Jack Kerouac Burs Fonu için 10.000 dolardan fazla para toplandı ve olay *Sports Illustrated* ile *The New York Times* da dahil, çeşitli medya kanallarında haber oldu. Oyuncak bebek, kulübün orijinal planının yerini son anda almıştı. Asıl plan *Yolda*'nın özgün kopyasını sahaya sermekti. Bu istek Kerouac'in temsilcileri tarafından reddedildi. Kerouac bebeği bugün Cooperstown, New York'taki Beyzbol Şöhretler Müzesi'nde sergileniyor.

KAPTAN ONA HAYRAN

Jack Sparrow'un Jack Kerouac hayranı olduğu kimin aklına gelirdi? Aktör Johnny Depp 1991'de Kerouac mirasının temsilcilerinden 50.000 dolar karşılığında eşya satın aldı. Aldıkları arasında 15.000 dolar değerinde bir yağmurluk, 10.000 dolar değerinde bir valiz, 5000 dolar değerinde eski bir seyahat çantası, 2000 dolar değerinde bir kazak (umarız arada yıkanmıştır), 3000 dolar değerinde bir şapka (yağmurluk olur da şapkası olmaz mı?), 10.000 dolar değerinde tüvit bir ceket ve 5000 dolar değerinde Kerouac'ten Neal Cassady'e yazılmış bir mektup vardı. Ayrıca bir içki dükkânına yazılıp iptal edilmiş 350 dolar değerinde bir çek.

İNANDIRICILIKTAN YOKSUN

Daima hipster modasının peşinde olan orta düzey giyim perakendecisi The Gap, 1990'ların başında Beat temalı bir reklam kampanyası başlattı. Kampanyanın posterlerinde Kerouac dimi kumaştan bir pantolon ile gündelik bir gömlek giymişti ve reklamın sloganı da "Kerouac Haki Giyerdi" idi. Yazarın birçok radikal hayranı, ölümünden sonra ona yakıştırılan bu imaj karşısında küplere bindi. (The Gap'in akraba markası Banana Republic de aynı sıralarda 70 dolara "Kerouac Pilot Ceketi" satıyordu.) Chicago'da olayı protesto etmek için bir grup şair, reklamın parodisini yapan "Hitler Haki Giyerdi" sloganlı, Nazi diktatörün resmini taşıyan bir poster hazırladı. Rüzgârlı Şehir'deki Gap mağazalarına bu posterlerden yüzlercesi gizlice bırakıldı. Görünüşe bakılırsa Beatlere seneler sonra bile dokunmaya gelmiyordu.

KURT VONNEGUT

11 KASIM 1922–11 NİSAN 2007

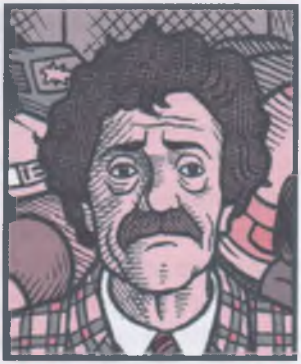

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
AKREP

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
CAT'S CRADLE/KEDİ BEŞİĞİ (1963), *SLAUGHTER-HOUSE-FIVE/MEZBAHA NO. 5* (1969), *BREAKFAST OF CHAMPIONS/ŞAMPİYONLARIN KAHVALTISI* (1973)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
JOSEPH HELLER, THOMAS PYNCHON

EDEBİ ÜSLUBU:
ARADA GELİŞİGÜZEL BİR AKIŞLA KESİNTİYE UĞRAYAN ALAYCI, YEREL DÜZ YAZI

SÖZÜN ÖZÜ

"AİLENİZİ GERÇEKTEN HÜSRANA UĞRATMAK İSTİYORSANIZ VE EŞCİNSEL OLACAK CESARETİNİZ DE YOKSA SANATÇI OLUN."

Kurt Vonnegut kariyerinin başlarında Bilim kurgu etiketli bir dosya çekmecesinin huysuz sakini" şeklinde tanımlanan statüsünden bir hayli şikâyetçiydi. Oradan çıkarılmayı istedi çünkü "Pek çok ciddi eleştirmen o çekmeceyi pisuar sanıyordu."

Vonnegut nihayetinde dosya çekmecesinden kaçmayı başardı ama edebiyat camiasının gönlünü hiçbir zaman tam olarak kazanamadı. Kimi eleştirmenler onu hep raf ömrü 1960'larda tükenmiş, gelip geçici bir "janr" yazarı olarak gördü. Belki de sadece yazarın daha ileri tarihli eserlerini süsleyen, müstehcen karalamalarından hoşlaşmamışlardı. Gözü yılmayan Vonnegut, hümanist düşüncelerini yazmaya, çizmeye ve desteklemeye devam etti.

1922'de Ateşkes Günü'nde doğan Vonnegut, mimarların oğlu ve torunuydu. (Dedesi Indianapolis'in ilk lisanslı mimarıydı.) Anne-babası onu kız kardeşleri gibi özel okula göndermeye niyetlendiyse de Büyük Buhran döneminde ailenin serveti suyunu çekti. Vonnegut bunun üzerine devlet okuluna gitti ve giderek huysuzlaşan babası onu pratik bir meslek edinme konusunda zorlamaya başladı. Biyokimya dalında eğitim almaya kararlı olan yazar, 1940'larda Cornell Üniversitesi'ne kayıt oldu. Ne var ki II. Dünya Savaşı bu planı suya düşürdü ve Vonnegut Piyade Taburu Keşif Eri olarak ABD ordusuna katıldı. O denizaşırı ülkede görev yaparken, annesi uyku hapı alarak intihar etti. Bu olay, Vonnegut'un yakasını ömrünün sonuna dek bırakmayan savaş döneminin iki travmasından biriydi.

Diğer travma 13 Şubat 1945'de Müttefiklerin Almanya, Dresden'ı bombalamasıydı. Vonnegut bu olaya savaş esiri olarak birinci elden tanıklık etti. Binlerce sivilin acımasızca öldürülüşü yazarın insanlığa ve evrenin rasyonelliğine olan inancını sarstı. Vonnegut bu tecrübeleri daha sonra en ünlü romanı *Slaughterhouse-Five/Mezbaha No.5*'e aktardı.

Vonnegut savaş dönüşü kısa süreliğine polis muhabiri olarak çalıştıktan sonra New York, Schenectady'deki General Electric firması için basın bültenleri yazmaya başladı. Bu arada Chicago Üniversitesi'nde antropoloji masterine hak kazanmaya çalıştı ama başaramadı. (Hatta fakülte Vonnegut'ın "Basit Öykülerde İyi ile Kötü Arasındaki Dalgalanmalar" başlıklı master tezi önerisini oy birliğiyle reddetti.) Akademik ümitleri yerle bir olan Vonnegut, kendini tamamen yazmaya verdi. 1950'lerde GE için çalışırken, bir yandan da kısa öyküler ve romanlar kaleme alarak kazanç sağladı. En sonunda Massachusetts, Cape Cod'a taşındı ve ek gelir için burada Saab bayiliği yapmaya başladı. Ne yazık ki bu girişim de başarısızlığa uğradı ve iş 1960'larda battı. Araba satışçısı olarak performansı, en hafif deyişle yetersiz olan Vonnegut, İsveçlilerin kendisini bu yüzden hiç

affetmediğini düşündü.

Yazar edebiyat dalında zirveyi *Cat's Cradle/Kedi Beşiği* (1963) ve *Slaughterhouse –Five/Mezbaha No. 5* (1969) romanlarının yayımlandığı 1960'larda yakaladı. Bu iki roman onun başyapıtı olarak görülür. Vonnegut her iki kitapta da bilimkurgu janrı geleneklerini zekice yontarak, kendi hicivsel ve felsefi amaçlarına uydurdu. *Mezbaha No. 5* popüler kitap okurlarını Kilgore Trout ile tanıştırdı. Yazarın eski kitaplarından birindeki önemsiz bir karakter olan Trout, sonraki kitaplarda tekrar tekrar karşılaşılan bir karaktere dönüştü. Yetişkin dergilerine önemsiz bilimkurgu öyküler yazan niteliksiz yazar Trout, belki de Vonnegut'ı temsil ediyordu; ya da bu janrın içine kısılıp kalmış olsa, benzeyeceği insanı.

Kimi eleştirmenler bunu izleyen yirmi yıl içinde Vonnegut'ın eserlerinin kalitesinde bir düşüş olduğunu fark etti. Yazarın romanları gerçekten de giderek kendisine-gönderme yapan bir nitelik kazanmış, arka planda karanlık bir ümitsizliği gizlemeye başlamıştı. Bu duygu nihayetinde Vonnegut'ı 1985'teki intihar girişimine dek sürükledi. Öte yandan *Mezbaha No. 5*'in ve onun sinema uyarlamasının kazandığı kült başarının ardından, yazarın sonradan yazdığı kitaplar nispeten iyi satmaya başladı. Vonnegut hümanist silahlarını elden hiç bırakmadı. Yeni teknolojilerin gelişiminden daima yakındı, ABD hükümetinin politikası ve sendikalaşmış işgücünün ölümü karşısında endişe duydu ve genel olarak sol eğilimli huysuz ve aksi bir adamın ihtiyarlığında yapmasını bekleyeceğiniz her şeyi yaptı. 2000 yılında hastanelik olmasına yol açan korkunç bir yangın bile onun kendine özgü sesini susturamadı. Yazar 2005 tarihli anı defteri *A Man Without a Country/Ülkesi Olmayan Adam*'ın yayımlanan son kitabı olacağına and içtiyse de, Nisan 2007'deki ölümüne dek *In These Times* adlı aylık dergiye ara ara makaleler yazmayı sürdürdü. Tuhaftır ki Dresden'daki dehşetli bombardımandan ve bir ömür sigara içmenin etkilerinden sağ salim kurtulan adamın sonunu getiren şey, Manhattan'daki dairesinin merdivenlerinden düşmesi oldu. Kazada beyin travması geçiren Vonnegut, birkaç hafta sonra hayata gözlerini yumdu.

!

SEUSS DEDİM SANA!

Genel kanının aksine Vonnegut, Dr. Seuss'un üniversite cemiyetinden arkadaşı değildi. Hatta Vonnegut ile Theodore "Seuss" Geisel aynı üniversiteye bile gitmedi. (Vonnegut Cornell'e gitti, Geisel ise Dartmouth'a.) Ancak Vonnegut'ın başka bir ünlü yazarla aynı okula gittiği doğruydu; ileride *I Love Lucy/Lucy'i Seviyorum* adlı televizyon dizisini yazacak olan Madelyn Pugh ile Indianapolis'teki Shortridge Lisesi'ne gitti. Pugh da, Vonnegut da okuldaki edebiyat kulübünün gururlu üyeleriydi.

ALABALIK AVI

Vonnegut'ın en ünlü karakteri, niteliksiz bilimkurgu yazarı Kilgore Trout, genel hatlarıyla saygın bilimkurgu yazarı Theodor Sturgeon'ı temel alarak yazılmıştı. Sturgeon birkaç kısa öykü ile ödüllü roman *More Then Human/İnsandan Öte*'nin yazarıydı. Meraklısına söyleyelim Sturgeon'ın gerçek adı Edward Hamilton Waldo'ydu.

IŞIKLAR, KAMERA... KURT!

Vonnegut iki romanının sinema uyarlamasında rol aldı. Yazar *Mother Night/Gece Ana*'nın 1996 tarihli uyarlaması "Sad Man on the Street/Sokaktaki Hüzünlü Adam"da çok kısa göründü. 1999 tarihli *Breakfast of Champions/Şampiyonların Kahvaltısı*'nda ise reklam yönetmeni olarak rol yaptı. Vonnegut 1986 tarihli Rodney Dangerfield komedisi *School/Okula Dönüş*'te görece daha büyük bir rol alarak kendisini oynamış, Dangerfield'in budala Thornton Melon karakterine dönem ödevinde yardımcı olmuştu. Ödevin konusu mu? Kurt Vonnegut.

KURT VE JERRY, BİRİNCİ BÖLÜM

Vonnegut bir keresinde, müzik grubu Greatful grubun lideri Jerry Garcia ile esrarlı sigara paylaşmıştı. Garcia yazarın büyük hayranıydı. Hatta Dead'in müzik yayıncılık şirketi, Ice Nine Publishing ismini Vonnegut'ın 1963 basımı *Kedi Beşiği* romanının merkezini oluşturan yıkıcı maddeden almıştı. Garcia, Vonnegut'un özellikle 1959 basımı *Sirens of Titan/Titan'ın Sirenleri* adlı bilimkurgu klasiğine çok düşkündü ve 1995'deki ölümüne dek romanın film haklarını elinde bulundurdu. Garcia ile *Saturday Night Live*'ın eski yazarı Al Franken'ın *Sirenler*'in film uyarlamasını yaptığı yönünde söylentiler yıllarca ortalıkta dolaştı ama ne yazık ki bunların aslı yoktu.

KURT VE JERRY, İKİNCİ BÖLÜM

Vonnegut'ın kızı bir zamanlar tabloid tele-muhabiri Geraldo Rivera ile evliydi. Birliktelik yalnızca dört yıl sürdü ve pek de mutlu geçmedi. Rivera, Edith Bucket "Pie" Vonnegut'ı tekrar tekrar aldattı ve bu arada kızın babasının sonsuz düşmanlığını kazandı. Vonnegut röportajlarda eski damadından söz ederken daima ona gerçek ismi olan "Jerry" ile hitap ederdi.

BU ADAMDAN ARABA SATIN ALIR MIYDINIZ?

Vonnegut, kendisinin de söylediği gibi, "ABD'deki ilk Saab satıcılarından biri"ydi. Hatta işi 1970'lerde batana dek, Massachusetts, West Barnstable'daki Saab Cape Cod'ın sahibi ve müdürü olmuştu. Ancak yazar işinde son derece mutsuzdu. Gerçi 1973 tarihli, yarı-otobiyografik romanı *Şampiyonların Kahvaltısı*'ndaki dengesiz Pontiac satıcısı Dwayne Hoover kadar kendini kaybedecek noktaya gelmedi ama onun yerine -"berbat" veya "şehirli züppelerin kanosu" diye nitelediği- İsveç yapımı arabaları kötüleyerek, müşterilerini kaçırdı. Vonnegut edebiyat dalında Nobel Ödülü alamamasını hep Saab'la aleni bir biçimde dalga geçişine bağladı.

HIK DEMİŞ BURNUNDAN DÜŞMÜŞ?

Vonnegut'ın idolü Mark Twain'di. İlk oğluna onun adını veren yazar, Twain ile pek çok ortak özelliğe de sahipti. İki yazar da Kasım'da doğmuştu. İkisi de ülkelerinin politikası ve kültüründen memnun olmayan Amerikalı nüktedanlardı. İkisi de orduda görev yapmış ve kariyerlerinin başlangıcında gazeteci olarak çalışmıştı. İkisi de çok fazla tütün içerdi. İkisinin de kitapları okul ve kütüphanelerde yasaklandı. Tabii bir de tuhaf bir fiziksel benzerlikleri vardı. Twain'in saçları Billy Pilgrim misali, sanki çıkıp Vonnegut'ın kafasına konmuş gibiydi.

AÇIKSÖZLÜLÜĞÜN BÖYLESİ

Vonnegut 1990'da, Washington D.C.'deki Ulusal Hava ve Uzay Müzesi'nde yaptığı bir konuşmada tüm kariyerini 25.000 ila 250.000 arası sivilin ölümüyle sonuçlanan Dresden bombardımanına borçlu olduğunu itiraf etti. "Bu akşam alacağım ücreti de sayarsak, ceset başına beş dolar kazandım," dedi.

VONNEGUT *MEZBAHA NO. 5* GİBİ KLASİK ROMANLAR YAZMADIĞI ZAMANLARDA SAAB BAYİLİĞİ YAPARDI.

ASTEROİDLE ANALIM ONU

1999 yılında, eskiden 25399 diye bilinen asteroide Vonnegut'ın ismi verildi.

GELECEK ÖYLE AYDINLIK Kİ... GÜNEŞ KREMİ SÜRMELİYİM!

Bilgisayarlara şüpheyle yaklaştığını açıkça dile getiren Vonnegut'ın internetle de pek alakası yoktu. Dolayısıyla bir ara dünya çapında bir e-posta kandırmacasının merkezi olması hayli tuhaftı. Vonnegut'ın Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'ndeki bir diploma töreninde yaptığı konuşmanın metni olduğu iddia edilen elektronik mesajlar, 1997'de kişiden kişiye dolaşmaya başladı. "Vonnegut" konuşmada güneş kreminin faydalarını methediyordu. Ayrıca kendini sevmeyi öğrenmenin ve vakvak dansı yapmanın önemini de saya saya bitiremiyordu ki yazarın eserlerine aşina birinin bu sözlerin gerçekliğine inanması mümkün değildi. Tahmin edileceği gibi Vonnegut böyle bir konuşma yapmadı. Konuşmanın asıl yazarı *Chicago Tribune*'den Mary Schmich idi ama kimse bu hatalı atfın ardındaki ismi öğrenemedi. Avustralyalı film yönetmeni Baz Luhrmann daha sonra sözde Vonnegut konuşmasını bir şarkıya uyarladı ve şarkı İngiltere müzik listelerinde bir numaraya kadar yükseldi. Bu tuhaf olay kendisine sorulduğunda Vonnegut kısaca, "Şu internet çok ürkütücü bir şey," dedi.

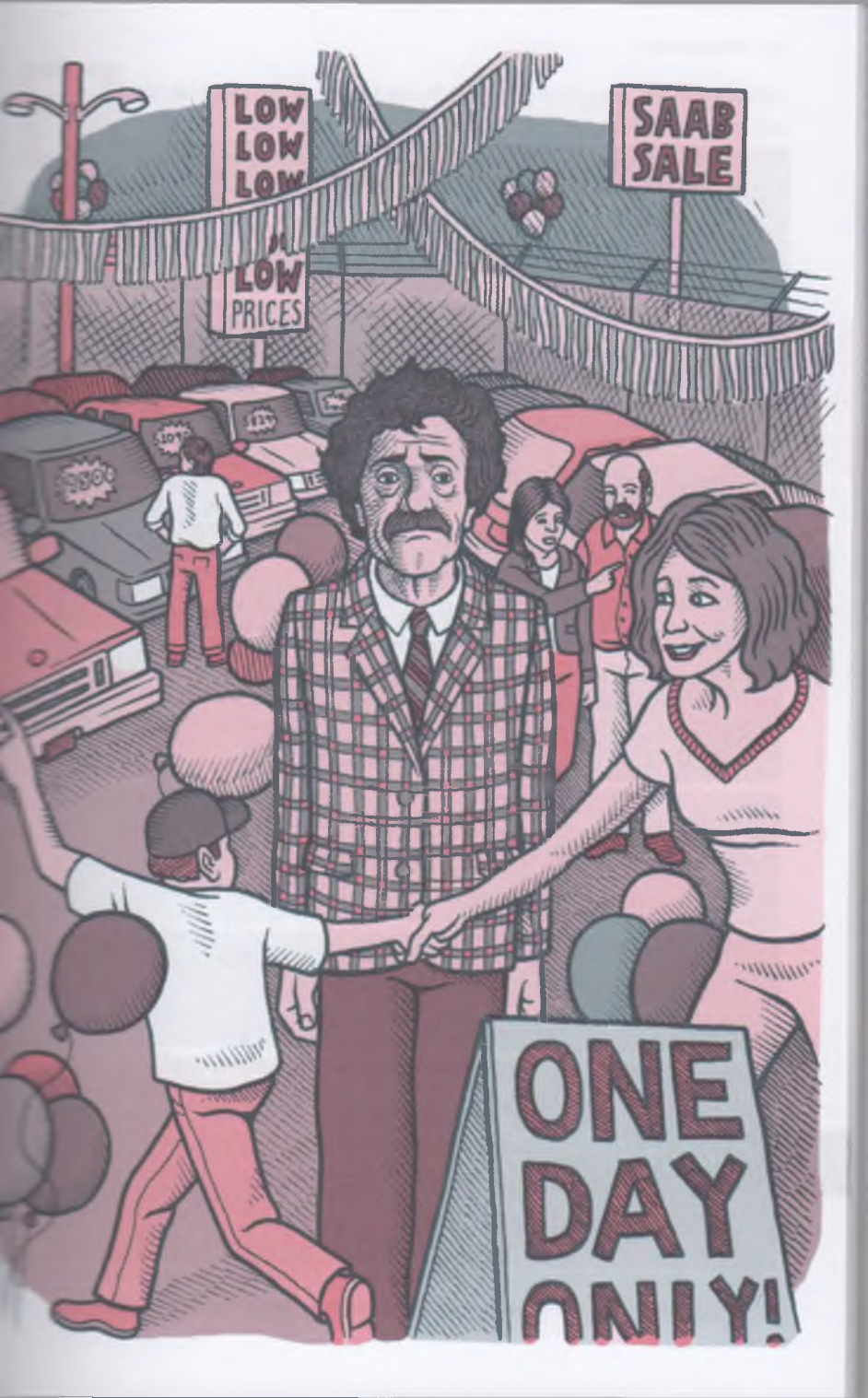
LOW
LOW
LOW
LOW
PRICES
SAAB
SALE
ONE
DAY
ONLY!

TONI MORRISON

18 ŞUBAT 1931

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
KOVA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE BLUEST EYE/EN MAVİ GÖZ (1970),
SONG OF SOLOMON/SÜLEYMAN'IN ŞARKISI (1977),
BELOVED/SEVİLEN (1987)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
ALICE WALKER, MAYA ANGELOU

EDEBİ ÜSLUBU:
ÇİZGİSEL OLMAYAN, İMALI, DUYGUSAL ANLAMDA GÜÇLÜ

SÖZÜN ÖZÜ

"GERÇEKTEN OKUMAK İSTEDİĞİNİZ AMA HENÜZ YAZILMAMIŞ BİR KİTAP VARSA, ONU SİZ YAZMALISINIZ."

Toni Morrison'ın anne babası mükemmeliyetçiydi. Babası George Wofford lehimlediği her metal parçasının ek yerine isminin baş harflerini gururla mühürleyen bir kaynakçıydı. Küçük Toni -o zamanlar Chloe diye biliniyordu- o harfleri kimsenin görmeyeceğini söylediğinde, babası, "Evet, ama ben orada olduklarını bileceğim" demişti. Annesi Ramah Wofford'ın da ondan geri kalır yanı yoktu. Kendisi bir zamanlar Başkan Franklin D. Roosevelt'e bir mektup yazarak, hükümetin Büyük Buhran döneminde dağıttığı unun kalitesinden yakınmıştı. Eksantrik mi? Belki. Ama Woffordlar kendilerini fark ettirmeyi bildi, tıpkı dört çocuklarından ikincisi, Chloe Ardelia gibi.

Woffordların tek derdi çürük un değildi. Bir kere, fena halde yoksuldular. George, Ohio, Lorain'in çelikhanelerinde ter dökerken, Ramah da bir lunaparkın tuvaletinde havlu takdim ederek iki yakayı biraraya getirmeye çalışıyordu. Aile Chloe'nin çocukluğu boyunca en az altı ev değiştirdi. Hatta 4 dolarlık kirayı ödeyemedikleri bir dönemde, ev sahibi evlerini yaktı. Çelik imalat kasabasında yaşayan Woffordlar her zaman "beyazların altında ya da yanında" oturmuşlardı. Bu şartlar George Wofford'ın beyazlara karşı buruk öfkesini daha da besledi. Yakın çevrede ırkçılığı kışkırtanlardan biri de Chloe'nin çılgın ninesiydi. Nine, Chloe gibi açık tenli siyahları "saflıktan uzak" diye nitelerdi. Morrison sonradan, "Ninem bizim 'kurcalandığımızı' düşünüyordu" itirafında bulundu. Ancak Morrison hiçbir zaman bu tuhaf önyargılara prim vermedi.

Chloe Wofford on iki yaşında Katolikliğe geçti. Vaftiz adı olarak kendine Anthony'i seçti, arkadaşları ise ona kısaca Toni dediler. İnsanların Chloe ismini asla doğru telaffuz edemeyeceklerini düşünen yazar, Toni ismini kullanmaya başladı. ("Morrison"u ise Jamaika doğumlu mimar Harold Morrison ile yaptığı kısa evliliğin ardından ismine ekledi.) Henüz küçük yaştan itibaren okumaya meraklı olan Toni, pek çok yazarın yanı sıra Leo Tolstoy ile Jane Austen'ın eserlerini devirmişti. 1949'da Amerika'da siyahların en prestijli okulu Howard Üniversitesi'ne kaydolması kimseyi şaşırtmadı.

Okuldan mezun olup Cornell Üniversitesi'nde master yapan Morrison, İngilizce dersi vermek üzere Howard'a döndü. Öğrencileri arasında geleceğin siyah radikallerinden Stokely Carmichael da vardı. Morrison onu, "İnsanın daima sınıfında olmasını istediği türden bir öğrenciydi; akıllı, duyarlı, komik ve biraz da kendi bildiğini okuyan" diye tanımlamıştı. Evlilik ve öğretmenlik kariyeri Morrison'ı tatmin etmedi. Bunun üzerine yazar, kocasını terk ederek Random House'da editörlük işine başladı. Burada neredeyse yirmi yıl kaldı ve bir yandan da yazarlık kariyerini ilerletti.

Morrison başkalarının kitaplarına editörlük yapmanın dışında hiçbir şey yapmamış olsaydı bile, yayıncılık dünyasında bir efsane olurdu. Kendisi, aralarında Gayl Jones, Toni Cade Bambara, Chinua Achebe ve Athol Fugard'ın da olduğu çok sayıda önemli Afrikalı ve Afrikalı-Amerikalı yazarı keşfetti ve geliştirdi. Romanları satmaya başlayınca kanatları altına aldığı yazarları maddi olarak da desteklerdi. Morrison geleceği parlak yazarlara küçük meblağlı çekler gönderir, çekin yanına da çalışmalarını desteklemek için sembolik bir ödül aldıklarını söyleyen bir not iliştirirdi. Bu arada kendisi de Afrikalı-Amerikalı deneyiminin farklı yönlerini araştırarak romanları üstünde çalıştı. Her romanı eleştirmenlerce daha çok beğenildi, daha geniş bir okuyucu kitlesi çekti.

Morrison 1981'de *Newsweek*'e kapak konusu oldu ve Zora Neale Hurston'dan beri (1943) tüm Amerika çapında okunan bir dergiye kapak olan ilk kadın konumunu elde etti. Bundan on iki yıl sonra, kendisi gibi adaylar arasında düşünülen Amerikalı yazarlar Thomas Pynchon ve Joyce Carol Oates'u geride bırakarak, edebiyat dalında Nobel Ödülü'nü kazandı. Bu seçim herkesi memnun etmedi. Siyahî romancı Charles Johnson olayı "Siyaseten doğruluğun zaferi" diye niteledi. Erica Jong ise "ödülün yalnızca sanatsal değerlendirme sonucu verilmediğini" ileri sürdü. Uzun süredir Morrison'u ağır eleştiren Afrikalı-Amerikalı kültürel eleştirmen Stanley Crouch ise (bir defasında *Sevilen*'i "protest ucuz roman" diye nitelemişti) sadece, "Umarım ödül onu daha iyi kitaplar yazmaya teşvik eder" dedi.

Teşvik edip etmediği okuyuculara kalmış. Kesin olan bir şey varsa Nobel-sonrası Toni Morrison'ın Afrikalı-Amerikalı edebiyatının rasta saçlı saygın şahsiyeti konumuna erişmiş olduğu. Oprah ve Charlie Rose gibi medya dünyasının elitleri tarafından siyah Amerika'nın hali üstüne ahkâm kesmeye sık sık davet edilse de Morrison aslında medyada çok az manşet olur. (Bill Clinton'u "Amerika'nın ilk siyah başkanı" diye nitelediği gafı da bunlardan biridir.) Son on yılda sadece iki eser kaleme alan yazarın kitapları, yüksek sanat ile çoksatanlar listesi arasındaki boşluğa köprü olmayı sürdürüyor. Oprah'nın Kitap Kulübü için daha uygun bir azize düşünülemezdi.

- - - BENİM SABİT FİKİRLİ BABAM - - -

Kendisinin de kabul ettiği üzere, Morrison'ın babası kindar bir ırkçıydı. "Beyazların çoğundan hoşlanmazdı" demişti, Morrison, onun için. "Onların genetik açıdan bozuk olduklarını düşünürdü." Baba bir gün evlerinin yakınında dolanan beyaz bir adamı eşek sudan gelene dek dövmüştü, çünkü adamın kızlarını taciz etmek istediğini düşünüyordu. Sarhoş adamı merdivenlerden aşağı iten George Wofford, üstüne de çocukların bisikletini fırlattı. Bu arada "heyecana" kapılan Chloe de babasına tezahürat yaptı. Sonradan, "O sayede kazanmanın mümkün olduğunu anlamıştım" itirafında bulundu.

ŞU BİZİM KARABÜYÜ

Toni Morrison'ın eserlerinde doğaüstü unsurlara bolca rastlanır ki bunun da açık bir nedeni vardır: Morrison bu konuda inançlıdır. "Siyahlar büyüye inanır," demişti yazar, bir röportajında. Hayaletlere inanıp inanmadığı sorulduğunda ise, "Evet, inanıyorum tabii. Siz mikroplara inanıyor musunuz? Hayaletler bizim kültür mirasımızın bir parçasıdır," demişti. Morrison çocukluğunda ailesinin "doğaüstü yaşamla iç içe" olduğunu iddia etti. Hatta büyükannesi lotoda ikramiye kazanacak sayıları bulmasına yardımcı olmak için Morrison'a özel bir "rüya defteri" tutturmuştu. Morrison, ruhlara inancı olmasaydı, "Bilimle alakası olmayan şeyleri açıklayabilmek için sözde bilimsel verilere bağımlı" kalacağını söylemişti.

AYRICA CHRIS NOTH DA ÇOK YAKIŞIKLI

Morrison uzun süredir devam eden televizyon dizisi *Law and Order*'ın fanatik hayranlarından biri. Dizideki ceza yargılama yönteminin "Tatminkâr bir kefaret yapısına hafiften müdahil olma" duygusu uyandırdığını söylemişti. Dizinin başrol karakteri Lennie Briscoe olsa, bu kadar güzel ifade edemezdi herhalde.

BEYAZ KORKUSU

Şu an tuhaf görünebilir ama bir ara Morrison kimileri tarafından tehlikeli bir radikal olarak görülüyordu. Hatta Random House'daki arkadaşları bile ondan korkar gibiydi. Morrison bir kitabın basımı için Harlem'de parti planladığında, yayınevinin pazarlama bölümü endişeye kapılmıştı. Yönetim, yayımladığı şirket içi bildirilerle çalışanları siyahların mahallesinde toplanmanın tehlikelerine karşı uyardı. Nihayetinde etkinliğe Random House'dan sadece iki kişi katıldı. Parti bittiğinde o iki kişi bunun hayatlarında katıldıkları en güzel parti oldu-

ğunu söyledi. Daha da iyisi, söz konusu tartışmalı parti televizyon haberlerine konu oldu ve kitap Morrison'ın beklemediği kadar ilgi gördü.

Morrison ayrıca *The Greatest/En Büyük* adlı otobiyografisi 1976'da yayımlanan dünya ağır sıklet şampiyonu Muhammed Ali için imza günü ayarlamaya çalıştığında da direnişle karşılaştı. New York'un tüm büyük mağaza zincirleri, isyan ve yağmalama korkusuyla etkinliğe ev sahipliği yapmayı reddetti. Morrison sonunda bir mağazayı; E. J. Korvette's'i imza günü için tavlamayı başardı. Endişeleri gidermek için güvenlik amacıyla Nation of Islam'ı ücret karşılığı görevlendirdi. Etkinlik imza almaya gelen iki bin kişiyi memnun ederek ve kaygı içindeki beyazları şaşırtarak sorunsuz gerçekleştirildi.

NOBEL ÖDÜLLÜ TONI MORRISON TELEVİZYON DİZİSİ *LAW AND ORDER*'IN HAYRANLARINDAN BİRİ. HATTA BİR DEFASINDA PARA ÖDEYEREK DİZİNİN SETİNİ GEZDİ.

İTİBARLI DOSTLAR

Stanley Crouch ondan haz etmeyebilir ama Morrison'ın ünlüler arasında sevenleri vardı. Marlon Brando ölümünden önce (hatta Morrison'ın hayalet inancını düşünürsek, belki de ölümünden sonra) Morrison'ı arayıp, yazarın romanlarından sevdiği bölümleri ona okumuştu. Brando bir defasında onun için, "Bana göre dünyanın en iyi yazarı," demişti.

Oprah Winfrey, Morrison'ın 1987 basımı *Sevilen* adlı romanından öyle etkilendi ki çalışanlarına bedeli ne olursa olsun, romanın film haklarını edinmelerini emretti. Ne yazık ki Morrison'ın talep ettiği bedeli ödemek, böyle zorlu bir malzemeyi sinemaya uyarlamaktan çok daha kolay oldu. Oprah ile Danny Glover'ın başrollerinde oynadığı 1998 yapımı film, eleştirmenlerden pek ilgi görmedi ve çok düşük hâsılat yaptı.

BİR KEZ EDİTÖR OLDUYSAN . . .

... daima editörsün. Random House ile geçen on dokuz yılın ardından Morrison kırmızı kalemini elden bırakmakta zorlandı. Kendisi hâlâ *New York Times*'ı elinde kalemi, makaleleri düzelterek okumayı sürdürüyor.

SİYAH BİRADER

Morrison 1998'de, *The New Yorker*'a yazdığı bir makalede Bill Clinton'ı Amerika'nın "ilk siyah başkanı" ilan edince, ciddi bir yaygara koptu. "Beyaz tenine rağmen," diyordu, Morrison, "Clinton çocuklarımızın yaşadığı süre içinde seçilebilecek herhangi siyahî birinden daha siyah... Kendisi siyahîlikle bağdaştırılan hemen her klişeyi bünyesinde barındırıyor; ailesi tek ebeveynli, ortamı yoksul, işçi sınıfından, saksafon çalan, McDonald's ve fast food seven Arkansaslı bir oğlan." Bu arada söylemeden geçmeyelim, siyahî Clinton düşüncesi, aslında komedyen Chris Rock'un ürünüydü. Rock, Morrison'ın bu tartışmalı ifadesinden iki yıl önce stand-up komedilerinde Clinton'dan "siyahî başkan" diye söz ediyordu.

NOBEL MOBEL

Stockholm'u boşverin siz. Gerçekten onurlandırılacaksanız asıl Passaic'ten bir telefon alırsınız. Morrison 2007'de New Jersey Şöhretler Salonu organizasyonunca ölümsüzleştirilecekler listesindeki isimlerden biriydi. 1986 şampiyonu New York Giants'ın hücum oyuncusu Başkan Bart Oates'e göre organizasyon, "Topluma ve dünyaya değerli katkılarda bulunan" New Jersey sakinlerini onurlandırmaktadır. Morrison ile birlikte onurlandırılanlar arasında sinema sektörünün ünlülerinden Bud Abbott, milyarder yayıncı Malcolm Forbes ve aya ayak basan ikinci adam Buzz Aldrin de yer alıyordu.

SYLVIA PLATH

27 EKİM 1932–11 ŞUBAT 1963

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
AKREP

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
THE COLOSSUS/DEV (1960),
THE BELL JAR/SIRÇA FANUS (1963),
ARIEL/ARİEL (1965)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
TED HUGHES, ANNE SEXTON, ROBERT LOWELL, W. S. MERWIN

EDEBİ ÜSLUBU:
ACIMASIZCA DÜRÜST, GİZDÖKÜMCÜ, SUÇLAYICI

SÖZÜN ÖZÜ

"YARATICILIĞIN EN BÜYÜK DÜŞMANI KENDİNDEN ŞÜPHE ETMEKTİR."

11 Şubat 1963 sabahının erken saatlerinde Sylvia Plath çocuklarının uyuduğu odaya çıktı ve onlara bir tabakta ekmek, tereyağı ve iki bardak süt bıraktı. Sonra yeniden alt kata, mutfağa indi. Kapıyı ve pencereyi havlularla sıkı sıkı kapadıktan sonra fırını açtı, kafasını içine soktu ve gazın düğmesine bastı. Bundan birkaç saat sonra yerde ölü bulundu.

İşte büyük bir şairin ömrü böyle son buldu ve nesiller boyu üniversiteli depresif kızlara yazarlık hayallerinin peşinden gitme, oradan oraya sürüklenme ve erkeklerden nefret etme konusunda ilham verecek olan bir efsane böyle başladı. Plath bu sayılanları otuz küsur yıl içinde bolca yaptı. Ayrıca özyıkım konusunda da bir ibret oldu.

Plath'in babası arılar konusunda uzmandı. Onun, Plath sekiz yaşındayken ani ölümü, yazarı ömrünün sonuna dek etkiledi ve şiirleri için güçlü imgeler sağladı. Babasının ölümünden sonra Plath, Tanrı ile bir daha asla konuşmamaya and içti ve kendini okuluna verdi. Boston *Sunday Herald* gazetesi Plath'in ilk şiirini, o henüz sekiz buçuk yaşındayken yayımladı.

Plath, bugün olduğu gibi o zaman da saçları bantlı kadınların cenneti olan Massachusetts, Wellesley'de büyüdü. 1950'de, tüm sıkıntılı yeniyetme kızların kültürel dönüm noktasını temsil eden bir zamanda, ilk kısa öyküsünü *Seventeen* dergisine sattı. Ardından Northampton, Smith College için burs kazandı ve burada "altın kız" adını alarak, yazarlık kariyerine ciddi olarak başladı. Öyküler, soneler ve günce notlarıyla defterler doldurdu.

Mademoiselle'in sponsorluğunu yaptığı bir yazı yarışmasını kazanmasının ardından Plath'e derginin Haziran 1953 sayısında konuk editörlük yapma şansı verildi. Bu da New York'a taşınmak anlamına geliyordu ki karar nihayetinde Plath adına çok büyük bir hata oldu. Plath Manhattan dergilerinin moda odaklı dünyasında, sudan çıkmış balığa döndü. Burada yaşadığı deneyimi, okullu kızlar derneğine üyelik için and içmeye benzetti ve kısa süre sonra evine döndü. Dönüşün ardından sinir krizi geçirdi. Kendini evin kilerine kapatarak çok sayıda uyku hapı aldı. Olayın ardından kısa süreliğine hastaneye yatırıldı ve elektroşok tedavisi gördü. Tüm bu moral bozucu tecrübeler Plath'in *The Bell Jar/Sırça Fanus* romanının temelini oluşturdu. Roman İngiltere'de Victoria Lucas takma adıyla yayımlandı. 1950'ler yabancılaşmasının klasiklerinden sayılan kitap, J. D. Salinger'ın *The Catcher in the Rye/Çavdar Tarlasında Çocuklar*'ı ile aynı itibarı gördü. Kitap nihayet 1970'de ABD'de yayımlandığında, onu proto-feminizmin önemli bir eseri olarak addeden yepyeni bir okuyucu kuşağını cezbetti.

Psikolojik kırılganlık Plath'in yaşamının alâmetifarikası haline gelecekti; tıpkı tıp profesyonellerinin ve genelde erkeklerin elinde otoriter muameleye maruz kalmak gibi. Plath çektiği acılardan kurtulmak için psikiyatrından çaresizce lobotomi talep ettiğinde, psikiyatr ona güldü ve "O kadar kolay kurtulamazsın," dedi. Uzmanlar bugün Plath'ın bir tür çift kutuplu rahatsızlıktan mustarip olduğu konusunda genelde hemfikirler. Ancak o yine de başarılı olmayı sürdürdü ve Smith'ten mezun olduktan sonra Cambridge Üniversitesi'nden Fullbright bursu kazandı. İşte hayatı o dönemden sonra kontrolden çıktı.

Plath Cambridge'de, kasıntı, maço ve bencil şairlerin prototipini temsil eden Ted Hughes ile tanıştı. Hughes'un cazibesine kapılan Plath, 16 Haziran 1956'da onunla evlendi. Ne var ki felaket bir çift oldular. Dengesiz ruh hali ve ani öfke patlamalarıyla Plath, çapkın bir narsistin yumuşak başlı eşi rolünü oynamaya hiç uygun değildi. Çiftin gürültülü kavgaları genellikle Plath'in Hughes'un son çalışmasını törenle ateşe vermesiyle ya da kendi çalışmalarını yakmasıyla son buluyordu. Tüm bunlara rağmen çift iki çocuk sahibi olmayı ve onları yakmamayı başardı.

Plath ilk şiir kitabı *The Colossus and Other Poems/Dev ve Diğer Şiirler*'i 1960'da bitirdi. Kitabın basımı Plath'in edebiyat kariyerinde bir dönüm noktası oldu. Romandan sıkılan Plath, babasının ölümüne, erkek egemen bir toplumda kadının rolüne ve kendi marjinallik duygusuna dair yıtıklik ve öfke hislerini dökmenin bir aracı olarak gizdökümcü şiire döndü. Şiirlerinin bazıları evliliğindeki sorunları ya da 1961'de yaşadığı bir düşük gibi yıkıcı olayları konu aldı. Şiirlerinin pek çoğu vahşi ve rahatsız edici nitelikte Soykırım, ölüm, sakatlanma ve zorbalık imgeleri içeriyordu. Hayatının son birkaç yılında şiirleri duygusal açıdan daha da yoğun ve otobiyografik bir özellik kazandı.

Plath 1962 yazında kocasının bir ilişkisi olduğunu öğrendi. Hughes ile yüzleşmesinin ardından terk edildi. Duygusal açıdan çöken ve fiziksel rahatsızlıkları da olan Plath, Londra'da bir daireye kapanarak son şiir kitabını yazmaya başladı. Bu onun en beğenilen kitabı olacaktı. Ekim ayı geldiğinde Plath günde bir şiir çıkarır hale gelmişti ve bunların çoğu da babasını, Hughes'u ya da ikisinin hayali bir kombinasyonunu şiddetle suçlayan türden şiirlerdi. En çok alıntılanan şiirlerinden biri olan "Daddy/Baba"da, "Baba, baba, seni piç, artık seninle işim bitti" diye inliyordu. "Lady Lazarus/Leydi Lazarus"ta babasını Nazi hekimine benzetmişti.

Yeni şiirler insanda dünyaya bir veda duygusu uyandırıyorsa, bunun nedeni gerçekten de öyle olmalarıydı çünkü Plath'in intiharından sadece birkaç ay önce yazılmışlardı. Aşırı soğuk geçen kış ilerledikçe, Plath'in

-daima mevsimden etkilenmiş olan- depresyonu da kötüledi. Doktoru Londra psikiyatri hastanelerinde ona bir yatak bulmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Plath'in ölümünden sonra Hughes onun hem mal varlığı, hem de edebi mirasının hak sahibi oldu. Hughes, tüm Plath hayranlarını dehşete düşürerek şairin son şiir derlemesini sıkı bir şekilde elden geçirdi, şiirlerin sırasını değiştirdi ve bazılarını tamamen çıkardı. Eleştirmenler onu kendisine ya da yıkık evliliğine yönelik şiirleri ortadan kaldırmakla suçladılar.

Plath, Hart Crane ile Edna St. Vincent Millay'e kadar geri; John Berryman ve Anne Sexton'a kadar ileri uzanan (Sexton, "Sylvia'nın Ölümü" adlı şiiriyle dostluklarını ölümsüzleştirmişti) intihara meyilli şairler zincirinde bir halka oldu. Ancak belki de Virginia Woolf hariç, hiç kimsenin itibarı, ölüm koşulları yüzünden Plath'inki kadar artmadı -ya da kendi deyişiyle kimse ölüm "sanatı"nda bu denli üstünlük sağlamadı. Plath'in *Şiir Derlemesi* sonunda 1981'de yayımlandı. Plath, ertesi yıl ölümünden sonra Pulitzer Ödülü'nü kazanan ilk şair oldu.

!

BÖYLE BİR ZEKÂ

Plath'in okulda üstün başarı sergilemesine ve uyum sağlamakta bunca zorlanmasına şaşırmamalı. Kendisi genellikle içinde bulunduğu ortamdaki en zeki insandı. 1944'te çözdüğü bir IQ testine göre 166 gibi, dahi seviyesinde bir puana sahipti.

SYLVIA PLATH MÜSTAKBEL KOCASI TED HUGHES İLE İLK TANIŞTIĞINDA ÖYLE HEYECANLANDI Kİ ONU YANAĞINDAN ISIRDI VE YANAĞINI KANATTI. İLK BAKIŞTA AŞK DENEN ŞEYDİ BU.

KİM DEMİŞ EVE DÖNEMEZSİN DİYE

Plath'in, niteliklerine büyük ölçüde denk düşen iki işi oldu: Smith College'da İngilizce öğretmenliği ve birkaç yıl önce hasta olarak yattığı hastane, Massachusetts General Hospital'da resepsiyonistlik.

YAŞAYAN BİLİR

Plath İngiltere'de bolca vakit geçirmiş olsa da, İngiliz erkeklerinden pek etkilenmişe benzemiyordu. Güncesinde onları, bir grup "solgun, nevrotik eşcinsel" diye tanımladı.

SYLVIA PLATH... ÇOCUK KİTAPLARI YAZARI?

Plath'in ismi hiçbir zaman Dr. Seuss ile karıştırılmayacak ama kendisi yine de bir çocuk kitabı yazdı. Farklı türde yatakları anlatan anlamsız şiirler derlemesi *Yatak Kitabı* yazarın 1963'deki intiharından sonra yayımlandı.

İYİ GÜNDE KÖTÜ GÜNDE

Plath ile kocası Ted Hughes işlevsiz, yıkıcı ilişkileri yepyeni bir boyuta taşıdılar. İlişkinin tonu henüz ikilinin Cambridge Üniversitesi'ndeki öğrenci partisinde buluştuğu gün belirlendi. Plath'in güncesine yazdığı üzere, sohbetlerinin üstünden sadece birkaç dakika geçtikten sonra Hughes onu "şap diye dudaklarından" öpmüş ve tutkusunun vahşi bir göstergesi olarak saç bandını tutup koparmıştı. Altta kalmak istemeyen Plath de onun "yanağını uzun uzun ve sert bir şekilde" ısırdı. "Ted odadan çıktığında yanağından kan süzülüyordu."

Pek çok çift gibi onlar da bu düzeyde bir tutkuyu uzun süre sürdüremediler. 1956'da haşin Hughes ile evlenen Plath, çok geçmeden kocasının alışkanlıklarından yakınmaya başladı. Adam huysuzdu, burnunu karıştırıyordu ve züppe gibi giyiniyordu. En önemlisi de Plath'i aldatıyordu. Yine de çift evliliği yedi yıl sürdürmeyi başardı. Bu tarihten sonra Hughes ilişkiye son noktayı koydu ve sadık Plath hayranlarının sonsuz düşmanlığını kazandı.

ÖLÜ OZANLAR DERNEĞİ

Plath Londra'da, bir zamanlar en sevdiği şair W. B. Yeats'in oturduğu dairede intihar etti. Oysa Yeats'in dairesine taşınmayı olumlu bir işaret olarak görmüştü.

TED'İN YERİNDE OLMAKTANSA...

Ted Hughes, Sylvia Plath'in trajik sonuna neden olan kötü adam rolünden 1998'deki ölümüne dek, yani otuz beş yıl boyunca kurtulamadı. Plath, Hughes ile tanışmadan üç yıl önce de intihara kalkıştığı halde, pek çok hayranı onun intiharından Hughes'u sorumlu tuttu. Hayranlar Hughes'un şiir okumalarında "Katil" diye haykırdılar ve onun ismini defalarca Plath'in mezar taşından kazıdılar. Öte yandan Hughes karısı hakkında pek fazla konuşmayarak, şiirin büyük seslerinden birinin yitiminden onu sorumlu tutanların öfkesini sessizce körükledi.

ARI VIZ VIZ VIZ

Plath'in babası Otto Emil Plath, yani şairin ünlü şiiri "Baba"da şiddetle suçladığı "Herr Doktor" gerçekten de bir hekimdi ama şiirlerdeki gibi zalim bir Nazi değildi. Boston Üniversitesi'nde biyoloji ve Almanca profesörlüğü yapan Otto Plath, saygın bir etimolog ve *Yabanarıları ve Yaşamları* adlı kitabın da yazarıydı. Gerçekten buyurgan ve duygusal anlamda mesafeli biri olsa da Herr Doktor en büyük hatasını muhtemelen kişisel hijyen alanında yapmıştı. Otto Plath 1940'da iltihap toplayan ayak parmağının tedavi edilmesini reddetti ve yarası kangren olunca yaşamını yitirdi.

THOMAS PYNCHON

8 MAYIS 1937

MİLLİYETİ:
AMERİKALI

BURCU:
BOĞA

EN ÖNEMLİ ESERLERİ:
V (1963), *GRAVITY'S RAINBOW/YERÇEKİMİNİN GÖKKUŞAĞI* (1973)

ÇAĞDAŞLARI VE RAKİPLERİ:
DON DELILLO, JORGE LUIS BORGES, DONALD BARTHELME

EDEBİ ÜSLUBU:
AFORİZMALI, BİLGİLİ, ANLAŞILMASI ZOR- TIPKI KENDİSİ GİBİ

SÖZÜN ÖZÜ

"DÜNYADAKİ TÜM ÇATLAKLAR BENİM DALGABOYUMDADIR."

Sizlere Thomas Pynchon hakkında biyografik bilgi sunmak istiyoruz ama sunduğumuz takdirde olacaklardan korkuyoruz. Ne de olsa Pynchon mahremiyeti konusunda son derece takıntılı biri, üstelik bazılarına göre Unabomber denen kişinin de ta kendisi. Kimileri ise Pynchon'ı 1933'te, Teksas, Waco yakınındaki bir evde yanarak yok olan dini tarikat Branch Davidians ile ilişkilendiriyor. Hatta açıkgöz gazetecilerden biri, münzeviliğiyle ünlü yazarın aslında münzeviliğiyle ünlü *bir başka* yazar olduğunu söylüyor: J. D. Salinger. (Pynchon'ın buna yanıtı? Kısaca, "Fena değil. Denemeye devam.") Pynchon'ın Harper Lee olduğu yönündeki iddialar ise tamamen asılsız, çünkü ortada böyle bir iddia yok.

Pynchon fotoğraflanmayı reddetse, röportaj vermese ve halk içine hemen hemen hiç çıkmasa da, kendisinin bir münzevi olmadığı konusunda ısrarcı. Bu terimin "gazeteciler tarafından geliştirilmiş bir şifre sözü" olduğunu söylüyor. Çünkü "Gazeteciler birinin kendileriyle konuşmak istemediğine inanamazlar." Pynchon'ın mevcut fotoğraflarının çoğu "Adım Thomas Pynchon ve fotoğraflanmak istemiyorum" sözlerinin muhtemelen pek fazla ağırlık taşımadığı, yazarın bahriyeli dönemine ait. Pynchon deniz kuvvetlerinde oldukça iyi vakit geçirmiş olmalı çünkü bütün eserlerinde bundan söz ediyor. Peki, orada tam olarak hangi görevi yaptı? Onu bilen yok. Hizmet sicil kayıtları -kimilerine göre yazarın isteğiyle- esrarengiz bir biçimde ortadan kayboldu.

Pynchon'ın geride kâğıt belge bıraktığı bir yer varsa o da Cornell Üniversitesi'ydi. Yazar burada kendisinden beklenmeyecek kadar sakin bir öğrencilik hayatı sürdürdü. Sınıf arkadaşlarından biri onu şöyle anlatmıştı: "Sürekli bir şeyler okurdu. Hani eğlence olsun diye matematik kitabı okuyan tipler vardır ya, işte öyle... Güne öğlen birde spagetti ve alkolsüz içecekle başlar, sabah üçe kadar okur ve çalışırdı." Pynchon, makarnalarıyla sabahı etmediği zamanlarda *Lolita*'nın yazarı Vladimir Nabokov'un derslerine giriyordu. İkili birbiriyle pek kaynaşamadı. Pynchon ağır Rus aksanı yüzünden Nabokov'un söylediği tek kelimeyi anlamıyordu; Nabokov ise Pynchon'un varlığından bile haberdar değildi. Yıllar sonra Nabokov Pynchon'a ders verdiğini hatırlayamadı ama karısı onun kendine özgü biraz matbu, biraz bitişik el yazısını anımsadı.

Pynchon üniversiteden sonra kısa süre Boeing Corporation için teknik yazarlık yaptı ve şirket bültenleri için "karadan havaya füze güvenliği" konusunda makaleler derledi. Bu iş, yeteneği açısından vakit kaybı ama askeri-kurumsal komplolar hakkında paranoyak söylemlerle dolu kurguları açısından iyi bir kazançtı. Pynchon boş vakitlerinde de ilk romanı *V*'yi yaz-

dı. Kitap başarısıyla birlikte, istenmeyen bir ilgiyi de beraberinde getirdi. Pynchon bunun üzerine Meksika'ya taşındı, sakal bıraktı ve ona "Panço Villa" adını takan yerli halkın arasına karışıp gözden kaybolmaya çalıştı. Pynchon ABD'ye dönüşünden bu yana ise vaktini Kaliforniya ile (yazarı gördüğünü söyleyenlere inanılacak olursa) New York arasında geçiriyor. On yılda bir koyu hayranlarına bir yeni eseriyle gövde gösterisi yapıyor ve hayranları da hangi romanın, başyapıt *Yerçekiminin Gökkuşağı*'nca yerleştirilen forma bir dönüş niteliğinde olduğunu tartışıp duruyor.

Pynchon'ın halktan tamamen kopuk olduğunu söylemek yanlış olur. Kendisi *The Simpsons* çizgi filmine iki defa misafir oldu. Yazar her ikisinde de, kendisinin ürkütücü derecede kaçık bir karikatürünü seslendirdi ve bu karakter her ikisinde de tanınmamak için kafasına kese kâğıdı geçirmişti. Pynchon 1996'da sığınağından çıkarak alternatif rock grubu Lotion'ın bir albümü için kapak-içi tanıtım yazısı yazdı. Gruba besbelli tutulmuş olan Pynchon, söylenene göre konserlerden birinde, üstünde Godzilla tişörtüyle sahne arkasına gitti ve şarkılara duyduğu bitimsiz hayranlığı dile getirdi. İlk başta karşılarındaki görüntüden ürken grup üyeleri, kısa sürede yeni hayranlarına sevgi duydu ve onun peşindeki medyatik hareketten de büyük ölçüde yararlandı. Pynchon'ın bundan sonra nerede ya da nasıl ortaya çıkacağını ise bilen yok.

Kendisi bir gün, "Bir şey neden kolay anlaşılır olsun ki?" demişti. Masum halkın tepesine çıldırtıcı anlaşılmazlıkta bin sayfalık romanlarından birini her bırakışında, bıyık altından gülerek söylediği bir söz olsa gerek bu. Tebrikler sana Tom, imtinaya ve gizliliğe ömür boyu adanmışlığınla gazeteci ve yazarların -tabii bir de İngiliz edebiyatı öğrencilerinin- işini biraz daha zorlaştırdığın için.

!

AYKIRI BÜYÜKBABA

Yerçekiminin Gökkuşağı'ndan yüzyıllar önce, yine bir Pynchon ailesi üyesi, mahalli denetçilerle sorun yaşadı. Thomas Pynchon'ın atası William Pynchon, Avrupa kökenli ilk Amerikalılardan biriydi. *Mayflower*'ın karaya varışından sadece on yıl sonra, 1630'da İngiltere'den göç etmiş, romancı Nathaniel Hawthorne'un büyük-büyük-büyük-büyükbabası William Hathorne ile aynı filoda gelmişti. William Pynchon daha sonra Massachusetts Bay kolonisinin

idarecisi John Winthorp'a emir erliği yaptı. Ne var ki 1650'de, dini kitapçıklarından biri Püriten yetkililerce dine aykırı ilan edildiğinde yeniden İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı.

YERÇEKİMİNİN DİLDOSU

Pynchon'ın yeğeni porno film yapımcısı Tristan Taormino'dur. Kendisi *House of Ass/Kıç Evi* ve *The Ultimate Guide to Anal Sex for Women/Kadınlar İçin Anal Seks Rehberi* gibi porno klasiklerinin yönetmeni. Wesleyan mezunu ve *Village Voice*'un seks konularını ele alan köşe yazarı, aynı zamanda el kameralarının kullanımı alanında bir öncü olarak görülür. Bu kameralar porno yıldızlarına birbirlerini yönetmen direktifi olmadan filme çekme olanağını sunar. Ayrıca internet üzerinden satış yapan bir seks oyuncakları mağazasının da sahibi olan Taormino, amcasını da DVD'lerine katma yolunda büyük planlar yapıyor. "Bence bir sonraki filmime yorum yapması muhteşem olurdu," demişti Taormino, 2006'da *New York Post*'a. Pynchon'ın bu performansını dört gözle bekleyen uzmanlar, yazar yeğeninin filmlerinden birini izleyene dek nefeslerini tutmak zorunda. "Şimdiye kadar benden film istemedi, ben de ona göndermedim," itirafında bulundu, Taormino. Gelecekte işbirliği doğurabilecek benzerliklerini de hemen arkasından ekledi: "İkimiz de yazarız ve bence o, genel olarak tüm pop kültürüne merak duyuyor."

FAZLA UZUN? EVET. OKUNMAZ? BELKİ AMA YA MÜSTEHCEN?

Pulitzer Ödülü komitesi 1974 yılında , o dönem çok beğeni toplamasına rağmen Pynchon'ın *Yerçekiminin Gökkuşağı*'nı görmezden gelerek, hiç bir eseri ödüle layık bulmadı. Aday jürisinin önerisine karşılık Pulitzer editoryal kurulu romanı "fazla uzun", "abartılı", "müstehcen" ve "okunmaz" bularak geri çevirdi. Pynchon onun yerine Ulusal Kitap Ödülü ile avunmak zorunda kaldı.

ÖDÜLÜMÜ SEN AL

1970'lerin başları ödülünüzü almak için yerinize başkasını gönderdiğiniz zamanların altın çağıydı. 1973'te Marlon Brando *The Godfather/Baba* için verilen Akademi Ödülü'nü almaya sahte Kızılderili, Sacheen Littlefather'ı (gerçek adı: Maria Cruz) göndermişti. Ertesi yıl Pynchon bu oyunu daha da ileri götürerek *Yerçekiminin Gökkuşağı*'na verilen Ulusal Kitap Ödülü'nü almaya, yalancı akademik "Profesör" Irwin Corey'i gönderdi. Kendisini "Dünyanın en üst yet-

kilisi" ilan eden Brooklyn doğumlu stand-up komedyeni, ödül kabul konuşmasında Pynchon'dan "Richard Python" diye söz etti ve Truman Capote'ye, Sovyet devlet adamı Leonid Brejnev'e ve "ABD başkan vekili" Henry Kissinger'a teşekkür etti. İpe sapa gelmez hitabın sonunda 1970'lerin törenlerinin bir diğer vazgeçilmezi -çıplak koşan biri- New York Alice Tully Salonu'nu boydan boya geçti. *New York Times* ertesi gün bu tuhaf olayın "Bazılarını kahkahaya boğduğunu, bazılarını ise hayrete düşürdüğünü" yazdı. Eh, son üç Pynchon romanının yarattığı etki de böyle bir şeydi.

THOMAS PYNCHON KIRK YILI AŞKIN BİR SÜREDİR FOTOĞRAFLANMADI ANCAK ONUN BU MAHREMİYET DÜŞKÜNLÜĞÜ, HAYRANLARI TARAFINDAN TAKİP EDİLMESİNİ ENGELLEMEDİ.

HAFTAYA: J. D. SALINGER SCRUBS DİZİSİNDE!

Pynchon halk içine çıkmayı reddeden bir adam için, medyadaki imajı konusunda fazlaca ihtiyatlı. Salak saçma komedi programları bile gözünden kaçmıyor. Yazar 1994'te NBC'de yayımlanan *John Laroquette Show*'un bir bölümde kendisine yer verileceğini duydu. Dava edilmekten çekinen prodüktörler, programın metnini Pynchon'ın onayına sundular. Bir süre sonra yazarın ajansı prodüktörleri arayarak Pynchon'ın önerdiği değişiklikleri iletti. "Öncelikle ona Tom diye hitap ediyorsunuz, oysa kimse ona Tom demez," dedi, temsilci. Ayrıca metne göre Pynchon bir dostuna hediye olarak Willy DeVille tişörtü veriyordu. Ajans temsilcisi Pynchon'ın "Willy DeVille'i sevdiğini ama onun yerine 13th Floor Elevators grubundan Roky Erickson'un tişörtünü tercih edeceğini," de sözlerine ekledi. Pynchon son olarak, kendisini canlandıran aktörün arkadan filme çekildiği sahneyi veto etti. Ancak bu saçma sapan programın geçtiği harap St. Louis otobüs durağında, Amerika'nın en beğenilen yazarlarından birinin ne aradığı sorusu pek içine dert olmadı herhalde.

OPEN

EK

TUHAF İŞLER

İnsan yazar olunca faturaları ödeyebilmek için ne iş olursa yapmak zorunda kalabiliyor. İşte edebiyat dünyasının devlerinden birkaçının rahata ermeden önce yaptığı işler.

Henry David Thoreau babasının kurşun kalem fabrikasında çalıştı.

Arthur Conan Doyle göz doktoruydu.

William Faulkner banka memurluğu, kitapçıda kasiyerlik ve postane müdürlüğü yaptı.

Wallace Stevens sigorta temsilcisiydi. Amerika'nın en büyük şairlerinden biri olduktan sonra bile işi uzun süre bırakmadı.

Richard Wright postacıydı.

Kurt Vonnegut Saab bayiliği yaptı ve General Electric için basın bültenleri yazdı.

Jack London istiridye korsanıydı. (Bu iş kulağa gerçekte olduğundan daha heyecanlı geliyor.)

Charles Dickens ayakkabı cilası fabrikasında çalıştı.

Langston Hughes komilik yapardı. Hatta şöhreti, şair Vachel Lindsay'in masasını temizlediği bir akşam yakaladı. Şiirlerinden birkaçını çorba ile birlikte masaya bıraktı. Lindsay şiirleri sevdi ve gerisi herkesçe malum.

Henry Miller Western Union Telgraf Şirketi'nde istihdam müdürüydü.

Jack Kerouac, yani bir kuşağa "yollara çıkma" ilhamı veren adam, bir zamanlar gerçekten de yollara çıktı; benzin istasyonu görevlisi olarak.

Ernest Hemingway, Dashiell Hammett, E. E. Cummings, W. Somerset Maugham, John Dos Passos ve Archibald MacLeish, I. Dünya Savaşı'nda ambulans şoförlüğü yaptılar. Tıpkı Walt Disney gibi.

EDEBİYAT DÜNYASININ EVCİL HAYVANLARI

Her yazarın bir ilham kaynağına ihtiyacı vardır. Pek çokları ilham için, avuntu için veya tarih kitaplarına gerçekten eksantrik biri olarak geçebilmek için evcil hayvanlara kucak açtılar.

Antik Yunanlı şair Virgil'in bir karasineği vardı. Virgil sineğin tumturaklı cenazesine bugünün parasıyla bir milyon dolar harcadı. Cenazeye orkestra ve mini bir anıt mezar da dahildi.

Fransız sembolist şair Gérard de Nerval'in evcil bir ıstakozu vardı. Nerval onu sık sık Paris sokaklarında gezintiye çıkarırdı. "Istakozlar harika evcil hayvanlar," demişti, çünkü onlar, "denizin sırlarını bilen ve havlamayan, sakin ve ciddi varlıklardır." Nerval 1841'de aklını oynattı.

Elizabeth Barret Browning'in Flush isimli kızıl İspanyol cockeri vardı. Flush daha sonra Virginia Woolf'un yazdığı bir "biyografi"nin konusu oldu. Browning köpeğin anısına "Flush'a" isimli bir şiir yazdı, hatta hastalandığı dönemlerde vakit geçirebilmek için köpeğine masa üstü oyunlar oynamayı öğretmeye bile çalıştı.

Köpek âşığı George Eliot bir defasında bir kitabı için aldığı avansın tamamını bir pug cinsi köpeğe harcadı.

Yakıştırmak zor gelebilir ama Ernest Hemingway tam bir kedi severdi. Yazarın 30'dan fazla kedisi vardı ve kedilerin çoğunun da altı parmağı vardı (*Hemingway kedileri* sözü buradan gelir). Kedilerle baş edebilmek için yazar onlara çeşitli ilginç isimler verdi: Alley Cat (Sokak kedisi), Boise, Crazy Christian (Çılgın Hristiyan), Dillinger, Ecstacy, F. Puss, Fats, Friendless Brother (Dostsuz

Birader), Furhouse (Kürkevi), Pilar (Sütun), Skunk (Kokarca), Thruster (İtici), Whitehead (Akkafa) ve Willy (argoda penis).

Mark Twain kedilere isim verme konusunda Baba'yı gölgede bırakıyordu. Çeşitli zamanlarda edindiği evcil hayvanların isimleri şöyleydi: Appolinaris, Beelzebub, Blatherskite (Saçmaiftihar), Buffalo Bill, Satan (Şeytan), Sin (Günah), Sour Mash (Ekşi Püre), Tammany ve Zoroaster.

Edebiyat dünyasının en büyük kediseveri ise T. S. Eliot idi. Kendisi kediler hakkında koca bir nükteli şiir kitabı yazdı ve bu kitap "ya seversin ya nefret edersin" diye tanımlanabilecek *Cats/Kediler* müzikaline esin kaynağı oldu. Eliot'ın kedileri arasında bir Rum Tum Tugger yoktu ama bir Tantomile, bir Noilly Prat (Döküntülü Kış), bir Wiscus, bir Pettipaws (Minipençe) ve bir de George Pushdragon vardı.

Dorothy Parker'a bir gün iki yavru timsah hediye edildi. Timsahları ne yapacağını bilemeyen Parker onları banyo küvetine koyup gitti. Ertesi gün hizmetçisinden bir not buldu: "Sevgili Madam," diyordu, notta, "İşi bırakıyorum çünkü timsahların olduğu bir evde çalışamam. Bilsem bunu size daha önce söylerdim ama konusu hiç açılmadı."

EDEBİYAT DÜNYASINDA ÇEKİŞMELER

Hepimiz şöyle kardeş kardeş geçinip gitsek olmaz mı? Anlaşılan kimi büyük yazarlar için sorunun yanıtı "hayır". Onlar zaman zaman meslektaşlarıyla kavgaya tutuşuyorlar. Görünen o ki bu epik mücadeleleri Edebiyat Cenneti'nin bir köşesinde ilelebet izlemeye devam edeceğiz.

Thomas Carlyle-John Stuart Mili

Büyük Viktoryen deneme yazarı ile onun kanatları altına aldığı düşünür, aslında yakın arkadaştı. Ancak Mill akıl hocasının boyunduruğu altında kalmaktan gocunmaya başladı. Carlyle okkalı Fransız Devrim tarihi kitabının özgün metnini Mill'e ödünç verdiğinde Mill temizlikçi hanıma kitabı ateşe atmasını söyledi. Bu Carlyle'ın elindeki tek kopyaydı. Gözü yılmayan İskoç, oturup tüm kitabı baştan yazdı ama çirkin hareketinden dolayı Mill'i asla affetmedi.

Lillian Hellman-Mary McCarthy

Romancı Mary McCarthy, 1980'de çıktığı *The Dick Cavett Show*'da nefret ettiği onun yazarı Lillian Hellman için, "Onun yazdığı her kelime yalan. 'Ve'lere ve 'ey'lara kadar," demişti. Buna karşılık Hellman ona, karalama ithamıyla 2,2 milyon dolarlık tazminat talep ettiği bir dava açtı. Yazarların bu buruk öfkesi 30 yıl öncesine dayanıyordu. İkili Sarah Lawrence College'daki bir şiir seminerinde alenen çatışmıştı.

Gertrude Stein-Ernest Hemingway

Onlarınki yoldan çıkmış bir akıl hocası/öğrenci ilişkisiydi. İlk başlarda Stein'ın Hemingway için övgüden başka sözü yoktu... Ta ki Hemingway'in yıldızı onu gölgelemeye başlayana dek. Stein bir gün, Hemingway'in kitaplarından biri için nefret dolu bir eleştiri yazınca silahlar çekildi. "Baba" ise anı kitabı *A Moveable Feast (Türkçede) Paris Bir Şenliktir*'de Stein'ın Alice B. Toklas ile seks yaşamını ortaya dökmekten çekinmedi.

Gore Vidal-Norman Mailer

Amerika'nın seçkin söz ustası olma arzusundaki iki bencil yazar arasında uzun süredir yer eden düşmanlık, New York'taki lüks bir akşam yemeği davetinde doruk noktasına ulaştı. Burada Norman Mailer Vidal'ı kavgaya davet etti ve Vidal tepki vermeyince de suratına içki fırlattı. İstifini hiç bozmayan Vidal sadece, "Bir kez daha Norman için kelimeler kifayetsiz kaldı" dedi. İkili ayrıca *The Dick Cavett Show*'dan önce birbirine girdi ve sahne arkasında birbirlerine tokat ve kafa atıp...Ardından da yayında unutulmaz bir söz savaşı yaşandı. Mailer Vidal'a: "Entelektüel nehirleri kirletiyorsun" dedi. Vidal ise, "Sende tiksindiğim şey, sinirsece duyduğun aşk" dedi.

Vladimir Nabokov-Edmund Wilson

Lolita'nın yazarı ile saygın eleştirmen bir zamanlar can ciğer dosttu. Birbirlerine "Volodya" ve "Bunny" takma isimleriyle başlayan mektuplar yazarlardı. Ancak Wilson Nabokov'un Puşkin romanı *Eugene Onegin* çevirisini eleştirince, dostluk tehlikeye girdi. Söylentiye göre Wilson *Lolita*'yı da pek sevmemişti ki bu da Volodya'nın tepesinin tasını attırdı.

Mario Vargas Llosa-Gabriel Garcia Márquez

1976 yılının bir akşamı, Mexico City'deki bir film açılışında Vargas Llosa onlarca tanığın gözleri önünde Garcia Márquez'i yumruklayıverdi. Aldığı sağ yumrukla Márquez'in gözüne kan oturdu. Olaya şahit olanlar "neden acaba?" diye

fısıldaşmaya başladılar. Politika yüzünden mi? İşin doğrusu, sebep bir kadındı. Vargas Llosa, Kolombiya'nın en büyük yazarının karısıyla fazla yakınlaştığını düşünmüştü. Garcia Márquez bir süre önce evliliğinin zor bir döneminde olan kadını avutmuştu.

Tom Wolfe-Norman Mailer, John Irving ve John Updike

Wolfe'un romanı *A Man in Full/Eksiksiz Adam* 1998'de basıldığında, çağdaş üç roman ustası kitabın zirva olduğu konusunda ağız birliği yaptılar. Bu durum beyaz takım elbiseli Yeni Gazetecilik öncüsünün tepesini attırdı. Wolfe üçlüyü bir Kanada televizyon kanalında "Üç Yardakçı" diye niteledi ve eleştirilerinin kıskançlıktan kaynaklandığını iddia etti. "Herkesin -kendilerinin bile- benden bahsediyor olması gururlarına dokundu herhalde" dedi.

KALEMLE YAŞA, KALEMLE ÖL

Ret mektubu kadar bir yazara haddini bildiren bir şey yoktur. En büyük yazarlar bile yayıncılardan gelen iğneleyici sözlere maruz kalmıştır.

Emily Dickinson şiirlerini nihayet yayıncıya gönderme cesaretini topladığında aldığı yanıt onların "güzellikleriyle olduğu kadar kusurlarıyla da dikkat çektiği ve... çoğu zaman gerçek şiirsel niteliklerden yoksun olduğu"ydu.

Herman Melville'in aylarca üstünde çalıştığı *Moby-Dick* bir yayıncı tarafından "Çok uzun ve hayli demode" bulundu.

Bir yayıncı *Dünyalar Savaşı*'nın "bitmek bilmez bir kâbus" olduğunu söylediğinde, H. G. Wells bayağı alınmış olmalı. (Yayıncının zihninde canlanan belki de Tom Cruise'un oynadığı film uyarlamasıydı.) Red mektubunda ayrıca şunlar da yazılıydı: "Kitabın 'tutacağını' sanmam... Bence okuyucunun yorumu, 'Okuma o korkunç kitabı' şeklinde olacaktır." Uf!

Amerikalı bir yayıncı George Orwell'in romanı *Hayvan Çiftliği*'nin temasını pek kavrayamamıştı. Adam kitabı şu notla geri gönderdi: "ABD'de hayvan öyküsü satmak imkânsızdır."

Ayn Rand nispeten yakayı ucuz kurtardı. Cüsseli romanı *Atlas Silkindi* sadece "satılamaz ve yayımlanamaz" nitelikte bulundu. William Faulkner'ın aldığı yanıt ise daha sertti. Bir editör yazarın 1931 tarihli (genç bir kadının mısır koçanıyla tecavüze uğrayışını hikaye eden sansasyonel) romanı *Sanctuary/Sığınak* için şu notu yazmıştı: "Bunu basamam ben. İkimiz de hapse gireriz!"

Ağır eleştiriler de en az red mektupları kadar kötüdür. *The New York Times Kitap Eleştirisi* köşesi, Thomas Pynchon'ın *Yerçekiminin Gökkuşağı* romanını eleştirirken, sözlükte kelime bırakmamıştı. Eleştirmen kitap için şunları söyledi: "Kafa kıracak kadar yoğun, fazlasıyla ayrıntılı, saçma, müstehcen, komik, trajik, pastoral, tarihsel, filozofik, şiirsel, çıldırtıcı derecede yavan, yaratıcı, ürkünç, soğuk, şişirilmiş, dehşet verici ve harap." Bugün Amerika'nın en sevilen şairi olarak görülen Walt Whitman içinse *Boston Intelligencer* eleştirmeni şöyle demişti: "Acınası şeyler sayıklayan bir tımarhane kaçkını olmalı bu adam."

Tabii bazen yazarlar da birbirlerinin eserleri hakkında zalimce şeyler söylüyor. Hatta bazen çok zalimce şeyler söylüyorlar. *I, Claudius/Ben, Claudius*'un yazarı Robert Graves bir defasında Dylan Thomas için, "Faturasını ödemeyi beceremeyen demagojik Galli masturbasyoncu," demişti. Henry James ise şu sözlerin sahibiydi: "H. G. Wells pencereden aşağı lazımlık boşaltırcasına okuyucusunun üstüne bilgi boşaltıyor." William Faulkner'a göre Mark Twain "Avrupa'da dördüncü sınıf addedilen niteliksiz bir yazar"dı. Ambrose Bierce Oscar Wilde'ı "tarifsiz bir dangalak", "sahtekâr", "mankafa" ve "sersem" diye nitelemişti; hem de sadece iki cümlede.

İngiliz dilinin en büyük yazarı bile eleştiriden muaf değildi. Voltaire Shakespeare'in tüm eserlerini "Koca bir çöp yığını" diye nitelemiş, yazara ise "ayyaş vahşi" sıfatını yakıştırmıştı. Charles Dickens da ozanın eserlerini okumaya çalışmış ama onları "Mide bulandıracak kadar yavan" bulmuştu. Tolstoy Shakespeare eserlerini sadece, "Kaba, ahlaksız, bayağı ve anlamsız" buluyordu. Anlaşılan büyük edebi güç, beraberinde büyük zarar verme gücünü de getiriyor... Tabii aynı zamanda sırtınızda büyük bir hedef tahtası taşımak anlamına da geliyor.

ÜNLÜ SON SÖZLER

Büyük yazarlar hayatlarını, kendilerini sözel olarak ifade etme eyleminin üstüne kurar ve bazıları en güzel ifadeleri en sona saklar. İşte efsanevi yazarların hayat kapısından çıkarken söyledikleri zeki, nükteli veya düpedüz tuhaf sözlerden seçkiler.

Lord Byron: "Şimdi uyumaya gidiyorum. İyi geceler."

Edgar Allen Poe: "Tanrı zavallı ruhuma yardımcı olsun."

Anne Brontë: "Cesur ol, Charlotte, cesur ol."

Henry David Thoreau: "Mus, Kızılderili."

Walt Whitman: "Kaldırın beni. Sıçmak istiyorum."

Leo Tolstoy: "Peki ama ya köylüler... Köylüler nasıl ölür?"

Emily Dickinson: "Sis yükseliyor."

Louisa May Alcott: "Menenjit değil mi bu?"

Oscar Wilde: "Duvar kâğıdımla ölümüne bir düelloya girdik. Buradan ya ben giderim, ya da o."

L. Frank Baum: "Şimdi aşabilirim Kum Bataklığı'nı."

Arthur Conan Doyle (karısına): "Harikasın sen."

H. G. Wells: "Git buradan. Bir şeyim yok benim."

Gertrude Stein: "Yanıt nedir?" [Tepki alamayınca] "O halde, soru nedir?"

James Joyce: "Anlayan var mı?"

Franz Kafka: "Öldür beni, yoksa katilsin!"

Eugene O'Neill: "Otel odasında doğdu -ve Allah kahretsin- otel odasında öldü."

Dylan Thomas: "Az önce on sekiz tane sek viski içtim. Sanırım bu bir rekor... Otuz dokuz yılda başardığım tek şey bu oldu."

DİZİN

A

Abbott, Bud, 276
Abşolom!Abşolom!, 199, 201
Achebe, Chinua, 272
Adams, John, 169
Adams, John Quincy, 169
Adventures of Huckleberry Finn, The/Huckleberry Finn'in Maceraları, 91, 97, 99
Adventures of Sherlock Holmes, The/Sherlock Holmes'un Maceraları, 118
Adventures of Tom Sawyer, The/Tom Sawyer'in Maceraları, 97
Africanus, Leo, 122–23
Agnes Grey, 47, 49
Albee, Edward, 154
Alcott, Bronson, 91, 92
Alcott, Louisa May, 57, 90–96
Aldrin, Buzz, 276
Ali, Muhammad/Muhammed Ali, 274
Alice's Adventures in Wonderland/Alis Harikalar Diyarında, 83, 84, 86, 88
Allan, John, 31–32
Allingham, Margery, 176
Amerika, 165
Andersen, Hans Christian, 42–43
Anderson, Sherwood, 141, 200
Angelou, Maya, 270
Anna Karenina, 68, 69
Antoinette, Marie, 149
Ariel, 277
Arthur, King, 114
As I Lay Dying/Döşeğimde Ölürken, 201
Ash Wednesday/Kutlu Çarşamba, 169, 173
At Coole/Coole'daki, 120
Atlas Shrugged/Atlas Silkindi, 215, 216, 221
Atop an Underwood, 259
Auden, W. H., 36, 126, 183, 245
Austen, Jane, 36, 271
Autobiography of Alice B. Toklas, The/Alice B. Toklas'ın Otobiyografisi, 141

B

Baader, Andreas, 228
Back to School/Okula Dönüş, 266
Balcombe, Florence, 108
Baldwin, James, 229, 234
Ballad of the Sad Café, The/ Sad Kafe Baladı, 245
Balzac, Honoré de, 24–29, 159
Bambara, Toni Cade, 272
Barnaby Rudge, 33
Barnacle, Nora, 156, 157, 158, 160
Barnum, P. T., 17
Barrie, J. M., 115
Barthelme, Donald, 284
Barton Fink, 206
Baudelaire, Charles, 27
Bauer, Felice, 164
Beat Generation/Beat Kuşağı, 236, 257, 258, 260
Beaton's Christmas Annual, 114
Because I Could Not Stop For Death/Ben Ölüm İçin Duramadığımdan, 76
Beckett, Samuel, 155
Bed Book, The/Yatak Kitabı, 281
Behrs, Sofia Andreyevna (Sonya), 69, 70
Being and Nothingness/Varlık ve Hiçlik, 223
Bell, Alexander Graham, 102
Bell Jar, The/Sırça Fanus, 277, 278
Bell, Joseph, 114
Bell, Vanessa, 149, 152
Beloved/Sevilen, 270, 272, 274
Bennett, Alan, 154
Bernstein, Leonard, 245
Berryman, John, 280
Between the Acts/Perde Arası, 150
Bierce, Ambrose, 97
Big Lebowski, The/Büyük Lebowski, 206
Big Sleep, The/Büyük Uyku, 203
Black Boy/Kara Çocuk, 229, 230, 231
Blackwood, Algernon, 123
Blade Runner/Bıçaık Sırtı, 242
Bleak House/Kasvetli Ev, 38
Blixen-Finecke, Karen, 246, 248
Bloch, Grete, 164
Bluest Eye, The/En Mavi Göz, 270
Blumenthal, Nathan, 218
Borges, Jorge Luis, 284
Bowie, David, 237
Bowles, Jane, 245
Bowles, Paul, 145, 245
Bowles, Samuel, 80
Branden, Nathaniel, 216, 218
Brando, Marlon, 274, 287
Breakfast of Champions/Şampiyonların Kahvaltısı, 263, 266, 267
Brod, Max, 162, 163, 164, 167
Bronson, Abba, 93
Brontë, Anne, 47–53
Brontë, Branwell, 48–49, 51
Brontë, Charlotte, 46–53
Brontë, Emily, 47–53
Broughton, Luke, 137
Browning, Elizabeth Barrett, 152
Browning, Robert, 152
Brunty, Patrick, 48
Bryant, William Cullen, 76
Buckley, William F., 258, 260
Budberg, Moura, 130
Burbage, Richard, 14, 16

Burroughs, Joan, 238,
Burroughs, Laura Harmon Lee, 236
Burroughs, William, 235–42, 260
Burroughs, William Seward, 236
Butler, Samuel, 14
Byron, Lord, 18–23

C
Call of the Wild, The/Vahşete Çağrı, 135, 136, 140
Callaghan, Morley, 208
Cameron, Julia Margaret, 149
Camus, Albert, 222
Capote, Truman, 256, 257
Carmichael, Stokely, 271
Carroll, Lewis, 83–89
Cassady, Neal, 262
Castle, The/Şato, 162, 164, 165
Castro, Fidel, 226
Catcher in the Rye, The/Çavdar Tarlasında Çocuklar, 249, 251
Cats/Kediler, 173
Cat's Cradle/Kedi Beşiği, 263, 265, 266
Cat's Lives/Kedinin Canları, 44
Cave, Nick, 239
Cawein, Madison, 172
Cerf, Bennett, 206
Cervantes, Miguel de, 11
Chambers, Whittaker, 216
Chaney, William, 137
Chaplin, Charlie, 143, 252
Chapman, Mark David, 251
Chaucer, Geoffrey, 23
Çehov, Anton, 246
Chenal, Pierre, 232
Childe Harold's Pilgrimage/Childe Harold'un Seyahati, 18
Christie, Agatha, 176–82
Christie, Archibald, 177, 182
Chronicles of Narnia, The/Narnia Günlükleri, 186
Civil Disobedience/Sivil İtaatsizlik, 54, 56
Clark, William Smith, 80
Clarke, John Henrik, 230
Clemens, Samuel Langhorne, 98. Ayrıca bkz. Twain, Mark
Clemm, Maria, 32
Clemm, Virginia, 32
Clinton, Bill, 272, 276
Cobain, Kurt, 239–40
Cocktail Party, The/Kokteyl Partisi, 173
Coen, Ethan, 206
Coen, Joel, 206
Coleridge, Samuel Taylor, 12, 18, 51
Collected Poems/Derleme Şiirler, 280
Colossus and Other Poems, The/Dev ve Diğer Şiirler, 277, 279
Comedy of Errors, The/Yanlışlıklar Komedyası, 11
Coming of the Fairies, The/Perilerin Gelişi, 118
Condell, Henry, 16
Connery, Sean, 254
Conrad, Joseph, 127
Conspiracy Theory/Komplo Teorisi, 251
Coolidge, Calvin, 82
Coolidge, Constance, 129
Corey, Irwin, 287
Country Doctor, The/Köy Doktoru, 165
Cowley, Malcolm, 203
Crane, Hart, 280
Crouch, Stanley, 272, 274
Crowley, Aleister, 123

D
Dali, Salvador, 245
Dangerfield, Rodney, 266
Davenant, John, 14
David Copperfield, 38
Davies, Richard, 12–13
Davis, George, 245
Davis, Jefferson, 109
Dawson, Charles, 119
Day of the Locust, 198
de Beauvoir, Simone, 222, 223, 224, 225, 231
de Gaulle, Charles, 223
de Kerouac, Jean-Louis Lebris, 257. Ayrıca bkz. Kerouac, Jack
Death in the Afternoon/Öğleden Sonra Ölüm, 211
Deeks, Florence, 133–34
Delillo, Don, 284
DeMille, Cecil B., 216
Dent, John Yerbury, 237
Depp, Johnny, 112, 262
Desmond, Arthur, 140
Dharma Bums, The/Zen Kaçıkları, 256
Dick, Phillip K., 242
Dickens, Charles, 12, 33, 38–45, 114
Dickinson, Emily, 76–82
Dickinson, Violet, 149
Didion, Joan, 250
Dinesen, Isak, 246
Do Androids Dream of Electric Sheep?/Androidler Rüyalarında Elektrikli Koyun Mu Görür?, 242
Dodgson, Charles Lutwidge, 84–85. Ayrıca bkz. Carroll, Lewis
Dombey and Son/Dombey ve Oğlu, 40
Don Juan, 18
Don Quixote/Don Kişot, 11
Donahue, Phil, 217
Dos Passos, John, 199, 204, 207
Dostoyevsky, Fyodor/Fyodor Dostoyevski, 39, 246
Douglas, Lord Alfred, 107
Dowson, Ernest, 110
Doyle, Arthur Conan, 113–19, 127, 177
Doyle, Peter, 63, 64
Dracula/Drakula, 20, 102, 108
Dreadnought Hoax/Dretnot Şakası, 151
Dreiser, Theodore, 135
Drucker, Peter, 165
Dryden, John, 14
Dubliners/Dublinliler, 155, 156

Duckworth, Stella, 149
Dunbar, Asa, 56
Dunbar, Charles, 59
Dylan, Bob, 62
Dynamics of a Particle, The/Bir Parçacığın Dinamiği, 85

E
Eastman, Max, 211
Ebersol, Dick, 240
Einstein, Albert, 253
Eliot, George, 149
Eliot, T. S., 36, 168–75
Elkaim, Arlette, 224
Elliotson, John, 42
Ellison, Ralph, 229, 232
Emerson, Ralph Waldo, 54–56, 60, 62, 93, 95
Evert, Chris, 221

F
Falkner, William Clark, 200
Fall of the House of Usher, The/Usher Evinin Çöküşü, 30
Fanon, Frantz, 229
Farewell to Arms/Silahlara Veda, A, 207, 208
Fargo, 206
Fast, Howard, 215
Faulkner, William, 191, 199–206, 207, 230
Fay, Bernard, 143
Fellowship of the Ring, The/Yüzük Kardeşliği, 183
Fiedler, Leslie, 250
Field of Dreams/Düşler Tarlası, 254
Fields, James, 91
Fields, Joseph, 232
Finding Forrester/Forrester'ı Bulmak, 254
Finnegan's Wake/Finnegan'ın Uyanışı, 155, 160
Firing Line/Ateş Hattı, 260
Fitzgerald, F. Scott, 191–99, 207–8, 210
Fitzgerald, Zelda, 193, 194, 196, 210
Five Minutes in China/Çin'de Beş Dakika, 44
Flaubert, Gustave, 24
Fleming, Ian, 248
Fletcher, Esmé Valerie, 170
Floor Games/Yer Oyunları, 133
Flush, 152
For Whom the Bell Tolls/Çanlar Kimin İçin Çalıyor, 207, 209
Forbes, Malcolm, 276
Forster, Brian, 44
Forster, E. M., 148
Forsythe, William, 206
Fountainhead, The/Hayatın Kaynağı, 215, 216, 221
Four Feathers, The/Dört Cesur Arkadaş, 115
Four Quartets/Dört Kuartet, 168
Four Saints/Dört Aziz, 143
Fox, Margaret, 118
Frank Leslie's Chimney Corner, 96
Franken, Al, 266
Frankenstein, 20
Franny and Zooey/Franny ve Zooey, 249, 254
Fugard, Athol, 272

G
Gable, Clark, 204
Gandhi, 56
Garcia, Jerry, 266
Gardner, Ava, 188
Gaskell, Elizabeth, 49
Gellhorn, Martha, 129
Gell-Mann, Murray, 160
Gibson, Mel, 251
Gide, André, 231
Gielgud, Sir John, 12
Gilbert, Susan, 79–80
Ginsberg, Allen, 235–37, 239, 256
Girault, A. A., 60
Glover, Danny, 274
Godwin, Mary, 20
Goethe's Correspondence with a Child/Goethe'nin Bir Çocukla Yazışmaları, 95
Goldwater, Barry, 219
Goldwyn, Samuel, 196
Gonne, Maud, 121
Goodman, John, 206
Graham, Sheilah, 193
Graham, Sylvester, 65, 93
Graves, Robert, 188
Gravity's Rainbow/Yerçekiminin Gökkuşağı, 284, 286, 287, 288
Gray, May, 19
Great Butter Rebellion/Büyük Tereyağı Ayaklanması, 56
Great Expectations/Büyük Umutlar, 38
Great Gatsby, The/Muhteşem Gatsby, 191, 192, 196–98, 210
Greatest, The/En Büyük, 274
Greene, Graham, 244
Greenspan, Alan, 216, 221
Griswold, Rufus, 32
Guevara, Ernesto "Che," 226
Guiccioli, Teresa, 20
Guthrie, Woody, 62

H
Haigh-Wood, Vivien, 169
Hall, Donald, 173
Hamilton, Ian, 254
Hamlet, 10
Hardy, Thomas, 152
Harlan, James, 62
Harris, Frank, 139
Hathaway, Anne, 11, 14
Hathorne, William, 286
Hawks, Howard, 203
Hawthorne, Nathaniel, 30, 54, 56, 286
Hayes, Rutherford B., 169
Hearst, William Randolph, 196
Heart Is a Lonely Hunter, The/Yalnız Bir Avcıdır Yürek, 243
Heller, Joseph, 263
Helman, Lillian, 215
Heminges, John, 16

Hemingway Yarışması, 214
Hemingway, Ernest, 108, 129, 141–42, 145, 191, 194, 198–99, 204, 207–14, 230
Hemingway, Gregory, 211–12
Hemingway, Margaux, 212
Hemingway, Mariel, 212
Henry VI, 13
Higginson, Thomas Wentworth, 79
Hitler, Adolf, 128, 143, 185, 236
Hobbit, The/Hobbit, 183, 184, 185, 187, 188
Hogarth, Catherine, 40
Hogarth, Mary, 40
"Hollow Men, The/İçi Boş Adamlar, 169
Holmes, Oliver Wendell, 57, 116
Holmes, Sherlock, 114, 116
Hoover, J. Edgar, 209
Hopkins, Gerard Manley, 61
Houdini, Harry, 119
Hound of the Baskervilles, The/Baskerville Laneti, 113, 177
Howells, William Dean, 97
Hubbard, L. Ron, 239
Hughes, Ted, 279, 280, 281, 282
Hugo, Victor, 24
Human Comedy, The/İnsanlık Komedyası, 25, 26
Humboldt, Friedrich von, 27
Hutton, Lauren, 240
Hyde-Lees, Georgie, 121

I
Ibsen, Henrik, 71
Importance of Being Earnest, The/Ciddi Olmanın Önemi, 105, 107
Ceza Sömürgesi, 165
Innocents Abroad, The/Yurtdışındaki Masumlar, 98
Invisible Man, The/Görünmez Adama, 127

J
James, Henry, 12, 39, 127, 149
James, Rick, 242
Jane Eyre, 46, 49
Jeeves and Wooster/Jeeves ve Wooster, 131
Jesenská-Pollak, Milena, 164
John Barleycorn, 136
John Laroquette Show, 288
Johnson, Charles, 272
Johnson, Leon, 112
Johnson, Lyndon, 219
Jones, Gayl, 272
Jones, James Earl, 254
Jong, Erica, 272
Jonson, Ben, 10
Jourgensen, Al, 240
Joyce, James, 12, 148, 155–61, 197
Joyce, John, 156
Judgment, The/yargı, 164, 165
Junkie/Canki, 235

K
Kafka, Franz, 162–67
Kafka, Hermann, 163
Kauffmann, Stanley, 244
Kazin, Alfred, 250
Keats, John, 18
Kerouac, Jack, 235–36, 238, 256–62
Keun, Odette, 129
Key, Francis Scott, 192
Khan, Genghis, 71
King, Billie Jean, 216, 221
King, Martin Luther, 56
King of Kings/Kralların Kralı, 216
King, Stephen, 31, 39
Kittredge, Charmian, 137
Klapper, Ilse, 236

L
La Cousine Bette, 24
La Peau de Chagrin, 24
Lamb, Lady Caroline, 19
Lawrence, D. H., 155
Le Pere Goriot, 24
Leary, Timothy, 225
Leaves of Grass/Çimen Yaprakları, 61, 62, 63, 65
Leckie, Jean, 114–15
Lee, Gypsy Rose, 245
Lee, Harper, 77, 243
Lee, Robert E., 236
Leigh, Augusta, 19, 21
Lennon, John, 251
Levy, Benny, 224
Lewis, C. S., 183, 186
Lewis, Sinclair, 135, 139
Life on the Mississippi/Mississippi'de Yaşam, 97, 102
Light in August/Ağustos Işığı, 199, 201
Lincoln, Abraham, 65, 103
Lipchitz, Jacques, 142
Little Wars/Küçük Savaşlar, 133
Little Women/Küçük Kadınlar, 90
Lolita, 285
London, Jack, 142–47
Longfellow, Henry Wadsworth, 30, 34
Loomis, Mabel, 78
Lord of the Rings/Yüzüklerin Efendisi, 184, 185, 186
Lost World, The/Kayıp Dünya, 113, 119
Love of the Last Tycoon, The/Son Hükümdarın Aşkı, 193
"Love Song of J. Alfred Prufrock, The/ J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı," 168, 169
Lovecraft, H. P., 31
Lowell, Amy, 149
Lowell, James Russell, 30, 149
Lowell, Robert, 149
Lucy, Sir Thomas, 12–13
Lugar, Richard, 266
Luhrmann, Baz, 268

M
Machen, Arthur, 123
MacNiece, Louis, 245
Mahoney, John, 206

Mailer, Norman, 237
Mallowan, Max, 181
Malraux, André, 222
Man Without a Country, A/Ülkesi Olmayan Adam, 265
Managing in the Next Society/Geleceğin Toplumunda Yönetim, 165
Mansfield, Katherine, 148
Marlowe, Christopher, 10
Marquess of Queensbury/ Queensbury Markisi, 105, 107
Marsh, Ngaio, 176
Marx, Groucho, 170, 171–72
Marx, Karl/Karl Marks, 134, 140
Mason, A. E. W., 115
Maynard, Joyce, 250
McCullers, Carson, 243–48
McCullers, Reeves, 244, 245
Meadman, Dhima Rose, 231, 232
Me—I'm Afraid of Virginia Woolf/Ben Korkarım Virginia Woolf'tan, 154
Melville, Herman, 55
Member of the Wedding, The/Düğünün Bir Üyesi, 243, 245
Mencken, H. L., 63, 230, 232
Merchant of Venice, The/Venedik Taciri, 10
Merry Wives of Windsor, The/Windsor'un Şen Kadınları, 13
Mesmer, Franz Anton, 41
Metamorphosis, The/Dönüşüm, 162, 164, 165
Micah Clarke, 114
Might Is Right/Kudret Haklıdır, 140
Milbanke, Anne Isabella, 19
Millay, Edna St. Vincent, 280
Miller, Arthur, 244, 246, 248
Moby-Dick, 55
Monroe, Marilyn, 246, 248
Moran, Lois, 196
More Than Human/Insandan Öte, 266
Morrison, Harold, 271
Morrison, Toni, 270–76
Mousetrap, The/Fare Kapanı, 178
Moveable Feast, A/Paris Bir Şenliktir, 198, 210
Mrs. Dalloway/Bayan Dalloway, 148
Murder by Death/22 Numarada Cinayet, 181
Murder of Roger Ackroyd, The/Roger Ackroyd Cinayeti, 176, 177, 179
Murder on the Orient Express/Doğu Ekspresinde Cinayet, 176, 177, 181
Murphy, Eddie, 242
Murphy, Gerald, 192
Murphy, Sara, 192
Mussolini, Benito, 124
My Fair Lady/Benim Tatlı Meleğim, 173
My Years with Ayn Rand/Ayn Rand İle Yıllarım, 219
Mysterious Affair at Styles, The/Styles'daki Esrarengiz Olay, 176, 177

N

Nabokov, Vladimir, 285
Naked Lunch/Çıplak Şölen, 235, 237, 238, 239, 240, 242, 260
Native Son/Vatan Evladı, 229, 230, 232, 234
La Nausée/Bulantı, 222, 226
Navratilova, Martina, 221
Nelson, Lord, 48
Nietzsche, Friedrich, 140
Nilsson, Harry, 179
Huis Clos/Çıkış Yok, 222, 223
Noah's Arkitecture/Nuh Mimarisi, 44
Norcross, Frances, 82
Norcross, Louise, 82
Norris, Frank, 135, 139
Nova Express, 239, 240

O

O Brother, Where Art Thou?/Nerdesin Be Birader, 206
Oates, Bart, 276
Oates, Joyce Carol, 272
O'Casey, Sean, 120
O'Connor, Flannery, 243, 244
O'Connor, Frank, 126, 218
O'Donoghue, Michael, 240
Old Curiosity Shop, The/Antikacı Dükkanı, 39, 44
Old Man and the Sea, The/Yaşlı Adam Ve Deniz, 207, 209
Old Possum's Book of Practical Cats/ İhtiyar Opossum'un Pratik Kediler Kitabı, 173
On the Road/Yolda, 256, 257, 258, 262
O'Neill, Eugene, 252
O'Neill, Oona, 252
Orlando, 150
Out of Africa/Benim Afrikam, 246
Outline of History/Dünya Tarihi, 133
Outsider, The/Dışlanmış, 231
Oxford Book of Modern Verse/Oxford Modern Şiir Kitabı, 126

P

Paget, Sidney, 116
Parker, Dorothy, 198
Pauline's Passion and Punishment/ *Pauline'in Tutkusu ve Cezası*, 96
Peart, Neal, 221
Perkins, Maxwell, 196, 197, 211
Picasso, Pablo, 142, 144
Pickwick Papers, The/Bay Pickwick'in Maceraları, 38, 39
Picture of Dorian Gray, The/Dorian Gray'in Portresi, 105, 109
Piscopo, Joe, 242
Plath, Sylvia, 277–83
Poe, Edgar Allan, 30–37, 38, 146
Poe, Edgar Allan, IV, 37
Poets' Corner/Şairler Köşesi, 23, 40
Polidori, John, 20
Pollak, Ernst, 164
Poplar, Ellen, 231
P-Orridge, Genesis, 239
Portable Faulkner, The/Taşınabilir Faulkner, 203
Portrait of the Artist as a Young Man, A/Sa-

natçının Bir Genç Adam Olarak Portresi, 155, 156
Pound, Ezra, 120, 124, 126, 142, 168, 171–72, 208
Pritchett, V. S., 169
Professor, The/Profesör, 49, 51
Proust, Marcel, 158
Prudhomme, Sully, 71
Prufrock, J. Alfred, 171
Pugh, Madelyn, 266
Puşkin, Aleksandr, 69
Pynchon, Thomas, 77, 263, 272, 284–89
Pynchon, William, 286

Q
Quiney, Thomas, 16

R
Raising Arizona/Arizona'yı Büyütmek, 206
Rand, Ayn, 215–21
"Raven, The/Kunduz," 30, 33
Reagan, Ronald, 62, 219
Redbeard, Ragnar, 140
Reed, Lou, 237
Reeves, Amber, 130
Reflections in a Golden Eye/Altın Gözde Yansımalar, 243, 248
Reich, Wilhelm, 253
Remembrance of Things Past/Geçmiş Zamanın Peşinde, 158
Responsibilities/Sorumluluklar, 120
Return of the King, The/Kralın Dönüşü, 183
Richard III, 14
Rilke, Rainer Maria, 162
Rivera, Geraldo, 267
Robbins, Amy Catherine, 128
Robinson, Edmund, 51
Robinson, Lydia, 51
Rock, Chris, 276
Rockefeller, John D., 236
Rodin, Auguste, 151
Romeo and Juliet/Romeo ve Juliet, 10
Room of One's Own, A/Kendine Ait Bir Oda, 148
Roosevelt, Eleanor, 143
Roosevelt, Franklin D., 219
Rose, Charlie, 272
Rosenbaum, Alisa Zinovievna, 216, 217. Ayrıca bkz. Rand, Ayn
Ross, Robert "Robbie," 106
Roughing It, 98
Ruddock, Margot, 124, 126

S
Sackville-West, Vita, 149–50
Salinger, J. D., 77, 249–55, 285
Salinger, Margaret, 250, 252
Salinger, Matthew, 253, 254
Salinger, Sylvia, 252
Sanger, Margaret, 129
Sartoris, 200
Sartre, Jean-Paul, 222–28, 231
Saturday Night Live, 240
Savage Holiday/Vahşi Tatil, 231
Sayers, Dorothy L., 176
Sayre, Zelda, 192. Ayrıca bkz. Fitzgerald, Zelda
Schmich, Mary, 268
Schweitzer, Albert, 223
Scott, Ridley, 242
Scott, Robert Ian, 172
Scott, Sir Walter, 114
Sea Wolf, The/Deniz Kurdu, 135
Seraphita, 26
Sexton, Anne, 280
Shakespeare, William, 8, 10–17
Shaw, George Bernard, 105
Shelley, Mary, 20
Shelley, Percy Bysshe, 18, 20
Sheltering Sky, The/Çölde Çay, 145
Sign of Four, The/Dörtlerin İmzası, 113
Simpsons, The, 286
Sirens of Titan/Titan'ın Sirenleri, 266
Slaughterhouse-Five/Mezbaha No. 5, 263, 264, 265
Smith, Lula Carson, 244. Ayrıca bkz. McCullers, Carson
Smith, Marguerite Waters, 244
Smith, Patti, 237
Snow, C. P., 131
Soft Machine, The/Yumuşak Makine, 239
Soldier's Pay/Askerin Ücreti, 200
Song of Solomon/Süleyman'ın Şarkısı, 270
Sound and the Fury, The/Ses ve Öfke, 199, 201
Spaulding, Jeffrey T., 171
Spelling, Aaron, 217
Spenser, Edmund, 23
Stein, Gertrude, 135–41, 207, 208, 231
Steve Allen Show, The, 257
Stoker, Bram, 20, 102, 108
Stoker, The, 165
Stowe, Harriet Beecher, 103
Strand, The, 114, 116
Study in Scarlet, A/Kızıl Soruşturma, 113, 114, 116
Sturgeon, Theodore, 266
Sun Also Rises, The/Güneş De Doğar, 207, 208, 210, 211
Synge, John Millington, 120

T
Taormino, Tristan, 287
Tell-Tale Heart, The/Gammaz Yürek, 30
Ten Little Indians/On Küçük Kızılderili, 179
Tenant of Wildfell Hall, The/Şatodaki Kadın, 47, 49
Tender Buttons/Sevecen Düğmeler, 141
Tender Is the Night/Müşfikti Gece, 191, 192
Tennyson, Alfred Lord, 34
Ternan, Ellen, 40, 42
Tesla, Nikola, 102
Thackeray, William Makepeace, 38, 49, 149
Thatcher, Margaret, 221
This Side of Paradise/Cennetin Bu Yakası, 192, 194

Thomas, Dylan, 171
Thompson, Carlyle, 197
Thoreau, Henry David, 54–60, 90, 93
Thoreau, John, 59
Thoreauia, 60
Three Lives/Üç Yaşam, 141
Through the Looking-Glass/Aynanın İçinden , 83, 84
Time Machine, The/Zaman Makinesi, 127, 134
Titus Andronicus, 11
To Have and Have Not/Sahip Olmak Ya Da Olmamak, 203
To Lenore/Lenore'ye, 33
To the Lighthouse/Deniz Feneri, 148
Toklas, Alice B., 142–46
Tolkien, J. R. R., 183–90
Tolstoy, Leo, 39, 56, 68–75, 246, 271
Tower, The/Kule, 120
Transcendental Wild Oats/Transandantal Yaban Yulafları, 93
Trial, The/Dava, 162
Turgenyev, Ivan, 68, 74, 246
Twain, Mark, 36, 90, 91, 97–104, 139, 267
Two Towers, The/İki Kule, 183
Tynan, Katharine, 121

U
Ulysses, 155, 156, 157, 159
Uncle Tom's Cabin/Tom Amca'nın Kulübesi, 103
Updike, John, 250

V
V, 284, 286
Valéry, Paul, 170
Vidal, Gore, 244
Villette, 46
Virtues of Our Ancestors, The/Atalarımızın Erdemleri, 44
Vollmer, Joan, 236. See also Burroughs, Joan
Vonnegut, Edith Bucket "Pie," 267
Vonnegut, Kurt, 263–69

W
Wadsworth, Charles, 80
Waits, Tom, 239
Walden, 54, 55, 60
Waldo, Edward Hamilton, 266
Walker, Alice, 270
Wallace, Richard, 89
War and Peace/Savaş ve Barış, 68, 69, 70, 74
War of the Worlds, The/Dünyalar Savaşı, 127, 128, 131
Waste Land, The/Çorak Ülke, 168, 169, 171, 172
Web of the World's Romance, The/Dünyanın Romans Ağı, 134
Week on the Concord and Merrimack Rivers, Concord ve Merrimack Irmaklarında Bir Hafta, 54, 57
Welles, Orson, 131
Wells, H. G., 127–34
Wells, Isabel Mary, 128
Wells, Simon, 134
Welty, Eudora, 243
West, Nathaniel, 191, 198
West, Rebecca, 129
Whisper in the Dark, A/Karanlıktaki Fısıltı, 96
White Fang/Beyaz Diş, 135, 136
White Rose of Memphis, The/Memphis'in Beyaz Gülü, 200
Whitman, Walt, 61–67, 76
Whittier, John Greenleaf, 61, 76
Who's Afraid of Virginia Woolf?/Kim Korkar Virginia Woolf'tan?, 154
Wild Nights! Wild Nights!/Vahşi Geceler! Vahşi Geceler!, 76
Wild Swans, The/Yaban Kuğuları, 120
Wilde, Lady Jane, 108
Wilde, Oscar, 63, 65, 97, 105–12
Williams, Tennessee, 244
Winfrey, Oprah, 272, 274
Winslow, John, 119
Winthrop, John, 287
Wisdom of our Ancestors, The/Atalarımızın İrfanı, 44
Wodehouse, P. G., 131
Wofford, Chloe Ardelia, 271. Ayrıca bkz. Morrison, Toni
Wofford, George, 271, 273
Wofford, Ramah, 271
Woman's World, The/Kadının Dünyası, 106
Woolf, Leonard, 150, 154
Woolf, Virginia, 141, 148–54, 169, 280
Work: A Story of Experience/Bir Deneyim Öyküsü, 95
Wright, Frank Lloyd, 216
Wright, Richard, 229–34
Wuthering Heights/Rüzgarlı Bayır, 47, 49

Y
Yeats, W. B., 120–26, 155–56, 159, 170, 281
Yogananda, Paramahansa, 134

Z
Zedong, Mao, 184
Zola, Émile, 71

KATİLLERE, ALDATANLARA,
UYUŞTURUCU BAĞIMLILARINA
VE EDEBİYAT DÜNYASININ
DİĞER EFSANELERİNE DAİR

GARİP AMA GERÇEK HİKAYELER.

DAHA SERT!

JOYCE'UN VAHŞİ YÜZÜ!

GÖZ KAMAŞTIRAN
FITZGERALD ÇİFTİ
KÖPEĞE BAĞLADI!

William Shakespeare'den Leo Tolstoy'a dek pek çok yazarın sıradışı ve sansürsüz bir profilini sunan *Büyük Yazarların Gizli Hayatları*, lise öğretmeninizin sormaya korktuğu tüm zorlu soruları ele alıyor: Nedir Lewis Carroll'un şu küçük kızlarla meselesi? J. D. Salinger gerçekten kendi idrarını mı içerdi? Lord Byron kaç kadınla -ve erkekle- yattı? Ayn Rand neden Charlie'nin Melekleri'ne bayılırdı? Klasik edebiyat okulda hiç bu kadar eğlenceli olmamıştı!

ROBERT SCHNAKENBERG *Bi[illegible]y: A Treasury of Historical [illegible]* dahil çok sayıda kitabın yaza[illegible]klyn, New York'ta yaşar.

domingo
www.domingo.com.tr
9 786058 898165